ACTA UNIVERSITATIS UPSALIENSIS
Studia Sociologica Upsaliensia
14

LOWE HEDMAN

SVENSKARNA OCH U-HJÄLPEN

En studie av den svenska allmänheten, lokala opinionsbildare och journalister

UPPSALA 1978

LOWE HEDMAN

SVENSKARNA OCH U-HJÄLPEN

Digitized by the Internet Archive
in 2026

https://archive.org/details/IA41548915_0002

ACTA UNIVERSITATIS UPSALIENSIS
Studia Sociologica Upsaliensia
14

LOWE HEDMAN

SVENSKARNA OCH U-HJÄLPEN

En studie av den svenska allmänheten, lokala opinionsbildare och journalister

With an English Summary:
Swedish Public Opinion on Development Aid.
A study of the Swedish public,
local opinion-makers and journalists

UPPSALA 1978

Distributor:
Almqvist & Wiksell International
Stockholm – Sweden

Abstract Lowe Hedman. **Swedish Public Opinion on Development Aid.** *A study of the Swedish public, local opinion-makers and journalists.* Acta Univ. Ups. Studia Sociologica Upsaliensia 14. 1978. 246 pp. Swedish text with a summary in English.

The "Third World orientation" in Sweden is described and analysed. The term "Third World orientation" is used for knowledge about, interest in and activities concerning developing countries, attitude to development aid and opinions about the causes of poverty in these countries, the possible ways of helping them and of financing development aid.

A person's Third World orientation is shown to be related to his social status, his political ideology, his picture of the world, his degree of identification with the people in the developing countries and to his tendency to close his eyes to other people's problems. The higher status a person has, the more radical a political party he supports, the more open a picture of the world he has, the more he identifies himself with the people in the developing countries and the less he closes his eyes to other people's problems, the more Third World oriented he is likely to be. The more frequently a person with a high status reads national morning papers the more Third World oriented he is likely to be, but there is no general correlation between exposure to Mass Media (national morning papers and television) and Third World orientation.

The question how opinions are created, diffused and changed in a society, is discussed. It appears that journalists are able to influence at least part of public opinion. Journalists have a more favourable attitude towards development aid and towards the developing countries generally than the average person. Their opinions are often the same as those held by local opinion-makers and by people who have a high social status.

At the end of the book some factors are discussed which may be of relevance to public opinion about these issues in the future.

UNIV.
LEIDEN
BIBL.

Doktorsavhandling vid Uppsala universitet 1978
© Lowe Hedman 1978
ISBN 91-554-0829-X
ISSN 0585-5551
Printed in Sweden by
Tofters tryckeri ab, Östervåla 1978

INNEHÅLL

FÖRORD 9
1. INLEDNING 11
Utvecklingen av den svenska u-hjälpen 11
U-landsdebatten 1974 13
"Bistånd", "u-hjälp" eller "utvecklingssamarbete"? 14
Disposition 15
Noter 16

2. UNDERSÖKNINGENS TEORETISKA RAM 17
Informations- och kommunikationsstrukturen 18
Den sociala positionens betydelse för u-landsorienteringen 19
Exponering för massmedia påverkas av social position 20
U-hjälp och u-länder utgör inga centrala attitydobjekt 21
U-landsintresse och u-landsaktivitet 23
Några hypoteser i anslutning till social position 24
Politisk åskådning 27
Riksdagspartiernas ställning till u-hjälp och u-länder 28
Olika politiska ideologier förklarar fattigdomen olika 30
Politisk åskådning och social position 31
Världsbilden 32
Sammanfattning 34
Noter 37

3. METODIK 38
Urval och datainsamlingsmetoder 38
Hur tillförlitliga är resultaten? 40
Indexkonstruktion 45
Ingående variabler 47
Noter 49

4. ORSAKER, HJÄLPFORMER OCH FINANSIERINGSFORMER 51
Så ser vi på orsakerna till underutvecklingen 51
Olika förklaringsmodeller 57

Lämpliga hjälpformer 58
Hjälpformsmodeller 61
Former för finansiering av u-hjälpen 62
Noter 65

5. BISTÅNDSATTITYDEN 66
Nästan alla är positiva till principen att ge u-hjälp 66
Majoriteten anser att u-hjälpen är lagom stor 69
Problemen i Sverige måste också lösas 70
Ett samlat index för u-hjälpsattityd 71
Konsekvens i svarsmönstret 72
Noter 74

6. OPINIONSUTVECKLINGEN 76
Den allmänna opinionen var mest positiv 1968 77
Kunskap är en viktig grund för opinionen 80
Synen på fattigdomens orsaker påverkar attityden 81
Opinionen i andra länder 84
Opinionen präglas av stabilitet 86
Noter 88

7. SOCIAL POSITION OCH U-LANDSORIENTERING 90
Social position som variabel 90
Den sociala positionens betydelse 92
Identifikation och avskärmning 95
Social position och identifikation 95
Samhällsklass och identifikation 100
Social position och avskärmning 104
Social position, massmediaexponering och u-landsorientering 111
Riksmorgontidningar påverkar mer än television 112
Effekten av massmediaexponeringen varierar mellan olika statusgrupper 114
Massmediaexponering och synen på orsaker och hjälpformer 117
Noter 122

8. MASSMEDIA, OPINIONSBILDARE OCH DEN ALLMÄNNA OPINIONEN 127
Förhållandet mellan den politiska eliten och allmänheten 127
Opinionsbildarnas roll 130
En jämförelse mellan opinionsbildare, journalister, studiecirkeldeltagare och allmänheten 132

Allmänheten har sämre kunskaper och är mindre positiva 133
Journalisterna betonar strukturella orsaker och politiska insatser .. 138
Noter 143

9. POLITISK ÅSKÅDNING OCH U-LANDSORIENTERING 146
De politiska partiernas sammansättning och rekrytering 146
Ideologihypotesen 149
Den politiska ideologin har mest betydelse för högstatusgruppen 152
Ett strukturellt synsätt hänger samman med radikalitet 156
U-landsfrågor har en vänster-höger-dimension 164
Noter 167

10. VÄRLDSBILD 170
Öppen och sluten världsbild 170
Social status och världsbild 172
Politisk uppfattning och världsbild 177

11. U-LANDSORIENTERINGEN I FRAMTIDEN 183
De inbördes sambanden mellan u-landsvariablerna 183
En AID-analys med u-hjälpsattityd som beroende variabel 186
Den framtida u-landsopinionen 191
Noter 194

12. ENGLISH SUMMARY. SWEDISH PUBLIC OPINION ON DEVELOPMENT AID 196
Reasons why some countries are poor, forms of aid and ways of financing aid 198
Level of information, attitude to aid, interest and activity 200
The Status Hypothesis 202
Identification and Isolationism 203
Exposure to Mass Media 205
Camparisons between the general public and the other three samples . 206
The Ideology Hypothesis 207
Picture of the World 208
Changes in public opinion about development aid 210

LITTERATUR

BILAGOR
1. Indexkonstruktion 219
2. Korstabeller 231

FÖRORD

Hösten 1973 fick Sociologiska institutionen vid Uppsala universitet i uppdrag att utvärdera en informationskampanj om u-länder i allmänhet och Tanzania i synnerhet, som gick under namnet Karibu-projektet. I samband med detta initierades ett forskningsprojekt, INFORMATIONSSTRATEGIER – Analys och utvärdering av försök med spridning av u-landsinformation genom multimedia, med finansiellt stöd från Riksbankens Jubileumsfond. De data som presenteras i föreliggande studie har huvudsakligen insamlats inom ramen för detta forskningsprojekt. Stöd för vissa specialstudier har erhållits från SIDA (Styrelsen för internationell utveckling) och Folkbildningsförbundet.

Informationsstrategiprojektet var ett samarbete mellan Sociologiska institutionen i Uppsala och Sveriges Radios publik- och programforskningsavdelning (SR/PUB). I förarbetet till projektet ingick ett flertal personer vid SR/PUB, varav ekon dr Dan Lundberg och fil kand Lilian Nowak svarade för uppläggningen och genomförandet av den studie av allmänheten som jag främst refererar till i framställningen. Tillsammans med professor Ulf Himmelstrand, som varit ansvarig för hela projektet, diskuterade vi oss fram till en gemensam uppläggning av projektet och formulerade ett antal frågeställningar, vilka under våren 1974 testades på ett urval av försökspersoner. Dessa frågeställningar användes i de undersökningar jag behandlar här.

Många människor har bidragit med värdefulla synpunkter på de i undersökningen aktuella frågeställningarna. Några personer har mer än andra bidragit till min avhandling. Detta gäller i första hand professor Ulf Himmelstrand, som under alla år varit min handledare. Han har haft en uppsjö av idéer och uppslag när det i övrigt rått torka. Han har också, liksom forskarassistent Göran Ahrne, Sociologiska institutionen, och fil kand Lilian Nowak, SR/PUB, läst olika manuskriptutkast och gett värdefulla kommentarer till dessa. Docent Kjell Nowak, Ekonomiska Forskningsinstitutet i Stockholm, har hjälpt mig ge stringens åt den teoretiska referensramen. Forskningsassistent Karin Wengelin har deltagit i undersökningens alla faser och gjort alla databearbetningar. Hon har också svarat för datainsamlingen vid studierna av lokala opinionsbildare och journalister. Margareta Thomas har språkgranskat avhandlingen och gett många värdefulla synpunkter. Hon har också svarat för den engelska sammanfattningen. Hennes realism och sunda förnuft har avsevärt underlättat avhandlingens färdigställande.

Till samtliga ovan nämnda personer, och även till de som ej nämnts vid namn, riktar jag ett varmt tack.

Uppsala i september 1978
Lowe Hedman

1. INLEDNING

Utvecklingen av den svenska u-hjälpen

Svenskt bistånd till fattigare länder har förekommit sedan lång tid tillbaka, främst i missionens regi, men det var först 1950, som det första offentliga svenska biståndet gavs.[1] Sverige gav då ett bidrag på ca en halv miljon kronor till FNs tekniska biståndsprogram EPTA (Expanded Program over Technical Assistance). År 1952 bildades Centralkommittén för svenskt tekniskt bistånd (CK). Genom kommittén, som var sammansatt av representanter för regeringen, näringslivet och folkrörelserna, inleddes de första faserna i det bilaterala biståndet. Redan i denna organisations stadgar stod att en av organisationens funktioner skulle vara att upplysa den svenska allmänheten om u-länderna och u-landsproblemen. Sveriges första samarbetspartner blev Etiopien och Pakistan, som man 1954 tecknade avtal med. För den multilaterala stipendiat- och expertverksamheten svarade Svenska institutet. Fr o m 1953 sköttes detta arbete av kommittéer tillsatta av Kungl. Maj:t och fr o m 1955 av den då inrättade Nämnden för internationella expert- och stipendieärenden.

Nämnden för internationella expert- och stidpendieärenden och Centralkommittén för svenskt tekniskt bistånd ersattes 1962 av Nämnden för internationellt bistånd (NIB). NIB ansvarade för det bilaterala tekniska biståndet och var direkt underlydande utrikesdepartementet. För det direkta finansiella biståndet, som tillkom under 1962, svarade finansdepartementet. Under 1962 antogs också riktlinjerna för det svenska utvecklingsbiståndet.

Efter en utredning om det statliga utvecklingsbiståndets administration skedde 1965 en omorganisation av hela administrationen. NIBs tidigare uppgifter övertogs av ett nytt organ, kallat Styrelsen för internationell utveckling (SIDA). Styrelsen övertog också ansvaret för det finansiella biståndet och blev, rent organisatoriskt, ett ämbetsverk underställt utrikesdepartementet.

Huvudprinciperna för det svenska biståndet formulerades 1962 i proposition 100 och 1968 i proposition 101, och innebär att huvuddelen av biståndet skall ges som direkt bistånd och till ett fåtal huvudmottagarländer. Biståndets mål är att bidra till ”... en social och ekonomisk utjämning och medverka till en samhällsutveckling i demokratisk riktning” i u-länderna. Biståndet skall också vara ett stöd för ekonomiskt och nationellt oberoende.[2] SIDAs verksamhet regleras, förutom av Allmänna verkstadgan, av Kungl. Maj:ts instruktion SFS 1973:687.

I denna instruktions tredje paragraf sägs bl a att en av styrelsens uppgifter skall vara att

"... sprida upplysning om utvecklingen i utvecklingsländerna och om de sociala, politiska och ekonomiska faktorernas roll i denna utveckling samt om Sveriges insatser för att bidra till ekonomisk och social utveckling och utjämning i dessa länder."[3]

Biståndet har ökat betydligt sedan 1965/66. Detta gäller såväl relativt som absolut sett. Budgetåret 1965/66 uppgick hjälpen till 284 miljoner kronor eller 0,25 % av bruttonationalprodukten (BNP) och 1977/78 – tolv år senare – till 3 550 miljoner kronor (beviljat anslag) eller 0,95 % av BNP (se figur 1.1). Trots de till synes stora ökningarna har biståndet i reala termer inte ökat under de senaste 10 åren, eftersom ökningarna endast nätt och jämnt håller takten med prisstegringarna.

1968 antogs det s k enprocentmålet för svenskt bistånd av en enig riksdag. Målet innebar att u-hjälpen skulle uppgå till 1 % av BNP budgetåret 1974/75. Genom den snabba inflationen, som dels inneburit att priserna på de varor och tjänster som ingår i biståndet ökat, dels att BNP, i kronor räknat, blivit betydligt större än förutsett, har målet ännu ej uppåtts.[4]

I förhållande till sin BNP ger Sverige mer bidrag till u-länderna än andra industriländer. Förutom Sverige är Norge och Nederländerna de enda länder, som uppnått det av FN uppsatta målet på 0,7 % av BNP.[5] Det har visat sig svårt att uppnå målsättningen. I vissa rika länder, som exempelvis USA, Kanada, Västtyskland och Belgien, har t o m andelen sjunkit under senare år.

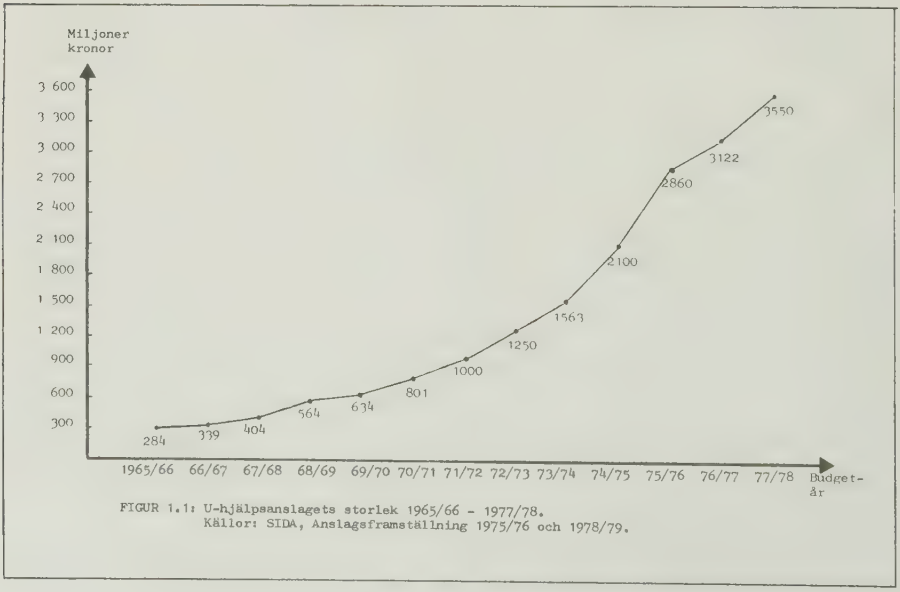

FIGUR 1.1: U-hjälpsanslagets storlek 1965/66 - 1977/78.
Källor: SIDA, Anslagsframställning 1975/76 och 1978/79.

Efter oljeprisökningarna under 1973 har en ny grupp av givarländer etablerat sig, nämligen de s k OPEC-länderna.[6] Under 1974 blev dessa länder den största givargruppen efter de s k DAC-länderna.[7] Det genomsnittliga biståndet från OPEC-länderna var år 1974 2,6 % och från DAC-länderna 0,33 % av BNP. För vissa enskilda OPEC-länder var proportionen betydligt högre, exempelvis för Qatar (4,3 %) och för Irak (3,1 %) (OECD, 1976:99f).

Under 1974/75 uppgick det svenska biståndet till 2 100 miljoner kronor, dvs, utslaget på Sveriges befolkning, ca 260 kronor per person. För budgetåret 1977/78, har biståndet höjts till ca 450 kronor per person.

U-landsdebatten 1974

Samtliga här redovisade undersökningar, med undantag av en opinionsundersökning genomförd av Statistiska centralbyrån (SCB) på uppdrag av SIDA, genomfördes under hösten 1974. Det finns därför anledning att påminna om några viktiga händelser under och omkring denna tidsperiod.

Det ekonomiska läget under de två åren närmast före undersökningarna karaktäriserades främst av en prisstegring på olja och säd. De stora effekterna av den kraftiga höjningen på olja under slutet av 1973 gjorde sig i Sverige märkbar först under 1974.

På grund av de ekonomiska omvälvningar som hade ägt rum, hölls i april 1974 en extra generalförsamling i FN. Syftet var främst att diskutera hur de av råvaruprisstegringar hårdast drabbade – u-länderna – skulle kompenseras. Resultatet blev att en resolution antogs om upprättandet av en ny ekonomisk världsordning och ett handlingsprogram.[8] Samtliga industriländer bekräftade vid denna församling sitt löfte att genomföra målsättningen för det statliga utvecklingsbiståndet, 0,7 % av bruttonationalprodukten, före 1970-talets utgång.

FN proklamerade 1974 till världsbefolkningsår och en världsbefolkningskonferens hölls i augusti samma år i Bukarest. Bakgrunden till detta var världsbefolkningens starka, men samtidigt mycket sneda, tillväxt. Medan befolkningstillväxten i de industrialiserade länderna utgör ca 0,5 %, är den i u-länderna 2,5 %.

Parallellt med världsbefolkningskonferensen hölls en befolkningstribunal, vilken organiserades av icke-statliga organisationer.

Den första världslivsmedelskonferensen hölls i Rom i FNs regi under början av november 1974. Där pläderades bl a för att ett reservlager av säd skulle upprättas. I Afrika och Asien rådde en utbredd brist på säd, med svältkatastrofer som följd. Under hösten 1974 fick Sverige samtidigt ett veteöverskott på närmare en miljon ton. Detta blev det årets mest uppmärksammade händelse med

anknytning till u-landsproblematiken och gav upphov till den s k "vetedebatten". En stark svensk opinion bildades för att ge veteöverskottet som bistånd och därigenom inte bara lindra svälten i världen, utan också göra det möjligt att uppnå enprocentmålet under budgetåret i fråga. Aktionens höjdpunkt var en omfattande namninsamling i anslutning till att riksdagen höll en särskild "vetedebatt" i mitten av december 1974.

Den svenska u-landsdebatten i övrigt kretsade främst kring skogsindustriprojektet i Bai Bang. Debatten ägde framför allt rum i samband med att projektavtal träffades mellan Sverige och Vietnam under augusti 1974, endast några veckor före genomförandet av en av de undersökningar jag kommer att referera till i texten.

I radio och TV inleddes under hösten 1974 en serie program om u-landsfrågor som, huvudsakligen med Tanzania som exempel, försökte belysa olika problem och frågeställningar i anslutning till u-hjälp och u-länder. Programmen ingick i det s k *Karibuprojektet,* som samtidigt var en vuxenutbildningssatsning från studieförbundens sida där även en hel del andra aktiviteter ingick, som utställningar, föreläsningsserier, turnéer av tanzaniska danstrupper, m m.

"Bistånd", "u-hjälp" eller "utvecklingssamarbete"?

Det språk som används, när man talar om de här frågorna, kan i vissa fall vara förbryllande. I de flesta offentliga sammanhang talas om svenskt "bistånd", "samarbete i avsikt att lösa de fattiga ländernas problem", "utvecklingssamarbete" och liknande. I massmedia, och även bland gemene man, är termen "u-hjälp" en vanligare beteckning på samma företeelse. De länder som mottar svensk hjälp omtalas ibland som "mottagarländer", "programländer" eller "samarbetspartner". Jag kommer i texten att använda "u-hjälp" och "bistånd" som synonyma begrepp samt utnyttja termen "mottagarländer".

Vilka begrepp man använder sig av har i sig betydelse. Begreppen har olika innebörd och kan, om dock sällan i officiella sammanhang, spegla den uppfattning man har om grunden för de insatser som görs. Begreppet "u-hjälp" har väl för de allra flesta fortfarande en klang av gamla tiders fattigvård. De rika länderna ger lite av sitt överflöd till de fattigare länderna. Ringdal (1975:6) menar att begreppet speglar en asymmetrisk relation mellan de båda typerna av länder, där u-länderna inte har någon legal rätt till hjälp och där de givande länderna utövar en kontrollerande funktion. I begreppet "bistånd" ligger mer av rättighet – en rättighet för u-länderna och en skyldighet för de rika länderna. Även be-

greppet "samarbete" speglar en mer symmetrisk relation. Detta förklarar sannolikt varför man i officiella sammanhang har övergått till de två senare begreppen.[9]

I texten kommer jag att använda ordet "fattigdom" som en synonym till ordet "underutveckling". För att undvika ständiga upprepningar använder jag begreppet "u-landsorientering" som ett sammanfattande begrepp för undersökningens samtliga beroende variabler (se figur 2.1).

Disposition

Efter att i det här kapitlet ha gett några allmänna bakgrundsuppgifter, som kan vara värdefulla för det fortsatta läsandet redogör jag i nästa kapitel för den teoretiska ram jag har använt för att analysera mitt material. Kapitlet avslutas med en grafiskt utformad analysmodell (figur 2.1), som jag rekommenderar läsaren att ta del av redan nu.

I kapitel 3 beskriver jag datainsamlingsmetoder, bortfall och indexkonstruktion.

I kapitel 4 redovisar jag svarsfördelningarna för de u-hjälpsfrågor, som jag anser vara centrala i den här boken. Jag har valt att inleda själva datapresentationen med hur man ser på orsakerna till u-ländernas fattigdom, eftersom jag anser att den inställning man har till dessa frågor rimligtvis måste påverka den inställning man har till andra u-hjälpsfrågor (Ringdal, 1977). I samma kapitel redovisar jag också hur våra respondenter anser att u-hjälpen skall finansieras och vilka hjälpformer de föredrar.

I kapitel 5 redovisar jag den svenska allmänhetens inställning till tre frågor, som jag i slutet av avsnittet knyter samman till ett index för att mäta "biståndsattityden".

I kapitel 6 redovisar jag opinionens utveckling över tid för Sverige och två andra nordiska länder.

I kapitel 7–10 behandlar jag de övergripande hypoteserna som hänger samman med variablerna "social position", "politisk åskådning" och "världsbild". I kapitel 8 jämför jag u-landsorienteringen hos allmänheten, lokala opinionsbildare, journalister och studiecirkeldeltagare.

I det avslutande kapitlet (kapitel 11) behandlar jag den framtida u-landsorienteringen i Sverige. Hur kommer de faktorer, som har betydelse för u-landsorienteringen, att utvecklas? Vad kan man säga om opinionen i framtiden?

Min redovisning av samband har styrts av den teoretiska modellen för undersökningen. Några läsare kommer kanske att i texten sakna en redovisning av de beroende variablernas samband med vissa bakgrundsvariabler. Av flera skäl (ut-

rymmesbrist, sambanden har tidigare redovisats utförligt i Lindholm, 1970, och Hedman, 1977c) har jag valt att endast redovisa dessa samband i tabellform i bilaga 2. I bilaga 1 redovisas konstruktionen av de index, som finns med i undersökningen.

Då avhandlingen bygger på data som insamlats med hjälp av flera olika frågeformulär är detta material för omfattande för att kunna inkluderas i den här volymen.

För att öka läsbårheten har alla procentandelar avrundats till hela tal, vilket medfört att slutsumman inte alltid blir exakt 100.

NOTER

1 Avsnittet bygger huvudsakligen på officiellt informationsmaterial från SIDA samt på kapitel 7 i biståndspolitiska utredningens huvudbetänkande, *Sveriges samarbete med u-länderna,* (SOU 1977:13). En bra bild av den tidiga biståndsverksamhetens förutsättningar får man i Ernst Michaneks (1970) bok, *Vår insats för u-länderna,* som innehåller författarens tal och diskussionsinlägg under åren 1964 till 1970.

2 Beträffande biståndets utformning och inriktning kan man urskilja fyra mål, nämligen att biståndet bör leda till
- resurstillväxt
- ekonomisk och social utjämning
- ekonomiskt och politiskt oberoende
- demokratisk samhällsutveckling (SOU 1977:13:231).

3 SIDAs informationsverksamhet, dess syfte och inriktning, redovisas bl a i skriften *U-informationen – fyraårsplan för SIDAs informationsverksamhet 1971/72–74/75* (SIDA, 1971). Verksamheten har granskats av Riksrevisionsverket (RRV, 1972), Riksdagens revisorer (1976) och senast av biståndspolitiska utredningen i betänkandet *U-landsinformation och internationell solidaritet* (SOU 1977:73).

4 Preliminära uppgifter tyder på att målet kommer att uppnås under budgetåret 1977/78.

5 0,7-procentmålet innebär att varje i-lands nettoutbetalningar av offentligt bistånd skall uppgå till minst 0,7% av BNP. Målet fastställdes av FNs generalförsamling 1960. Det svenska enprocentmålet, som omnämns första gången i proposition 1962:100, gäller inte utbetalningar utan biståndsanslagets andel av BNP.

6 OPEC är en förkortning för de oljeexporterande ländernas organisation, Organization of Petroleum Exporting Countries.

7 De s k DAC-länderna är de länder som ingår i OECDs (Organization for Economic Cooperation and Development) kommitté för utvecklingshjälp (Development Assistance Committee).

8 De viktigaste dokumenten som beskriver relationerna mellan rika och fattiga länder redovisas i SOU 1977:13, kapitel 5.

9 Tanzanias president, Julius Nyerere, har uttryckt sin syn på biståndet på följande sätt:

"Jag vill påstå att hela idén med bistånd är fel. Det är inte rätt att den stora majoriteten av världens folk ska tvingas uppträda som ovärdiga tiggare. I en värld liksom i en stat, där jag är rik därför att du är fattig och jag är fattig därför att du är rik, är överföringar av tillgångar från rika till fattiga en fråga om rättvisa, inte en fråga om välgörenhet."

Citatet är hämtat från SOU 1977:13:149.

2. UNDERSÖKNINGENS TEORETISKA RAM

Föreliggande undersökning presenteras inom ramen för det s k Informationsstrategiprojektet, vilket initierades hösten 1973 med anledning av den informations- och vuxenutbildningskampanj, som kallades *Karibu-projektet*. Syftet med denna kampanj var bl a att sprida kunskap om och intresse för u-länder samt ge möjlighet till inlevelse i u-ländernas situation. Kampanjen har beskrivits i Hedman (1976 a). Utifrån utvärderingen av denna kampanj initierades ett antal olika forskningsprojekt vars syften, uttryckt i mycket generella termer, var att studera förutsättningar för och möjligheter till förbättrad u-landsinformation.

Utgångsläget var bl a att flera undersökningar visat att svenska folket i stor utsträckning saknar kunskaper om och intresse för u-länder, u-hjälp och därmed sammanhängande frågor (se t ex Andersson, C., 1968; Lindholm, 1970 och Stymne, 1972).

Vid försök att förklara varför svenskarna i så låg grad är u-landsorienterade kan man exempelvis utgå ifrån *informations- och kommunikationsstrukturer*. Man lägger då tonvikten vid informationsspridandet om dessa frågor och vid egenskaper hos själva informationsprocessen, dvs antingen sändaren, budskapet, kanalen, mottagaren eller egenskaper hos flera av dessa komponenter gemensamt, som viktiga förklaringsvariabler. Man kan också utgå från själva kommunikationssituationen och, i en något vidare mening, den *sociala struktur*, i vilken informationsspridningen sker och informationsmottagaren befinner sig. Man vet från tidigare undersökningar att kommunikationsmönster, gruppnormer och interpersonella relationer kan ha avgörande betydelse för hur mottagaren kommer att reagera på ett visst innehåll (se t ex Katz/Lazarsfeld, 1955:25). Vidare kan förklaringarna ta sin utgångspunkt i den enskilde individens *personlighet*. När det kommer till frågan, vilken utgångspunkt man skall välja menar exempelvis Galtung (1964:206):

"Needless to say, these three approaches in no way exclude one another, and really good research on this problem would use all three . . ."

Informations- och kommunikationsstrukturen

Utrikesinformationen i Sverige har kritiserats ur många olika aspekter. Främst är det massmedierna som har fått stå i skottgluggen för denna kritik, eftersom det huvudsakligen är genom dessa kanaler vi får information om andra länder. Kritiken har framför allt skjutit in sig på urvalet av händelser och sättet att presentera dessa händelser.

Det är ingen tvekan om att massmediautbudet av utrikesmaterial varierar i hög utsträckning mellan olika typer av dagstidningar. Ett fåtal stora rikstidningar kan hålla en förhållandevis god bevakning av vad som händer i världen, medan mindre landsortstidningar ofta saknar de förutsättningar som krävs för detta. Själva urvalet av material har också varit föremål för diskussion och många har hävdat att massmedierna i för stor utsträckning betonar enstaka dramatiska händelser med högt nyhetsvärde i stället för nyheter och material som ger bakgrundsinformation, förklaringar till händelser och händelseförlopp (se bl a Himmelstrand, 1969, 1970 och 1972).[1] Himmelstrand (1970:15) menar att "Det gäller alltså att *kommunicera strukturer* och inte bara enskilda händelser eller episoder om u-länderna, för att u-landsengagemanget skall bli mera varaktigt." Massmediernas utbud av utrikesmaterial har framför allt präglats av vad man kan kalla punktinformation. Detta leder till att människor inte bara får begränsade kunskaper om andra länder utan också att människornas uppfattningar om dessa länder i många avseenden kommer att bli helt felaktiga. På sikt innebär detta sannolikt också att bristen på kunskap inte avhjälps och att intresset för u-landsproblemen och attityden till u-länder och u-hjälp inte får möjlighet att utvecklas.

Trots att massmedierna inte är de enda institutionerna i samhället som förmedlar information om andra länder och om de fenomen jag är speciellt intresserad av i det här sammanhanget, är de sannolikt de viktigaste. Ett skäl för detta är att massmedierna når ut till många människor och att dessa ofta har mycket regelbundna och frekventa kontakter med medierna. Ett annat skäl är att massmedierna, genom sin starka expansion främst under efterkrigstiden, övertagit en stor del av såväl den primära som den sekundära socialisationen (se exempelvis DeFleur, 1966). Massmedierna spelar helt enkelt en mycket större roll idag än tidigare när det gäller att skapa attityder och värderingar hos enskilda individer eller grupper. När massmedierna presenterar utrikesmaterial fragmentariskt och lösryckt ur sitt sammanhang och inte förklarar händelseförlopp eller underlättar en analys av dessa, kan man inte förvänta sig att någon bredare allmänhet skall ha kunskap om de strukturella sammanhangen eller inse att länder på olika utvecklingsnivåer är beroende av varandra. Hur många kan eller vill förstå att Sverige, som är ett rikt land, kan vara beroende av något fattigt u-land?

Den här kritiken gäller utrikesinformation generellt. Om man i denna försöker

urskilja den bit som direkt berör u-länder och u-hjälp, är det rimligt att anta att den information, som vanligtvis kommer den svenska allmänheten till del, inte på något avgörande sätt bidrar till att skapa intresse för, kunskaper om eller positiva attityder till u-länder.

Massmedierna använder ett språk som många människor inte förstår. Dessutom har inga konkreta eller meningsfulla modeller för informationsspridning utnyttjats. Detta påpekas av Lindholm, som säger:

"För att integrera kunskap krävs att den kan upplevas ha sammanhang. Att det finns mönster. Mycket av den kunskap om u-länder som ges i massmedia måste av svensken i allmänhet upplevas som brottstycken utan större sammanhang. Detta gäller särskilt den u-landsinformation som ges på nyhetssidor och i nyhetsprogram, eftersom hela vår nyhetskultur är präglad av händelsedyrkan. En händelse är en nyhet genom att ha ägt rum och behöver som nyhet inte ingå i ett begripligt mönster." (Lindholm, 1970:221f)

Detta drabbar i något avseende alla informationsmottagare och utgör i sig en förklaring till människors begränsade intresse för och kunskaper om u-länder och liknande, men torde i större utsträckning drabba de med sämre resurser att ta emot, tolka och bearbeta den information som finns tillgänglig.

Den sociala positionens betydelse för u-landsorienteringen

Vad som sagts ovan, innebär inte att det inte skulle finnas bra u-landsinformation i Sverige. Det finns det. Den informationen kommer dock bara vissa människor till del.

Det är här vi först kommer in på den sociala positionens betydelse. En tes i den här framställningen är att det finns ett positivt samband mellan en människas position i samhällssystemet och hennes position i kommunikationssystemet. Naturligtvis är det inte den sociala positionen i sig som avgör den kommunikationssociologiska positionen, utan samma bakgrundsvariabler, som definierar individens sociala position. Jag utgår också från, att en hög social position förstärker en individs andra positioner, inklusive den kommunikationssociologiska. Detta kan förefalla självklart, men bör ändå framhållas i det här sammanhanget.

Exempel på sådana förstärkningar är lätta att ge: möjligheterna för vissa yrkeskategorier att följa med vad som händer i världen genom att de har möjlighet att läsa tidningar, tidskrifter och liknande under arbetstid; möjligheterna att kommunicera med massmediainstitutioner, organisationer, fackföreningar och liknande under arbetstid; vana vid att använda de vanligaste kommunikationshjälpmedlen som papper och penna eller skrivmaskin, etc.

Det finns också mer forskningsbetonade resultat som stöder detta. När det gäller sannolikheten att komma i kontakt med utrikesmaterial i massmedia, är den avsevärt högre för den som har en hög social position i samhället än för den som har en låg social position. Människor med hög status läser i större utsträckning de dagstidningar, i vilka den här typen av information förekommer. I dagspressen behandlas eller placeras den här typen av material på kultursidan, ledarsidan eller utrikessidan – sidor som vi vet inte har särskilt stort läsvärde för den bredare allmänheten. Flera undersökningar visar att massmediakonsumtionen i stor utsträckning varierar med olika sociala bakgrundsvariabler, som exempelvis utbildning, socialgruppstillhörighet, inkomst och liknande. Människor i höga sociala positioner tar i större utsträckning än andra del av det "tyngre" materialet (i vilket utrikesmaterialet ingår) i dagspressens utbud, medan de i låga sociala positioner nöjer sig med de "lättare" nyheterna.

I radio och TV kallas program innehållande information om u-länder och liknande – om man undantar de rena nyhetsprogrammen – gärna för "smala" program och läggs på sena sändningstider, som framför allt inte passar de lägre statusgrupperna. Något som man kanske bör framhålla i det här sammanhanget är att konsumtionsmönstret för etermedierna tycks vara lite annorlunda än för pressen, om man ser till den sociala bakgrunden. Den sociala positionen tycks inte ha lika stor betydelse när det gäller etermediakonsumtion. Om man är intresserad av opinionsbildningen i samhället måste man dock ställa detta mot de resultat, som pekar på att effekterna av etermediakonsumtionen är mer begränsade än effekterna av dagspresskonsumtionen när det gäller kunskaper. (Deutsch/Edinger, 1959:111). Man bör också ha i minnet att effektforskningen visat att massmedierna framför allt bidrar till att förstärka redan existerande attityder och värderingar och inte till att förändra dessa.[2]

En viktig förutsättning för att informationen skall nå fram till mottagaren är naturligtvis att den är fysiskt tillgänglig för denne. En lika viktig förutsättning kan sägas vara att informationen skall vara psykiskt tillgänglig, dvs människorna skall ha möjlighet att förstå, integrera och organisera den information de får (UNESCO, 1971:15). Även här har de högre statusgrupperna fördelar framför andra. Journalisternas språk liknar med stor sannolikhet mer de högre än de lägre statusgruppernas. Detta medför fördelar för de förra grupperna när det gäller att tillgodogöra sig materialet. Ett budskap måste omfatta tecken som refererar till kommunikatorns och mottagarens gemensamma erfarenhet och journalisterna har i större utsträckning gemensamma erfarenheter med de högre statusgrupperna än med de med låg social status. Vi kan också utgå från att värdegemenskapen är större mellan de högre statusgrupperna och journalisterna.

Det jag hittills har behandlat har huvudsakligen rört hur människors förut-

sättningar för att skaffa sig kunskaper på u-landsområdet och för att överhuvudtaget bli intresserade av detta område varierar beroende på social position. I nästa avsnitt tar jag upp variationer i attitydbildning beroende på skillnader i social status.

U-hjälp och u-länder utgör inga centrala attitydobjekt

Ytterligare en faktor, som gör att den sociala positionen är betydelsefull i sammanhanget, är sambandet mellan inställningen till ett objekt och varseblivningen av objektets egenskaper. En attityd kan definieras som

"... a predisposition to experience a class of objects in certain ways, with characteristic affect; to be motivated by this class of objects in characteristic ways; and to act with respect to these objects in a characteristic fashion. In brief, an attitude is a predisposition to experience, to be motivated by, and to act toward, a class of objects in a predictable manner." (Smith/Bruner/White, 1956:33)

Attityders funktioner brukar bl a anges vara att hjälpa människor strukturera omvärlden, dvs förstå den och reagera på stimuli från den. En människas attityder utgör en del av hennes personlighet. En attityd är, som anges i definitionen ovan, direkt relaterad till ett visst objekt. Objektets egenskaper eller individens upplevelse av dessa egenskaper antas i all socialpsykologisk litteratur vara avgörande för individens respons på objektet i fråga. Objektets centralitet, komplexitet och värde har alltså betydelse för människans reaktion gentemot objektet.

Generellt är vi mer benägna att forma attityder gentemot objekt som är centrala för oss och mindre benägna att bilda attityder gentemot perifera objekt. Ett trivialt påstående är att vi måste vara medvetna om objektets existens för att attitydbildning överhuvud taget skall komma till stånd.

"For a person to have an attitude he must be aware of the object or situation and it must evoke some sort of evaluative response. In addition the evaluation may be differential; we don't merely like or dislike, we like or dislike in 'degrees'. In order to determine an attitude toward an object we must know whether the person being studied is aware of the object and, if so, the degree of his evaluation of the object." (Best, 1973:6)

Med ett centralt attitydobjekt avses ett objekt som man upplever en viss fysisk eller psykisk närhet till, ett objekt som man har en viss kunskap om och samtidigt känner något inför. Om man ser till begreppen "u-länder" och "u-hjälp", känner de flesta svenskar till dessa företeelser, men upplever dem säkert inte som särskilt centrala.

I vilken utsträckning ett objekt är centralt för individen beror dels på interna faktorer, som exempelvis i vilken utsträckning det kan tillfredsställa vissa behov

hos honom, dels på externa faktorer, exempelvis hur regelbundet han kommer i kontakt med objektet i fråga rent fysiskt eller i massmedia. Centraliteten kan därför antas variera med individens sociala position.

Människor med låg social position har, generellt sett, en sämre formell utbildningsbakgrund än de med hög social position, vilket gör att deras kunskaper om och intresse för internationella förhållanden är mindre. För högstatusgrupperna ligger begreppen "u-länder" och "u-hjälp" närmare den egna intressesfären än de gör för lågstatusgrupperna.

Andra faktorer som avgör om ett objekt är centralt för en människa, är hennes tidigare erfarenheter. Vilka erfarenheter man har av internationella förhållanden beror i hög grad på vilken social position man har. Sannolikt har människor i höga sociala positioner fler och positivare erfarenheter av internationella förhållanden än de i låga sociala positioner. Av mitt tidigare resonemang framgår att de högre statusgrupperna i större utsträckning än de lägre tar del av massmediernas internationella utbud och därför oftare kommer i kontakt med frågor som rör u-länder och u-hjälp.

I samband med att massmedierna behandlar förhållanden med internationell anknytning, som exempelvis misslyckade biståndsprojekt, kriser i världen, officiella politiska besök m m, på framträdande nyhetsplats kan vissa aspekter av begreppen "u-hjälp" och "u-länder" tillfälligt vara centrala för mottagargrupperna.[3]

Ovanstående antyder objektens komplexitet. Bara begreppet u-hjälp rymmer exempelvis i sig många olika aspekter. Jag tar här upp några sådana, såsom vilka hjälpformer som kan och bör sättas in och hur denna hjälp skall finansieras. Bilden kompliceras naturligtvis ytterligare, om man i begreppet även inkluderar individernas syn på u-länderna själva – u-länderna som producenter av billiga råvaror, u-länderna som utsugna periferiländer, u-länderna som pittoreska och billiga semestermål, u-länderna som diktatoriskt ledda enpartistater, osv.

För allmänheten är u-hjälps- och u-landsbegreppen för komplexa och i för liten utsträckning centrala, för att någon mer omfattande attitydbildning skall komma till stånd. Eventuella responser på objekten i fråga kommer följaktligen i större utsträckning att vara beroende av individens attityder på andra områden eller mer övergripande attitydstrukturer. Svaren på våra frågor om u-hjälp och u-länder är mer ett resultat av en allmänt välvillig inställning till människor i nöd och av respondenternas politiska uppfattning än av någon klart utvecklad u-hjälps- eller u-landsattityd. För de grupper, som har en högre formell utbildningsbakgrund än genomsnittet och som i större utsträckning än andra exponerar sig för information om u-länder, är sannolikt förutsättningarna för attitydbildning bättre.

Hur ofta man tänker på och diskuterar utvecklingen i världen – variabler som

kan utgöra operationaliseringar av centralitetsbegreppet – varierar sannolikt mellan olika statusgrupper. Jag återkommer tilll detta i kapitel 7.

U-landsintresse och u-landsaktivitet

Det finns också andra, mer generella, stöd för min uppfattning att den sociala positionen har betydelse för u-landsorienteringen. Bland sociologer och statsvetare har det sedan länge varit känt att det föreligger starka samband mellan olika bakgrundsvariabler och politisk aktivitet. Man har exempelvis visat att män är mer politiskt aktiva än kvinnor, att ju högre utbildning och inkomst man har, desto större intresse har man för politiska frågor och desto mer aktiv är man, att de medelålders är mer politiskt aktiva än de yngre och de äldre, att stadsbor är mer politiskt aktiva än glesbygdsbor och liknande, inte helt oväntade, resultat (se exempelvis Berelson/Lazarsfeld/McPhee, 1954; Lipset, 1963; Berelson/Steiner, 1964; Koritzinsky, 1970; Johansson, 1971; Verba/Nie, 1972; Martinussen, 1973).

Koritzinsky refererar en norsk rapport som säger att

"... utdannelse, yrke og inntekt har en viss kumulativ effekt på den politiske oppmerksomhet, noe som gir seg utslag i en tydelig økning i både politisk interesse, meningsdannelse og informasjon med økende sosio-økonomisk status. Det viser seg også at jo høyere velgerens politiske oppmerksomhet er, desto oftere deltar han eller hun i det politiske liv, ved stemmegivning, møtevirksomhet og diskusjoner, og dess lavere er følelsen av at den politiske prosess er noe fremmed og uvedkommende. Politisk fremmedfølelse avtar og politisk aktivitet øker også ganske tydelig med økende sosial status."[4]

Detta gäller sambandet mellan socioekonomiska variabler och politiskt intresse och aktivitet rent generellt. Att det även finns ett samband mellan utrikespolitiska frågor och socioekonomiska variabler visar exempelvis Galtung (1964 och 1976) och Halle (1966). Det verkar rimligt att tänka sig att detta samband även gäller uppfattning om u-hjälpsfrågor.

För att helt kort sammanfatta huvudpunkterna i ovanstående, menar jag att det finns flera skäl att framhålla den sociala positionens betydelse vid en analys av den svenska allmänhetens inställning till och uppfattning om vissa centrala u-hjälpsfrågor. Beroende på sin sociala bakgrund exponeras människor i varierande utsträckning för, i det här sammanhanget relevant, information. Sannolikt påverkar individens sociala bakgrund också hur psykiskt tillgängligt ett material är för honom eller henne och hur han eller hon bearbetar materialet. Det är också viktigt att ett attitydobjekt är någotsånär centralt för individen. U-hjälpsattitydens centralitet och komplexitet varierar sannolikt starkt mellan olika sociala strata i samhället. Dessutom pekar all forskning inom statsvetenskap och politisk sociologi på att det finns ett allmänt samband mellan social position och

intresse för och deltagande i frågor av samhällelig karaktär. Detta bör rimligtvis även vara fallet när det gäller u-landsproblematiken.

Det faktum att den sociala positionen visat sig ha betydelse i liknande sammanhang innebär att man måste hålla denna variabel under kontroll vid prövning av andra hypoteser.

För att belysa den sociala positionens betydelse kommer jag att gå tillväga på två olika sätt. För det första kommer jag att arbeta med en variant av det av Galtung (1964) föreslagna CP-indexet, här kallat statusvariabel, när jag studerar det riksrepresentativa urvalet. För det andra kommer jag att belysa den sociala positionens betydelse genom att jämföra allmänheten och tre olika grupper, nämligen

- ett antal personer som på lokal nivå i samhället innehar sådana positioner att de kan antas ha större möjligheter än andra människor att påverka sin närmaste omgivning. De kallas i fortsättningen "*lokala opinionsbildare*".
- anställda på dagstidningar, som antingen skriver eller redigerar utrikesmaterial. De kallas i fortsättningen "*journalister*" och
- deltagare i internationella studiecirklar – "*studiecirkeldeltagare*".

Några hypoteser i anslutning till social position

Det förväntade resultatet av en analys med någon form av social bakgrundsvariabel eller med statusvariabeln som oberoende variabel och uppfattningen om u-hjälpsfrågorna som beroende variabel, är att ett högt värde på den ena variabeln skall motsvaras av ett högt värde på den andra. Jag har kallat detta *positionshypotesen,* för att underlätta beskrivningen längre fram i texten. Som jag framhållit ovan kan man förvänta sig att det framför allt är högstatuspersonerna som är positiva till att sprida information om u-länder och u-hjälp, som har bättre kunskaper, som anser att orsakerna till u-ländernas fattigdom ligger i vissa strukturella förhållanden, att u-hjälpen bör ökas och att den skall finansieras skattevägen.

För lågstatuspersonerna antar jag att det omvända förhållandet råder, nämligen att de är mer negativt inställda till att öka u-hjälpen, att de i större utsträckning anser att den skall finansieras på frivillig basis och att missionen och det privata näringslivet bör stödjas för att inte staten skall involveras i för stor utsträckning. Detta kan i något avseende sägas utgöra ett generellt mönster, men det finns antagligen många andra variabler som spelar in och medför att distinktionerna inte blir så klara som här skissats.

En individ som befinner sig i en sämre social position än sin omgivning kan reagera på två helt olika sätt, av vilka det ena resulterar i en klar avvikelse från det ovan beskrivna svarsmönstret. Kombinationen av en låg social position och

insikten om att mönstret ser ut ungefär likadant i andra samhällen – dvs även i u-länderna – kan eventuellt leda till att man solidariserar sig med de fattiga i u-länderna, som ju befinner sig i samma "utsugna" situation. Man projicerar sin egen situation på deras och detta leder sannolikt till ställningstaganden som medför ökad kunskapsinhämtning, informationssökning, ett annat sätt att bearbeta och tolka informationen, etc, än under i övrigt lika omständigheter. Denna hypotes har jag kallat *identifikationshypotesen.*

Något som stödjer denna hypotes är bl a att man i Norge funnit att de fattigare delarna av landet (Nordnorge) uppvisar en större andel positiva till u-hjälp än övriga områden (Galtung, 1969:149).

Vilka faktorer en individ anser vara viktiga för samhällets utveckling i stort beror generellt på vilka faktorer han anser vara viktiga determinanter när det gäller hans egna framsteg och utveckling. Erfarenheter och upplevelser varierar naturligtvis i stor utsträckning mellan olika sociala strata och kan ge upphov till stora skillnader i uppfattning om orsakerna till u-ländernas fattigdom och vilka hjälpformer som är värdefulla.

Scase (1977:101) visar exempelvis att svenska arbetare i större utsträckning än engelska arbetare betonar utbildningsnivån när det gäller att bestämma individens klasstillhörighet. Man ser alltså sin egen position i klassystemet som till stor del bestämd av just utbildningsvariabeln.

"Whereas in Sweden the respondents determined the allocation of individuals to social positions according to meritocratic, achievement-oriented criteria, in Britain they were more likely to stress the importance of traditional and 'ascriptive' factors. This in turn affected the two samples' beliefs in the possibilities for individual upward mobility." (Scase, 1977:115)

Det är rimligt att anta att denna tro på utbildningsfaktorn och på möjligheterna för enskilda individer att genom utbildning röra sig uppåt i klassamhället påverkar synen på u-landsproblematiken. Det är också troligt att detta inte enbart gäller arbetare utan även mer generellt, dvs att det genomsyrar hela det svenska samhället.

En lika väntad reaktion från lågstatuspersoner är en avskärmning från all information om andra länder, ett avståndstagande från de fattiga i u-länderna och ett allmänt avståndstagande från alla grupper med karakteristika liknande deras egen. Grunden för lågstatuspersonernas avskärmning är framför allt att de själva har så många problem att de inte orkar intressera sig för andras. De kan också i vissa situationer se u-ländernas befolkning som konkurrenter på arbetsmarknaden och när det gäller att få del av den svenska välfärden. Detta skulle vara ett utslag av vad Brox (1972) kallar strukturfascism. Min hypotes är att människor som har en låg social position undviker att se andras problem i större utsträckning än de som har en högre social position. Detta gör dem mindre u-

landsorienterade och framför allt mer negativa till u-hjälp och u-länder än andra. Denna hypotes har jag kallat *avskärmningshypotesen.*

Man skulle här sammanfattningsvis kunna kontrastera en arbetarklassmedveten projektion, som kommer till uttryck i en identifikation med u-länderna, och en strukturfascistisk avskärmning.[5]

Här utnyttjar jag såväl sociala som psykologiska variabler och instämmer i vad Hero säger:

"It is somewhat artificial, even for the purposes of analysis, to separate psychological from social forces acting on world-affairs behavior. Neither, without the other, is sufficient to explain why Americans act and think the way they do in foreign affairs. Thus a given citizen may be an ultra-nationalist primarily because of his personal experience and the organization of his personality, the expectations and social pressures in his environment, the vulnerability of his business to imports, or frequently to a combination of these factors. Such attitudes are particularly intense when both psychological and social factors operate in the same direction – for example, when an intolerant authoritarian lives and works with ultra-nationalists in an industry highly vulnerable to foreign competition." (Hero, 1959a:15)

Dessa två hypoteser är formulerade med tanke på olika medvetandeprocesser eller reaktioner hos de som har en låg social position i samhället. Om den första hypotesen – identifikationshypotesen – gäller, skulle den fungera som en slags motvikt mot positionshypotesen. Om man får ett icke förväntat resultat när man jämför de olika statsgrupperna, kan detta bero på lågstatusgruppens identifiering med de fattiga i u-länderna. Beträffande den andra hypotesen – avskärmningshypotesen – kan man säga, att avskärmning snarare förstärker effekterna av den sociala positionen, eftersom individen blir ännu mer avskärmad från u-landsproblematiken än vad han/hon blir bara på grund av sin låga sociala position.

Identifiering och avskärmning kan naturligtvis förekomma även hos individer som befinner sig i högre sociala positioner, men torde hos dessa inte spela samma centrala roll som för lågstatusgrupperna, bl a därför att högstatusgrupperna i större utsträckning exponerar sig för relevant massmediautbud.

Jag kommer här in på exponeringens betydelse och som fjärde hypotes vill jag ta upp *exponeringshypotesen,* som rent allmänt går ut på att en högre grad av exponering för massmediernas utbud innebär en ökad sannolikhet för att komma i kontakt med u-landsmaterial och ökar följaktligen sannolikheten för att individen skall bli mer u-landsorienterad.

Massmediaexponeringens effekter på individen har, sedan lång tid tillbaka, varit föremål för forskarnas intresse och det föreligger många olika uppfattningar om vilken roll massmedierna spelar. Några generella resultat redovisas av Klapper (1960), Berelson/Steiner (1964) och McQuail (1975). De pekar samtliga på att massmediernas möjligheter att förändra människors åsikter och beteende är begränsade, åtminstone på kort sikt. En omfattande massmediaexponering tycks i stället förstärka existerande attityder och värderingar.

"Communications reserarch strongly indicates that persuasive mass communication is in general more likely to reinforce the existing opinions of its audience than it is to change such opinions. Minor attitude change appears to be a more likely effect than conversion and a less likely effect than reinforcement. This is not to say, however, that conversion does not occur nor that under certain conditions it may not be widespread." (Klapper, 1960:49f)

Klapper (1960:253) framhåller också att massmedierna kan ha indirekta effekter på en bredare allmänhet genom att de utövar inflytande på elitgrupper i samhället. Liknande synpunkter framförs av Deutsch/Edinger (1959:111).

Eftersom exponeringens betydelse för u-landskunskap, u-landsaktivitet och u-landsintresse tidigare redovisats utförligt av Nowak (1977:60f), kommer jag här bara att ta upp några samband mellan hur man ser på olika orsaker till u-ländernas fattigdom samt lämpliga hjälpformer, å ena sidan, och massmediaexponeringen å andra sidan.

Om massmediavanornas betydelse och den sociala positionens roll i sammanhanget konstaterar Nowak sammanfattningsvis:

"De som regelbundet läser flera morgontidningar, de som läser facktidskrifter och de som lyssnar och tittar mycket på nyheter och utrikesmagasin kan mer och är mer aktiva och intresserade av u-landsproblem än övriga. Man skulle kunna säga, att bättre u-landskunskaper och större engagemang i u-landsfrågor hänger samman med en mer informativt inriktad massmediekonsumtion.

Det är givetvis inte alls förvånande, att den som är kunnig och engagerad i en central samhällsfråga också i särskilt hög grad nyttjar de massmedier som ger det slaget av information. Likaså är det rimligt, att den som väljer medier som ofta innehåller u-landsinformation också blir kunnigare och mer intresserad av u-landsfrågor. Vi tänker oss en ständig växelverkan mellan kunskap och engagemang å ena sidan, information från massmedier å den andra. Här ligger det nära till hands att tänka sig, att såväl skillnader i kunskap och engagemang som i massmedievanor betingas av olikheter i social position. Därför är det viktigt att notera att mönstret är detsamma även när vi bortser från social status." (Nowak, 1977:69f)

Politisk åskådning

Trots de i många avseenden övertygande teoretiska argumenten för den sociala positionens betydelse för u-landsorienteringen, tyder vissa empiriska resultat på att dess betydelse kanske ändå överdrivits något. En variansanalys av Lindholm (1970:209) visar att CP-indexet har en begränsad effekt när man konstanthåller variablerna "kunskap" och "maktlöshetskänslor". Eftersom de två variablerna är starkt korrelerade med CP-indexet är det osäkert hur man skall tolka detta. I övrigt visar dock Lindholm att det finns klara samband mellan CP-indexet och

bl a variablerna "diskussionsaktivitet", "informationsattityd", "kunskap" och "problemmedvetenhet" (Lindholm, 1970:93, 106 och 114).

Ytterligare en anledning till att jag är tveksam till den sociala positionens roll är resultatet av en AID-analys som jag utförde i en tidigare undersökning. Föremål för denna analys var variabeln "u-hjälpsattityd" och analysen visade att den förklarade variansen endast uppgick till 14 %, när man som prediktorer huvudsakligen använde sig av bakgrundsvariabler (Hedman, 1977c:102).

Just det faktum att u-hjälp och u-länder inte är centrala objekt för människor i allmänhet och att de är mindre centrala för lågstatusgrupperna i samhället än för högstatusgrupperna kan ha flera implikationer. Det betyder antagligen att perceptionen, liksom andra selektiva mekanismer, påverkas i negativ riktning – mer för lågstatus- än för högstatusgrupperna. Detta stödjer alltså positionshypotesen. Samtidigt visar emellertid effektforskningen att det är just när objektet inte är centralt för individen (se bl a Berelson/Steiner, 1964:542) eller utgör ett för individen hittills okänt ämne eller objekt (se bl a Klapper, 1960:53), som masskommunikationen kan ha effekt, dvs leda till förändringar hos individen. Uppfattningar påverkas lätt och följaktligen kan attityder och värderingar relativt snabbt och lätt ändras utan några kognitivt spänningsladdade strukturförändringar. Att tillfälliga händelser kan förändra attityder och opinioner framhålls också av Deutsch/Edinger (1959:216) och Klapper (1960:62).

Dessa resultat har fått mig att undra, om inte andra variabler kan antas ha större, eller åtminstone lika stor, betydelse som den sociala positionen. Min uppfattning är att respondenternas politiska övertygelse är en viktig förklaringsvariabel i sammanhanget.

Riksdagspartiernas ställning till u-hjälp och u-länder

Alla frågor kan i något avseende sägas vara politiska, men frågor som rör fördelningen av jordens resurser, hur vi skall avhjälpa snedfördelningar när det gäller de tillgångar vi har och hur levnadsstandardklyftan mellan rika och fattiga länder kan minskas uppfattas av många människor som mer politiskt laddade än andra. Den politiska grundsyn man har, borde följaktligen ha större betydelse här än den sociala positionen, även om man kan förvänta sig att det finns vissa samband mellan dessa båda variabler.

Våra riksdagspartier är generellt positivt inställda till u-hjälp. Samtliga partier vill exempelvis öka biståndet och man är överens om finansieringsform. Kanske måste man framhålla folkpartiets roll, eftersom partiet varit den drivande kraften i vissa frågor, t ex beträffande målsättningen att u-hjälpens storlek skall nå upp till 1 % av bruttonationalprodukten – enprocentmålet. Självklart har man inom de olika partierna olika motiv för sitt ställningstagande och man föresprå-

kar olika typer av hjälpinsatser. Det är på den senare punkten som partierna skiljer sig åt mest. Medan vänsterpartiet kommunisterna i sitt partiprogram talar om att stödja befrielserörelser, vill moderaterna satsa på näringslivet och missionen.

Även om partierna inte skiljer sig nämnvärt åt när det gäller sina officiella ställningstaganden till utrikespolitiska frågor i allmänhet – och u-hjälpsfrågor i synnerhet – finns det andra element i ett partis politik som kan ha avgörande betydelse för partianhängarnas syn på u-hjälp. Ett sådant element är t ex arbetarpartiernas starka inriktning på solidaritet mellan arbetare. LO:s solidariska lönepolitik skulle exempelvis som idé kunna utsträckas till de som har det sämre ställt utanför Sverige. Sådana fundamentala element i ett politiskt partis program borde innebära en känsla av gemenskap med likar, inte bara inom det egna samhället utan även i andra samhällen, och borde resultera i en vilja att ge dessa människor stöd.

När det gäller konkreta frågor skiljer sig emellertid partierna från varandra på flera viktiga punkter, exempelvis när det gäller uppfattningen om principerna för val av mottagarländer och om biståndets inriktning och form, även om alla partier är ense om att den övergripande målsättningen bör vara att ge hjälp till de fattigare länderna. Dessa meningsskiljaktigheter har väl kommit till uttryck i debatten om vilka länder som kan eller bör bli aktuella i samband med svenska hjälpinsatser. Det i massmedierna under senare tid kanske mest uppmärksammade fallet är hjälpen till Kuba, som mötte, och väl fortfarande möter, starkast motstånd bland moderaterna. Motståndet mot enskilda projekt har också varit ganska omfattande. Ett exempel på detta är Bai Bang-projektet i Vietnam, som kritiserats hårt av framför allt borgerliga politiker.

Även om partierna avviker förhållandevis lite från varandra när det gäller den officiella uppfattningen om u-hjälpen, kan man anta att meningsskiljaktigheterna ibland är stora på väljarplanet. Holmberg (1974:58) visar att riksdag och valmanskår skiljer sig mycket åt när det gäller u-hjälpsfrågor.

U-hjälpsfrågan har hittills aldrig fungerat som en valfråga. Med ökad u-hjälp och ökad kunskap om u-hjälpens storlek, är det emellertid rimligt att tänka sig att u-hjälpsfrågan kan föras fram i valdebatten. Ett nationellt läge som präglas av lågkonjunktur och en allmänt åtstramande politik, innebär att förutsättningarna för detta ökar. Koritzinsky (1970:59) menar, att relativt "nya" problem, som u-länder och u-hjälp, över tid generellt kommer att få en ökad betydelse i ett utrikespolitiskt perspektiv. Resultatet av en ökad u-hjälpsdebatt skulle med all sannolikhet bli en ökad polarisering utifrån politiska grunder och ett allt starkare intresse för, och en omfattande granskning av, kriterierna för u-hjälp.

Det finns all anledning att uppmärksamma sambanden mellan partipolitiska attityder och attityder till u-hjälp. Något som i det här sammanhanget också är

intressant, är sambandet mellan politisk medvetenhet och medvetenhet om problem och svårigheter i u-länderna och de beroendeförhållanden som karaktäriserar relationerna mellan fattiga och rika länder. Politisk medvetenhet ökar med all sannolikhet problemmedvetenheten när det gäller u-länder och u-hjälp och förmågan att se de strukturella orsakssambanden, liksom det ökar intresset för u-landsinformation av sådan karaktär att den ger en helhetsbild av situationen i u-länderna.

Det är vanligt att man utgår från en vänster–höger-dimension när man analyserar opinioner eller ställningstaganden av olika slag i politiska termer. Det är rimligt att förfara på detta sätt även när det gäller u-hjälpsopinionen. Den modell jag utgår från ser ut på följande sätt (Holmberg, 1974:34):

VÄNSTER-PARTIET KOMMUNISTERNA (vpk)	SOCIALDEMOKRATISKA ARBETARPARTIET (s)	CENTERPARTIET (c)	FOLKPARTIET (fp)	MODERATA SAMLINGSPARTIET (m)

Den övergripande hypotesen är egentligen att det är partiets radikalitet som är avgörande för inställningen till u-hjälp och u-länder samt för uppfattningen om olika u-landsproblem. Eftersom radikaliteten ökar ju längre till vänster man kommer på skalan, kan man tala om en vänster–höger-dimension. Jag förväntar mig att ju radikalare ett parti är, desto mer positivt är det till u-hjälp och desto mer u-landsorienterade är partiets anhängare. Positiviteten och u-landsorienteringen ökar följaktligen ju längre till vänster man kommer på skalan. Jag talar i fortsättningen om detta som *ideologihypotesen.*

Olika politiska ideologier förklarar fattigdomen olika

När materialet analyseras utifrån respondenternas politiska uppfattning, kan förklarings- och problematiseringsmodeller sannolikt ledas tillbaka till mer grundläggande ideologiska uppfattningar om samhälleliga fenomen. Man kan här skilja mellan den *marxistiska,* den *liberala* och den *konservativa* ideologin, vilka producerar helt olika förklaringar till u-ländernas fattigdom. Den marxistiska ideologin företräds här främst av VPK, medan de socialdemokratiska anhängarna till större delen kan hänföras till den socialliberala ideologin något till vänster om centerpartisterna och folkpartisterna, vilka utgör de "sanna" liberalerna. Den konservativa ideologin företräds uteslutande av moderata samlingspartiet.

Den marxistiska eller socialistiska ideologin väljer att anlägga ett historiskt perspektiv på fattigdomens orsaker och utveckling. Man betonar härvid de olika

mekanismer som fungerat med en utsugande effekt på såväl de fattiga enskilda individerna i u-länderna som på själva länderna. Dessa mekanismer har ofta varit av strukturell karaktär; koloniala relationer har förelegat mellan utsugarlandet och det utsugna landet. Handelspolitiska ställningstaganden med direkta konsekvenser för de fattiga länderna har gjorts av ett fåtal rika. Neokolonialismen har efterträtt kolonialismen och bibehållit u-ländernas beroende av de rika länderna.

Inom den liberala eller socialliberala ideologin ger man som förklaring till fattigdomen främst de inre förhållandena i u-länderna. Orsakerna anses vara bristande utbildning, brist på kapital och andra resurser, överbefolkning, undernäring och liknande. Insatser som kan avhjälpa de här bristerna är då vad som behövs, för att få igång utvecklingen i länderna. Sociala och politiska orsaker till fattigdomen kan anses finnas, men åtgärder man då föreslår blir statliga regleringar för att undvika öppna konflikter.

I den konservativa ideologin är man rädd för alltför omfattande ingripanden från statens sida. Detta gäller alltså generellt och inte bara på u-hjälpsområdet. Förklaringsmodellen ligger sannolikt nära den socialliberala, kanske med en ytterligare förstärkning av de individuella faktorernas betydelse. Hjälpinsatserna bör vara av frivillig karaktär med en betoning på stöd till det fria näringslivet, frivilliga hjälporganisationer och liknande.

Omsatt i praktisk politik kan man här tänka sig ett kontinuum med vänsterpartiet kommunisterna längst till vänster och moderata samlingspartiet längst till höger.

Politisk åskådning och social position

Jag har antagit att den tidigare nämnda identifikationshypotesen framför allt gäller för de som har låga värden på vissa sociala bakgrundsvariabler och som har tagit ställning för något av de icke-borgerliga partierna. Kombinationer av positionshypotesen och övriga hypoteser kan bli intressanta studieobjekt.

Om man studerar respondenternas politiska uppfattning och deras sociala position, kan följande typologi bildas:

	STATUS		
Anhängare av:	Låg	Mellan	Hög
VPK	1	2	3
S	4	5	6
C	7	8	9
FP	10	11	12
M	13	14	15

De allra intressantaste grupperna utgörs av flygelpartiernas "felaktiga" grupper, dvs grupperna 3, 6 och 13. Vad blir resultatet av dessa kombinationer? Hur ser man på u-hjälpsproblematiken om man är anhängare till moderata samlingspartiet, som är förespråkare för ett samhälle uppbyggt på valfrihet och frihet från statliga ingripanden, och samtidigt har en sådan position i samhället att man antagligen inte kan utnyttja den individuella frihet som partiet förespråkar? Är det kanske i dessa grupper man kan finna strukturfascistiska mönster? Motsatsen är de som kombinerar en hög social position med ett radikalt politiskt ställningstagande. Hur u-landsorienterade är de i förhållande till lågstatusgruppen med samma politiska inriktning? En annan intressant fråga är om en låg social position kan kompenseras av ett medvetet ställningstagande för ett radikalt parti när det gäller inställningen till u-hjälp.

Världsbilden

Redan på ett tidigt stadium av undersökningen var jag tveksam till statusvariabelns betydelse. Jag ansåg att "världsbilden" utgjorde en lika viktig förklarande variabel när man studerar opinionen i fråga om bistånd och u-länder. Det är inte särskilt lätt att ge en preciserad och klar definition av begreppet "världsbild". I anglosaxisk litteratur talas ofta om "pictures in our heads" (se exempelvis Lippman, 1922), "images of reality" (Deutsch/Edinger, 1959) eller "image of the whole world, built up 'as a result of all the past experiences of the possessor of the image,' and defined as the totality of his subjective knowledge or of what he believes to be true." (Deutsch/Merritt, 1966:133).

Lippman (1955) svarar på frågan varför människor gör misstag genom att hänvisa till "the pictures in their heads".

"Because an important part of human behaviour takes place in relation to pseudo-environment – a representation, which is not quite the same for any two individuals, of what they suppose to be – not what *is* – the reality of things. This man-made, this cultural environment, which has its being in the minds of men, is interposed between man as a biological organism and the external reality. It is in this realm that ideas are efficacious. They are efficacious because men react to their ideas and images, to their pictures and notions of the world, treating these pictures as if they were the reality." (Lippman, 1955:86)

Deutsch/Edinger sätter världsbilden i relation till olika elitgrupper i samhället, bl a massmediernas representanter.

"These images, furnished by the press, contribute to the public's general perception of other nations and their leaders, as well as of the attitudes and actions of the leaders of their own country." (Deutsch/Edinger, 1959:111)

Med begreppet "världsbild" avser jag den uppfattning man har om hur världen ser ut, hur man upplever relationerna mellan olika länder, i vilken utsträckning man är självcentrerad och i vad mån man är problemmedveten. Världsbilden är uppbyggd av människors attityder till olika samhälleliga objekt, men utgör mer än dessa attityder.

En nödvändig komponent i världsbilden anser jag vara det *perspektiv* man har, och med perspektiv avser jag då i vilken utsträckning man ser sammanhang mellan olika företeelser och i vilken utsträckning man har en strukturbild av världen. Om man anser att det för att lösa de problem som är förknippade med u-länder krävs ett samarbete mellan rika och fattiga länder och om man anser att de rika ländernas utveckling i någon mening är förknippad med de fattiga ländernas utveckling, då har man ett globalt perspektiv. Motsatsen till detta skulle vara ett nationellt perspektiv.

I en människas världsbild ingår även hennes medvetenhet om problemen i världen och den inställning hon har till möjligheterna att lösa dessa problem. Man skulle alltså kunna tala om *probleminställning* som en komponent i världsbilden. Man kan där urskilja två principiellt olika grupper:

- de allmänna problemundvikarna, dvs de som anser att vi har egna problem i Sverige och följaktligen inte skall bekymra oss om andra länders, att man rent allmänt inte skall bekymra sig om en massa problem som är svåra att göra något åt, att de insatser som vi i Sverige kan göra är så begränsade att de lika gärna kan undvaras osv, och
- de problemmedvetna, dvs de som vill göra något åt problemen och som tror att vi kan hjälpa till att lösa dem.

En tredje komponent i världsbilden, menar jag, är i vilken utsträckning individen är inriktad på sig själv och sina egna intressen och behov och på sin egen välfärd i förhållande till större enheter i samhället och världen. Man kan här tala om graden av *egocentrism*. Egocentrikerna, som bl a kan antas vara angelägna om att skaffa sig själva, och kanske sina närmaste, bra sociala förhållanden och hög levnadsstandard, har säkert en annan uppfattning om världen och hur världens problem skall lösas än deras motsatser, vilka jag här bara kallar icke-egocentriker.

Utifrån dessa komponenter kan man konstruera en världsbildsvariabel, som gör det möjligt att mäta vad man skulle kunna kalla öppenhet eller slutenhet i världsbildsuppfattning. I det avslutande kapitlet skall jag visa hur två extremgrupper (de med "öppen" respektive "sluten" världsbild) förhåller sig till några av våra viktigaste beroendevariabler. En individs världsbild är naturligtvis till stor del en produkt av hans/hennes sociala bakgrund och erfarenhet. Det blir följaktligen särskilt intressant att studera världsbildens betydelse när man håller statusvariabeln under kontroll. *Världsbildshypotesen* säger att ju öppnare

världsbild man har desto mer u-landsorienterad är man. Trots att hypotesen antyder att det existerar en gradvis övergång från en öppen till en sluten världsbild, kommer jag att begränsa mig till att jämföra de två här redovisade extremgrupperna och deras u-landsorientering.

Sammanfattning

Syftet med undersökningen är att beskriva och analysera allmänhetens och vissa, ur opinionsbildningssynpunkt speciellt intressanta, samhällsgruppers u-landsorientering. Begreppet "u-landsorientering" har använts som ett sammanfattande begrepp för u-landskunskaper, u-hjälpsattityd, u-landsintresse, u-landsaktivitet och synen på orsakerna till fattigdomen, på hjälpinsatser och finansieringsformer (se figur 2.1).

Syftet är också att beskriva u-landsopinionens utveckling och de faktorer som kan vara av betydelse för den framtida opinionen. I samband med detta har jag också intresserat mig för frågan hur opinioner – i det här fallet u-landsopinionen – skapas, förändras och sprids.

Utgångspunkt för undersökningen är att den sociala position en individ har, på ett avgörande sätt påverkar hans eller hennes uppfattning om u-hjälp och u-länder och frågor som hänger samman med detta. Detta visar tidigare undersökningar och det finns ingen anledning att tro att någon nämnvärd förändring inträffat i förutsättningarna för opinionens skapande. Den sociala positionen kan verka på flera olika sätt. Det man vanligtvis förväntar sig är att kunskaper om, intresse för och en positiv inställning till u-länder ökar med högre social position, liksom förmågan att se de strukturella relationerna mellan rika och fattiga länder. Detta har jag kallat positionshypotesen.

Den sociala positionen påverkar u-landsorienteringen direkt, men också indirekt genom att styra vår massmediakonsumtion. Hur och i vilken utsträckning vi exponerar oss för olika massmedier påverkar säkert vår u-landsorientering.

Som nämnts finns det stöd för att det bland olika statusgrupper kan sättas igång helt olika kognitiva processer, exempelvis utifrån medveten eller omedveten exponering för massmediautbud. Processer av strukturfascistiskt slag stöder eller förstärker den inledande positionshypotesen, medan processer, som mer har anknytning till en medvetenhet om klasstrukturer och till solidaritets- och identifikationsmönster hos de lägre statusgrupperna, helt går emot denna hypotes. Man kan alltså förvänta sig intressanta brytningar mellan de olika hypoteserna.

Mycket talar för, att den bild individen har av sig själv i förhållande till andra

och den uppfattning han har om politiska förhållanden, avgör i vilken riktning de kognitiva processerna går.

Jag anser följaktligen att det inte räcker med att studera de olika bakgrundsvariablerna – inte ens om man utifrån dem bildar ett statusindex – om man vill förklara inställningen till u-hjälp och u-länder. Min hypotes är, att det finns andra variabler med fler dimensioner, som under interaktion med statusvariabeln har stor betydelse för skapandet av en u-landsopinion. Jag tror exempelvis att den politiska grundsynen hos enskilda människor i stor utsträckning hjälper dem att ta ställning till och reagera på de här frågorna. Enligt den formulerade generella hypotesen i sammanhanget – ideologihypotesen – innebär en ökad radikalitet en högre grad av u-landsorientering.

Jag tror också att en individs uppfattning om världen – vad jag ovan kallat hans/hennes världsbild – har ett avgörande inflytande på hur han/hon ser på förhållanden, inte bara i det egna landet, utan också ute i världen. Världsbildshypotesen, som är den tredje av de övergripande hypoteserna i framställningen, säger att en ökad öppenhet i världsbilden ökar graden av u-landsorientering. Naturligtvis hänger de här redovisade oberoende variablerna samman. Om ett av dessa samband säger Deutsch/Merritt:

"Images serve as screens for the selective reception of new messages, and they often control the perception and interpretation of those messages that are not completely ignored, rejected, or repressed. At the same time, however, new messages sometimes change the images that an individual already holds, as well as the images held in the common culture and communication system of a community." (Deutsch/Merritt, 1966:34)

Schematiskt kan min analysmodell presenteras som i figur 2.1.

Min avsikt är att etappvis förklara våra respondenters inställning till olika förklaringsmodeller, finansieringsformer och hjälpformsmodeller samt deras u-hjälpsattityd. Med etappvis menar jag att i första steget studera den sociala positionens betydelse, i nästa steg den politiska grundsynens och i det tredje steget världsbildens betydelse.

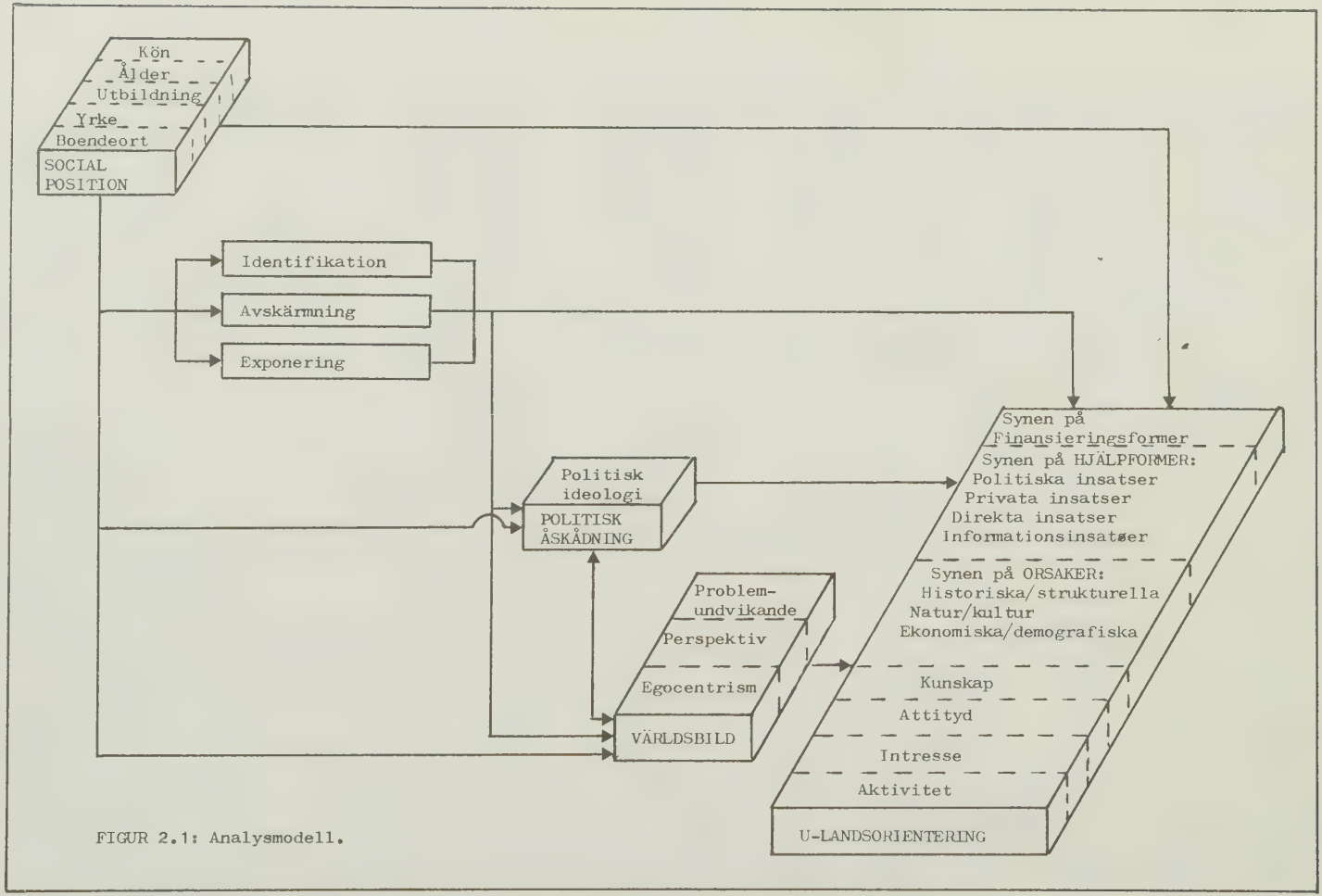

FIGUR 2.1: Analysmodell.

NOTER

1 Preliminära resultat från en innehållsanalys av svensk dagspress, som föreligger i en arbetsrapport från informationsstrategiprojektet, stöder dessa påståenden (Hedman, 1978).

2 För en översikt över forskningen på området hänvisas till Klapper (1960) som ger en utförlig presentation av resultat från ett stort antal forskningsprojekt.

Kraus/Davis (1976) ger färskare uppgifter samtidigt som de inriktar sig på studiet av det politiska beteendet, vilket kan vara av större relevans i det här sammanhanget.

3 Vanligtvis gör man en distinktion mellan begreppen "salience" och "centrality". Newcomb/Turner/Converse (1969:59) menar att

"... salience is a short-term phenomenon that is a function of the immediate situation; centrality refers to a much more durable interest on the part of the individual in certain objects or kinds of objects, with these objects remaining important for him through many differing specific situations."

4 Referatet har Koritzinsky (1970:31f) hämtat från Martinussen, W., *Politisk engasjement og sosial bakgrunn,* stencilerad rapport till den 2dra nordiska statsvetarkongressen i Helsingfors. Oslo, 1968, s. 22.

5 Som framgår av citatet nedan är termen "strukturfascism" i första hand avsedd att användas för att beskriva ett förhållande inom ett samhälle och lågstatusgruppers reaktioner gentemot andra lågstatusgrupper inom samma samhällssystem. Jag menar dock att det är användbart även för att beskriva reaktioner gentemot grupper utanför det egna samhället. Brox, som är den som lanserade begreppet, beskriver "strukturfascismen" på följande sätt:

"Termen 'strukturfascism' syftar, som jag uppfattar den, på vissa drag i det moderna, teknokratiskt styrda, industrisamhället, drag som skapar mer eller mindre akuta motsättningar mellan olika delar av arbetarklassen och som under vissa betingelser kan ta sig uttryck i etniska konflikter eller rasmotsättningar. Vi har alltså att göra med en *fascismgenererande struktur* som tvingar de små i samhället att bekämpa varandra för att värna om sina livsbetingelser, samtidigt som den skyddar de grupper som fattar de avgörande besluten (framför allt inom närings- och arbetsmarknadspolitiken) mot sanktioner underifrån." (Brox, 1972:15)

3. METODIK

Urval och datainsamlingsmetoder

Det material, som presenteras i föreliggande bok, är huvudsakligen insamlat i fem olika undersökningar. Data från två av dessa har presenterats tidigare. Samtliga fem studier är survey-undersökningar. I två av undersökningarna har riksrepresentativa urval gjorts och i de tre övriga har populationen varit en annan.

Den undersökning jag huvudsakligen kommer att bygga framställningen på, gjordes i slutet av september och början av oktober 1974. Den genomfördes av Sveriges Radios avdelning för publik- och programforskning, inom ramen för det tidigare omnämnda Informationsstrategiprojektet. Om inget annat sägs i texten, refererar data till denna undersökning. Vid jämförelser och i tabeller kallar jag denna undersökning *SR/PUB-undersökningen.*[1] Den bygger på ett riksrepresentantivt urval bland svenska befolkningen mellan 16 och 70 år. I slutet av september 1974 utsändes en enkät till detta urval. Efter någon vecka följdes enkäten upp med en telefonintervju. Denna fungerade som en påminnelse till enkäten. Formulär och frågor hade testats i en förundersökning under maj och juni 1974, dels på ett slumpmässigt urval av ca 200 personer, dels på ett urval av deltagare i internationella studiecirklar. De senare representerade de flesta av studieförbunden. Ett trettiotal telefonintervjuer genomfördes med denna grupp.

Enkäten utsändes till totalt 2 865 personer, varav 357 utgjorde en extra grupp glesbygdsbor. De senare har ej medtagits här. Urvalet uppgick följaktligen till 2 508 personer. Svarsfrekvensen för enkäten var 67% (1 674 personer) och för telefonintervjun 84% (2 095 personer). På både telefonintervjun och enkäten svarade 65%, vilket gör 1 621 personer. Vid samtliga korstabuleringar i såväl text som tabellbilagor är det denna grupps svar som redovisas.

Den andra riksrepresentativa undersökningen som redovisas genomfördes under november 1976 av SCB på uppdrag av SIDA. Den har redovisats i en rapportserie från SIDA, kallad Meddelanden från SIDA, i november 1977 med titeln "U-landsopinionen – en undersökning av inställningen till u-hjälp och u-länder" (Hedman, 1977c).[2] Drygt 1 200 personer, representerande samtliga svenskar i åldrarna 16–74 år, utvaldes för personliga intervjuer. 79%, dvs 978 personer, deltog i undersökningen. I fortsättningen refererar jag till denna studie som *SIDA-undersökningen.*

Studiecirkelundersökningen finns avrapporterad i en rapport från Informa-

tionsstrategiprojektet, kallad "Studiecirklar i internationella frågor – en studie av cirkeldeltagare och cirkelledare" (Hedman, 1975a). De personer, som medelst enkät besvarat våra frågor, är representativa för de som under hösten 1974 började i någon studiecirkel som av studieförbunden registrerats som "studiecirklar i internationella frågor". Samtliga tio studieförbund var representerade i undersökningen. Fortsättningsvis kommer jag att tala om *studiecirkledeltagare* när detta urval avses.

Nästa urval har jag valt att kalla *lokala opinionsbildare*.[3] Jag avser med detta sådana personer som, genom att de innehar vissa positioner i samhället, kan antas ha en viss opinionsbildande funktion.[4] Gemensamt för dessa positioner är att själva innehavet av dem innebär bättre möjligheter till informationsspridning. Först utvaldes ett antal viktiga institutioner och organisationer i samhället och därefter positioner inom dessa.

Följande institutioner, organisationer och positioner valdes ut:

Institution/ organisation	Position
Svenska kyrkan	*Kyrkoherde* samt *komministrar* i församlingarna.
Frikyrkorna	*Pastor* eller motsvarande inom Svenska Baptistsamfundet, Frälsningsarmén, Svenska Missionsförbundet, Evangeliska Fosterlandsstiftelsen och Pingstväckelsen. Dessutom *ledare för ungdomsavdelningen* inom respektive samfund.
Skolan	Slumpmässigt urval av *rektorer*. Dessutom *elevrådsordförande* på skolorna.
Näringslivet	*Företagsledare* vid de fem största SAF-anslutna företagen och *informationschef* eller motsvarande på respektive företag. Dessutom *ordförande* inom de två största fackförbunden.
Politiska partierna	*Ordförande* i de politiska partiernas lokalavdelningar samt *ordförande i respektive partis ungdomsavdelning* för följande partier: Vänsterpartiet kommunisterna[5] Socialdemokratiska arbetarpartiet Centerpartiet Folkpartiet Moderata samlingspartiet Kristen demokratisk samling
Pressen	*Chefredaktörer, redaktionschef* (bitr), *chef för utlandsavdelningen, redigerare av utlandssidan* (eller motsvarande) vid de tidningar som utgavs på orten.

Undersökningen begränsades till 12 orter. Dessa valdes ut med hjälp av en ortstypologi som, på basis av en ekologisk faktoranalys, utarbetats av Aldskogius (1969:8f). Orterna skilde sig åt beträffande storlek och grad av traditionalism.[6] Undersökningen genomfördes under november och december 1974 med fråge-

formulär som var i det närmaste identiska med de som användes i SR/PUB-undersökningen. I den här undersökningen svarade dock SCB för telefonintervjuerna och enkätpåminnelsen. Urvalet bestod av 540 personer varav 80 % besvarade enkäten och 91 % telefonintervjun. På samma sätt som för SR/PUB-undersökningen, kommer jag att redovisa svarsfördelningarna för de som besvarat både telefonintervjun och enkäten. Dessa uppgår till 421 personer, dvs 78 % av urvalet (se Hedman 1977a). Man kan redan nu konstatera att urvalet är mycket snedfördelat beträffande könsvariabeln (94 % män och 6 % kvinnor), vilket avspeglar den överväldigande mansdominansen i opinionsbildande positioner.

Det sista urvalet kallar jag *journalister,* även om detta består av flera yrkesgrupper inom dagspressen, som exempelvis chefredaktörer, redaktionschefer och redigerare (främst av utlandsmaterial). Genom en förfrågan till de 36 dagstidningar, som slumpmässigt valts ut för att ingå i undersökningen, insamlades uppgifter om vilka personer, förutom chefredaktörer, redaktionschefer, biträdande redaktionschefer och chefer för utlandsavdelningarna (eller motsvarande), som arbetade med utrikesmaterial, antingen som journalister eller som redigerare. Det totala urvalet kom att uppgå till 192 personer. En enkät skickades ut till dessa personer i slutet av november 1974. Då svarsfrekvensen var låg, genomfördes senare en telefonintervju. De resultat som presenteras i den här framställningen bygger dels på enkätsvar, dels på svar som avlämnats i telefonintervju. Antalet personer som svarat uppgår till 152, dvs 80 % av urvalet (Hedman, 1977b).[7]

Hur tillförlitliga är resultaten?

Som alla survey-undersökningar kan de här redovisade undersökningarna vara behäftade med vissa fel. Man kan skilja mellan

urvalsfel, dvs fel som hänger samman med att man drar slutsatser om en större population från ett litet urval

mätsituationsfel, dvs fel som beror på intervjuarens sätt eller uppträdande gentemot respondenten

mätinstrumentfel, dvs fel som sammanhänger med formuleringen av frågor, utformningen av frågeformulär och liknande

bortfallsfel, dvs fel som uppstår på grund av att bortfallet avviker i utseende och karaktäristika från de som deltar i undersökningen

bearbetningsfel, dvs fel som uppstår i samband med den statistiska bearbetningen av data.

Under förutsättning att urvalet gjorts på ett slumpmässigt sätt är det möjligt

att statistiskt beräkna urvalsfelets storlek. Man utgår därvid från att varje resultat eller skattning har en viss slumpmässig fördelning beroende på samtliga felkällors inverkan. Slumpvariationens storlek för varje skattning bestäms på basis av skattningens medelfel. Medelfelets storlek beror på antalet respondenter i undersökningen och på svarsfördelningens utseende. Ju färre respondenter och ju närmare fördelningen ligger 50 %, desto större blir medelfelet. Detta illustreras i tabell 3.1.[8]

TABELL 3.1: Medelfelets storlek (i procent).

Antal respondenter	Andel av respondenterna för vilka avvikelsen skall beräknas				
	10 (90)	20 (80)	30 (70)	40 (60)	50 (50)
50	4,2	5,7	6,5	6,9	7,1
100	3,0	4,0	4,6	4,9	5,0
200	2,1	2,8	3,2	3,5	3,5
300	1,7	2,3	2,6	2,8	2,9
400	1,5	2,0	2,3	2,4	2,5
500	1,3	1,8	2,0	2,2	2,2
1 000	0,9	1,3	1,4	1,5	1,6
1 500	0,8	1,0	1,2	1,3	1,3
2 000	0,7	0,9	1,0	1,1	1,1

När medelfelets storlek är känd kan man ange det intervall som med en viss bestämd sannolikhet innehåller det sanna värdet för populationen. Detta invervall kallas konfidensintervall. För beräkning av detta används konstanter, som exempelvis vid en säkerhet av 95 % utgör $\pm 1{,}96$ och vid 99 % säkerhet $\pm 2{,}58$ multiplicerat med medelfelet. Man får då ett intervall som varierar mellan det uppskattade värdet plus och minus produkten av denna multiplikation. Som ett exempel kan man ta proportionen som vill finansiera u-hjälpen med skattemedel. Andelen uppgår till 30,0 % och antalet respondenter till 1 621. Om man vill ha ett 95-procentigt konfidensintervall får man följande beräkning $30{,}0 \pm 1{,}96 \times 1{,}2$ (hämtat i tabellen på raden för 1500 respondenter). Med 95 % sannolikhet ligger det sanna värdet i intervallet 27,6 till 32,4 % om intervallets storlek uppskattas med hjälp av data i tabellen.[9] Vid jämförelse mellan procenttal från två undersökningar utgår man från en beräkning av medelfelet för skillnaden mellan procenttalen i de två urvalen.

Det finns ingen anledning att tro att *mätsituationen* i de här undersökningarna har gett upphov till systematiska fel även om man exempelvis vet att intervjuarens egna attityder på ett område påverkar resultatet av intervjun. Jag utgår dock från att några systematiska fel ej föreligger i datamaterialet på grund av mätsituationen.

När det gäller *mätinstrumentfel* påpekar Lindholm (1970:60) att frågeställningar av det slag som finns i den här typen av undersökning ofta är av politisk karaktär och/eller prestigeladdade. Detta kan leda till att respondenterna ger sådana svar som de uppfattar som lämpliga, vilket gör att deras inställning till u-länderna och u-hjälp verkar mer positiv än vad den egentligen är. Det ligger säkert något i detta, men det är, som Lindholm själv påpekar, tveksamt om detta slår igenom i en stor undersökning, där u-länder och u-hjälp behandlas på varierande nivåer i ett stort antal frågor. Genom att jag i stor utsträckning arbetat med index och inte enskilda frågor kan eventuella effekter av det här slaget antas spela mindre roll.

Vad man är intresserad av att beskriva i en undersökning är också betydelsefullt för bedömningen av den här typen av fel. Exempelvis är det vid försök att beskriva *vad* folk tycker om en viss företeelse viktigare att undvika svar som kan vara påverkade av prestigetänkande och liknande. Är man däremot, som i föreliggande undersökning, framför allt inriktad på att beskriva skillnader mellan olika grupper är avvikelser från sanningen inte så betydelsefulla under förutsättning att de går åt samma håll för samtliga respondenter (Himmelstrand, 1961:306).

TABELL 3.2: Köns-, ålders- och tätortsgradsfördelning i svarandegrupp, bortfall och hela urvalet i SR/PUB-undersökningen.

		Svarandegrupp	Bortfall	Hela urvalet
Kön:	Män	50	45	49
	Kvinnor	50	55	51
	Summa	100	100	100
Ålder:	16–19	9	6	8
	20–29	20	22	21
	30–39	19	17	19
	40–49	17	17	17
	50–59	20	18	19
	60–70	15	19	16
	Summa	100	99	100
Tätortsgrad:	1–3	8	7	7
	4–6	27	26	27
	7–9	65	68	66
	Summa	100	101	100
n		(1621)	(887)	(2508)

Här, som i de allra flesta undersökningar av det här slaget, är *bortfallet* den viktigaste felkällan. För de tre bakgrundsvariabler i SR/PUB-undersökningen, där man har möjlighet att göra jämförelser mellan hela urvalet, svarandegruppen och bortfallet, föreligger inte några nämnvärda skillnader beträffande ålder och tätortsgrad. Däremot föreligger vissa skillnader när det gäller könsvariabeln (se tabell 3.2). Kvinnorna har i mindre utsträckning besvarat enkäten och telefonintervjun.

Eftersom männen i något större usträckning än kvinnorna (se bilaga 2) har höga u-landskunskaper, stort u-landsintresse och hög aktivitet på u-landsområdet, ger svaren på de enskilda frågorna sannolikt en något positivare bild av respondenternas u-landsorientering än de skulle ha gjort om undersökningen inte hade haft något bortfall.

TABELL 3.3: Svarsfördelningar för olika svarandegrupper för frågan om Sverige skall hjälpa fattigare länder, hur stor u-hjälpen bör vara och hur den bör finansieras (i procent).

	Besvarat enkäten och telefon-intervjun	Endast besvarat telefon-intervjun	Samtliga som besvarat telefon-intervjun
Skall vi hjälpa?			
Ja – utan förbehåll	62	54	60
Ja – med förbehåll	33	36	34
Nej	3	6	4
Vet ej	2	5	2
Summa	100	101	100
U-hjälpen			
Bör ökas	30	21	28
Är ungefär lagom	52	50	52
Bör minskas/slopas	8	9	7
Vet ej	11	21	13
Summa	101	101	100
Finansieringsform			
Skatt	30	21	28
Skatt/insamlingar	28	22	27
Insamlingar	39	51	41
Vet ej	4	7	4
Summa	101	101	100
n	(1621)	(474)	(2095)

Man kan förvänta sig, att de som vägrat delta i undersökningarna har andra uppfattningar om u-landsproblematiken än de som deltagit. Här kan finnas en systematisk felkälla, som också bidrar till att ge en positivare bild av inställningen till u-hjälp och u-länder än man skulle ha fått om alla, som ingick i urvalet, hade besvarat våra frågor. Genom att SR/PUB-undersökningen omfattade två datainsamlingstillfällen och -metoder – en telefonintervju och en postenkät – och genom att andelen, som besvarat telefonintervjun är större än andelen som besvarat enkäten, finns vissa möjligheter att jämföra grupper, som i olika utsträckning deltagit i undersökningen även när det gäller andra uppgifter än rena bakgrundsdata. I tabell 3.3 redovisas svarsfördelningar för de som besvarat såväl enkäten som telefonintervjun, för de som endast besvarat telefonintervjun och slutligen, för samtliga som besvarat telefonintervjun, för frågorna om Sverige skall ge hjälp till fattigare länder, hur stort biståndet bör vara och hur detta skall finansieras.

Som framgår av tabellen är skillnaderna förvånansvärt små mellan de 2095, som besvarat telefonintervjun och de 1621, som besvarat såväl enkäten som telefonintervjun. Om man jämför svarsfördelningarna för dessa grupper med fördelningarna för de som enbart besvarat telefonintervjuns relativt få frågor finner man däremot större skillnader. De som avstått från att svara på enkäten är något mer negativt inställda än övriga. 90% av dem anser visserligen att Sverige bör ge hjälp till fattigare länder, men det är något färre som anger detta utan förbehåll. Det är också färre i enkätbortfallet, som vill öka u-hjälpen och finansiera denna genom skatt. Andelen tveksamma är också större än bland de som svarat på både enkäten och telefonintervjun. Detta styrker det jag sagt ovan om att undersökningen säkerligen ger en positivare bild av allmänhetens u-landsorientering än man skulle ha fått om hela urvalet hade besvarat samtliga frågor.

Genom att jag huvudsakligen arbetar med indexkonstruktioner och skillnader eller samband torde man kunna bortse från bortfallets snedfördelning när det gäller könsvariabeln och dess, i förhållande till svarandegruppen, låga grad av u-landsorientering. Datas snedfördelning har framför allt betydelse vid jämförelser mellan samband, som bygger på data med starkt varierande grad av snedfördelning. Storleken hos samband mellan variabler eller hos skillnader mellan grupper påverkas i allmänhet mindre av dessa typer av felkällor.

När det gäller de lokala opinionsbildarna föreligger inga snedfördelningar i bortfallet på de variabler man kan kontrollera ("kön", "position/yrke" och "bostadsort"). Kvinnorna utgör dock en mycket liten andel (6%) av detta urval. På samma sätt som i SR/PUB-undersökningen visar de attitydfrågor, som ställdes i telefonintervjun, att de som endast besvarat telefonintervjun är något mindre u-landsorienterade än de som besvarat både enkäten och telefonintervjun.

För journalisterna gäller att de enda uppgifter jag har för samtliga personer i

urvalet är köns- och positionsfördelningarna. Chefspersonerna är något underrepresenterade i undersökningen, medan de övriga är något överrepresenterade. Även här är kvinnornas andel endast 6 % av samtliga respondenter (såväl i urval som bortfall).

I undersökningen har jag försökt att så långt som möjligt jämföra eget datamaterial med tidigare undersökningars med tanke på att

"... truth is found not in one poll but at best in many, and that ordinarily it is not found even in many poll results but in the relationships between them." (Deutsch/Edinger, 1959:IX)

Indexkonstruktion

Fördelarna med att använda index är dels att man, genom att man reducerar antalet variabler, gör datamaterialet mer lättöverskådligt, dels att man erhåller mer sammanfattande och reliabla mått än när man utnyttjar enskilda frågor.

Jag har för varje grupp av frågeställningar – orsaker till fattigdomen, hjälpformer, attitydpåståenden av olika slag, etc – gjort en faktoranalys. Indexet har sedan bildats av de variabler som haft den högsta laddningen i varje faktor. Samtidigt har vissa logiska kriterier använts för att avgränsa antalet i indexet ingående items. Dessa logiska kriterier för urvalet av enskilda frågor har hela tiden ställts i relation till faktoranalysens resultat. Några eftergifter för den faktoranalytiska tekniken har inte varit nödvändiga.[10]

Jag har följt de regler som föreslås av Galtung (1970:250f) för att begränsa antalet variabelvärden för varje variabel. Jag har valt att trikotomisera variablerna i så stor utsträckning som möjligt. Galtung menar att "... variables with *more* than three values should be avoided; even if they may be good for data-collection and for showing distributions they are not necessarily good for index-formation".

Vid trikotomiseringen utgår jag från den enkla frekvensfördelningen. Uppdelningen kan därvid ske efter en logisk princip eller efter någon distributionsprincip. Våra items består i stor utsträckning av skalor där skalvärdena varierar mellan 1–5 och 1–7. Om mittenvärdena (3 respektive 4) hade utgjort ett, i någon mening, neutralt ställningstagande, hade en logisk trikotomisering, dvs ett sammanförande av de med skalvärdena 1 och 2 (1–3) och av de med skalvärdena 4 och 5 (5–7), varit naturlig. Som framgår av frågeformuleringarna, utgör mittenkategorierna inte någon sådan neutral kategori. Det förefaller därför lämpligast att använda 33 %-regeln, dvs att trikotomisera varje frågas svarsfördelning så nära dess 33:e respektive 67:e percentil som möjligt.

Ju mera normalfördelade data man har, desto större överensstämmelse i re-

sultat ger de två principerna. Våra data är relativt snedfördelade, varför man kan förvänta sig att principerna producerar helt olika resultat.

De nya variabelkategorierna ges värdena 1, 2 och 3. Eftersom variabelvärdet 0 i vårt material ofta används för att beteckna internbortfall, har jag, för att undvika missförstånd och fel, valt att ej använda detta som variabelvärde vid indexkonstruktionen.

Ett problem vid trikotomiseringen, är hur man skall hantera internbortfallet och de som angett att de saknar åsikt i en viss fråga. Galtung (1970:251) menar att

"With a trichotomy there will be a direct isomorphism between the variable and the structure of the data: all middle answers can be given the middle value and the clear answers the extreme values. This means that the middle value will serve as a dust bin; the unclear cases are thrown in the middle on the assumption that this is where they do least harm."

Jag vet inte riktigt vad Galtung avser med "unclear cases", men jag antar att han med detta avser sådana alternativ som "vet ej", "ingen åsikt", och kanske även "ej svar". Min uppfattning är att "ingen åsikt" är ett nog så klart svar, och följaktligen ett svar som kan jämföras med övriga. Inte heller det faktum att en individ inte har givit något svar, kan anses vara skäl till att klassificera honom i mittenkategorin.

De som inte har svarat på en fråga som ingår i något av våra index, eller som har angett alternativet "ingen åsikt", har följaktligen inte erhållit något värde på just denna fråga. I den mån de saknar uppfattning om, eller har avstått från att svara på, samtliga i indexet ingående items, har de överhuvud taget inte kommit med i indexet. För övriga individer har jag bildat ett additivt index genom summation av de nya variabelvärdena för varje item. Denna summa har dividerats med det antal items som individen har besvarat. Genom detta förfarande har indexvärdet gjorts okänsligt för internbortfall.

Vid trikotomisering av indexet finns två alternativa förfaringssätt. Dels kan man trikotomisera indexskalan, dels frekvensfördelningen. Jag hänvisar även här till Galtung, som menar att man skall välja det senare förfaringssättet.

"To cut the *scale* in three equal parts does not tell us much, but with the *distribution* in three equal parts we still have an intersubjective basis for the cuts and at the same time a distribution that can stand up against the splits brought in by multi-variate analysis." (Galtung, 1970:259)

I nästa steg har jag studerat frekvensfördelningen för varje index och försökt få approximativt 33 % i varje kategori vid den slutliga trikotomiseringen av respektive index. Slutresultatet är sålunda en variabel med tre värden: låg (=1), medel (=2) och hög (=3).

Den inledande faktoranalysen ger information om antalet dimensioner i data-

materialet, men säger inget om reliabiliteten. Visserligen förutsätter höga faktorladdningar i allmänhet höga internkorrelationer och när man väljer ut items med höga laddningar har man alltså en viss garanti för godtagbar reliabilitet, men man vet inget om dess exakta storlek. Avgörande för reliabiliteten är den genomsnittliga internkorrelationen samt antalet ingående items. Under förutsättning att korrelationer föreligger mellan items, gäller generellt att ju fler items som ingår i ett index, desto högre är dess reliabilitet. Ju större korrelationerna är, desto färre items kan man nöja sig med i undersökningen, om man utgår från en viss önskad reliabilitetsnivå.

Reliabiliteten kan mätas bl a med hjälp av split-half-metoden eller test-retest-metoden (se exempelvis Andersson, B., 1968). Kritik har riktats mot båda metoderna (se McKennel, 1968:1; Cronbach, 1951:298). McKennel (1968 och 1970) anser att Cronbachs alpha-koefficient – också känd som Kuder-Richardson Formula 20 – skall användas som mått på ett index' reliabilitet. Alpha-koefficienten och split-half-metoden hänger nära samman med varandra. Cronbach (1951:200) visar, att alpha-koefficienten utgör medelvärdet av alla reliabilitetskoefficienter som kan erhållas vid split-half-metoden.

Hur högt skall alpha då vara för att man skall ha ett reliabelt mått? Den absoluta gränsen är naturligtvis svår att fastställa, men McKennel menar att ". . . we ought to be seriously concerned when the reliability of our measuring instruments sink below a level of, say .6 to .7" (McKennel, 1970:12). De flesta av mina index ligger just mellan 0,6 och 0,7. Tre har ett alpha-värde över 0,8 och två ligger under 0,5. Alpha-värdet för mina index redovisas tillsammans med konstruktionen av indexen i bilaga 1.

Ingående variabler

De variabler, som ingår i undersökningen, redovisas löpande i texten. Svarsfördelningarna för de flesta av dessa variabler framgår av bilaga 2. Fördelningarna för de items som ingår i index redovisas i bilaga 1.

Jag har i undersökningen använt mig av följande index:

ORSAKSINDEX:

Historiska/strukturella. Mäter i vilken usträckning respondenterna anser att orsaker, som har karaktären av utsugning, är viktiga när det gäller att förklara varför somliga länder är fattiga.

Natur/kultur. Mäter i vilken utsträckning man menar att faktorer som undernäring, ogynnsamt klimat och oföretagsamhet utgör viktiga orsaker.

Ekonomiska/demografiska. Mäter i vilken utsträckning man anser produktionstekniska orsaker (lite kapital, få industrier, dålig utbildning) vara viktiga.

HJÄLPFORMSINDEX:
Politiska insatser. Mäter i vilken utsträckning man anser att insatser av politisk karaktär (stöd till befrielserörelser, handelspolitiska åtgärder) är värdefulla för u-länderna.

Privata insatser. Mäter i vilken utsträckning man anser att stöd till missionen och det privata näringslivet är värdefullt.

Direkta insatser. Mäter i vilken utsträckning man anser att direkta hjälpinsatser (mat- och sjukvårdsleveranser, utbildningsinsatser, insatser på familjeplanerings- och barnbegränsningsområdet) är av värde för u-länderna.

HOTINDEX:
Socialistiskt hot. Mäter i vilken utsträckning man upplever att socialistiska tendenser i samhället kan hota vår framtid.

Kapitalistiskt hot. Mäter i vilken utsträckning kapitalismens inflytande, och vissa fenomen förknippade med kapitalismen, upplevs som hotande inför framtiden.

Resurstäring. Mäter i vilken utsträckning man upplever att utarmningen av våra resurser (miljöförstöringen, befolkningsökningen, råvaru- och energibristen) utgör hot.

Produktionsfaktorernas utveckling. Mäter i vad mån man upplever ett hot från vissa produktionsfaktorers utveckling (kärnkraftsutbyggnaden, den ökade mekaniseringen och arbetslösheten). Detta hot är en variant av ett kapitalistiskt hot. Hotalternativet "Kapitalismens inflytande i världen" ingår i såväl detta som det ovanstående kapitalisthotet.

MASSMEDIAINTRESSEN:
U-landsintresse. Mäter i vilken utsträckning respondenterna är intresserade av att i massmedierna ta del av material som rör u-länderna och deras problem.

Allmän politik. Mäter intresset för allmänpolitiskt innehåll i massmedierna.

"Human interest". Mäter intresset för den typ av material i massmedia som vanligtvis brukar rubriceras "human interest".

ÖVRIGA INDEX:
Problemundvikande. Mäter i vilken utsträckning man avskärmar sig från u-landsproblemen. I viss mån kan indexet också ses som ett mått på respondenternas upplevelse av maktlöshet.

Informationsattityd. Mäter i vilken utsträckning man är positiv till information om u-länder och till annat utrikesmaterial i massmedierna.

Perspektiv. Mäter i vilken utsträckning respondenterna har ett globalt synsätt.

Egocentrism. Mäter benägenheten till självupptagenhet och individens inriktning på sig själv och på sina närmastes behov och intressen.

Statusindex. Mäter individens sociala position.

U-landskunskap. Mäter kunskapen utifrån 12 kunskapsfrågor.

U-landsaktivitet. Mäter aktiviteten på u-landsområdet utifrån frågor om diskussions-

benägenhet, antal besök på föredrag och liknande samt utifrån frågan hur ofta man tänker på u-ländernas utveckling.

U-hjälpsattityd. Mäter i vad mån man är positiv till u-hjälp.

Denna uppräkning kan kompletteras med några enskilda frågor, som anknyter till ovannämnda index, men som inte kopplats samman med andra frågor utan står självständiga. Det gäller först *informationsinsatser,* som i fortsättningen kommer att behandlas som ett hjälpformsindex. Det mäter i vilken utsträckning man anser att "att sprida information hemma i Sverige om u-länderna och deras problem" är en värdefull hjälp för u-länderna. Påståendet laddar inte högt i någon av de faktorer som framkom vid faktoranalysen, varför jag valt att behandla det som en enskild fråga.

De övriga frågorna gäller massmediaintressen. Av samma skäl som när det gäller informationsinsatser, har jag valt att behandla var och en av dessa som enskilda frågor. Det gäller ett påstående som mäter *sportintresset* och en fråga som mäter *intresset för den militära kapprustningen.*

NOTER

1 Data från denna undersökning har tidigare redovisats av Lilian Nowak (1977) i rapporten "Informationsklyftor på u-landsområdet", där hon bl a beskriver sambanden mellan respondenternas sociala position och deras u-landskunskaper och engagemang i u-landsfrågor. Även den sociala positionens betydelse i förhållande till andra variabler beskrivs utförligt. Ytterligare en rapport från SR/PUB, byggd i huvudsak på denna och en efterföljande mätning, kommer att presenteras under hösten 1978. I denna rapport kommer förändringarna i u-landskunskap över tid att granskas.

En kort sammanfattande utvärdering av Karibu-projektets effekter återfinns i Hedman, L, "Multimedia in Adult Educational and Informational Campaigns" (1976b).

2 Rapporten och ett sammandrag av denna ("U-landsopinionen, Ett sammandrag av en opinionsundersökning") kan erhållas från SIDA.

3 Jag har avsiktligt valt att använda begreppet "opinionsbildare" i stället för det mer välbekanta "opinionsledare", som ursprungligen formulerades av Lazarsfeld/Berelson/Gaudet (1948). Skälen till detta är främst att det senare begreppet är så starkt relaterat till den s k tvåstegshypotesen och kraven på att opinionsledarna i större utsträckning än andra människor skall exponera sig för massmediernas utbud och försöka sprida detta vidare. Några sådana krav har inte ställts på de som i undersökningen kallas opinionsbildare, utan jag har i stället sett till de potentiella kommunikationsmöjligheter som är förknippade med vissa formella sociala positioner i samhället. Jag har därvid valt ut några positioner, där innehavarna kan antas ha bättre möjligheter än andra att föra fram sina egna eller andras åsikter och värderingar. Eftersom det handlar om positioner med huvudsakligen lokal förankring har jag valt begreppet "lokala opinionsbildare". Förutom att jag har önskat framhålla att dessa personer har bättre möjligheter att påverka opinionsbildningen i samhället, har jag velat antyda att de inte enbart har en förmedlande eller förstärkande funktion i förhållande till massmedierna, något som opinionsledarna brukar anses ha (Katz/Lazarsfeld, 1955).

Begreppet "opinionsförmedlare", som ibland används synonymt med uttrycket "horisontella opinionsledare", är av samma skäl inte heller adekvat i sammanhanget.

För en litteraturöversikt över forskningen om relationen mellan masskommunikation och personlig kommunikation rekommenderas Nowak/Carlman/Wärneryd (1968).

4 Andra urvalsmetoder (se exempelvis Spinrad, 1966:218) hade teoretiskt kunnat motiveras, men av praktiska skäl föreföll det valda alternativet det bästa.

5 Trots upprepade förfrågningar erhöll vi aldrig några uppgifter från VPK. De ingår därför ej i redovisningen nedan.

6 Jag skiljer mellan tre storlekar på orterna:

1. De med över 50 000 invånare (med undantag av storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö)
2. Medelstora orter med mellan 20 000 och 50 000 invånare
3. Små orter med mer än 10 000 men mindre än 20 000 invånare.

Utifrån en faktoranalys är det möjligt att urskilja en faktor (som har starkt samband med variabler som bl a berör populationens åldersstruktur, proportionen nya bostäder, hushållens storlek), som kan sägas utgöra ett slags mått på orternas moderniseringsgrad eller grad av traditionalism. Jag listade orterna utifrån negativa värden ("traditionella orter") respektive positiva värden ("moderna orter") och kunde därmed dela in orterna i sex olika typer. Slumpmässigt valde jag sedan ut två orter av varje typ.

7 Två PM (Hedman, 1977a och b), som behandlar urvalsförfarandet och bortfallet vid undersökningen av de lokala opinionsbildarna respektive journalisterna finns utarbetade och kan rekvireras från författaren.

8 Tabellens syfte är primärt att underlätta för läsaren att för olika procentandelar i texten kunna avgöra konfidensintervallets storlek.

Den statistiska formeln för uppgifterna i tabellen är

$$\sqrt{\frac{P(100-P)}{n}}$$

där "P" står för den procentandel som har en viss egenskap i urvalet eller delar av urvalet, och "n" är det antal respondenter som uppgifterna grundar sig på.

9 Om konfidensintervallet beräknas med hjälp av formeln i föregående not blir det 27,8 till 32,2 vid 95 % säkerhet.

10 Detta förfaringssätt gäller ej indexen "u-hjälpsattityd", "u-landsaktivitet" och "u-landskunskap", som är konstruerade direkt utifrån respondenternas angivna svar.

4. ORSAKER, HJÄLPFORMER OCH FINANSIERINGSFORMER

Så ser vi på orsakerna till underutvecklingen

Jag har i undersökningen försökt få en uppfattning om hur människor förklarar u-ländernas fattigdom. Det är naturligtvis ett mycket komplext problemområde, som endast till en del kan studeras med de instrument jag har haft till förfogande. Utnyttjandet av frågor ställda i en enkät medför otvivelaktigt vissa begränsningar. Till en viss del kan detta avhjälpas genom exempelvis noggranna förundersökningar i syfte att få fram relevanta frågor och svarsalternativ, som inte bara utgör de vanligast förekommande utan också täcker olika aspekter av problemområdet. Ett frågeformulär kan dock aldrig uppta alla de alternativa förklaringar, som på detta sätt vaskas fram. Vid en annan form av datainsamling, exempelvis utnyttjandet av personliga intervjuer, skulle man få mer uttömmande svar, men man skulle då få avgränsningsproblem vid kodningen.

Det finns dock andra problem förknippade med enkätundersökningar som i praktiken innebär att möjligheten att avläsa nyanser i svaren är begränsade. Jag skall ta upp några aspekter av detta i anslutning till svarsredovisningen av de frågor, som behandlar orsakerna till underutvecklingen och på vilket sätt man skall hjälpa u-länderna.

I SR/PUB-undersökningen fick respondenterna ta ställning till elva olika alternativa förklaringar till u-ländernas fattigdom. Alternativen hade hämtats från massmediadebatten och från tidigare undersökningar, och hade prövats i förundersökningen. Frågan var inte formulerad så att något alternativ utesluter ett annat, utan man fick på en femgradig skala ta ställning till hur viktigt man ansåg varje uppräknat alternativ vara.

De alternativ, som den största andelen av respondenterna ansåg vara viktiga förklaringsvariabler var "bristen på utbildning" och "överbefolkningen". Detta betyder inte att dessa alternativ skulle anses vara de viktigaste när det gäller att förklara varför u-länderna är fattiga. Det kan finnas andra orsaker som inte fanns med i frågeformuläret, som man ansåg viktigare eller man kanske ansåg att kombinationer av olika orsaker är den viktigaste orsaken till fattigdomen. Dessa svar säger heller ingenting om hur man ser på utbildningens och överbefolkningens roll i utvecklingsprocessen. Man kan ha olika uppfattningar om hur fenomen som bristande utbildning och överbefolkning har uppstått och man kan även ha olika uppfattningar om hur man kan komma till rätta med pro-

blemen. Möjligheten att urskilja dessa nyanser, som är viktiga för förståelsen av de underliggande medvetandeprocesserna i sammanhanget, är klart begränsad i en enkätundersökning.

Med några alternativ, som vi i frågeformuläret presenterade som tänkbara förklaringar till underutvecklingen, ville vi antyda att det är möjligt att förklara fattigdomen i termer av biologiska faktorer hos människorna i de underutvecklade länderna. De som tycker att orsaker, som att människorna i u-länderna till sin natur inte är tillräckligt företagsamma och flitiga samt att under näring och klimat gör att de inte kan arbeta så hårt, är viktiga, kan antas ansluta sig till en sådan förklaringsmodell.

Det fanns också alternativ som antydde, att det är möjligt att se orsakerna till fattigdomen som en effekt av det tidigare, eller det rådande, sociala systemet. Sådana förklaringar är exempelvis att u-länderna tidigare har varit kolonier till europeiska länder och att de privilegierade grupperna i u-länderna arbetar för att behålla sin makt och sina privilegier. De som betonar den typen av orsaker kan sägas använda sig av en sociologisk förklaringsmodell. Naturligtvis skulle det vara möjligt att urskilja ytterligare ett antal förklaringsmodeller eller -ansatser (se Eskola, 1971), men jag avstår från detta tills jag har sett hur våra respondenters svarsfördelningar ser ut när det gäller den här frågan. Vilken förklaringsmodell man anser viktigast beror sannolikt främst på vilka tidigare erfarenheter, kunskaper, attityder och grundläggande värderingar man har, inte bara på u hjälpsområdet, utan även på andra mer närliggande områden, som erfarenhet som arbetstagare/arbetsgivare, som konsument/producent, kunskaper om relationer mellan olika sociala strata i ens eget samhälle, om produktions förhållanden och arbetsliv, attityd till utslagna grupper i ens eget samhälle, eventuellt genom politisk aktivitet skapade grundläggande värderingar och uppfattningar om ideala förhållanden mellan produktivkrafter och produktions förhållanden. Individens värde på dessa variabler hänger sannolikt samman med hans/hennes sociala position och med hans/hennes politiska åskådning.

Av tabell 4.1 framgår att svenska folket i stor utsträckning anser att orsakerna till fattigdomen ligger i interna förhållanden i u länderna. De sex första orsaksfaktorerna, som i tabellen rangordnas efter andelen som angett att alternativet i fråga är viktigt (värde 4 och 5), utgör samtliga, med undantag av det tredje alternativet, orsaker som berör interna faktorer. De sex första förklaringarna anges som viktiga orsaker av mer än hälften av vårt urval.

Svarsfördelningen stämmer med mina förväntningar. Den starka betoningen av utbildningsfaktorn ligger i linje med Scase (1977) resultat från undersökningar av svenska arbetare. De förklaringar som en större del av vårt urval ansåg vara viktiga har fått stor uppmärksamhet i massmedia. Med tanke på att u-hjälp och u-länder inte utgör något särskilt frekvent samtalsämne[1] för de enskilda individerna i vårt urval, utan är något som de endast kommer i kontakt

TABELL 4.1: Uppfattningar om orsaker till fattigdomen (i procent).

Fråga: Det finns ju många uppfattningar om ORSAKERNA till att vissa länder är fattiga. Nedan räknas några tänkbara orsaker upp. *Ange för var och en av dem hur pass viktig Ni tror den är.*

	Ingen orsak alls 1	2	Av viss vikt 3	4	Mycket viktig orsak 5	Ingen åsikt	Ej svar	Summa (n=1674)
Bristen på utbildning	0	1	11	16	68	3	1	100
Överbefolkningen	1	3	17	16	58	5	1	101
Rika människor i u-länderna försöker på olika sätt behålla sin makt och sina privilegier	2	3	15	19	55	6	1	101
Utländska storbolag kontrollerar ofta u-ländernas viktigaste råvarutillgångar	2	3	17	18	46	12	1	99
U-länderna har för litet kapital och för få industrier för att en utveckling ska komma igång	2	3	23	19	45	6	1	99
Undernäring gör att folk i u-länderna inte kan arbeta så hårt	4	9	26	17	39	4	1	100
Världshandeln är så utformad att u-länderna missgynnas	4	6	29	15	31	15	2	102
Många u-länder har en religion som bidrar till passivitet	8	9	27	14	27	13	1	99
Många u-länder har tidigare varit kolonier till främst europeiska länder	7	8	32	16	22	14	2	101
U-länderna har ofta ett ogynnsamt klimat	16	15	33	11	16	7	2	100
Folken i u-länderna är till sin natur inte tillräckligt företagsamma och flitiga	29	11	26	6	13	12	2	99

med genom massmedia, blir innehållet i massmedia av avgörande betydelse för hur de ser på problemen i fråga (exponeringshypotesen). Den hjälpverksamhet, som hittills har bedrivits av såväl statliga myndigheter som frivilliga organisationer och institutioner, har också till stor del varit inriktad på att avhjälpa sådana problem som är förknippade med bristande utbildning, överbefolkning och bristande kapitalresurser. Respondenterna måste rimligtvis anta att de viktigaste orsakerna till fattigdomen styr valet av hjälpform. De hjälpinsatser som prioriteras blir också föremål för massmedias granskning i större utsträckning än andra mindre prioriterade insatser, vilket förklarar massmedias starka betoning av dessa orsaksvariabler.

I samband med de diskussioner som har förts, bl a i massmedia, om en ny ekonomisk världsordning, har de strukturella orsaksfaktorerna fått större uppmärksamhet. Om man tror på massmediernas möjligheter att påverka människors uppfattning, kan man förvänta sig att en undersökning idag skulle ge en annan svarsfördelning än den i tabell 4.1. För att ta reda på hur det förhåller sig med detta, skall jag titta på SIDA-undersökningarna. Innan jag gör detta skall jag ställa våra resultat i relation till de som erhölls i den SIDA-undersökning som genomfördes nästan samtidigt med vår egen undersökning, nämligen i november 1974. Denna undersökning tog upp sex orsaksvariabler, varav fem var samma som de vi utnyttjade.[2] Formuleringarna avvek något i två av fallen.[3] Vår lista över orsaksalternativ tog upp 11 alternativ och de tre av dessa som rangordnades överst av våra respondenter – bristen på utbildning, överbefolkning och att de rika försöker behålla sina privilegier – fanns ej med i SIDA undersökningen.[4]

TABELL 4.2: Procentandelar av allmänheten som anser respektive alternativ vara en viktig orsak till u-ländernas fattigdom, september 1974 och november 1974.
Källa: Hedman (1977c:139)

Orsaksalternativ	SR/PUB september 1974	SIDA november 1974
"Litet kapital"	64	84
"Utländska storbolag"	64	75
"Världshandeln"	45	67
"Kolonier"	38	57
"Företagsamhet"	20	29
n	(1674)	(978)

I SIDA-undersökningen var det genomgående en större andel än i vår undersökning som ansåg respektive alternativ viktigt.[5] Detta kan förklaras av att antalet svarsalternativ var mindre och, möjligen, av att det fanns färre orsaksalternativ att ta ställning till. Om man, som tidigare, rangordnar de olika alternativen utifrån andelen som anser orsaken i fråga vara viktig, finner man att rangordningen mellan alternativen är densamma för de bägge undersökningarna. Det alternativ som man i båda undersökningarna tydligen haft svårast att ta ställning till, är "världshandeln är så utformad att u-länderna missgynnas". 16% i vårt urval och 12% i SIDAs urval har för detta alternativ angett "vet ej" eller vägrat svara på frågan.

SIDA-undersökningarna kan, som jag nämnde, användas som utgångspunkt för att ta reda på om de strukturella orsakerna får större vikt över tid. Till de strukturella orsaksalternativen räknar jag "de utländska storbolagen kontrollerar u-ländernas råvarutillgångar", "världshandeln är så utformad att u-länderna missgynnas" samt "många u-länder har tidigare varit kolonier". Andelen som anser att dessa alternativ är viktiga orsaker till fattigdomen, bör alltså öka över tid, om hypotesen skall bekräftas.

Om man endast jämför de två mättillfällena november 1974 och november 1976, har andelen som anser respektive alternativ vara viktigt ökat, men endast med tre respektive fem procentenheter. Detta är en alldeles för liten ökning för att vara statistiskt signifikant. Om man jämför samtliga mätningar finner man snarare stabilitet än någon trend i en viss riktning. I samtliga av SIDAs undersökningar under den period som redovisats ovan har rangordningen mellan alternativen varit densamma som i tabell 4.2. Detta beror troligen på att diskussionen i massmedia om de strukturella orsakerna till u-ländernas fattigdom har förts på ett sådant utrymme att den bredare allmänheten inte har nåtts. Om man däremot delade upp intervjupersonerna på olika sociala strata, skulle hypotesen sannolikt få stöd hos de högre statusgrupperna, eftersom dessa i större utsträckning kan antas ta del av det här materialet i massmedia. Någon sådan uppdelning har emellertid inte gjorts i de bearbetningar som redovisats av SIDA.

SIDA hade i sin undersökning alltså inte med de tre alternativ som rangordnades först i vår undersökning. En variant av ett av dessa alternativ fanns med i Lindholms undersökning från 1968 (Lindholm, 1970:172), nämligen det som rör de rika människornas roll i u-länderna. Denna förklaringsvariabel tillmätte 63% i Lindholms undersökning "mycket stor vikt" och den kom på första plats bland de alternativ som Lindholm hade med. 55% i vår undersökning ansåg att detta var en mycket viktig orsak. Lindholm hade också med "klimatet i u-länderna". 16% i både Lindholms och vår undersökning ansåg att detta har en mycket stor betydelse när det gäller att förklara u-ländernas fattigdom. Av de fyra alternativen i Lindholms undersökning rangordnades detta sist.

Lindholms två andra alternativ, "de rika länderna har byggt upp sin levnads-

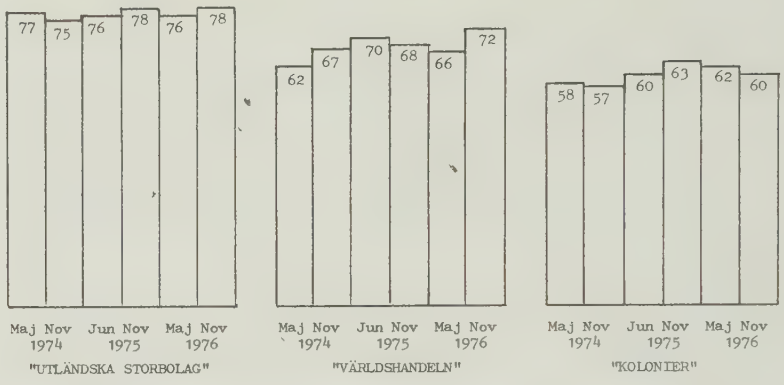

FIGUR 4.1: Procentandelar som anser respektive alternativ vara en viktig orsak till u-ländernas fattigdom vid sex olika mättillfällen.
Källa: Hedman (1977c:139).

standard på de fattiga ländernas bekostnad" och "folk i u-länderna är mindre intresserade av att arbeta än vad t ex vi svenskar är", fanns inte med i vår undersökning. De rangordnades på andra respektive tredje plats, med 34 respektive 30% av urvalet i kategorin "mycket stor betydelse". Möjligtvis finns det vissa beröringspunkter mellan det senare alternativet och vårt alternativ, att folk i u-länderna till sin natur inte är tillräckligt företagsamma och flitiga, men inte på ett sådant sätt att jämförelser mellan de angivna svaren är relevanta.

Min uppfattning är att man i tidigare undersökningar i stor utsträckning utelämnat orsaksalternativ, som det svenska folket uppfattar som mycket väsentliga när det gäller att förklara u-ländernas underutveckling.

Om man tittar på studier som gjorts i andra länder, finner man att utbildningsalternativet tillmäts lika stor vikt där, som i vårt material. I en amerikansk undersökning (Laudicina, 1973:13) anger 43% att "lack of education, ignorance, illiteracy" är orsaker till fattigdom. Detta sammanfattar de vanligaste svaren på en öppen fråga varför människor är fattiga. Endast ett av de i undersökningen sammanfattade alternativen pekar på att respondenterna hade angett något strukturellt förhållande som förklaring till fattigdom. Man pekade dock på sådana strukturella förhållanden som råder inom samhället. "They are victims of the system, the social structure; government" angavs av endast 6% av respondenterna. Några alternativ som refererar till internationella strukturer kunde rapportförfattaren tydligen inte finna. På en likaledes öppen fråga vad ett u-land är, svarade 40% av de amerikanska respondenterna "poor educational facilities, undereducated, illiterate".

Olika förklaringsmodeller

I föregående avsnitt behandlade jag framför allt två principiellt olika modeller för att förklara varför u-länderna är fattiga. Det var dels en modell där man betonar strukturella förhållanden inom landet och mellan u- och i-länder. Modellen har politiska implikationer, främst genom att det krävs insatser av politisk karaktär för att lösa de problem som ingår som orsaker i modellen. Den andra modellen utgör på något sätt den första modellens motsats. Här förklarar man fattigdomen i u-länderna genom att relatera den till invånarnas oförmåga och till den mänskliga naturens begränsningar. Man kan säga att det är en starkt individorienterad förklaringsmodell. Med detta täcker man dock inte samtliga orsaksalternativ i vårt formulär. De som är kvar kan närmast hänföras till produktionsfaktorerna arbete och kapital. Liknande förklaringsmodeller kunde urskiljas i studiecirkelundersökningen (Hedman, 1975a:112). Med hjälp av en faktoranalys skall jag pröva om det är möjligt att urskilja dessa förklaringsmodeller.

Faktoranalysen utfördes med PA2-metoden, som beskrivs i SPSS-manualen (Nie m fl, 1975:468).[6] Jag kommer här inte närmare att beröra de metodologiska problem, som är förknippade med faktoranalys. Faktoranalysen genomfördes på de elva tidigare redovisade orsaksalternativen, och reducerade dessa alternativs korrelationsmatris till tre faktorer eller dimensioner. Antalet faktorer begränsades genom att det s k egenvärdet skulle vara lika med eller överstiga 1. Tillsammans förklarar dessa tre faktorer 55,5 % av variansen i korrelationsmatrisen – den första faktorn förklarar 33,4 %, den andra 12,8 % och den tredje 9,3 %. De olika orsaksalternativens laddningar på faktorerna framgår av bilaga 1. De alternativ som laddar högst på varje faktor användes i undersökningen för att bilda index. Faktorerna (och indexen) framgår nedan:

1. Den första faktorn har jag kallat den *historiska/strukturella*. Den består av alternativen "världshandeln", "utländska storbolag", "kolonier" och "rika människor". Det är följaktligen ett index uppbyggt av de strukturella orsaksalternativen i vår undersökning. "Utländska storbolag" och "kolonier" är de alternativ som har de högsta laddningarna på faktorn.
2. Den andra faktorn har jag kallat *natur/kulturfaktorn*. Den bygger på sådana orsaksalternativ som rör begränsningar i den mänskliga naturen, även om inte alla alternativ är direkt individrelaterade. De fyra alternativ jag har med i indexet laddar ungefär lika högt på faktorn. Alternativen är "folken i u-länderna är till sin natur inte tillräckligt företagsamma och flitiga", "ogynnsamt klimat", "undernäring gör att folk inte kan arbeta så hårt" och "religionen bidrar till passivitet". Det rör sig här om förhållanden som antagligen upplevs som mycket svåra att förändra. Dessa förmodade orsaker är i något avseende i naturen eller kulturen liggande orsaker och kan som sådana av en

del upplevas som grundläggande skillnader mellan den rika och den fattiga delen av världen.

3. Den tredje faktorn har jag kallat den *ekonomiska/demografiska* faktorn, eftersom den omfattar alternativ som refererar till produktionsfaktorer, nämligen att "u-länderna har för litet kapital", "brist på utbildning" och "överbefolkning". Det första alternativet har den högsta laddningen på faktorn.[7]

Som framgått stödjer faktoranalysens resultat hypotesen, att det är möjligt att urskilja tre olika förklaringsmodeller.

Lämpliga hjälpformer

Av tabell 4.3 framgår i vilken utsträckning ett representativt urval av svenska folket föredrar olika typer av hjälp till u-länderna. På första plats rangordnas stöd till utbildningsverksamheten. Endast ett fåtal anser inte att denna form av hjälp är av värde för u-länderna. Detta är helt i linje med att den bristande utbildningen hos u-ländernas befolkning anges som en av de viktigaste orsakerna till u-ländernas fattigdom. Efter utbildningsstödet följer stöd till utveckling av familjeplanering och barnbegränsning samt leveranser av mat och sjukvårdsmaterial för att lindra omedelbar nöd. Dessa tre hjälpformer, som har ett mycket starkt stöd av majoriteten av befolkningen (över 60 %), är också de som SIDA idag på uppdrag av regering och riksdag prioriterar. Förutsättningen för att dessa direkta former av hjälpverksamhet skall vara värdefulla på lång sikt är att orsakerna till fattigdomen är just bristande utbildning, överbefolkning och undernäring. Om det finns bakomliggande orsaker till dessa fenomen, kommer problemen inte att lösas med de insatser som föreslås. På kort sikt kan naturligtvis de här prioriterade hjälpformerna vara av värde för att minimera det lidande och de skador som det innebär att befinna sig i de förhållanden som den direkta hjälpen kan förbättra.

Om man tar med ytterligare två hjälpformer, "att driva en för u-länderna gynnsam handelspolitik" och "att stödja sådana u-länder vars regeringar strävar efter större social utjämning", har man fått med samtliga former som stöds av mer än hälften av vårt urval.

De former av hjälp, som allmänheten anser har minst värde för u-länderna är stöd till befrielserörelser och mission. Drygt hälften av vårt urval ansåg att stöd till rörelser, som genom väpnat uppror vill genomföra sociala förändringar i u-länderna, är av inget värde för länderna i fråga. Drygt 10 % ansåg hjälpformen vara värdefull, medan hela 16 % saknade åsikt i frågan. 35 % ansåg att det är en dålig form av u-hjälp att stödja missionen, som å andra sidan fick stöd av cirka

TABELL 4.3: Uppfattningar om olika hjälpformers värde (i procent).

Fråga: Hjälp till u-länderna kan ju ges i många olika former. Här nedan räknar vi upp några. Ange för var en och *hur pass värdefull ni tror HJÄLPFORMEN ifråga är för u-länderna själva.*

	Inget som helst värde 1	2	Visst värde 3	4	Mycket stort värde 5	Ingen åsikt	Ej svar	Summa (n=1674)
Främja utbildningsverksamheten t ex genom att bygga skolor och utbilda lärare/tekniker i u-land	1	1	13	16	66	2	1	100
Utveckla familjeplanering och barnbegränsning	2	2	17	16	61	3	1	102
Lindra omedelbar nöd genom att leverera mat och sjukvårdsmaterial	4	5	27	12	49	2	1	100
Driva en för u-länderna gynnsam handelspolitik	2	4	22	22	39	10	1	100
Stödja sådana u-länder vars regeringar strävar efter större social utjämning	5	5	21	18	38	12	1	100
Sprida information hemma i Sverige om u-länderna och deras problem	11	12	36	13	21	6	2	101
Stödja missionen	21	15	29	9	16	9	2	101
Stödja det privata näringslivet och dess investeringar i u-länderna	17	14	30	10	13	15	2	101
Stödja rörelser som genom väpnat uppror vill genomföra sociala förändringar i u-länderna	41	13	17	5	7	17	2	102

en fjärdedel av urvalet. Att stödja det privata näringslivet och dess investeringar i u-länderna är också, enligt vårt material, en form av u-hjälp som människor är tveksamma inför. Här saknade också en stor grupp av respondenterna åsikt.

Intressant att notera, är att 35% menade att informationsverksamhet i Sverige om u-ländernas situation, är värdefull för u-länderna. 21% ansåg att detta inte är värdefullt, medan 36% föredrog alternativet "av visst värde". I undersökningen av deltagare i internationella studiecirklar fick detta alternativ ett ännu starkare stöd. Drygt 45% av dessa ansåg att hjälpformen i fråga, som ju inte utgör någon direkt hjälp, var av *mycket stort* värde för u länderna (Hedman, 1975a:116). Utan att ha närmare kännedom om de grupper som ansåg detta, är det svårt att veta av vilken anledning de ville stödja en form av hjälp, som på så indirekta vägar söker skapa bättre förutsättningar för utvecklingen i tredje världen. Jag kan bara anta att de har en stark tro på informationens förmåga att påverka opinionen för att vilja öka den mer direkta hjälpen till u länderna.

Samma mönster kan urskiljas här, som när det gäller orsakerna till fattigdomen, nämligen att andelen som saknar åsikt är högre för alternativ, som är mer komplexa och - när det gäller frågan om stöd till befrielserörelser - kontroversiella.

Möjligheterna att göra jämförelser med andra studier på området är relativt begränsade, eftersom frågorna i dessa undersökningar har ställts annorlunda. I den svenska undersökning som Lindholm genomförde 1968, ombads respondenterna välja ut och rangordna de tre viktigaste tänkbara förändringarna i formerna för den svenska u-hjälpen. Ökad satsning på familjeplanering och barnbegränsning, fler leveranser av mat och sjukvårdsmaterial samt ökad satsning på utbildning i u-länderna var de hjälpformer som prioriterades (Lindholm, 1970:273). Samtliga tre alternativ låg, som redan framgått, högt på var rangordningslista.

I en engelsk undersökning (Rauta, 1971:62) ställdes frågan om vilka åtgärder som snarast måste sättas in i de flesta u-länder.[8] De fem vanligast förekommande svaren var, i den ordning de rangordnades: ge svältande människor mat, tillhandahalla medicinsk hjälp, lära folk preventivteknik, förbättra jordbruket samt ge grundutbildning till de breda massorna. Det alternativ som rangordnades först av samtliga urval i våra undersökningar, hamnade alltså här på femte plats.

En kanadensisk undersökning av två grupper av ungdomar visar bättre överensstämmelse med mina resultat. Större delen av den ena gruppen, som utgjorde ett slumpmässigt urval av ungdomar i åldern 15–25 år, ansåg att satsning på utbildning är det bästa sättet att hjälpa u länderna. Den andra gruppen, som bestod av ett urval av ungdomar engagerade i internationellt samarbete, hade en större andel som ansåg att teknisk hjälp rent allmänt var det bästa sättet att stödja u länderna på. Utbildningshjälp kom i denna grupp på andra plats, dvs

det var det alternativ som hade den näst största andelen i kategorin "bästa alternativ" (CCIC, 1971:11).

När man diskuterar hjälpformer och till vilka (befrielserörelser eller länder) hjälpen skall gå, kommer man naturligtvis in på kriterierna för val av mottagarländer. Några frågor om detta ställdes inte i den här undersökningen, men redovisas för SIDAs undersökning i november 1976 i Hedman (1977c:50). Jag kan här bara helt kort konstatera att 68 % ansåg att man i första hand bör se till hur fattiga människorna i landet är och att 11 % ansåg att man bör ta hänsyn till landets politik.[9]

Frågan om vi skall ge hjälp till befrielserörelser belystes också i SIDA-undersökningen. 30 % av svenska folket ansåg där att Sverige bör ge hjälp till befrielserörelser, 35 % ansåg att vi inte bör ge hjälp och 24 % att det beror på vilken befrielserörelse det är fråga om. Många (10 %) saknade uppfattning (Hedman, 1977c:40).[10]

Hjälpformsmodeller

En faktoranalys av hjälpformsalternativen visar tre urskiljbara faktorer med egenvärde överstigande 1. Faktorerna förklarar 57,8 % av variansen i materialet. Den första faktorn förklarar 32,0 %, den andra 14,2 % och den tredje 11,6 % (se bilaga 1).

1. Den *första* faktorn får sina högsta laddningar från alternativen "att stödja sådana u-länder vars regeringar strävar efter större social utjämning", "att driva en för u-länderna gynnsam handelspolitik" och, till viss del, från alternativet att stödja befrielserörelser. Faktorn har negativ laddning i de mer direkta hjälpformsalternativen som föreslår åtgärder för att främja utbildningen, utveckla barnbegränsningen och lindra omedelbar nöd genom att leverera mat och sjukvårdsmaterial. Eftersom ett stöd av det här slaget kräver politisk medvetenhet och i sig har politiska implikationer har jag valt att kalla faktorn *politiska insatser*. Egentligen rör det sig här om indirekt politisk hjälp.
2. Den *andra* faktorn får huvudsakligen sin laddning från alternativet "att stödja missionen". Inget annat item laddar särskilt högt på denna faktor. Trots detta har jag fört samman missionsalternativet med alternativet "att stödja det privata näringslivet". Detta har jag gjort av två skäl: För det första har det senare alternativet sin högsta laddning i den andra faktorn och bör av detta skäl lämpligen föras till de items som bildar index utifrån faktorn. För det andra bygger de båda alternativen på samma grund. Man överlåter i båda fallen åt schimärt opolitiska källor med ursprung i västerlandet, att i anslutning till den s k moderniseringsteorin se till att utvecklingen kommer

igång i de fattiga länderna. U-ländernas egna önskemål kan antas komma i bakgrunden. Jag har kallat faktorn *privata insatser*. I motsats till den föregående faktorn syftar den inte direkt till politiska förändringar, utan till förändringar, som avser att få det mottagande samhället att i högre grad likna västerlandet.

3. Den *tredje* faktorn utgör delvis den första faktorns motsats. Den har sina högsta laddningar i alternativen "att främja utbildningsverksamheten" och "att utveckla familjeplanering och barnbegränsning". Tillsammans med alternativet "att lindra omedelbar nöd genom att leverera mat och sjukvårdsmaterial" bildar dessa alternativ indexet *direkta insatser*. Faktoranalysen visar alltså att de tre mest prioriterade hjälpformerna hänger samman.
4. Den uppmärksamme läsaren noterar att det finns en hjälpform kvar, nämligen "att sprida information hemma i Sverige om u-länderna och deras problem". Alternativet har inte särskilt hög laddning i någon av faktorerna, varför jag valt att behandla detta fristående under beteckningen *informationsinsatser*. Det finns ett relativt starkt samband mellan hur man ser på information som hjälpform och hur man ser på andra hjälpformer, framför allt "handelspolitiska" (korrelationskoefficienten är här 0,37), "regeringar som strävar efter social utjämning" (0,37), "utbildning" (0,36) och "mission" (0,34), dvs alternativ som återfinns inom samtliga index. Detta antyder också att anledningarna till att man tycker att information i Sverige är värdefull varierar mycket.

Hur vårt urval fördelar sig på respektive hjälpformsindex framgår av bilaga 1. Fördelningen är gjord så att man får ungefär en tredjedel av urvalet i var och en av följande kategorier: de som anser att respektive hjälpform ej är viktig, de som anser att den är viktig och en kategori mitt emellan. Fördelningarna är relativa och någon jämförelse mellan de olika hjälpformsindexen är inte möjlig att göra. Andelen som klassificerats som betonande respektive hjälpform som viktig är för "politiska insatser" 39%, "privata insatser" 29%, "direkta insatser" 31% och "informationsinsatser" 37%. Sambanden mellan respondenternas bakgrundsvariabler och deras värde på de ovannämnda hjälpformsindexen redovisas i bilaga 2.

Former för finansiering av u-hjälpen

Hjälp till fattiga länder ges i många olika former och finansieras på olika sätt. När det gäller finansieringen kan man skilja mellan två principiellt olika former av u-hjälp, nämligen den över statsbudgeten finansierade hjälpen, vanligtvis kallad "u-hjälp" eller, i mer officiella sammanhang, "bistånd", och den hjälp som

finansieras på frivillig väg. En stor del av vår svenska u-hjälp sker på frivillig bas, genom insamlingar av pengar, bruksföremål och liknande och genom personliga arbetsinsatser, avlönade eller oavlönade.

Vår fråga om lämpliga finansieringsformer avser att beskriva i vilken utsträckning svenska folket föredrar den ena eller den andra principen. Man kan naturligtvis föredra en av finansieringsformerna av flera skäl. En del av våra respondenter är kanske engagerade i det frivilliga arbetet på ett eller annat sätt, och för denna grupp torde sådana satsningar vara av stort värde och följaktligen något, som man anser att man skall satsa på även fortsättningsvis. För det andra kan angivandet av frivillig finansiering bara vara ett sätt att själv komma ifrån det ekonomiska ansvaret som ligger i hjälpen.

Min uppfattning är att de som på grund av eget engagemang anger att u-hjälpen bör finansieras på frivillig väg även är positiva till finansiering skattevägen. Däremot tror jag, att huvuddelen av de som anser, att u-hjälpen uteslutande bör finansieras genom frivillig finansiering, i själva verket inte vill ge någon u-hjälp alls eller i varje fall inte tänker bidra själva till någon sådan. Den frågeformulering vi använde och svarsfördelningen framgår nedan. Det kan observeras att det kombinerade finansieringsalternativet, dvs att hjälpen skall betalas såväl genom skatt som genom frivilliga insamlingar, inte finns med i själva frågeformuleringen.

Fråga: Hur tycker Ni att den här hjälpen ska betalas? Ska den huvudsakligen betalas via skatten? Eller ska det huvudsakligen ske genom frivilliga insamlingar och liknande ?

Svarsalternativ	*Procent*
Huvudsakligen genom skatt	30
Både genom skatt och frivilliga insamlingar	28
Huvudsakligen genom frivilliga insamlingar	39
Vet ej/ej svar	4
Summa	101
	(n=1621)

Som framgår var det vanligast att ange frivillig finansiering. I andra hand kom skattefinansiering och i tredje hand en kombination av dessa båda former. Vilka grupper det är som, i större utsträckning än andra, förespråkar olika finansieringsformer framgår av bilaga 2.

Vår svarsfördelning avviker märkbart från den som erhållits i såväl tidigare som senare SIDA-undersökningar (se Hedman, 1977c:137). I samtliga dessa undersökningar erhölls ett starkare stöd för skattefinansieringsalternativet. Över

hälften av respondenterna valde detta alternativ. Ungefär en fjärdedel föredrog frivillig finansiering och något mindre än en av fem ville i huvudsak ha kombinerad finansiering. Det alternativ som i vår undersökning var vanligast, fick i SIDA-undersökningarna minst stöd. Det är naturligtvis svårt att förklara sådana skillnader. En sak som är alldeles klar är att det inte är fråga om några reella förändringar mellan mätningarna. I maj 1974 ville 54% i SIDAs undersökning ha skattefinansiering. I vår undersökning i september/oktober angav 30% detta finansieringsalternativ och i november samma år ville återigen 54% ha skattefinansiering enligt SIDAs undersökning. Så drastiskt förändrar sig inte opinionen under så kort tid för att sedan ligga stabil.

Förklaringen måste ligga i frågeformuleringen och i sättet att samla in data. En, som jag tror, väsentlig skillnad i formuleringen av frågan i SIDA-undersökningen är att man informerar de intervjuade om att u-hjälpen idag finansieras via skattemedel. Detta gjordes inte i vår undersökning. Det borde rimligtvis vara lättare att instämma i något som man vet redan existerar än föreslå alternativ om vilka man inget vet. SIDAs frågeformulering löd: "Hur tycker Ni att u hjälpen skall betalas? Somliga tycker att den *som nu* (min kursivering) i huvudsak bör betalas genom skattepengar. Somliga tycker att den i huvudsak bör betalas på frivillig väg genom insamlingar och liknande. Vad är Er uppfattning?"

Möjligtvis har också datainsamlingsmetoden betydelse. SIDA-resultatet grundar sig på personliga intervjuer, medan våra data insamlades genom telefonintervjuer. Det kan vara svårt att i en personlig intervju undvika att det allmänt välvilliga intryck folk vill ge tar sig uttryck i att de säger sig föredra en annan finansieringsform än de egentligen gör. Dessa prestigeeffekter är sannolikt mindre vid telefonintervjuer.

Eftersom avvikelserna i svarsfördelningarna för de olika alternativen är så stora, kan det vara intressant att se hur svarsmönstret för de olika undergrupperna ser ut. Jämförelser görs här med data från SIDAs undersökning i november 1976 (se Hedman, 1977c:34).

Skattealternativet föredrogs i bägge undersökningarna främst av män, de högutbildade, de som bor i storstäder, de som befinner sig i den yngre medelåldern och de med höga inkomster.

Frivillig finansiering föredrogs av följande undergrupper: kvinnor, de allra yngsta och de allra äldsta, de lågutbildade, de med låg inkomst och glesbygdsbor.

Där jag har möjlighet att göra jämförelser, stämmer alltså svarsmönstret väl mellan de två undersökningarna, trots att svarsfördelningarna avviker starkt från varandra. I de jämförelser jag hittills gjort är likheterna i fråga om samband och, i förekommande fall, rangordning påfallande även när det gäller enskilda variabler vars svarsfördelningar skiljer sig åt väsentligt.

NOTER

1 I vår undersökning uppgav sig 14 % ofta diskutera "politiken i världen och förhållandena i de fattiga länderna" med andra människor. Lika stor andel uppgav sig ofta tänka över "hur utvecklingen i den fattiga delen av världen kan tänkas bli under de närmaste årtiondena".

2 Det sjätte alternativet är "jordbruket är i för liten utsträckning inriktat på att odla grödor för det egna folket". Detta alternativ rangordnas på fjärde plats. 66 % ansåg alternativet vara en viktig orsak.

3 SIDAs formulering av alternativet "utländska storbolag" löd: "Många u-länder har stora råvarutillgångar som t ex olja, koppar, kol, bomull. Utländska storbolag kontrollerar ofta dessa tillgångar". Alternativet "kolonier" löd: "Många u-länder har tidigare varit kolonier till stormakter i framför allt Europa". SIDA inledde också presentationen av alternativen något annorlunda än vad som gjordes i vår undersökning, nämligen "Vi har just frågat om vad Ni tror är orsakerna till att somliga länder är fattiga. Det finns ju många uppfattningar om detta. Jag skall nu räkna upp några tänkbara orsaker till att somliga länder är fattiga. Ange om orsaken är viktig, mindre viktig eller om den inte är någon orsak alls."

4 Bortfallet uppgick i undersökningen till 20 %.

5 För vår undersökning redovisas andelen i kategorierna 4 och 5. SIDAs svarsredovisning upptar följande alternativ: "Viktig orsak", "Mindre viktig orsak", "Ingen orsak", "Vet ej" och "Vägrar". I tabellen redovisas andelen som angivit "Viktig orsak".

6 PA2 ("Principal Factoring with Iteration") är den vanligast förekommande metoden för faktoranalys. Om inget annat specificeras används följande tekniker inom metoden:

a) Korrelationerna mellan variablerna beräknas enligt Pearsons produktmomentkorrelationskoefficient.

b) Faktorernas egenvärde skall vara större än eller lika med 1.

c) Ortogonal rotering av faktorerna.

För att i analysen få ett bestämt antal personer har jag använt listvis borttagning av bortfallet, dvs alla individer med bortfall på någon av de ingående variablerna tas bort ut analysen.

7 I studiecirkelundersökningen utgick jag från korrelationskoefficienterna för att gruppera respondenterna. De items som ingår i den första faktorn, i studiecirkelundersökningen kallad "de externa orsakerna", är samma för de bägge undersökningarna. I studiecirkelundersökningen ingick "bristande utbildning", "undernäring", "klimat", "inte flitiga" och "religion" i ett index kallat "interna faktorer". Alternativet "bristande utbildning" har i vår undersökning förts till den produktionstekniska faktorn tillsammans med två items som inte fanns med i studiecirkelundersökningen.

8 Frågan löd:
"Conditions vary from one country to another, of course, but, thinking of the poorer countries as a whole, what are the things that you think need to be done most urgently in most of these countries?" (Rauta, 1971:62).

9 Frågan löd:
"Vi har just konstaterat att den svenska u-hjälpen bara går till ett mindre antal u-länder. Vad anser Ni att man i första hand bör ta hänsyn till när man skall bestämma vilka u-länder som skall få svensk u-hjälp. Skall man i första hand se till hur fattiga människorna i landet är eller skall man i första hand se till viken slags politik landet för?" (Hedman, 1977c:50).

10. Frågan löd:
"I en del länder där folken ännu inte blivit självständiga utan kämpar för sitt politiska oberoende från andra länder finns det befrielserörelser. Sverige ger en del u-hjälp till några sådana här rörelser, men de flesta andra länder gör det inte. Hur ser Ni på det här? Tycker Ni att Sverige bör ge en del av u-hjälpen till befrielserörelser eller tycker Ni att vi inte bör göra det?"

5. BISTÅNDSATTITYDEN

I detta kapitel kommer jag att behandla den svenska allmänhetens inställning till u-hjälp. Jag kommer huvudsakligen att behandla tre frågor, nämligen om vi i Sverige skall ge hjälp till fattiga länder, hur mycket vi skall ge och om vi skall hjälpa andra länder trots att vi, enligt en del människors uppfattning, fortfarande har en hel del brister här i Sverige som bör avhjälpas. Efter att ha studerat svarsfördelningarna bildades med hjälp av dessa frågor ett index för att mäta u-hjälpsattityden.

Nästan alla är positiva till principen att ge u-hjälp

Den första frågan rör respondenternas principiella inställning till att ge hjälp till fattiga länder.

Fråga: Det finns ju olika uppfattningar om vi i den rika delen av världen skall ge hjälp till fattiga länder. Tycker Ni att *vi i Sverige* överhuvudtaget skall hjälpa de här länderna?

Svarsalternativ	*Procent*
Ja – utan förbehåll	62
Ja – med förbehåll	33
Nej	3
Vet ej/ej svar	2
Summa	100
	(n=1621)

Som framgår var en överväldigande majoritet (95 %) för att vi skall hjälpa de fattiga länderna. Detta kan vid en första anblick synas som en överraskande hög andel, men om man betänker frågans moraliska innebörd och det civilkurage

som krävs för att svara nej på frågan, kanske inte resultatet är så överraskande. De som instämde i frågan kan naturligtvis ha gjort detta utifrån många olika utgångspunkter. Man kan exempelvis ha olika uppfattningar om vilka de rika och de fattiga länderna är. Inte heller framgår det klart av frågan, vad som menas med uttrycket "vi i Sverige" eller med begreppet "hjälpa". Ju positivare man definierar begreppet u-hjälp och ju positivare man formulerar frågan, desto svårare blir det naturligtvis att avge ett nekande svar. Som Thorkildsen påpekar (1974:43), är det lätt att leda in respondenterna i en moralisk valsituation. Såväl de som anser att hjälpen skall finansieras på frivillig väg, som de som anser att hjälpen skall finansieras med skattemedel, bör kunna svara "ja" på frågan. Biståndets storlek, inriktning och form – för besvarandet av frågan relevanta variabler – tas ej upp i frågeställningen, vilket antagligen förklarar varför vi fick en så stor andel positiva.

Principen att man bör hjälpa fattiga länder har visat sig få starkt stöd även i andra undersökningar. Rauta (1971:16) visar att 82% av allmänheten i Storbritannien stödjer uppfattningen att de rika länderna skall hjälpa de fattiga, samt att 62% stödjer uppfattningen att Storbritannien skall hjälpa de fattiga länderna.[1] Rauta (1971:16) konstaterar dock att:

"Support for aid becomes less widespread as the questions put become more specifically related to what Britain should be doing at the moment. Just over four-fifths of the sample was in favour of the 'richer countries' helping, just over three-fifths was in favour of Britain's helping, and just over two-fifths approved of current government expenditure on aid or thought that it should be increased. There is evidence that many people were concerned about Britain's own economic position, in particular the balance of payments deficit, and that this concern is related to negative attitudes towards aid to the developing countries."

En amerikansk undersökning visar att ungefär lika stor andel av det amerikanska folket (68%) är positivt inställda till att USA lämnar hjälp till underutvecklade länder (Laudicina, 1973:29). Undersökningen visar också att andelen har ökat under den senaste tioårsperioden. 1958 var 51% positiva till att USA ger hjälp till de fattiga länderna ("strongly in favour" och "somewhat in favour"), 1966 var andelen 58% och vid den här refererade undersökningen alltså 68%. Andelen som är emot att USA ger u-hjälp har minskat från 31% till 28% (Laudicina, 1973:31; Hero, 1965:78).

En kanadensisk undersökning har svarsalternativ som bättre överensstämmer med de av oss använda. Resultatet från denna undersökning visar att 68% är positivt inställda till att ge u-hjälp, 29% vill hjälpa under vissa förutsättningar och 3% är motståndare till u-hjälp (CCIC, 1971:52). Undersökningen gjordes med ett slumpmässigt urval av ungdomar, varför direkt jämförelse med våra data inte är möjlig. Undersökningen redovisar också data från ett urval av ungdomar som är engagerade i internationell verksamhet. En betydligt

större del av detta urval angav att de är för att Kanada ger hjälp, men bara under vissa förutsättningar. Detta visar att frågan inte bara mäter inställningen till u-hjälp generellt sett, utan även formerna för u-hjälp.

Frågan har i lite olika varianter ställts av Statistisk Sentralbyrå i Norge på uppdrag av Direktoratet for utviklingshjelp (NORAD). 1972 och 1974 fick frågan en nästan identisk formulering med vår egen.[2] Andelen positiva utgjorde 72% respektive 73%. Motståndarna utgjorde bägge åren 19% av respondenterna och resten (9% respektive 8%) saknade uppfattning (Ringdal, 1975:55). Stor överensstämmelse föreligger här med data från Danmark för 1976, där andelen positiva också var 73%. 16% var negativa och 11% saknade uppfattning.

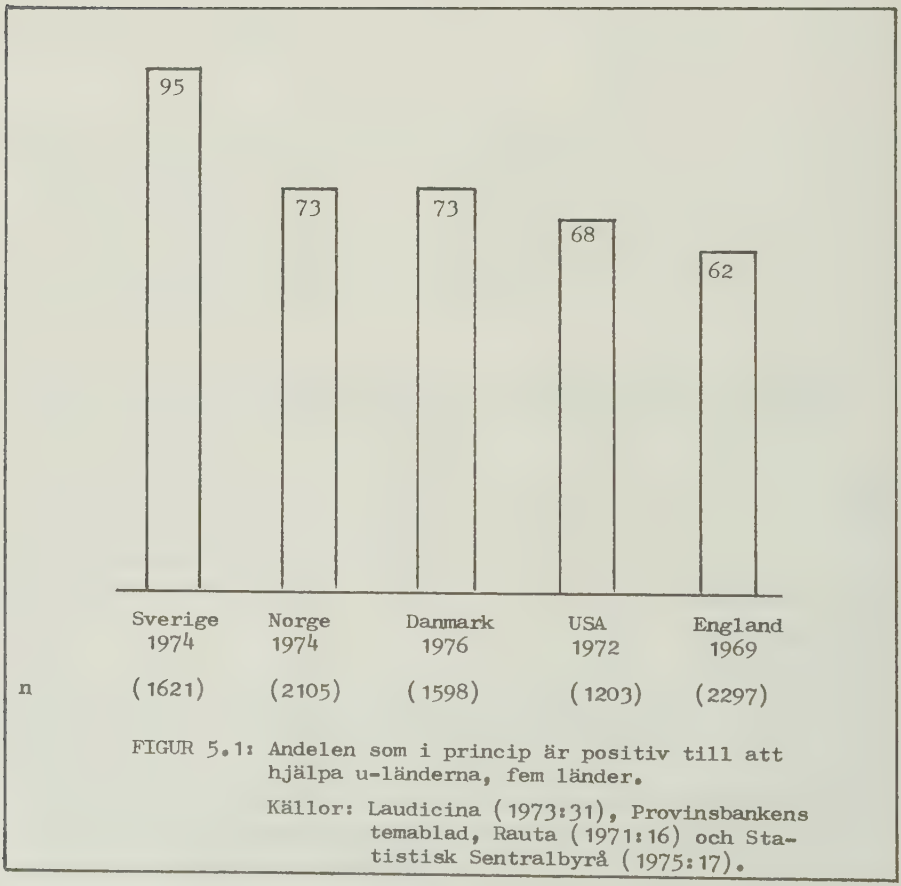

FIGUR 5.1: Andelen som i princip är positiv till att hjälpa u-länderna, fem länder.

Källor: Laudicina (1973:31), Provinsbankens temablad, Rauta (1971:16) och Statistisk Sentralbyrå (1975:17).

Majoriteten anser att u-hjälpen är lagom stor

Den frågeställning, som vanligtvis använts för att mäta allmänhetens eller vissa gruppers inställning till den statliga u-hjälpen, har gällt i vad mån man anser att u-hjälpen skall ökas, förbli oförändrad eller minskas.[3] Vår formulering av frågan löd:

Fråga: Som Ni kanske vet lämnar svenska staten u-hjälp. Och den uppgår idag till 3 % av statens utgifter. Tycker Ni att storleken på den svenska u-hjälpen är bra som den är. Eller bör den ökas eller minskas eller kanske slopas helt?

Svarsalternativ	*Procent*
Bör ökas	30
Är ungefär lagom	52
Bör minskas	5
Bör slopas helt	2
Vej ej/ej svar	11
Summa	100
	(n=1621)

Ungefär hälften av svenska folket är för u-hjälp av den storleksordning som vi har idag. En fjärdedel av våra respondenter var för en ökning av u-hjälpen. De som anser att storleken är lagom eller att u-hjälpen bör ökas, brukar ofta betraktas som positiva till den svenska u-hjälpspolitiken. Av den kvarvarande fjärdedelen av vårt urval kan inte alla betraktas som negativa, eftersom större delen är sådana som inte har tagit ställning i frågan. Negativa till u-hjälp kan endast de anses vara, som ville minska eller slopa u-hjälpen. Dessa utgjorde endast 7 % av befolkningen.

Resultaten från SIDAs novemberundersökning 1974 visar stor överensstämmelse med våra egna när det gäller frågan om biståndets storlek trots att de använde sig av en något annorlunda frågeformulering och en annan mätmetod (personliga intervjuer i stället för telefonintervjuer). I SIDAs undersökning var 32 % för en ökning, 51 % ansåg att storleken är lagom som den är, 6 % ville minska u-hjälpen och 5 % ville slopa den helt. 7 % hade inte tagit ställning till u-hjälpens storlek.

Även på denna fråga finns vissa möjligheter att göra jämförelser med data från andra länder. Tabell 5.1 redovisar svarsfördelningen för tre undersökningar, där frågeställningens innebörd torde vara någotsånär densamma för respondenterna i de olika länderna.[4]

Finland framstår otvivelaktigt som det land som har den mest positiva inställningen till u-hjälp och Norge som det mest negativa landet, om man enbart be-

TABELL 5.1: Uppfattningar om u-hjälpens storlek i Sverige, Finland och Norge. Källor: Kalela/Pietilä, 1974:137; Statistisk Sentralbyrå, 1974:18

U-hjälpen	Sverige Sept 1974	Finland Nov 1972–Feb 1973	Norge Dec 1974
Bör ökas	30	44	12
Är ungefär lagom	52	36	46
Bör minskas/slopas	8	7	35
Vet ej	11	14	7
Summa	101	101	100
n	(1621)	(461)	(2105)

gränsar sig till andelen som är för en ökning. En förklaring till finländarnas positiva attityd kan vara att Finlands bistånd inte uppgår till lika stora summor som de andra ländernas. Norrmännens negativa attityd kan kanske delvis förklaras av frågeställningen, som i Norge innehåller uppgift om u-hjälpens absoluta storlek. Tidigare norska undersökningar har visat att man, om man för in ekonomiska aspekter i frågan, får en klart lägre anslutning till u-hjälpen (se Ringdal, 1977:53).

Under 1974 uppgick Norges statliga bistånd till 722,4 miljoner norska kronor. Räknat i procent av bruttonationalprodukten är detta 0,56% mot 0,46% för 1973 (Årsmelding og regnskap for Direktoratet for utviklingshjelp for 1974, sid 5). I Finland uppgick vid samma tidpunkt u-hjälpen till 0,17% av BNP och i Sverige till 0,72% av BNP (OECD, 1976:82).

Problemen i Sverige måste också lösas

Ofta återkommer man i debatten om u-hjälp till att vi fortfarande har en hel del problem här i Sverige och att vi borde lösa dessa innan vi hjälper u-länderna. Politiker tycks också tro, att detta är en vanlig uppfattning bland människor i allmänhet. Så här lät det exempelvis i riksdagen den 1 april 1971:

"Vi skall alltid komma ihåg, när vi diskuterar u-hjälp, att vi inte kan räkna med en svensk folkopinion, som stöder de stora u-hjälpsanslagens ökning alltför starkt, eftersom man sätter den i samband med de behov som finns inom vårt eget land. Det är att beklaga att vi inte har den starka folkopinion för u-landsbistånd som vi skulle behöva, men man kan bara konstatera att förhållandena är sådana som jag säger."[5]

Jag ansåg det motiverat att ha med en fråga som täckte just den här aspekten. Den formulerades på följande sätt:

"Vi borde ha avhjälpt bristerna här hemma innan vi satte igång med u-hjälp."

Genom att respondenterna på en sjugradig skala fick ange i vilken utsträckning de instämde i eller tog avstånd från påståendet, fick vi följande svarsfördelning:[6]

Instämmer absolut inte			Tveksam			Instämmer absolut	
1	2	3	4	5	6	7	
17,4	8,5	10,7	21,7	13,5	7,5	20,6	n=1582

Ett avståndstagande bör uttrycka en relativt positiv attityd till u-hjälp. I vår undersökning tog 37% avstånd från påståendet, 22% var tveksamma och 42% instämde i påståendet.[7]

Ett samlat index för u-hjälpsattityd

För att täcka olika aspekter av inställningen till u-hjälp, har jag låtit ovannämnda tre frågeställningar ingå i ett index kallat u-hjälpsattityd. Frågeställningarna är alltså om man anser att Sverige skall hjälpa fattiga länder, hur stort biståndet skall vara samt om man anser att det finns brister här i Sverige som skall avhjälpas innan vi ger u-hjälp.

De som besvarade den första frågan jakande, oavsett om de nämnde något förbehåll eller ej, har fått ett poäng vid indexkonstruktionen. När det gäller den andra frågan, har endast de, som ansåg att u-hjälpen bör ökas, fått ett poäng (jfr Lindholm, 1970:294). Beträffande den tredje frågan, har de som tagit avstånd från påståendet (de som angav något av alternativen 1, 2 eller 3 på skalan) fått ett poäng.[8]

Enligt vårt attitydindex var 18% av vårt urval positiva till u-hjälp, dvs de hade fått sammanlagt tre poäng. Denna grupp talar jag fortsättningsvis om som "de med positiv u-hjälpsattityd". 29% fick två poäng och 48% fick ett poäng. Resten, 4%, hade antingen inte svarat på någon av de tre frågorna eller också inte fått poäng för något av svaren. De två senare grupperna har slagits samman till en "negativ" grupp (52%). Man bör observera att grupperna är "positiva" och "negativa" relativt sett.

Konsekvens i svarsmönstret

Av framställningen tidigare har framgått att 95% av svenska folket vill hjälpa fattiga länder. En tredjedel angav visserligen vissa förbehåll, men det var ändå 62% som inte angav några som helst förbehåll. Som kommer att framgå nedan, innebär dock inte detta, att det finns ett lika stort stöd för den statliga u-hjälpen, eller att vi är beredda att offra någon större del av vår egen välfärd för u-länderna. Som redan nämnts tycks andelen positiva minska när man närmar sig den enskilde individens ekonomi.

Vad blev det då av alla "principiellt positiva"? Av de något mer än 1500 personer, som svarade positivt på frågan om vi skall hjälpa fattiga länder (jag har här slagit ihop kategorierna "ja, utan förbehåll" och "ja, med förbehåll"), var det 31% som ansåg att u-hjälpen bör ökas, 53% som tyckte att den är lagom som den är idag och 5% som ansåg att den bör minskas eller slopas helt. 11% saknade uppfattning (se tabell 5.2). Av de som var negativa, ansåg närmare hälften att u-hjälpen bör minskas eller slopas och 35% att den är lagom. Endast 4% (=2 personer) av dessa ansåg att u-hjälpens storlek bör ökas (detta kan bero på mätningsfel). De relativt få som var tveksamma till om Sverige skall ge hjälp, tyckte framför allt att u-hjälpen är bra som den är – ett enkelt sätt att inte behöva ange sin egen uppfattning. En stor del var tveksamma även på frågan om u-hjälpens storlek.

TABELL 5.2: Inställningen till u-hjälpens storlek efter principiell attityd (i procent).

		Principiell attityd till u-hjälp		
U-hjälpen	Samtliga	För	Emot	Vet ej
Bör ökas	30	31	4	–
Är ungefär lagom	52	53	35	59
Bör minskas/slopas	7	5	48	19
Vet ej	11	11	14	22
Summa	100	100	101	100
n	(1580)	(1501)	(52)	(27)

Om man studerar sambandet mellan den principiella attityden och påståendet att vi borde ha avhjälpt bristerna här hemma innan vi satte igång med u-hjälp, finner man att 40% av de "principiellt positiva" instämde i påståendet, 22% var tveksamma och 38% tog avstånd från påståendet. Av de som principiellt var emot u-hjälp, var det hela 93% som antingen ansåg att vi borde ha avhjälpt bristerna här hemma innan vi satte igång med u-hjälp eller var tveksamma till påståendet (se tabell 5.3).

TABELL 5.3: Uppfattningen att vi borde ha avhjälpt bristerna här i Sverige innan vi satte igång med u-hjälp efter principiell attityd (i procent).

Bristerna här hemma borde ha avhjälpts	Samtliga	Principiell attityd till u-hjälp		
		För	Emot	Vet ej
Tar avstånd	37	38	8	22
Tveksamma	22	22	8	19
Instämmer	42	40	85	59
Summa	101	100	101	100
n	(1580)	(1501)	(52)	(27)

Den norska undersökning som genomfördes 1972 visar på samma sätt att 47% av de som var *för* principen att ge u-hjälp i stort sett instämde i påståendet "Det er mange oppgaver i vårt eget land som må løses før vi kan begynne å gi hjelp till andre land" (Thorkildsen, 1974:52).[9] Även om man inte bör fästa så stor vikt vid svaret på den första frågan, är det, enligt författaren, osannolikt att hela denna grupp skulle mena att man skall *vänta* med att ge hjälp tills de inhemska problemen har lösts.

Inkonsekvenser i svarsmöntret har i tidigare undersökningar av det här slaget visat sig vara relativt vanliga (se exempelvis Laudicina, 1973:49). En positiv inställning uttryckt med hjälp av en generell variabel behöver inte nödvändigtvis innebära att respondenten skall uttrycka en positiv inställning även på en mer specifik variabel (Ringdal, 1975:57f). "Principfrågan" är naturligtvis mer generell än både frågan om u-hjälpens storlek och frågan om vi skall ge hjälp trots att vi har vissa brister här hemma.

Däremot bör en negativ inställning på en generell variabel även innebära en negativ inställning på en mer specifik variabel. Detta resonemang skulle innebära att knappt hälften av de som var negativa till principen att ge u-hjälp var konsekventa när de svarade på frågan om u-hjälpens storlek. De riktigt inkonsekventa var de 4% som ansåg att u-hjälpen skulle ökas, medan de övriga två gruppernas svar kan förklaras på olika sätt. Att ange att man inte har någon åsikt kan vara ett sätt att komma ifrån frågeställningen. De som angav alternativet "lagom" kan genom den principiella frågeställningen ha markerat sitt missnöje med u-hjälpen och kan med alternativet "lagom" ha markerat sin resignation över möjligheterna att påverka utvecklingen.

Om man tittar på sambandet mellan den principiella frågeställningen och frågan om vi skall hjälpa fattiga länder trots att vi inte har avhjälpt bristerna här hemma, ser man i tabell 5,3 att 85% av de principiellt negativa var konsekventa.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att andelen inkonsekventa svar inte

är så stor som man kunde ha förväntat sig efter en genomgång av tidigare undersökningar. Inkonsekvenser behöver inte heller vara ett uttryck för motsägelser inom individen, utan kan vara resultatet av ett dåligt frågeformulär eller en mindre lyckad intervjusituation. En principiell fråga av den karaktär som vi hade i undersökningen, får ett stort antal instämmande svar, genom att den har så stark humanitär och moralisk anknytning.[10] Om man sedan specificerar frågan, faller alltid ett antal positiva bort. På samma sätt tycks själva idén om att ge u-hjälp ha större stöd än enskilda biståndsprojekt. Detta framhålls t. ex. av Eide (1964:21):

"The general issue integrates public opinion, but the special project is likely to divide it again to some extent: there will always be details that will alienate some of the people who are for technical assistance in general."

NOTER

1 Rauta har använt en femgradig skala för de två frågeställningarna. Jag har här slagit ihop alternativen "strongly in favour" och "in favour on the whole". Den sista siffran kan eventuellt användas vid en jämförelse med våra resultat, men man får komma ihåg att Rauta använde andra svarsalternativ än vi gjorde.

2 Frågeformuleringen var:
"Som De kanskje kjenner til, gir Norge forskjellige former for hjelp til utviklingslandene, altså til land i Asia, Afrika og Sør-Amerika. Denna hjelpen kalles vanligvis utviklingshjelp. Hva er Deres mening om Denne hjelpen: Er De for eller mot at Norge gir hjelp til utviklingslandene?" (Statistisk Sentralbyrå, 1975:51).

3 Formuleringarna har varierat något mellan de olika undersökningarna, men har i stort sett varit desamma. Formuleringarna har, framförallt under de senaste åren, kritiserats ur olika aspekter (se exempelvis Brante, 1976:10; Sanne, 1976:180). Frågeformuleringen i SIDAs undersökningar har varit:
"Som Ni kanske vet så ger svenska staten pengar till hjälp åt fattiga och underutvecklade länder – det vi brukar kalla u-hjälp. För närvarande rör det sig om drygt 3 % av statens utgifter. I år innebär detta att staten för varje svensk i genomsnitt betalar cirka 400 kronor till u-hjälpen. Nu skulle jag vilja veta hur Ni ser på de här anslagen till u-hjälp. Tycker Ni att de nuvarande u-hjälpsanslagen bör ökas, är ungefär lagom som de är, bör minskas eller bör slopas helt?"

4 I Finland löd frågeformuleringen (Kalela/Pietilä 1974:137): "Mitä kehitysyhteistyön määrärahoille pitäisi tedhä?" ("Vad skulle man göra med pengar för u-hjälp?") och i Norge (Statistik Sentralbyrå, 1974:51): "Stortinget har for 1974 beviljet 690 millioner kroner til utviklingshjelp. Dette er vel 2 prosent av statsbudsjettet, som er på i alt 29 milliarder kroner. Til sammenlikning kan nevnes at forsvaret får 13 prosent, og at universitetene og høgskolene får vel 3 prosent. Synes De beløpet som går til utviklingshjelp burde vaert større, synes De det er passe stort, synes De det burde vaert mindre eller synes De det burde vaert sløyfet helt?"

5 Citatet är hämtat från Larsson (1972:11), som hänför det till riksdagsman Arne Geijer (s).

6 Av de som besvarade både enkät och telefonintervju avstod 39 personer, dvs 2,4 %, från att svara på frågan.

7 Lindholm (1970:272) ställde samma fråga men med fyra svarsalternativ, där 50% instämde i påståendet och 47% tog avstånd från det.

8 Lindholm (1970:82 och 164) använde fyra items för att mäta positivitet. Tre av dessa rör ekonomiska förhållanden och ett lägger tonvikten mer på humanitära aspekter (om vi skall avstå från läkare till förmån för u-länderna fast vi själva har brist på läkare). En av de ekonomiskt inriktade frågorna var densamma som vi använde – den om u-hjälpens storlek. De två övriga, som gäller u-hjälpens finansiering och om man är beredd att acceptera en skattehöjning för ökad u-hjälp, fanns med i vår undersökning, men med en annan formulering. Skälet till att jag inte har med frågan om föredragna finansieringsalternativ i mitt attitydindex, är svårigheten att avgöra hur svarsalternativen skall poängsättas. Att det finns ett samband mellan hur man svarar på denna fråga och hur man svarar på de tre frågor som ingår i indexet är klart. Korrelationskoefficienten varierar mellan 0,21 och 0,29.

Laudicina (1973:67 och 122) använde nio frågor för att konstruera ett "sympatiindex". De items som ingick i detta var frågor om USAs regering gör tillräckligt mycket för de fattiga länderna och om respondenterna tycker att de själva gör vad de kan för att hjälpa u-länderna.

Sambanden mellan de i indexet ingående variablerna, mätta med Pearsons produktmomentkorrelationskoefficient, är 0,29 mellan principfrågan och frågan om u-hjälpens storlek, 0,33 mellan principfrågan och påståendet att vi borde ha avhjälpt bristerna här hemma innan vi satte igång med u-hjälp och 0,22 mellan det senare och frågan om storleken. Alphakoefficienten uppgår till 0,54.

9 De svarsalternativ som användes var "Stort sett enig", "Verken enig eller uenig", "Stort sett uenig" och "Vet ikke, obesvart".

10 Det kan i sammanhanget vara intressant att redovisa de tre typer av motiv för att ge u-hjälp, som urskiljs av biståndspolitiska utredningen (SOU 1977:13:222):

1. de ideella eller moraliska (där tyngdpunkten alltid har legat)
2. de utrikes- och säkerhetspolitiska motiven "främja internationell solidaritet och en fredlig utveckling i världen"
3. Sveriges ekonomiska egenintresse, som, enligt utredningen, har intagit en relativt undanskymd plats.

6. OPINIONSUTVECKLINGEN

Det är få frågor, vars svarsmönster man har möjlighet att studera över en längre tidsperiod, när det gäller den svenska allmänhetens uppfattning om u-hjälp och u-länder. För den tidigare behandlade frågan om u-hjälpens storlek, finns emellertid relativt utförliga data, som gör jämförelser möjliga. Första gången frågan ställdes var 1961 i en SIFO-undersökning. 24 % sade sig då vilja öka u-hjälpen, 9 % ville minska den, 55 % ansåg att den var lagom och 12 % saknade uppfattning.[1]

Vid denna tidpunkt var de svenska hjälpinsatserna begränsade.[2] Det var också uteslutande fråga om teknisk hjälp som överfördes via FN. Under 1961 beslöt dåvarande regeringen, att ett förslag till en mer samlad svensk biståndspolitik skulle utarbetas och föreläggas riksdagen (SOU 1977:13:204). Regeringen föreslog också att man skulle inrätta ett helstatligt organ för handläggning av biståndsfrågor. Nämnden för internationellt bistånd, NIB. Detta förslag godkändes av riksdagen samma år. Nämnden startade sin verksamhet följande år.

Innan någon egentlig u-hjälp hade kommit igång fanns i Sverige ett förhållandevis starkt stöd för idén. Eide (1968) menar att u-hjälpstanken alltid får ett starkt stöd i ett inledningsskede, men att detta är av övergående natur. Som exempel pekar Eide på att allmänheten i Norge redan i början av 1950-talet gav u-hjälpen starkt stöd. Detta stöd är, enligt Eide, främst av moralisk karaktär och bygger på humanitära grunder. Vid införandet av u-hjälp sker en konfrontation mellan teori och praktik, som bl a visar vilka problem som är förknippade med själva hjälpinsatserna och som kommer det på moraliska grunder uppbyggda stödet för u-hjälp att svikta. Opinionen kommer alltså att bli allt mindre positiv. Även om man från början endast är kritisk till en viss specifik insats, kommer den generella attityden till u-hjälp att påverkas i negativ riktning. Liknande teorier framförs av Galtung (1969), som menar att det starka stödet u-hjälpen erhåller i ett inledningsskede hänger samman med att grunden utgörs av en generell princip om internationell solidaritet och att man skall hjälpa folk i nöd. Hjälpen, som sätts in, motsvarar inte alltid folks förväntningar. De besvikelser, som uppstår i detta sammanhang, försämrar opinionsläget. Till detta kan man lägga vad som ovan sagts om att det är lättare att skapa intresse för och positiva atti-

tyder till företeelser som av mottagaren betraktas som nya.

Med stöd av data, som visar att opinionen inte blir mer negativ, hävdar Ringdal (1977:67), att teorin inte har något stöd i verkligheten. 1953 var exempelvis 48% av norska folket positiva till u-hjälp och 1970 hade andelen stigit till 58% (Ringdal, 1977:50). Eide är medveten om detta och menar att själva begreppet u-hjälp omdefinieras med jämna mellanrum i samband med institutionella förändringar. Vid varje omdefiniering av begreppet uppstår en ny stark opinion för u-hjälp. Det är svårt att finna några belägg för denna hypotes och det är högst otroligt, att institutionella förändringar av vad slag det än må vara har någon nämnvärd effekt på opinionen när det gäller u-hjälp och u-länder.

Den allmänna opinionen var mest positiv 1968

Om man återgår till svenska opinionsdata och tittar på SIFO-siffrorna i tabell 6.1, ser man att andelen, som vill öka u-hjälpen, ökade fram t o m augusti 1968, då den utgjorde inte mindre än 40% av urvalet. Lindholms undersökning, som

TABELL 6.1: Svenska folkets uppfattning om u-hjälpens storlek under olika tidsperioder (i procent).
Källor: Brante, 1976:11; Hedman, 1977c:137; SIFO, 1976.

a) SIFO-undersökningar

U-hjälpen	aug 1961	maj 1966	jan 1968	aug 1968	okt 1969	maj 1970	okt 1970	juni 1976
Bör ökas	24	34	34	40	33	29	26	19
Bör vara oförändrad	55	45	49	43	48	51	54	52
Bör minskas	9	12	11	11	16	14	14	24
Tveksam	12	9	6	7	3	5	6	5
Summa	100	100	100	101	100	99	100	100
n	(1500)	(1500)	(1200)	(1200)	(600)	(1200)	(1200)	(930)

b) SIDA-undersökningar

U-hjälpen	maj 1974	nov 1974	juni 1975	nov 1975	april 1976	nov 1976
Bör ökas	26	32	25	23	20	26
Är ungefär lagom	54	51	51	56	56	54
Bör minskas/slopas	16	11	17	13	18	15
Vet ej	5	8	8	8	7	5
Summa	101	102	101	100	101	100
n	(1235)	(1219)	(1241)	(1241)	(1262)	(1238)
Bortfall i procent	24	20	36	19	22	21

genomfördes under oktober och november 1968, visade större överensstämmelse med SIFO-mätningarna i januari 1968 och oktober 1969. I Lindholms undersökning ville 33 % öka u-hjälpen, 49 % tyckte att u-hjälpen var lagom, 10 % ville minska eller slopa den och 8 % saknade åsikt.[3]

Vad var det då som gjorde att andelen positiva ökade så pass mycket mellan januari och augusti 1968? Frågan ställs av Lindholm, som också själv ger några svar. Han menar bl a, att en kraftig intensifierad massmediabevakning av Nigeria–Biafra-konflikten kan vara en förklaring. Hans viktigaste hypotes är dock, att förändringen främst hänger samman med att biståndet var en aktuell fråga i valdebatten 1968. Utan att vara huvudfråga för något parti, togs den upp av framför allt folkpartiet och socialdemokraterna. Lindholm (1970:127) visar, att förändringen inte var likformig för samtliga partier. Medan andelen, som ville öka u-hjälpen, minskade bland centerpartiets anhängare, ökade den bland de övriga tre riksdagspartiernas anhängare (siffror för kommunisterna redovisas ej). Mest markant var ökningen för folkpartiet, från 39 % till 58 %. Socialdemokraternas ökning var mindre, från 33 % till 38 %. Dessa data stöder Lindholms hypotes. Hypotesen skulle dock kunna preciseras, när det gäller hur valdebatten påverkar opinionsmätningarnas data. Det är alldeles tydligt, att effekten av att frågan aktualiserades i debatten inte var generell, utan begränsad till de partier som främst förde fram frågan. Under valrörelsen 1968 var det framför allt folkpartiet, som aktualiserade u-hjälpsfrågan, men i viss mån också socialdemokraterna, som bl a behandlade frågan på sin partikongress i juni 1968.

Under 1968 fattade riksdagen, som nämnts tidigare, ett beslut om att u-hjälpen skulle uppgå till 1 % av bruttonationalprodukten under budgetåret 1974/75. Beslutet medförde sannolikt en ökad medvetenhet om u-landsproblematiken hos den svenska allmänheten. Resultaten från undersökningar under denna period pekar på att opinionen är känslig för mer eller mindre tillfälliga utspel eller informationssatsningar.

Andelen, som i SIFOs mätningar har varit för en ökning av u-hjälpen, har sjunkit kontinuerligt fr o m 1969, för att 1976 endast uppgå till knappt hälften av vad den var 1968. Resultaten från SIFO-mätningen 1976 visar relativt stora överensstämmelser med SIDAs aprilmätning 1976, varför man kan anta att frågeformuleringen inte har så stor betydelse, som man vill tillmäta den.[4]

SIFOs junimätning 1976 och SIDAs aprilmätning 1976 ger de mest negativa resultaten under den tidsperiod som mätningar har förekommit. Det är helt klart, att om 1968 var det år då attityden till en ökad u-hjälp var mest positiv, var 1976 dess motsats. SIFO redovisade 1976 för första gången fler negativa än positiva, dvs en större andel för en minskning av u-hjälpen än för en ökning av densamma (se figur 6.1). I SIDAs mätning var övervikten för de positiva endast 2 procentenheter – också detta det lägsta som kunnat noteras under mätperioden.

FIGUR 6.1: Skillnaden mellan andelen för en ökning och andelen för en minskning eller ett slopande av u-hjälpen för mätningar från 1961 till 1976.
Källor: Brante (1976:11), Hedman (1977c:137), SIFO (1976).

Andelen för en oförändrad storlek har i SIFOs mätningar varierat mellan 43% och 55%. Den lägre andelen uppkom då andelen för en ökning var som störst och den högre när andelen för en ökning var som lägst, om man undantar den sista mätningen 1976. Detta skulle eventuellt kunna tolkas som att endast marginella förskjutningar i opinionen äger rum, dvs man byter inställning mellan två relativt närliggande svarsalternativ. För att kontrollera detta krävs paneldata, vilket vi tyvärr inte har för just den här frågan. Jag återkommer dock till frågeställningen längre fram. Det är i sådana här sammanhang vanligt att betrakta de som vill öka u-hjälpen och de som anser att den är lagom som den är nu, som en till u-hjälpen positivt inställd grupp. Gör man detta kommer opinionen att framstå som mycket stabil över tid. Dessa "positiva" varierar i andel mellan 76% och 83%, om man undantar SIFO-mätningen 1976, där andelen gick ned till 71%.

SIDAs mätningar fram t o m 1976 redovisar mellan 76% och 81% i den sammanslagna kategorin "positiva". Även betraktat på detta sätt, framstår 1968 som ett år under vilket allmänheten hade en positiv inställning till u-hjälpen (83%) och 1976 som ett relativt negativt år. Dock är tendensen inte lika klar som om man enbart ser till andelen som vill öka u-hjälpen.

När det gäller andelen, som menar att u-hjälpen bör minskas eller slopas helt, är tendensen att denna andel ökar över tid. 1961 utgjorde gruppen ungefär 9% av samtliga respondenter. Den ökade fram till 1966 till 12%, höll sig relativt konstant under 1968, men ökade 1969 med 5%. Andelen var 1970 relativt oförändrad, men ökade till 1976 års mätning med 10% till 24%.[5]

Andelen som avstått från att ta ställning har successivt minskat under åren och var 1976 ungefär hälften av vad den var 1961.[6]

SIDA-undersökningarna som genomfördes mellan den sista och den näst

sista SIFO-undersökningen, redovisar genomgående en större andel negativa än SIFO-undersökningarna. Någon klar negativ trend visar inte SIDAs undersökningar, utan andelen negativa varierar i båda riktningarna med upp till 6 procentenheter mellan de olika mättillfällena.

En aspekt som man måste ta hänsyn till, när man diskuterar allmänhetens uppfattning om u-hjälpens storlek, är eventuella förändringar i biståndets storlek och inriktning under den studerade perioden. Som tidigare nämnts, var biståndets storlek av mycket begränsad omfattning när den första mätningen gjordes 1961. Såväl biståndets inriktning och form som dess storlek har väsentligt förändrats sedan 1961. Den kvantitativa förändringen har varit markant (se figur 1.1) och skulle kunna förklara en negativ opinionsutveckling.

För att det skall kunna föreligga något samband mellan biståndets storlek och hur folk ser på denna, måste allmänheten känna till storleken. Allmänhetens kunskap om u-hjälpens storlek är dock mycket begränsad. Lindholm (1970:279) redovisar en andel på 13 %, som har kunskap om det statliga svenska biståndets storlek för budgetåret 1968/69. Hedman (1975a:76) visar att endast 11 % av deltagare i internationella studiecirklar angav att storleken på u-hjälpen i Sverige låg mellan 200 och 400 kronor per individ och år, vilket utgjorde den ram, inom vilken angivna svar ansågs vara korrekta.[7] I vår undersökning ställdes ingen direkt fråga om biståndets storlek. Man kan dock utgå från att man inte skulle fått någon nämnvärt högre andel med kunskap om detta, snarare tvärtom. Detta antyder vissa svårigheter, när det gäller att bedöma värdet av de svar som angivits på frågan om u-hjälpens storlek. En relevant bedömning kan endast göras för den minoritet som har kunskap om de faktiska förhållandena.

Kunskap är en viktig grund för opinionen

Om man vill studera förändringar i opinionsbildningen, är det naturligtvis viktigt att veta på vilka grunder opinionen är uppbyggd. Är de positivt inställda medvetna om alla förhållanden, som har relevans för bedömningen av attitydobjektet i fråga, eller kan kunskap av sådan karaktär tillföras personerna att deras inställning förändras? Det är naturligtvis också fråga om, i vilken utsträckning attityden bygger på en kognitiv eller affektiv komponent. En inställning endast grundad på emotioner av typ "allmän välvilja", kan antas ha mindre chans att överleva yttre kriser än en attityd, som även innehåller en stark kognitiv komponent. Kompletteras bilden med respondenternas aktivitet eller handlingsberedskap i förhållande till objektet, torde man kunna få en ganska bra bild av opinionens stabilitet.

Om man först begränsar sig till den kognitiva aspekten, kan man ställa frå-

gan: Hur ser respondenterna på u-hjälpens storlek utifrån vad de tror att dess verkliga storlek är? Av data från studiecirkelundersökningen kan man inte dra några säkra slutsatser (Hedman, 1975a:96). Materialet antyder dock, att man dels underskattade dess storlek (endast en person i undersökningen angav att storleken överstiger 400 kronor per capita och år), dels att de som underskattade dess storlek hade en något mer positiv uppfattning än de som kände till dess verkliga storlek (se Rauta, 1971:21). Jag skall pröva denna hypotes på vårt material, men då använda en fråga som rör huruvida man kände till, att Sverige hade som mål att ge 1 % av bruttonationalprodukten till u-hjälp. 61 % (n = 1569) kände till hur många procent det rörde sig om.

Som framgår av tabell 6.2, får hypotesen inget stöd. Tvärtom vill de, som känner till enprocentmålet, i större utsträckning än övriga öka biståndets storlek. Detta förklaras sannolikt av att det främst är de som är positiva till u-hjälp, som har kunskap om enprocentmålet, eftersom det föreligger ett generellt positivt samband mellan u-landskunskap och positiv attityd till u-hjälp.

TABELL 6.2: Inställningen till u-hjälpens storlek efter kunskap om enprocentmålet (i procent).

		Kunskap om enprocentmålet	
U-hjälpen	Totalt	Ja	Nej
Bör ökas	30	34	24
Är ungefär lagom	52	48	59
Bör minskas/slopas	7	7	6
Vet ej	12	11	12
Summa	101	100	101
n	(1569)	(963)	(606)

Synen på fattigdomens orsaker påverkar attityden

Ringdal (1977:68) menar, att uppfattningen om orsakerna till u-ländernas underutveckling är central för opinionsbildningen på området. Man kan, menar Ringdal, dra paralleller med de sociala hjälpformer som har genomförts inom många västländer. Dessa insatser för att hjälpa människor med problem av olika slag, är idag i stor utsträckning accepterade, oavsett orsakerna till behoven

av hjälp. Så har emellertid inte alltid varit fallet. Man tog tidigare hänsyn till om mottagaren var värdig hjälpen eller ej. Värdiga var endast de, som inte själva var skuld till sin fattigdom och som inte kunde förväntas ta sig ur fattigdomen på egen hand. En lat personlighet, kanske kombinerad med ett omoraliskt leverne, kunde inte komma ifråga för de allmosor som var gångna tiders hjälp. Om man ville ha hjälp, ställdes krav på förbättrad moralisk vandel. Vi har successivt övergått till att betrakta hjälp av det här slaget som en rättighet, som alla individer i samhället kan ställa krav på att få ta del av. Vi har lämnat allmosestadiet för ett nytt stadium, där allas rätt till hjälp ses som något naturligt, oavsett individuella skillnader när det gäller orsaker. Åtminstone ser en majoritet av svenska folket på företeelsen på detta sätt.

Ringdal menar att det förhåller sig, eller har förhållit sig, på samma sätt med vår u-hjälp, framför allt innan den offentliga hjälpen kom till stånd. De frivilliga insatserna bar i stor utsträckning allmoseprägeln och vi var i första hand inriktade på att ge hjälp till de vi uppfattade som "värdiga". Även efter den statliga u-hjälpens införande har detta perspektiv funnits med i bilden, bland annat genom den starka förankring detta synsätt kan antas ha haft hos oss som enskilda individer. Om vi uppfattar medborgarna i något u-land som primitiva, lata och oföretagsamma, är vi med säkerhet mindre benägna att ge dem hjälp, än om vi uppfattar dem på motsatt sätt.

Även när det gäller u-hjälp, har vi successivt övergått till att betrakta hjälpen som en rättighet för u-länderna och en skyldighet för i-länderna. Fortfarande finns dock en stark benägenhet att anlägga ett allmoseperspektiv på u-hjälpen och samtidigt att lägga skulden till fattigdomen på enskilda individer eller enskilda länder. Min uppfattning är att helhetsperspektivet än så länge är begränsat till en mindre grupp av människor, som i större utsträckning än andra har haft anledning att tänka över den här problematiken, men jag är också övertygad om att det kommer att göra sig gällande mer generellt på lite längre sikt. Det verkar rimligt att i det här sammanhanget anta, att opinionsbildare, eliter av olika slag och liknande sociala strata i större utsträckning än andra betonar orsaker, som hänger samman med strukturella förhållanden och mindre trycker på sådana orsaker till fattigdom, som kan antas hänga samman med enskilda individers, gruppers eller länders egenskaper eller beteenden i något avseende. Detta kommer att prövas längre fram i texten.

På samma sätt som det i Sverige har krävts omfattande ändringar av grundläggande attityder och värderingar när det gäller socialvård och liknande företeelser av social karaktär, krävs det idag minst lika omfattande attitydförändringar för att underlätta en mer rättvis resursfördelning mellan rika och fattiga länder. Allmänheten måste se de överförda resurserna som något som de fattiga länderna har en naturlig rätt att få ta del av. Försök att från officiellt håll påverka opinionen i den riktningen förekommer. Som ett led i detta arbete talar

man exempelvis idag om "bistånd" och "utvecklingssamarbete" och inte så ofta om "u-hjälp".

Det är självklart, att människors uppfattning om vad som är orsaker till u-ländernas fattigdom, hänger samman med deras attityd till u-hjälp: frågan om vi överhuvudtaget skall ge hjälp, under vilka förutsättningar, hur mycket, i vilken form, etc.

Det måste vara mer tillfredsställande att ge hjälp om det kan antas ge ett positivt resultat. Om så inte är fallet, eller om det är mindre troligt att de fattiga får ut tillräckligt av hjälpen, är man säkert tveksam till hjälpen som sådan. Det måste också vara mer tillfredsställande att ge hjälp som på lite längre sikt kan hjälpa länderna ur fattigdomen, än att satsa på projekt som löser tillfälliga kriser.

De som tror att orsakerna till u-ländernas fattigdom främst ligger i att folk i u-länderna är lata och oföretagsamma, att u-länderna har så dåligt klimat att förutsättningarna för exempelvis ekonomisk utveckling är minimal – förhållanden som är svåra att förändra – har säkert ingen positiv inställning till u-hjälp. Möjligtvis anlägger man ett humanitärt betraktelsesätt och accepterar eller t o m förordar insatser av katastrofkaraktär, men för övriga hjälpinsatser har man föga till övers.

Ett annat motiv för att inta en negativ ståndpunkt till u-hjälpen utifrån orsakerna till fattigdomen, är att den större politiska och ekonomiska struktur, inom vilken u-länderna tvingas arbeta för sin utveckling, är så dominerad av krafter från de rika länderna i form av handelsavtal, transnationella företag, styrning av produktion och vinstmedel m m, att de bidrag som lämnas i form av u-hjälp utgör alltför begränsade resurser, när det gäller att påverka u-ländernas utveckling och därmed också världens utveckling. Effekterna av biståndet kan i detta perspektiv betraktas som marginella. Det är ändå svårt att uttala sig om hur de, som betonar de strukturella orsaksförhållandena, ser på u-hjälpen, eftersom u-hjälpen kan ses som en omfördelning av resurser i linje med de handlingsaktiviteter som på lång sikt borde förordas av de som förklarar fattigdomen på detta sätt. Det är möjligt att denna grupps syn på biståndet av denna anledning ändå kommer att vara positiv.

De som betonar den tredje förklaringsmodellen, dvs de som anser att fattigdomen beror på brist på kapital, resurser och arbetskraft, dvs vissa produktionstekniska förhållanden, kan antas ha en relativt positiv inställning till u-hjälp, främst för att dessa förhållanden kan åtgärdas med u-hjälp.

Av tabell 6.3 framgår, att det främst är de som betonar strukturella utsugningsmekanismer som har en positiv u-hjälpsattityd.[8] Minst positiva är de som betonar vissa i naturen liggande skillnader mellan u- och i-länderna och mellan folken i dessa länder. Om man ser till de enskilda orsaksalternativen, är det framför allt de, som anser att "u-ländernas befolkning inte är företagsamma

TABELL 6.3: U-hjälpsattityden hos de som anser respektive förklaringsmodell vara viktig (i procent).

U-hjälpsattityd	Totalt	Förklaringsmodeller		
		Historisk/ strukturell	Natur/ kultur	Ekonomisk/ demografisk
Positiv	18	25	11	16
Neutral	29	31	29	28
Negativ	53	45	60	56
Summa	100	101	100	100
n	(1621)	(473)	(458)	(479)

och flitiga", som intar en negativ attityd gentemot u-hjälp. Tre fjärdedelar i denna grupp klassificeras som negativa och endast 5% som positiva. Med undantag av alternativet "rika människor i u-länderna försöker på olika sätt behålla sin makt och sina privilegier", har alla orsaksalternativ som ingår i den historiska/strukturella förklaringsmodellen en högre andel positiva (ca en fjärdedel) än alternativen i de två övriga förklaringsmodellerna.

Opinionen i andra länder

Hur har då opinionsutvecklingen sett ut i andra länder med omfattande u-hjälp? I Norge har opinionen på området blivit föremål för flera studier. Ringdal (1975:68), som har sammanfattat en del av resultaten, menar att opinionen från början var mycket positiv till u-hjälp. Andelen positiva ökade därefter ytterligare, för att på senare år ligga relativt stabil.

I Danmark tycks man kunna urskilja en svag positiv tendens genom att andelen som är för enprocentmålet aldrig tidigare har varit högre. Av figur 6.2 framgår, att andelen som har varit för enprocentmålet under de 15 år som undersökningar har gjorts, har varierat mellan 33% och 58%. Man kan även där notera att andelen positiva var högre 1968 än vid omkringliggande mätningar. Andelen sjönk 1972 till 38% för att sedan återigen öka.

Figuren innehåller också data från Norge på en fråga med samma innebörd som den danska. Skillnaderna i andelen positiva är inte särskilt stora. När det gäller de två mätningar, som tidsmässigt ligger närmast varandra, är mönstret detsamma som i Danmark och Sverige. Andelen positiva minskade mellan åren 1970 och 1971 med 4% i Norge och 7% i Danmark. Vad som inte framgår av

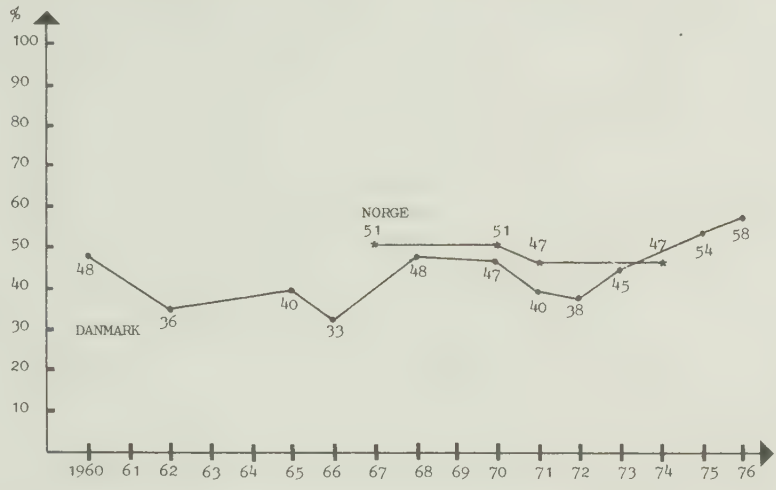

FIGUR 6.2: Procentandelar positiva till enprocentmålet i Danmark och Norge.[9]

figuren är att norrmännen i betydligt större utsträckning än danskarna har tagit ställning till frågan om enprocentmålet. Norge har således både en större andel positiva och negativa. Andelen negativa utgjorde 48, 47, 51 respektive 51 % för de mättillfällen som finns med i figuren. För åren 1971 och 1974 är alltså motståndarna till enprocentmålet fler än de som ställer sig positiva till detta. I Danmark var andelen negativa större än andelen positiva vid tre mättillfällen (1966, 1971 och 1972).

En intressant frågeställning, som måste tas upp i detta sammanhang, är hur opinionen i u-hjälpsfrågan är relaterad till den ekonomiska situationen i landet i fråga. En rimlig hypotes skulle naturligtvis vara, att villigheten att satsa på objekt som inte ger omedelbara belöningar tenderar att minska i tider, då allmänheten kan uppleva problem av ekonomisk karaktär mer påtagligt, vid lågkonjunktur, arbetslöshet och liknande. I ett pressat ekonomiskt läge borde alltså inställningen till u-hjälp bli mindre positiv. Detta framhålls av Rauta (1971:17), som visar att åtminstone engelsmännens inställning till u-hjälpen delvis beror på hur man uppfattar den ekonomiska situationen i landet. Man kan också hävda, att tendensen att underskatta u-hjälpens storlek motverkar detta. Om man tror att u-hjälpen är en negligerbar post i statsbudgeten, kommer ens uppfattning om den knappast att påverkas av den i landet rådande ekonomiska situationen. Ett visst stöd för att opinionen har samband med det ekonomiska läget i landet, finns dock i datamaterialet. 1968, som var ett ur ekonomisk synpunkt lyckat år, var andelen positiva stor. 1976, å andra sidan, var ett år då många viktiga eko-

nomiska variabler visade en negativ utvecklingskurva (arbetslösheten ökade, inflationen steg). Detta år var andelen positiva i Sverige som lägst. Även i de norska undersökningarna som gjordes av Gallupinstitutet redovisas en högre andel positiva till principen att ge u-hjälp under 1967 än under åren före (1953) och efter (1970) (Ringdal, 1977:50).

Det finns dock data som inte visar några av ovannämnda samband. Om det existerade ett starkt samband mellan den ekonomiska utvecklingen och u-hjälpsopinionen, borde den förbättrade ekonomiska situationen i Norge innebära att andelen positiva skulle öka. Så tycks emellertid inte vara fallet. Danskarna, å andra sidan, borde ha en betydligt mindre positiv inställning till u-hjälpen än något annat nordiskt land, om landets ekonomiska situation skulle ha någon betydelse. Inga data ger något som helst stöd åt denna hypotes. Vid en jämförelse mellan Norge och Danmark, verkar det snarare som om danskarna är mer positiva än norrmännen.

Slutsatsen måste bli, att den ekonomiska situationen i landet endast till en del påverkar u-landsopinionen. Förklaringen till att det ekonomiska läget inte har större betydelse, ligger främst i att allmänheten inte alltid direkt observerar effekten av den ekonomiska nedgången och att man samtidigt inte är medveten om biståndets omfattning. Jag tror, att de höga andelarna för en ökning av u-hjälpen omkring år 1968 berodde på det allmänna opinionsklimatet (jfr Klapper, 1960:125), som då präglades av radikalism, kritisk granskning och opposition mot etablerade förhållanden i samhället och ifrågasättande av tidigare självklara principer för resurstillväxt och fördelning av resurser samt en ökad solidaritet med fattigare länder.

Opinionen präglas av stabilitet

Opinionen har under de studerade åren varit förvånansvärt stabil. Mest anmärkningsvärt är kanske detta när man betraktar biståndets utveckling under perioden i fråga (se figur 1.1). Från att budgetåret 1965/66 ha utgjort 284 miljoner kronor hade u-hjälpen 1975/76 ökat till 2 860 miljoner kronor, dvs en ökning med mer än 10 gånger. Om man studerar u-hjälpen satt i relation till bruttonationalprodukten, har den ökat från 0,25 % 1965/66 till 0,95 % 1975/76.

Generellt har det visat sig att den allmänna opinionen är stabil.[10] Deutsch/Merritt konstaterar:

"Almost nothing in the world seems to be able to shift the images of 40 percent of the population in most countries, even within one or two decades. Combinations of events that shift the images and attitudes even of the remaining 50 or 60 percent of the population are extremely rare, and these rare occations require the combination and mutual re-

inforcement of cumulative events with spectacular events and substantial governmental efforts as well as the absence of sizeable cross-pressures." (Deutsch/Merritt, 1966:183)

Det är inte bara psykologiska processer som gör att opinionen är stabil, utan också det faktum att utrikespolitiska ämnen, såsom u-hjälp, inte uppfattas som särskilt intressanta av en stor del av allmänheten (Rosenau, 1961:35; Hero, 1959a:6 och 9).[11]

Man kan konstatera att opinionen utsätts för fluktuationer av mer eller mindre tillfällig karaktär. Till denna slutsats kom också Lindholm i sin undersökning (1970:128). SIDAs siffror från de mätningar som utförts sedan 1974 styrker detta. När det gäller just frågan om biståndets storlek, varierar andelen i respektive svarskategorier inte med mer än 7 % mellan de olika mättillfällena.

Trots stabiliteten kan dock en svag negativ tendens spåras i SIFO-undersökningarna efter 1968. I förhållande till mätningen 1968 har andelen positiva till en ökning minskat, samtidigt som andelen för en minskning eller ett slopande av u-hjälpen har ökat. Den relativa skillnaden mellan dessa grupper framgår av figur 6.1, som kanske i onödigt stor utsträckning accentuerar den negativa trenden genom mätningen i juni 1976. Av figuren framgår att andelen för en ökning av u-hjälpen alltid varit större än andelen för en minskning eller ett slopande av u-hjälpen, med undantag för SIFOs mätning i juni 1976.

I likhet med Ringdal (1975:68), som enbart drar slutsatser om förhållandena i Norge, har jag funnit att inställningen till u-hjälp på ett tidigt stadium var förhållandevis positiv. Allt fler, såväl absolut som relativt sett, har intagit en positiv attityd – enligt Lindholm mest på grund av att u-hjälpsfrågan under tiden 1961–1966 fick ett större utrymme i massmedierna än tidigare. År 1968 hade vi fler positiva än någonsin tidigare. Samma utveckling kan konstateras i Norge (Koritzinsky, 1970:90). Vi hade, om vi får tro Lindholm, uppnått en takeffekt när det gäller u-hjälpsopinionen. Andelen positiva kommer inte att öka så länge inställningen vilar på så bräckliga grunder som Lindholm tillskriver den, nämligen

"... mindre grundad på kunskap och en djupare analys av problematiken och mera på en vag allmän solidaritetskänsla, i viss utsträckning förenad med medlidande och samvetskval" (Lindholm, 1970:128)

Den ovan omtalade svaga tendensen till en mer negativ syn på u-hjälpen efter 1968, förutsågs av Lindholm, som menade att "... om mina hypoteser om takeffekt och opinionens basis är riktiga, kan detta leda till att proportionen som vill öka u-hjälpen minskar" (Lindholm, 1970:128). Lindholms skäl för att tro på en sådan utveckling är främst att u-hjälpen kommer att öka i framtiden, med ganska betydande belopp. I samband därmed kan man också förvänta sig en ökad kunskap bland allmänheten om u-hjälpens riktiga storlek.

Opinionsutvecklingen hänger naturligtvis också samman med hur attityder

och värderingar sprids i samhället. En svag negativ trend i biståndsattityden bland en bredare allmänhet skulle eventuellt kunna stoppas eller vändas om vi har ett mycket positivt inställt opinionsskapande skikt av samhällsmedborgare. Jag kommer att ta upp detta i ett senare kapitel.

NOTER

1 Frågan löd: "Anser Ni att vi bör öka anslagen till de underutvecklade länderna eller bör vi hålla anslagen oförändrade eller bör vi minska anslagen?" (Brante, 1976:10). Uppgifterna från SIFO (Svenska Institutet för Opinionsundersökningar AB) återfinns också i de nyhetsbrev, *Indikator,* som utges av institutet.

2 Biståndet uppgick till 50 miljoner kronor eller 0,06 % av BNP.

3 Lindholms (1970:125) formulering av frågan var:
"Jag skall nu ställa en fråga om storleken på de nuvarande svenska u-hjälpsinsatserna. Skulle Ni inte ha någon åsikt om denna fråga kan Ni ange det som svar. Tycker Ni alltså att de nuvarande svenska u-hjälpsinsatserna bör *ökas, är ungefär lagom som de nu är,* bör *minskas* eller bör *slopas helt?"*

4 Lindholm (1970:128) kommer också till slutsatsen, att frågorna, trots olikheter i formuleringen, mäter samma sak.

5 I SIFOs undersökningar förekommer ingen uppdelning av de som vill minska och de som vill slopa u-hjälpen. I SIDAs undersökningar utgör den senare gruppen 8, 5, 7, 6 och 7 % av samtliga i denna kategori.

6 För SIDAs undersökningar from november 1974 tom april 1976 innehåller "vet ej"-kategorin 1 % vägrare.

7 Biståndet för budgetåret 1974/75 uppgick till 2 100 miljoner kronor, dvs ca 260 kr per capita.

8 Kolumnerna visar fördelningarna för den del (ca en tredjedel) av respondenterna som fått högsta värde på respektive index, vilket innebär att de betonar värdet av ingående items i högre utsträckning än övriga respondenter.

9 I Danmark har mätningarna gjorts av Gallup Instituttet på uppdrag av Berlingske Tidende, vars nummer den 19 mars 1976 utgör källa till de danska uppgifterna i figuren. Frågeformuleringen har under hela mätperioden varit densamma, nämligen:

"Hvis det blev foreslået, at Danmark sammen med andre ligestillede lande skulle yde 1 pct. af nationalindkomsten som støtte til de underudviklede lande, ville De da vaere tilhaenger eller modstander af et sådant forslag?"

Danmarks andel för 1976 avser den mätning som gjordes av institutet på uppdrag av Berlingske Tidende i februari 1976. Samma fråga ställdes av institutet på uppdrag av Provinsbankens temablad under november samma år. Andelen positiva till enprocentmålet hade då sjunkit till 49 %. Motståndarna utgjorde 29 % och resten (23 %) var tveksamma.

Urvalen i de danska undersökningarna har i samtliga fall varit riksrepresentativa och omfattat mellan 1500 och 2000 personer.

De norska uppgifterna har hämtats från pressmeddelanden (1971-05-22 och 1974-04-27) från Norsk Gallup Institutt A/S, som svarat för undersökningarna. 1967 löd frågan:

"Er De for eller mot at Norge bruker 1 % av nasjonalinntekten, det vil se ca. 500 millioner kroner pr. år, til u-hjelpen?"

1970 och 1971 formulerade man frågan på följande sätt:

"Synes De eller synes De ikke at vi bør betale 1 % av vår inntekt til u-hjelp – altså 100 kroner av en inntekt på 10.000 kroner, 200 kroner av en inntekt på kroner 20.000, 300 kroner for en inntekt på 30.000 kroner osv.?"

Vid 1974 års mätning hade frågan återigen omformulerats och den här gången innehöll den inte någon preciserad uppgift om hjälpens storlek. Frågan löd:

"Er De for eller mot u-hjelp av det omfang Norge gir idag?"

10 Framför allt inom valforskningen, har man kunnat konstatera att opinionen är stabil över tid (Campbell, 1960; Berelson/Lazarsfeld/McPhee, 1954).

11 Rosenau (1967) gör en intressant iakttagelse när det gäller trender av det här slaget, nämligen att

"The more an issue encompasses a society's resources and relationships, the more will it be drawn into the society's domestic political system and the less will it be processed through the society's foreign political system." (Rosenau, 1967:49)

7. SOCIAL POSITION OCH U-LANDSORIENTERING

I detta kapitel kommer jag att behandla den sociala positionens betydelse för u-landsorienteringen och den roll identifikationen med olika samhällsgrupper och med u-länderna spelar samt vilken betydelse en allmän avskärmning från andra människors problem har. Avslutningsvis tar jag upp massmediaexponeringens betydelse för u-landsorienteringen.

I nästa kapitel tar jag upp hur innehavare av vissa utvalda positioner i samhället ser på u-lands- och u-hjälpsfrågorna. Jag gör också direkta jämförelser mellan dessa och det riksrepresentativa urvalet.

Social position som variabel

U-hjälpsfrågorna kan betraktas som en del av de utrikespolitiska frågorna, som i sin tur utgör en del av samhällets allmänna politiska frågor. Flera undersökningar visar att det föreligger starka samband mellan olika bakgrundsvariabler och allmänt politiskt intresse (Lipset, 1963; Berelson/Steiner, 1964; Verba/Nie, 1972), utrikespolitiskt intresse (Galtung, 1964 och 1976; Halle, 1966) och synen på u-hjälpsfrågor (Lindholm, 1970; Nowak, 1977; Hedman, 1977c). Galtung (1964) menar, att det intressanta inte är att jämföra de högutbildade med de lågutbildade, höginkomsttagaren med låginkomsttagaren osv, utan att jämföra grupper, som innehar skilda sociala positioner i samhället. Med ett samlat index för social position erhålls de vanliga fördelarna med indexbildning, nämligen att man får mer reliabla mått än vad enstaka variabler ger (jfr Allardt, 1975:109).

Galtung hävdar (1964:207) att ett samlat mått på individens sociala position av både metodologiska och teoretiska skäl är en avgjort bättre oberoende variabel än exempelvis psykologiska data om individen när det gäller att studera och förklara allmänhetens inställning till ett visst ämne (även om idealet är att ha bägge typer av data). Det är bl a lättare att få tillgång till data som kan ingå i ett statusindex av det här slaget än att få uppgifter om respondenternas personlighet. Den sociala positionen är också synlig för omgivningen, vilket innebär att den påverkar den sociala interaktionen. Detta gäller däremot inte "personlig-

heten" – i varje fall inte på samma sätt. Den senare typen av variabler är följaktligen mindre bra när det gäller att förstå den samhälleliga innebörden av opinionsyttringar, beteenden av politisk karaktär eller med politiska implikationer.

"Hence, more political implications can be drawn from knowing, for example, that young people or rural people favor a certain policy than that 'authoritarians' favor it, or people 'with a closed mind'." (Galtung, 1964:207)

Brante (1976) är kritiskt inställd till användandet av ett index för social position – åtminstone som det kommit till användning i tidigare studier. Hans kritik går ut på att indexen vanligtvis är uppbyggda på relativt godtyckliga grunder utan någon mer preciserad förankring i teoretiska resonemang. En annan punkt är att resultaten inte förklaras genom att relateras till "samhällsstrukturens ekonomiska och politiska organisering, produktionsförhållanden osv". När det gäller den sista punkten är jag helt ense med Brante. Genom att man koncentrerar intresset till den "objektiva", lätt igenkännliga statusvariabeln, ökar dessutom sannolikheten att man bortser från ekonomiska, politiska eller kulturella förhållanden i samhället som är av större vikt när det gäller att förklara erhållna resultat. Slutsatsen av detta behöver dock inte bli att man avstår från att studera resultaten med hjälp av statusvariabeln utan snarare att man kompletterar denna med andra variabler.

När det gäller den första punkten – att den teoretiska förankringen är dålig – anser jag att Brante skjuter över målet. Visserligen specificerar inte teorin i detalj de klassificeringar som skall göras, men utrymmet för den enskilde forskarens godtycke är ändå mycket begränsat. Som ett grovt (men överskådligt) mått på om samband existerar mellan bakgrundsvariabler och olika attitydvariabler har centrum-periferiindexet (eller statusvariabeln) visat sig användbart. Sedan är det en annan sak, att indexet speglar det västerländska samhällssystemets värderingar. I det här fallet, där uppgiften har varit att försöka bringa klarhet i sambanden mellan bakgrundsvariabler och vissa s k u-hjälpsvariabler samt bakgrundsvariablernas betydelse för svarsmönstren i olika avseenden, har jag ansett statusvariabeln vara ett fullt acceptabelt index.

Konstruktionen av ett index för social position är förhållandevis enkel. De variabler man bestämt sig för skall ingå dikotomiseras efter vissa principer och respondenten tilldelas 0 eller 1 poäng beroende på tidigare värde på var och en av variablerna. Totalpoängen anger individens sociala position – ju högre värde desto högre position.

Det index jag har använt för att mäta social position har jag kallat *statusvariabeln.* Indexet har sex variabelvärden (0–5). I vissa fall har jag arbetat med sammanslagna variabelvärden och talar då om lågstatus- (0–1 poäng), mellanstatus- (2–3 poäng) och högstatusgrupper (4–5 poäng). Hur de ingående variablerna har delats upp framgår av tabell 7.1.

TABELL 7.1: Poängsättning av de bakgrundsvariabler som ingår i statusvariabeln.[1]

Variabel	1 poäng	0 poäng
Kön	Män	Kvinnor
Ålder	30–59 år	15–29 år, över 60 år
Utbildning	Medel och hög (mer än folkskola)	Låg (folkskola eller liknande)
Yrke	Yrkesposition 1–6 (vilka enligt SCBs klassificering tillhör socialgrupperna 1 och 2)[2]	Yrkesposition 7–9 (socialgrupp 3), ej förvärvsarbetande
Boendeort	Tätortsgrad 7–9[3]	Tätortsgrad 1–6

Den sociala positionens betydelse

Bakom spekulationer om samband mellan statusvariabeln och u-landskunskap, u-landsintresse, u-landsaktivitet och u-hjälpsattityd ligger naturligtvis generella antaganden om hur olika statusgrupper fungerar i samhället. "The society belongs to the center", säger Galtung och hävdar att, eftersom "centrum" har tillgång till kommunikationskanalerna i samhället samtidigt som de har något att kommunicera, kommer kommunikationen huvudsakligen att gå från centrum till periferin. Att veta hur kommunikationen flyter i ett samhälle, vem som kontrollerar den och i vilket syfte, är naturligtvis nödvändigt om man vill utsäga något om hur opinioner bildas i detta samhälle.

Den generella hypotes – positionshypotesen – jag utgår från i det här sammanhanget är att människor med hög social position i större utsträckning än andra deltar i det politiska, ekonomiska, sociala och kulturella livet i samhället (se Berelson/Steiner, 1964:423). Det innebär att de visar större intresse för olika samhälleliga fenomen och att de i större utsträckning engagerar sig aktivt i samhälleliga frågor än människor med låg social position. De skaffar sig därigenom mer kunskap, vilket gör att klyftan ökar mellan dem och de grupper som redan tidigare har mindre kunskap.

Jag har i en tidigare rapport visat att det föreligger ett starkt positivt samband mellan social position och u-landskunskap, u-landsaktivitet, u-landsintresse och

TABELL 7.2: Procentandelar med hög u-landskunskap, positiv u-hjälpsattityd, stort u-landsintresse och hög u-landsaktivitet av olika status-, utbildnings- och yrkeskategorier.

	Hög kunskap	Positiv attityd	Stort intresse	Hög aktivitet	n
Status					
Låg	24	10	23	26	340
Mellan	34	17	31	35	961
Hög	58	29	44	43	315
Utbildning					
Låg	29	10	28	30	896
Medel	35	23	30	33	512
Hög	73	40	51	55	212
Yrkeskategori					
1–3 (soc.grupp 1)	72	36	52	52	135
4–6 (soc.grupp 2)	45	23	34	38	607
7–9 (soc.grupp 3)	27	11	29	29	654
Totalt	37	18	32	34	1 621

u-hjälpsattityd (Hedman, 1977c: 81).[4] Den rapporten visar också att var och en av de i statusvariabeln ingående bakgrundsvariablerna uppvisar ett liknande samband med de beroende variablerna. Utbildningsvariabeln tycks vara en av de viktigaste förklaringsvariablerna i sammanhanget, vilket även flera tidigare undersökningar har visat (Hero, 1959a:21; Rauta, 1971:7; Laudicina, 1973:70). Richman konstaterar exempelvis att

"Among the factors explaining differences in public attitudes, the educational level of respondents has been found to be one of the most important. Level of education is, of course, associated with a number of other social background and personality characteristics, such as occupational status, income, and intellectual ability. But considerable research suggests that educational level is a core factor accounting for most of the differences among political opinions to be explained by the social background factors." (Richman, 1972:232)

I tabell 7.2 redovisas den sociala positionens, utbildningens och yrkespositionens betydelse för u-landskunskap, u-hjälpsattityd, u-landsintresse och u-landsaktivitet.[5]

När det gäller hur man ser på orsakerna till att vissa länder är fattiga och på hur man bäst kan hjälpa dessa länder, förefaller det rimligt att de högre statusgrupperna, genom högre utbildning och följaktligen också mer allmänbildning, är mer medvetna än andra om u-ländernas speciella förutsättningar och om de strukturella och historiska orsakerna till fattigdomen. De är antagligen därför

mer benägna att förespråka politiska hjälpinsatser. De högre statusgrupperna kan därför i mindre utsträckning än andra förväntas förespråka direkta hjälpinsatser och i mindre grad betona de orsaker till fattigdomen som ingår i natur/kulturfaktorn. Hur människor ser på de ekonomiska och demografiska orsakerna till fattigdomen påverkas troligen inte av bakgrundsvariabler i någon större utsträckning. Det är svårt att uttala sig om hur olika grupper ser på de privata hjälpinsatserna, eftersom denna faktor består av två delvis olika alternativ, nämligen missionen och det privata näringslivet. När det gäller informationsinsatser är det troligt att människor som redan har ett visst intresse för u-landsfrågor – alltså högstatusgruppen – anser dessa insatser vara värdefulla. En hypotes om sambandet mellan social position och hur man ser på orsakerna till u-ländernas fattigdom kan, utifrån ovanstående resonemang, formuleras på följande sätt: Ju högre status man har i desto större utsträckning anser man historiska och strukturella förhållanden vara viktiga orsaker till u-ländernas fattigdom, medan det omvända förhållandet gäller för natur- och kulturorsaker. Ingen större skillnad mellan statusgrupperna förväntas för de ekonomiska och demografiska orsakerna.

När det gäller sambandet mellan social position och hur man ser på olika hjälpformer kan följande hypotes formuleras: Ju högre status man har i desto större utsträckning förespråkar man politiska insatser och informationsinsatser, medan det omvända förhållandet gäller för privata och direkta insatser.

Av tabell 7.3, som visar den genomsnittliga procentandelen av låg-, mellan- och högstatusgruppen som ansåg de i respektive modell ingående alternativen

TABELL 7.3: Genomsnittliga procentandelar av samtliga och av respektive statusgrupp som anser respektive förklaringsmodell viktig och respektive hjälpformsmodell värdefull.[6]

	Totalt	Status		
		Låg	Mellan	Hög
Förklaringsmodeller:				
Historisk/strukturell	56	50	58	58
Natur/kultur	37	38	37	33
Ekonomisk/demografisk	75	71	76	77
Hjälpformsmodeller:				
Politiska insatser	43	40	44	46
Privata insatser	24	31	22	24
Direkta insatser	74	77	74	71
Informationsinsatser	35	33	37	30
n	(1601)	(334)	(953)	(314)

viktiga eller värdefulla, framgår att rangordningen av såväl förklaringsmodeller som hjälpformsmodeller är densamma för samtliga statusgrupper. I första hand ansåg man att de ekonomiska/demografiska variablerna är viktiga orsaker till u-ländernas fattigdom. De hjälpformer som av de flesta ansågs värdefulla var direkta insatser.

Tabellen visar också att andelen som betonade historiska/strukturella orsaker ökar och att andelen som betonade natur/kulturorsakerna minskar med högre social position. Detta stödjer min första hypotes ovan. Andelen som betonade de ekonomiska/demografiska orsakerna ökar också med högre social position. Skillnaderna är emellertid inte så stora, varför andra förklaringsgrunder än social position måste tillmätas betydelse.

Den andra hypotesen får delvis stöd. Andelen som ansåg de politiska insatserna värdefulla ökar med social position; däremot ökar inte andelen som ansåg informationsåtgärder värdefulla. Andelen som ansåg direkta insatser och privata insatser värdefulla är något större för lågstatusgruppen än för övriga grupper. En högre andel av mellanstatusgruppen än av någon annan grupp ansåg informationsåtgärder här i Sverige värdefulla för u-länderna.

Identifikation och avskärmning

I mitt inledande resonemang antog jag, att ett lågt värde på statusvariabeln kunde initiera två helt skilda psykologiska processer eller reaktioner hos individen.

Jag skall nedan behandla effekterna av dessa två processer på individens u-landsorientering och börjar med identifikationsprocessen.

Social position och identifikation

Enligt identifikationshypotesen bör en ökad identifiering med u-ländernas befolkning innebära en ökad u-landsorientering. Hypotesen formulerades ursprungligen med tanke på lågstatusgrupperna i samhället, men som framgår av tabell 7.4 är det lika vanligt i alla statusgrupper att identifiera sig med u-länderna. Jag kommer därför inte enbart att studera identifikationens betydelse för lågstatusgruppens u-landsorientering utan kommer även att inkludera andra grupper i analysen.

Jag har mätt identifikationen med hjälp av vårt perspektivindex. Indexet är i första hand avsett att mäta i vilken utsträckning respondenterna har ett nationellt eller globalt synsätt, men ett instämmande i de påståenden som ingår i in-

TABELL 7.4: Procentandelar av samtliga och av respektive statusgrupp som identifierar sig med u-ländernas befolkning.

Status	%	Antal
Låg	37	123
Mellan	38	358
Hög	39	123
Totalt	38	604

dexet innebär otvivelaktigt att man på något sätt har solidariserat sig och identifierat sig med u-länderna och deras befolkning. Påståendena som ingår i indexet är "U-länderna måste sluta sig samman och kämpa gemensamt för bättre förhållanden", "Samarbete mellan rika och fattiga länder är nödvändigt för utvecklingen i de fattiga länderna", "Världen kan aldrig förändras till det bättre om var och en bara upptas av sig och sitt" och "Vårt lands och u-ländernas öden hänger intimt samman". Det är de 38 % som i högre grad än övriga respondenter instämt i dessa påståenden, som jag i det här avsnittet talar om som de som identifierar sig med u-länderna. Eftersom jag har gjort en trikotomisering enligt 33 %-regeln vid indexkonstruktionen, är andelen relativ och får inte ses som ett absolut mått på svenska folkets identifiering med befolkningen i u-länderna.

En intressant fråga är om skillnader mellan högstatusgruppen och lågstatusgruppen i fråga om u-landsorientering eventuellt kan försvinna genom lågstatusgruppens identifikation med u-ländernas befolkning.

Som framgår av figur 7.1 har de som identifierar sig med u-länderna genom gående en större andel med hög kunskap, positiv attityd, stort intresse och hög aktivitet än de som inte alls identifierar sig.[7] Den sociala positionen slår dock igenom – ju högre social position desto högre andelar (undantag: andelen med positiv attityd av de som inte identifierar sig med u-länderna minskar med högre social position). Av figuren kan man avläsa effekterna av såväl identifikationen som statuspositionen.

Identifikationshypotesen gäller tydligen oavsett status och således inte enbart för de som i samhället borde ha lättast för att identifiera sig med u-ländernas befolkning. Effekten av identifikationen är, om man undantar attitydvariabeln, ungefär lika stor för de olika statusgrupperna.

Kan då identifikationen med u-länderna innebära att effekterna av den sociala positionen på u-landsorienteringen minskar? De i lågstatusgruppen som identifierar sig med u-länderna har generellt en högre andel med stort intresse och positiv attityd än de i mellan- och högstatusgruppen som inte identifierar sig. Detta gäller också om man jämför lågstatusgruppen med mellanstatusgruppen vad

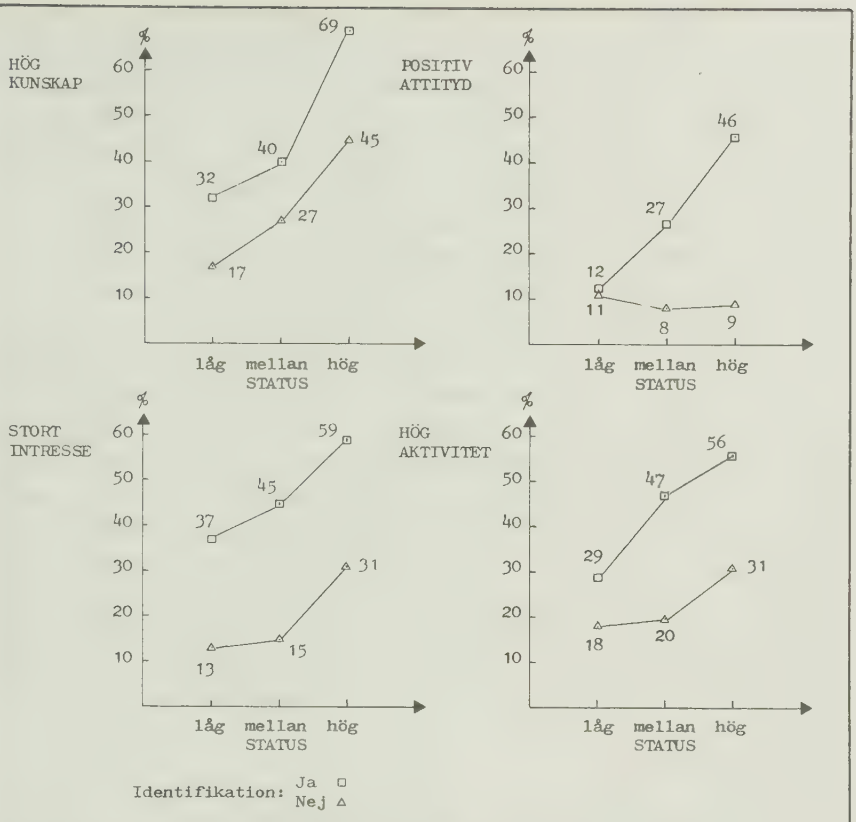

FIGUR 7.1: Procentandelar med hög u-landskunskap, positiv u-hjälpsattityd, stort u-landsintresse och hög u-landsaktivitet av de i respektive statusgrupp som identifierar sig respektive inte identifierar sig med u-länderna. 8)

gäller kunskap och aktivitet, men ej om jämförelsen utvidgas till att omfatta även högstatusgruppen.

Beträffande hur man ser på orsakerna till u-ländernas fattigdom borde de som identifierar sig med u-länderna i större utsträckning betona de historiska/strukturella orsakerna och kanske också de ekonomiska/demografiska orsakerna och i mindre utsträckning framhäva de s k natur/kulturorsakerna.

Av tabell 7.5, som bl a visar den genomsnittliga andelen som anser att de i varje förklaringsmodell ingående orsakerna är viktiga, framgår att identifikationen inte påverkar rangordningen av de olika modellerna. Identifikationen har ändå stor betydelse för hur man ser på förklaringsmodellerna. Svarsfördelningarna är nästan opåverkade av statusvariabeln, men varierar med identifikationsvariabeln.

Som förväntat betonar de som identifierar sig med u-länderna i större utsträckning än övriga de historiska/strukturella och ekonomiska/demografiska orsakerna. Skillnaderna är mindre när det gäller natur/kulturorsakerna, men de går i motsatt riktning – i varje fall när det gäller högstatusgruppen. Skillnaderna mellan de som identifierar sig och de som inte identifierar sig är störst (27–28 procentenheter) vid den historiska/strukturella förklaringsmodellen.

För ett av de orsaksalternativ som ingår i natur/kulturfaktorn, ser fördelningen för de som identifierar sig och de som inte identifierar sig annorlunda ut än vad den gör för hela hjälpformsmodellen. Det gäller alternativet att folken i u-länderna inte är tillräckligt företagsamma och flitiga, som de som identifierar sig anser mindre viktigt. I lågstatusgruppen är det 15% av de som identifierar sig som anser detta alternativ viktigt mot 31% av de som inte identifierar sig.

TABELLER 7.5: Genomsnittliga procentandelar av de som identifierar sig respektive inte identifierar sig av låg- och högstatusgruppen som anser respektive förklaringsmodell viktig och respektive hjälpformsmodell värdefull.[9]

	Låg status		Hög status	
	Identifikation		Identifikation	
	Ja	Nej	Ja	Nej
Förklaringsmodeller:				
Historisk/strukturell	73	45	71	44
Natur/kultur	46	43	34	40
Ekonomisk/demografisk	83	74	82	73
Hjälpformsmodeller:				
Politiska insatser	60	38	58	30
Privata insatser	40	38	21	27
Direkta insatser	85	78	75	65
Informationsinsatser	48	24	48	15

Motsvarande andelar i högstatusgruppen är 17% respektive 41%.

Identifikationen visar sig kunna påverka rangordningen av de olika hjälpformerna och visar sig också viktigare än statusvariabeln. För de som identifierar sig är rangordningen: direkta insatser, politiska insatser, informationsinsatser och privata insatser. De som inte identifierar sig betonar privata insatser i så stor utsträckning att hjälpformsmodellen som sådan rangordnas före informationsinsatser.

De som identifierar sig betonar, oavsett status, alla hjälpformsmodeller i större utsträckning än de som inte identifierar sig. Om man identifierar sig anser man tydligen att alla typer av insatser är värdefulla. Undantaget är de privata in-

satserna som de av högstatusgruppen som identifierar sig anser mindre viktiga än de som inte identifierar sig.

Sambanden går inte alltid i samma riktning om man tittar på de i varje modell ingående alternativen. Detta gäller de två alternativ, som ingår i privata insatser, nämligen stöd till mission och privat företagande. Att en så relativt hög genomsnittlig andel av de som inte identifierar sig i högstatusgruppen anser privata insatser värdefulla beror på att man vill stödja det privata näringslivet och dess investeringar i u-länderna. 35 % anser att detta är en värdefull hjälpform mot 17 % av de som identifierar sig. Omvänt är det fler (25 %) av de som identifierar sig som anser stöd till missionen värdefullt än det är av de som inte identifierar sig (17 %). Liknande skillnader finns hos lågstatusgruppen.

Genomgående har jag i framställningen utgått från att synen på orsaker och hjälpformer i hög grad är präglad av människans känsla av samhörighet med fattiga människor. Med identifikationen följer hög kunskap, positiv attityd och ett strukturellt synsätt. Kausaliteten i resonemanget kan naturligtvis diskuteras. Troligtvis föreligger ett starkt ömsesidigt beroende mellan variablerna, vilket inte har varit möjligt att visa här.

De som identifierar sig anser bl a i större utsträckning än andra att u-hjälpen bör finansieras genom skatt. Det är en avsevärt större andel av de som inte identifierar sig än av de som identifierar sig som vill finansiera u-hjälpen enbart genom frivilliga insamlingar, oavsett status (se tabell 7.6).

TABELL 7.6: Procentandelar som föredrar respektive finansieringsform av de som identifierar sig respektive inte identifierar sig med u-ländernas befolkning i respektive statusgrupp.

		Finansieringsform					
Identifikation	Status	Skatt	Skatt/ insam- lingar	Insam- lingar	Vet ej/ ej svar	Summa	n
Ja	Låg	18	34	42	6	100	123
	Mellan	35	32	31	3	101	357
	Hög	53	34	11	2	100	123
Nej	Låg	16	16	61	7	100	88
	Mellan	23	22	51	5	101	299
	Hög	36	23	38	3	100	89
Samtliga	Låg	16	24	56	5	101	340
	Mellan	30	29	38	4	101	961
	Hög	47	30	21	2	100	315

Sammanfattningsvis kan man konstatera att de som identifierar sig med u-länderna och deras befolkning är mer u-landsorienterade än andra i samma statusgrupp. I vissa fall är identifikationen så betydelsefull att effekten av den sociala positionen elimineras. Det är en större andel av de i lågstatusgruppen som identifierar sig än av de i mellanstatusgruppen som inte identifierar sig, som har hög kunskap, positiv attityd, stort intresse och hög aktivitet.

När det gäller synen på förklarings- och hjälpformsmodeller framträder effekterna av identifikationen ännu tydligare. Rangordningen av hjälpformsmodellerna varierar exempelvis något mellan de som identifierar sig och de som inte identifierar sig, oavsett status.

Samhällsklass och identifikation

Enligt identifikationshypotesen borde man förvänta sig att de som har en låg yrkesposition i större utsträckning identifierar sig med de fattiga länderna och deras befolkning och därmed också är mer u-landsorienterade än de som har högre yrkespositioner.

"... the workers' attitudes and behaviour are basically shaped by their concrete working situation and by their socio-cultural patterns. It is in relation to these that they perceive their own life, their own society, as well as other countries, such as, for example, underdeveloped countries. This applies not only to the working class, but to all social groups ..." (Padrun, 1972:201)

Jag skall nedan titta lite närmare på sambandet mellan yrkesposition, identifikation och u-landsorientering.

Som framgår av tabellerna 7.2 och 7.7 får identifikationshypotesen inte något stöd. De som befinner sig i de tre lägsta yrkeskategorierna identifierar sig i mindre utsträckning med u-länderna och är genomgående mindre u-landsorienterade än de i högre yrkeskategorier.

En möjlig förklaring till att arbetarklassen inte tycks solidarisera sig med de fattiga i u-länderna, är att det inte är yrkestillhörigheten i sig som är avgörande för individens u-landsorientering, utan i vilken utsträckning han upplever samhörighet med arbetarklassen. Vid SR/PUB-undersökningen ställdes frågan

TABELL 7.7: Procentdelar av respektive yrkeskategori som identifierar sig med u-ländernas befolkning.

Yrkeskategori	%	n
1–3 (socialgrupp 1)	40	117
4–6 (socialgrupp 2)	36	379
7–9 (socialgrupp 3)	35	556

"Man brukar tala om olika samhällsklasser. Vilken av följande samhällsklasser känner Ni mest samhörighet med?" Svarsfördelningen framgår av tabell 7.8.[10]

Det är inte mer än hälften som uppger sig känna samhörighet med någon av de i tabellen uppräknade samhällsklasserna, trots att vi använde begreppet "bättre situerade" i stället för det i sammanhanget mer adekvata begreppet "överklass". Detta är en mindre andel än som noterats i andra undersökningar och kan eventuellt förklaras av att vi i svarsalternativen hade med två ospecificerade alternativ.[11]

Som framgår av tabell 7.9 identifierar sig de som känner samhörighet med arbetarklassen i något större utsträckning med u-ländernas befolkning än de som känner samhörighet med högre samhällsklasser. De som anser att det finns klasser, men inte kan placera in sig själva i någon, identifierar sig i lika stor utsträckning som de som känner samhörighet med arbetarklassen.

TABELL 7.8: Procentandelar av samtliga som känner samhörighet med olika samhällsklasser.

Svarsalternativ	%
Arbetarklassen	35
Medelklassen	15
Bättre situerade	2
Man kan inte tala om klasser	13
Visst finns det klasser, men jag hör inte hemma i någon speciell	28
Vet ej	8
Summa	101 (n = 1349)

TABELL 7.9: Procentdelar av de som känner samhörighet med respektive samhällsklass och av de som inte känner samhörighet med någon samhällsklass som identifierar sig med u-ländernas befolkning.

Subjektiv klasstillhörighet	%	n
Arbetarklassen	40	465
Medelklassen	34	205
Bättre situerade	36	23
Ingen, men klassmedveten[12]	40	382
Ej klassmedveten[13]	38	169

I tabell 7.10 redovisas sambandet mellan subjektiv klasstillhörighet och hög u-landskunskap, positiv u-hjälpsattityd, stort u-landsintresse och hög u-landsaktivitet. Som framgår har de som känner samhörighet med arbetarklassen och de som känner samhörighet med medelklassen i något större utsträckning stort u-landsintresse och hög u-landsaktivitet än de som känner samhörighet med de bättre situerade. Detta stödjer i någon mån identifikationshypotesen. När det gäller kunskapsvariabeln och attitydvariabeln råder dock det omvända förhållandet. Detta kan förklaras av att dessa båda variabler har en mer kognitiv karaktär än intresse- och aktivitetsvariablerna och därför i större utsträckning är relaterade till utbildningsvariabeln. Korrelationskoefficienten för kunskaps- och attitydvariablernas samband med utbildningsvariabeln uppmättes till 0,26 respektive 0,28, medan sambandet mellan aktivitets- och intressevariablerna, och kunskapsvariabeln endast uppgick till 0,12 respektive 0,15. Den lägre andelen med höga kunskaper och positiva attityder bland de som upplever sig tillhöra arbetar- och medelklassen beror alltså till stor del på att dessa har lägre formell utbildningsbakgrund.

Den subjektiva upplevelsen av klasstillhörighet kan ställas i relation till det objektiva kriteriet "yrke". Genom att kombinera de två variablerna kan man bl a urskilja de arbetare som känner samhörighet med arbetarklassen och de arbetare som känner samhörighet med andra samhällsklasser (se tabell 7.11). Det är framför allt dessa två grupper som är av intresse i den fortsatta analysen.

Man kan anta att de arbetare som känner samhörighet med arbetarklassen identifierar sig med u-länderna lättare än de arbetare som känner samhörighet med högre samhällsklasser. Arbetarnas känsla av samhörighet med sin egen klass kan alltså betraktas som en förutsättning för att de skall identifiera sig med

TABELL 7.10: Procentandelar med hög u-landskunskap, positiv u-hjälpsattityd, stort u-landsintresse och hög u-landsaktivitet av de som känner samhörighet med respektive samhällsklass och av de som inte känner samhörighet med någon samhällsklass.

Subjektiv klasstillhörighet	Hög kunskap	Positiv attityd	Stort intresse	Hög aktivitet	n
Arbetarklass	34	16	32	35	465
Medelklass	44	16	33	34	205
Bättre situerade	48	22	22	30	23
Ingen, men klassmedveten	41	24	37	37	382
Ej klassmedveten	44	17	28	38	169
Samtliga	38	19	33	35	1 349

andra i liknande situationer. De arbetare som identifierar sig med sin egen klass förväntas följaktligen också vara mer u-landsorienterade än andra arbetare. I tabell 7.12 redovisas svarsfördelningen för dessa samt för de som inte upplever några samhällsklasser och de som varseblir att det existerar klasser, men som inte kan inordna sig själva i några sådana. Martinussen (1973:197) menar, utifrån sina resultat, att klassmedvetenheten är en politisk resurs i sig, som tillsammans med den sociala positionen påverkar människans politiska aktivitet och intresse. Det kan därför vara viktigt att skilja på de två senare grupperna.

Vilken klass en arbetare känner samhörighet med tycks i liten utsträckning hänga samman med kunskapsnivå. Av data från tabell 7.12 kan man inte otvetydigt dra slutsatsen att arbetare som identifierar sig med arbetarklassen skulle vara mer u-landsorienterade än andra arbetare. Däremot kan man se att de ar-

TABELL 7.11: Procentandelar av respektive socialgrupp som känner samhörighet med respektive samhällsklass respektive inte känner samhörighet med någon samhällsklass.

Subjektiv klasstillhörighet	Objektiv socialgruppstillhörighet		
	1	2	3
Arbetarklass	7	21	50
Medelklass	27	21	10
Bättre situerade	8	1	1
Ingen, men klassmedveten	31	34	25
Ej klassmedveten	22	16	9
Vet ej	6	7	6
Summa	101	100	100
n	(117)	(379)	(556)

TABELL 7.12: Procentandelar med hög u-landskunskap, positiv u-hjälpsattityd, stort u-landsintresse och hög u-landsaktivitet av arbetare med olika uppfattningar om egen klasstillhörighet.

Arbetare (yrkeskategorierna 7–9)	Hög kunskap	Positiv attityd	Stort intresse	Hög aktivitet	n
– med arbetaridentifikation	29	12	32	32	275
– med annan identifikation	25	3	23	23	60
– med klassmedvetande, men utan identifikation	30	13	32	27	138
– utan klassmedvetande	31	8	25	40	52

betare, som känner samhörighet med högre samhällsklasser, är mindre u-landsorienterade än övriga arbetare. De arbetare, som anser att det finns klasser, men som inte kan placera sig själva i någon klass, uppvisar svarsfördelningar som liknar de som identifierar sig med arbetarklassen.

Om man jämför data i tabellerna 7.2 och 7.12, kan man konstatera att de som objektivt sett tillhör arbetarklassen är minst u-landsorienterade. De arbetare som upplever samhörighet med arbetarklassen har en något högre andel u-landsorienterade än de som känner samhörighet med högre klasser. De som är klassmedvetna men inte känner samhörighet med någon speciell klass är lika u-landsorienterade som arbetare med arbetaridentifikation. Eftekten av arbetarnas identifikation med sin egen klass är liten. Den innebär endast några procentenheter fler u-landsorienterade. Att befinna sig i en, relativt sett, liknande situation som u-ländernas befolkning tycks alltså inte ha någon stor betydelse för de här fyra variablerna, vilket antagligen beror på att man inte upplever någon likhet – inte upplever sig som "utsugna" i samhället.

Arbetarnas syn på förklaringsmodellerna (tabell 7.13) och hjälpformsmodellerna (tabell 7.14) stämmer bättre överens med mina förväntningar. De arbetare som identifierar sig med arbetarklassen betonar i större utsträckning än andra de historiska/strukturella orsakerna till underutvecklingen. Ett av dessa orsaksalternativ – att de rika människorna i u-länderna på olika sätt försöker behålla sin makt och sina privilegier – rangordnar de exempelvis på andra plats efter "bristen på utbildning". Totalt anser 81 % av de med arbetaridentifikation att alternativet är viktigt och 82 % att bristande utbildning är en viktig orsak till fattigdomen. Utbildningsalternativet rangordnas på första plats av alla urval.

Det är vanligast i alla undergrupper att anse direkta insatser värdefulla, men arbetare med arbetaridentifikation betonar i större utsträckning än övriga grupper politiska insatser och informationsinsatser. Alternativet "att stödja sådana u-länder vars regeringar strävar efter större social utjämning" rangordnas exempelvis av dessa arbetare tillsammans med alternativet "att leverera sjukvårdsmaterial" på tredje plats bland de nio alternativen.

Data visar att ju högre yrkeskategori man tillhör desto mer u-landsorienterad är man, men arbetare som känner samhörighet med arbetarklassen är något mer u-landsorienterade och har en annan syn på orsakerna till u-ländernas fattigdom och hjälpinsatserna än andra arbetare.

Social position och avskärmning

I vilken utsträckning respondenterna avskärmar sig från omgivningen i allmänhet och u-landsproblemen i synnerhet har jag mätt med hjälp av indexet "problemundvikande". Andelen problemundvikare eller avskärmare är, som jag

TABELL 7.13: Procentandelar av arbetare med olika uppfattningar om egen klasstillhörighet som anser respektive orsak viktig.[6]

Arbetare (yrkeskategorierna 7–9)	Förklaringsmodeller											
	Historisk/strukturell				Natur/kultur				Ekonomisk/demografisk			
	Världs-handeln	Stor-bolag	Kolo-nier	Rika männi-skor	Företag-sam-het	Klimat	Under-näring	Reli-gion	Litet kapital	Över-befolk-ning	Ut-bild-ning	n
– med arbetar-identifikation	49	69	44	81	20	33	61	48	64	72	82	275
– med annan identifikation	28	65	38	63	28	38	67	47	70	81	97	60
– med klassmedvetande, men utan identifikation	44	67	33	75	24	34	61	41	73	72	83	138
– utan klassmedvetande	35	55	37	75	24	29	63	59	57	75	86	52

TABELL 7.14: Procentandelar av arbetare med olika uppfattningar om egen klasstillhörighet som anser respektive hjälpform värdefull.[6]

Arbetare (yrkeskategorierna 7–9)	Hjälpformsmodeller									
	Politiska insatser			Privata insatser		Direkta insatser			Informations-insatser	
	Social-utjämning	Handels-politik	Befrielse-rörelser	Mission	Privata närings-livet	Utbildning	Familje-planering	Mat/sjuk-vårds-material		n
– med arbetar-identifikation	66	64	19	18	22	82	75	66	42	275
– med annan identifikation	36	56	12	22	22	75	82	62	29	60
– med klassmedvetande, men utan identifikation	59	59	12	27	19	84	77	73	36	138
– utan klassmedvetande	48	60	4	28	20	78	74	68	34	52

tidigare har påpekat, relativ. För hela materialet uppgår andelen till 38 %.

Som framgår av tabell 7.15 varierar andelen som avskärmar sig från u-landsproblemen i stor utsträckning med social position. Trots att avskärmning, som förväntat, är betydligt vanligare bland lågstatuspersoner än bland högstatuspersoner, kan drygt var fjärde högstatusperson sägas avskärma sig. De negativa effekterna av avskärmningen gör sig dock mer märkbar i lågstatusgruppen än i högstatusgruppen.

TABELL 7.15: Procentandelar av varje statusgrupp som är problemundvikare.

Status	%	Antal
Låg	49	163
Mellan	38	358
Hög	27	84
Totalt	38	605

Hur problemundvikare respektive problemorienterade fördelar sig på variablerna "kunskap", "attityd", "intresse" och "aktivitet", framgår av figur 7.2. Det är, som synes, vanligare bland problemorienterade att ha hög kunskap, positiv attityd, stort intresse och hög aktivitet. Detta gäller för samtliga statusgrupper. Det är en högre andel av problemorienterade med låg status än av problemundvikare med hög status, som har positiv attityd, stort intresse och hög aktivitet. Detta visar att medvetenhet om problem kan kompensera en låg social position. Man kan också vända på det och säga att, om man avskärmar sig, påverkar detta attityden så mycket att den sociala positionen nästan helt saknar betydelse. Det finns t o m ett negativt samband mellan andelen med stort intresse och status för problemundvikare. Detta stämmer väl med min hypotes, att litet u-landsintresse är en konsekvens av avskärmningen. Man kan samtidigt konstatera, att statusvariabeln framför allt har betydelse för de problemorienterade. Kombinationen av att inte undvika problem och att befinna sig i en hög social position gör det mest troligt, att man har hög kunskap, positiv attityd, stort intresse och hög aktivitet när det gäller u-länder.

För problemundvikare föreligger inget positivt samband mellan statusvariabeln å ena sidan och intressevariabeln och aktivitetsvariabeln å andra sidan, vilket sannolikt beror på att de senare variablerna utgör motivationsberoende variabler i större utsträckning än kunskaps- och attitydvariablerna, vilka visar ett positivt samband med statusvariabeln. Avsaknad av motiv för att engagera sig för u-länderna innebär uppenbarligen att inte ens de egenskaper som är förknippade med en hög social position kan få individen att bli mer intresserad och aktiv.

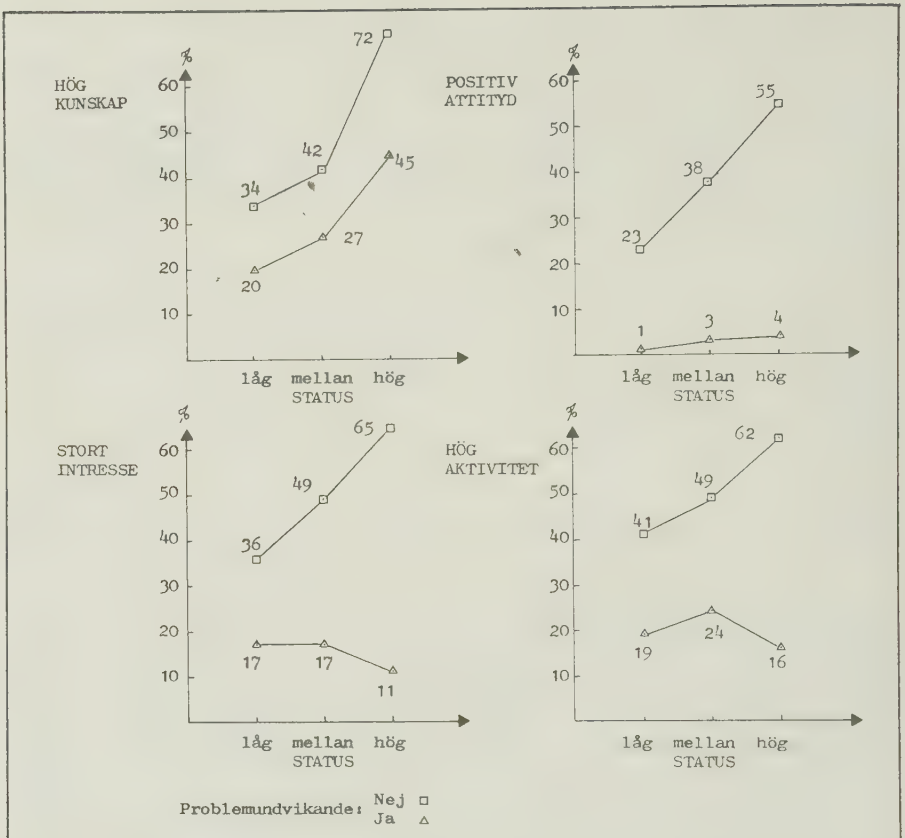

FIGUR 7.2: Procentandelar med hög u-landskunskap, positiv u-hjälpsattityd, stort u-landsintresse och hög u-landsaktivitet av de i respektive statusgrupp som undviker problem respektive inte undviker problem. 14)

Om man avskärmar sig från u-landsproblemen, får man troligen en annan syn på vad som är de egentliga orsakerna till u-ländernas fattigdom. Man får säkert också en annan uppfattning om vilken hjälp som är värdefull för u-länderna och hur denna hjälp bör finansieras. Det finns, som framgått ovan, ett negativt samband mellan avskärmning och kunskap. Jag har visat att andelen med hög kunskap är mindre för de som undviker problemen än för de som inte gör det. Sambandens riktning kan jag dock inte uttala mig om. Eftersom det föreligger ett starkt positivt samband mellan variablerna utbildning och kunskap, förefaller det rimligt att anta att kunskapen ligger före avskärmningen i tid och att låg formell utbildning leder till bristande kunskap och en ökad tendens till avskärmning. Samtidigt kan man förvänta sig att det föreligger ett ömsesidigt beroende-

förhållande mellan variablerna. Om man avskärmar sig från problemen kommer detta att leda till att man inte varseblir information, som kan vara relevant i sammanhanget och man förblir negativ och ointresserad.

Genom att man avskärmar sig från information om u-länderna, tror man kanske att dessa länder har haft samma förutsättningar att utvecklas som t ex Sverige. Man kan då lätt anta att den långsamma utvecklingen i dessa länder hänger samman med faktorer som har att göra med interna förhållanden, som exempelvis att människorna är lata och oföretagsamma, att de är undernärda och att länderna har ett ogynnsamt klimat.

Man kan alltså förvänta sig att problemundvikarna i större utsträckning än övriga skall anse natur/kulturorsaker viktiga och historiska/strukturella orsaker mindre viktiga, när det gäller att förklara varför somliga länder är fattiga. På samma sätt kan man förvänta sig att de skall anse direkta hjälpinsatser och privata insatser värdefulla i större utsträckning än politiska insatser och informationsinsatser. Det omvända skulle då gälla för de som är problemorienterade. Data i tabell 7.16 stödjer dessa antaganden.

Rangordningen av förklaringsmodellerna är densamma för problemundvikare och problemorienterade, men fördelningarna varierar. På samma sätt som vid identifikationsvariabeln visar sig den sociala positionen inte ha så stor betydelse. Problemundvikarna betonar, som förväntat, natur/kulturorsakerna i större utsträckning än deras motsatser, oavsett status. Det omvända gäller för de två övriga förklaringsmodellerna. Skillnaderna mellan problemundvikarna och de problemorienterade är störst för den historiska/strukturella förklaringsmodellen.

TABELLER 7.16: Genomsnittliga procentandelar av problemundvikare och problemorienterade av låg- och högstatusgruppen som anser respektive förklaringsmodell viktig och respektive hjälpformsmodell värdefull.

	Låg status Problemundvikande		Hög status Problemundvikande	
	Ja	Nej	Ja	Nej
Förklaringsmodeller:				
Historisk/strukturell	59	73	46	71
Natur/kultur	49	39	41	30
Ekonomisk/demografisk	75	82	72	81
Hjälpformsmodeller:				
Politiska insatser	39	63	38	58
Privata insatser	34	48	31	29
Direkta insatser	77	88	68	75
Informationsinsatser	24	54	19	44

När det gäller hjälpformsmodellerna har problemundvikarna och de problemorienterade uppenbarligen olika uppfattningar om hur värdefulla dessa är. Båda grupperna har den största genomsnittliga andelen för direkta och politiska insatser. Därefter anser problemundvikarna, oavsett status, att privata insatser och informationsåtgärder är värdefulla. De problemorienterade betonar informationsinsatser i större utsträckning än privata insatser.

Problemundvikarna i högstatusgruppen anser i större utsträckning än de problemorienterade att privata insatser är värdefulla. I alla övriga fall är det vanligare för de problemorienterade att anse respektive hjälpformsmodell värdefull. Den lägre andelen för privata insatser hos de problemorienterade i högstatusgruppen beror på att andelen som anser stöd till det privata näringslivet värdefullt är lägre för de problemorienterade än för problemundvikarna. Andelen utgör 32 % av de förra och 40 % av de senare.

I ytterligare ett fall avviker svarsmönstret för ett alternativ från modellens. Att utveckla familjeplanering och barnbegränsning – ett alternativ som ingår i direkta insatser – anser 81 % av högstatusgruppens problemundvikare vara värdefullt mot 75 % av de problemorienterade i samma statusgrupp.

Hur påverkar då avskärmningen uppfattningen om finansieringsform? Man kan förvänta sig att problemundvikarna i större utsträckning än andra skall förespråka frivillig finansiering och i mindre utsträckning skattefinansiering. Som framgår av tabell 7.17 får antagandet stöd av data. För alla statusgrupper har problemundvikarna en mindre andel i alternativen som innehåller skattefinansiering och en större andel i insamlingsalternativet än de problemorienterade. Här visar sig en högre social position ha större betydelse än i tidigare fall. Skillnaden mellan grupperna ökar nämligen med högre status.

TABELL 7.17: Procentandelar som föredrar respektive finansieringsform av problemundvikare respektive problemorienterade i respektive statusgrupp.

		Finansieringsform					
Problem-undvikande	Status	Skatt	Skatt/ insamlingar	Insam-lingar	Vet ej/ ej svar	Summa	n
	Låg	12	15	68	5	100	163
Ja	Mellan	20	22	54	4	100	357
	Hög	33	25	39	2	99	84
	Låg	13	39	41	7	100	71
Nej	Mellan	40	35	21	4	100	342
	Hög	55	37	7	2	101	123

Social position, massmediaexponering och u-landsorientering

Mitt inledande antagande, att det existerar skillnader i massmediavanor mellan individer på grund av olikheter i social position, bekräftas av data. Ju högre social position man har, desto mer tid ägnar man åt att läsa morgontidningar med rikskspridning och desto mindre tid ägnar man åt att se på TV.[15] Tabell 7.18 visar hur de olika statusgruppernas konsumtionsmönster varierar beträffande två typer av massmedium, nämligen riksmorgontidningar och television. Jag har valt att koncentrera mig på dessa två media därför att de utgör de kanaler som en större del av svenska folket regelbundet kommer i kontakt med. Respondenterna fick följande fråga: "Om Ni tänker på en vanlig vecka, hur många dagar händer det att Ni ägnar Er åt nedanstående aktiviteter?"

En förklaring till att u-landsorienteringen varierar mellan olika statusgrupper kan vara att det framför allt är i riksmorgontidningar, som man har möjlighet att få mer utförlig information om utrikesfrågor, inklusive frågor om u-hjälp och u-länder. Massmediakonsumtionen utgör här en mellanliggande variabel mellan de socioekonomiska variablerna och de beroende u-hjälpsvariablerna.

TABELL 7.18: Procentandelar av respektive statusgrupp som läser riksmorgontidningar och ser på TV sällan, ibland och ofta.[16]

Massmedia-exponering	Totalt	Status		
		Låg	Mellan	Hög
Riksmorgontidningar				
Sällan	38	51	40	19
Ibland	19	13	20	24
Ofta	43	36	40	57
Summa	100	100	100	100
n	(1486)	(300)	(881)	(305)
Television				
Sällan	30	20	31	35
Ibland	24	19	24	28
Ofta	47	61	45	37
Summa	101	100	100	100
n	(1580)	(330)	(936)	(314)

"It must also be remembered that though mass communication seems usually to be a *contributory* cause of effects, it is often a major or necessary cause and in some instances a sufficient cause. The fact that its effect is often mediated, or that it often works among other influences, must not blind us to the fact that mass communication possesses qualities which distinguish it from other influences, and that by virtue of these qualities, it is likely to have characteristic effects." (Klapper, 1960:7)

Ofta föreställer man sig att massmedia framförallt har effekter på sådana variabler som kunskap och intresse men att deras möjligheter att påverka andra variabler är begränsade. Att massmedierna inte bara ökar vår kunskap, utan även påverkar oss på en mängd andra sätt, framhålls av Emmet (1970), Stamm (1972), Fuchs/Lyle (1972), Teer/Spence (1973), m fl.

"It can hardly be doubted that they (mass media) constantly modify our behaviour, alter our attitudes and opinions, extend the range of our cultural experiences, increase our stock of information (or misinformation) and even affect such personal individual characteristics as our initiative and ambition." (Emmet, 1970:372)

Eftersom sambandet mellan massmediavanor och u-landskunskap, u-landsaktivitet och u-landsintresse utförligt redovisas av Nowak (1977), skall jag här inte ägna stort utrymme åt dessa aspekter, utan endast visa på betydelsen av exponering för två skilda typer av kanaler och att en hög massmediaexponering inte generellt leder till ökad u-landsorientering.

Riksmorgontidningar påverkar mer än television

Om man studerar de ovannämnda variablerna (kunskap, intresse, aktivitet) samt u-hjälpsattityd, finner man ett positivt samband mellan exponering för riksmorgontidningar och u-landsorientering (se tabell 7.19). Detta resultat är inte

TABELL 7.19: Procentandelar med hög u-landskunskap, positiv u-hjälpsattityd, stort u-landsintresse och hög u-landsaktivitet av de som exponerar sig för riksmorgontidningar och TV-program sällan, ibland och ofta.

Massmedia-exponering	Hög kunskap	Positiv attityd	Stort intresse	Hög aktivitet	n
Riksmorgontidningar					
Sällan	26	15	24	26	562
Ibland	41	20	36	35	289
Ofta	45	21	37	40	637
Television					
Sällan	35	20	29	35	470
Ibland	43	23	34	37	372
Ofta	35	14	32	32	738

förvånande, eftersom flera tidigare studier har funnit många samband i den riktningen just när det gäller tryckt material. Robinson (1972) anser exempelvis att det finns ett mycket starkt generellt positivt samband mellan massmediakonsumtion av tryckt material och kunskapsnivå, samtidigt som det finns viktiga variabler som förklarar konsumtionens inriktning och omfattning.

"Briefly stated, heavier users of print media are better informed than light users or nonusers. It is immediately obvious, however, that there are intervening audience factors that need to be taken into account in such a formulation. Of the several factors in the audience itself, research indicates that the extent of the audience member's exposure to formal education is the most powerful factor intervening between media usage and information level." (Robinson, 1972:75)

Man kan däremot anta, att de som i hög grad exponerar sig för TV-program har sämre u-landskunskaper än de som i mindre utsträckning gör detta, därför att deras syfte med exponeringen i första hand inte är instrumentellt utan i stor utsträckning utgör ett expressivt beteende (se Hero, 1959b:110). Genom att de tar del av en mycket stor mängd informationsmaterial totalt sett, begränsas deras möjligheter att bearbeta och strukturera upp informationen. Att de som i hög grad exponerar sig för TV-program har lägre kunskaper än de med lägre exponeringsgrad bekräftas också av Robinson (1972:90).

Genom att högkonsumenterna ägnar en stor del av sin fritid åt att se på TV, finns det anledning att anta att de inte är speciellt intresserade av, eller har tid med, några andra aktiviteter, speciellt inte några som rör så "udda" ämnesområden som u-hjälp och u-länder. Av liknande skäl är deras attityder till u-hjälp sannolikt mindre positiva än andra gruppers.[17]

Fuchs/Lyle (1972:247) hävdar, i motsats till de flesta andra forskare, att människor i allmänhet förbättrar sina kunskaper med hjälp av TV och att deras uppfattning av omvärlden påverkas av TV-tittandet även om det är ren underhållning de tittar på.

"While the recent evidence suggests that many children even at the elementary school age have developed some discounting of television as a representation of the 'real world', it still seems likely that the vast exposure to television experienced by most children must have had an incremental effect on their 'picture of the world'. But perhaps more important is the fact that the children who are most likely to accept television's world as realistic are those from poor and disadvantaged families." (Fuchs/Lyle, 1972:247)

Som framgår av tabell 7.19 stöder data mitt antagande, att det inte föreligger något positivt samband mellan TV-exponering och u-landsorientering. Det är de måttliga konsumenterna – de som ser på TV ibland – som är mest u-landsorienterade. Såväl de som ofta ser på TV som de som sällan ser på TV har en lägre andel med hög kunskap, positiv attityd, stort intresse och hög aktivitet än de som ser på TV ibland.

Effekten av massmediaexponeringen varierar mellan olika statusgrupper

Som redan framgått menar jag att det inte enbart är massmediakonsumtionens kvantitet och karaktär som har betydelse för individens u-landsorientering, utan att det finns ett viktigt samspel mellan exponeringsvariabler och andra variabler, främst olika socioekonomiska variabler. Det finns bakgrundsvariabler som har såväl direkt som indirekt betydelse genom att de påverkar exponeringens inriktning och omfattning. Tillsammans leder dessa förhållanden och variabler till olika effekter för olika grupper i samhället. Att informationseffekterna är olika för olika grupper i samhället framhölls redan 1947 av Hyman/Sheatsley.

Flera författare menar, i likhet med Robinson, att den formella utbildningen är den viktigaste variabeln när det gäller att förklara sambandet mellan mediautnyttjande och informationsnivå. Som jag tidigare påpekat är utbildningsvariabeln den av bakgrundsvariablerna som tycks ha den största betydelsen när det gäller att förklara u-landsorienteringen. Här kommer jag dock, som tidigare, att dela upp respondenterna på olika statusgrupper. Utbildningsvariabeln utgör, som bekant, en av de fem variabler som bildar statusvariabeln.

Som framgick av tabell 7.19 fick exponeringshypotesen stöd när det gäller sambandet mellan exponering för riksmorgontidningar och fyra av u-landsvariablerna. Om man konstanthåller social position stöds exponeringshypotesen av både mellan- och högstatusgruppen (se figur 7.3), när det gäller variablerna kunskap, intresse och aktivitet. Av lågstatusgruppen får den endast stöd när det gäller intresse. Det är lite förvånande, att inte en större andel av de med hög konsumtion av morgontidningar i lågstatusgruppen har hög u-landskunskap. Nowak (1977:62) konstaterar att ju fler morgontidningar man läser, desto högre är u-landskunskaperna. Detta gäller för samtliga och för hög- och mellanstatusgruppen, men ej för de med låg status. Trots olikheter i variablernas konstruktion överensstämmer dessa resultat med de som redovisas i figur 7.3. Att lågstatusgruppen inte har högre kunskap, måste hänga samman med att de som ingår i gruppen saknar nödvändiga resurser för att bearbeta och tillgodogöra sig material i tidningarna. Hero (1959b) anser detta vara en möjlig förklaring.

"The language and content of news dispatches and interpretations of world affairs discourage the more typical non-college-educated citizens. Foreign news and editorials in the better newspapers, news-magazines, and serious programs on radio and television require a background of knowledge and understanding seldom found in the two-fifths of the adult population with grade school education, and only slightly more evident among the high school trained." (Hero, 1959b:21)

För högstatusgruppen, som redan kan förväntas vara realtivt u-landsorienterad, har dock konsumtionen större betydelse.

Attitydvariabeln uppvisar ett helt annat mönster än de övriga u-lands-

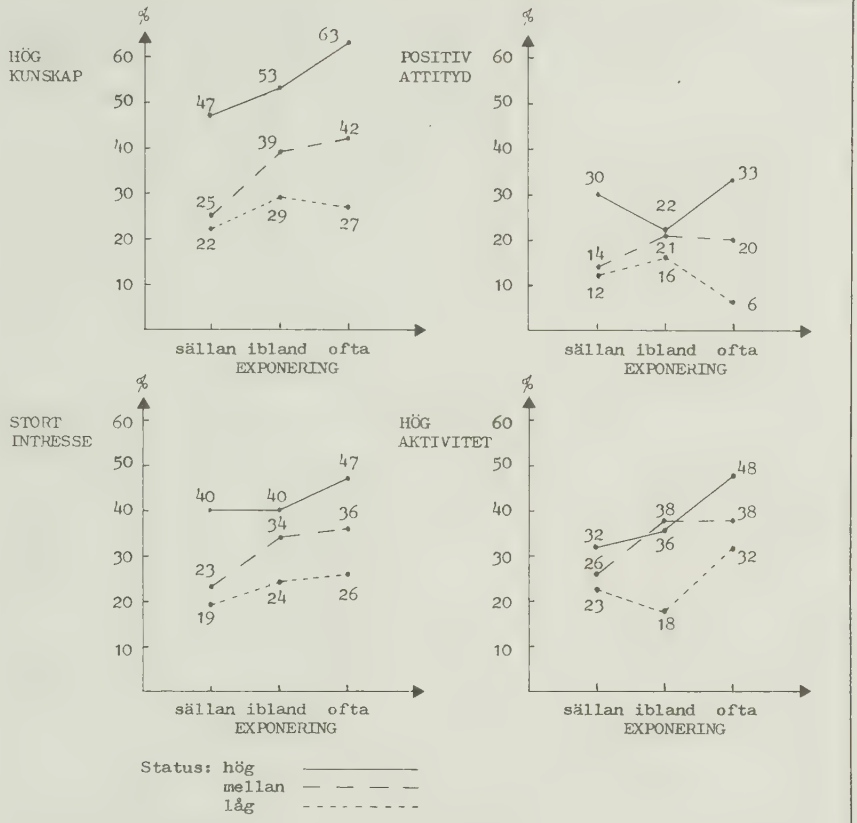

FIGUR 7.3: Procentandelar med hög u-landskunskap, positiv u-hjälpsattityd, stort u-landsintresse och hög u-landsaktivitet av de i respektive statusgrupp som exponerar sig för riksmorgontidningar sällan, ibland och ofta. 18)

variablerna som jag har behandlat i detta avsnitt. I lågstatusgruppen har de som exponerar sig ofta för riksmorgontidningar en mindre andel med positiv u-hjälpsattityd än övriga exponeringsgrupper, medan de med hög status som exponerar sig ofta har den största andelen med positiv attityd. De måttliga tidningsläsarna har i de båda lägre statusgrupperna den största andelen med positiv attityd. Svarsmönstret när det gäller attitydvariabeln är alltså förhållandevis svårförklarligt. Framför allt är det svårt att finna någon bra förklaring till att de som ofta exponerar sig för riksmorgontidningar i lågstatusgruppen i så begränsad omfattning är positiva. En förklaring skulle kunna vara att de inte tar del av det material i tidningarna som rör u-länder eller u-hjälp.

Om man håller statusvariabeln under kontroll vid studiet av effekten av olika grad av exponering för TV får man ett bågformat samband mellan exponerings-

grad och u-landsorientering för hög- och mellanstatusgruppen när det gäller kunskaps- och attitydvariablerna (se figur 7.4). I lågstatusgruppen tycks TV-tittandet generellt sett ha mindre betydelse än i övriga grupper. Andelen med hög kunskap är exempelvis nästan densamma oavsett hur ofta man ser på TV. Andelen med stort intresse och andelen med hög aktivitet ökar för lågstatusgruppen med ökad konsumtion av TV-program, dvs exponeringshypotesen får stöd. Man blir däremot mindre positiv ju oftare man ser på TV. Det gäller fortfarande bara lågstatusgruppen.

För mellanstatusgruppen har TV-konsumtionen marginell effekt när det gäller variablerna "intresse" och "aktivitet". Måttlighetskonsumenterna har den största andelen med hög kunskap och positiv attityd.

I högstatusgruppen visar sig de måttliga TV-konsumenterna vara de mest u-landsorienterade i alla fyra avseenden. När det gäller kunskap har de olika kon-

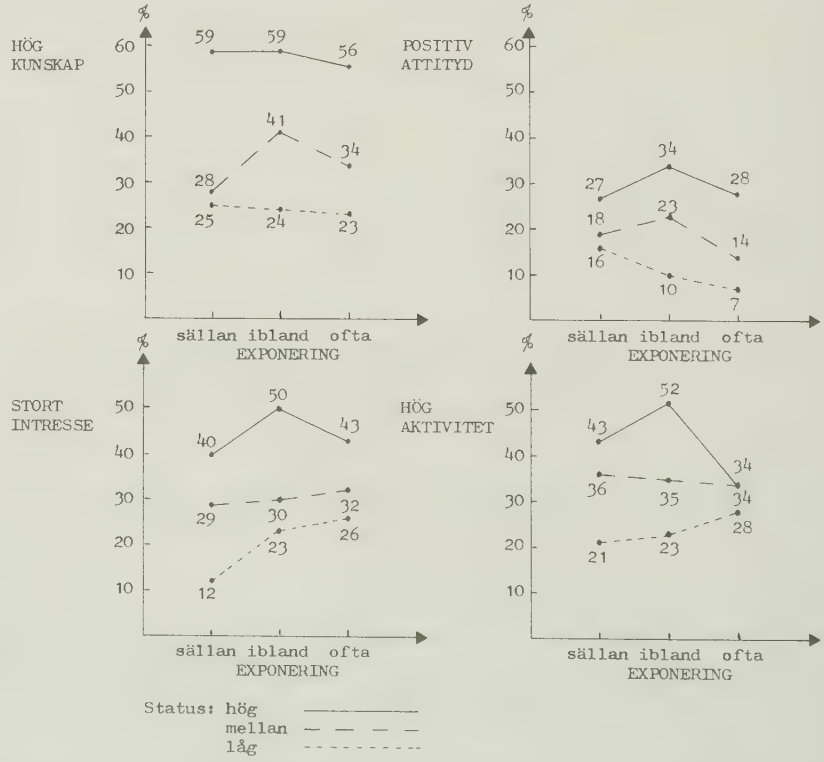

FIGUR 7.4: Procentandelar med hög u-landskunskap, positiv u-hjälpsattityd, stort u-landsintresse och hög u-landsaktivitet av de i respektive statusgrupp som exponerar sig för TV-program sällan, ibland och ofta. 19)

sumtionsgrupperna ungefär lika stora andelar med högt värde, vilket alltså innebär att graden av TV-exponering inte spelar någon större roll för högstatusgruppens u-landskunskap. Detta kan förklaras med att denna grupp förvärvat sina kunskaper genom hög formell utbildning och genom att de i sina yrkespositioner lätt kan förbättra och "underhålla" sina kunskaper samtidigt som själva innehavet av dessa positioner kräver ett visst mått av allmänkunskap.

Den största spridningen förekommer vid variabeln "aktivitet"; högkonsumenterna har en betydligt lägre andel med hög aktivitet än låg- och måttlighetskonsumenterna. Detta stödjer mitt i och för sig självklara antagande, att ju mer man ser på TV, desto mindre tid får man över till andra aktiviteter.

Massmediaexponering och synen på orsaker och hjälpformer

Det är rimligt att anta, att den ökade kontakten med utrikesinformation som en större konsumtion av riksmorgontidningar sannolikt innebär, påverkar synen på orsakerna till fattigdomen och vilka hjälpformer som är värdefulla (jfr Gamson/Modigliani, 1966:188).

Eftersom hög exponering för riksmorgontidningar generellt sett ger hög kunskap och även i övrigt höga värden på de variabler som mäter u-landsorientering, kan man förvänta sig att de högexponerade i större utsträckning än andra är beredda att ange historiska/strukturella orsaker som förklaring till u-ländernas fattigdom. Hög exponering för TV kan inte förväntas ha samma effekt, bl a eftersom detta inte tycks leda till några generella kunskaps- eller attitydförändringar.

Rangordningen av såväl förklaringsmodeller som hjälpformsmodeller blir densamma för alla exponeringsgrupper. Som tidigare är det inte fråga om någon egentlig rangordning från respondenternas sida, utan enbart den genomsnittliga andelen som ansett de i varje modell ingående orsaks- eller hjälpformsalternativen viktiga respektive värdefulla. Det som främst slår en när man studerar tabell 7.20, är att andelarna varierar i mycket liten utsträckning. Hur ofta och för vilken typ av massmedia man exponerar sig, tycks ha mycket liten betydelse för hur man ser på orsaker och hjälpformer.

De som ofta läser riksmorgontidningar tycks inte ha en mer strukturell syn på problemen eller vilja lösa dem med politiska medel i någon större utsträckning än andra. Skillnaderna mellan fördelningarna är överhuvudtaget för små för att man skall kunna tala om några tendenser i materialet. Detta gäller inte bara förklarings- och hjälpformsmodellerna som sådana, utan även de enskilda alternativ, som dessa modeller bygger på. Det är alltså inte så att svarsfördelningarna på de olika alternativen tar ut varandra.

Förklaringen till att min hypotes inte får stöd, kan vara att dagspressen inte

betonar de historiska/strukturella orsakerna i någon större utsträckning än andra orsaker när det gäller att förklara u-ländernas fattigdom. Jag hade förväntat mig att det skulle finnas mer information av detta slag i riksmorgontidningar än i etermedia och att de som läser regelbundet skulle påverkas av denna information. Så tycks emellertid inte vara fallet, eller också påverkas inte läsarna av denna information.

Ett annat förväntat resultat hade varit att det skulle föreligga ett positivt samband mellan exponeringsgrad och benägenhet att stödja informationsinsatser. Ju oftare man själv kommer i kontakt med utrikesinformation, desto mer angelägen borde man bli att stödja en hjälpform som går ut på att "sprida information hemma i Sverige om u-länderna och deras problem". Något stöd för detta får man inte av våra data.

Tabell 7.21 visar mediaexponeringens betydelse för olika statusgruppers uppfattningar om fattigdomens orsaker. För att öka informationsvärdet har jag även visat sambanden för var och en av de olika orsakerna som ingår i förklaringsmodellerna. Av dessa data framgår att det inte i någon statusgrupp är vanligare bland de högexponerade än bland de lågexponerade för riksmorgontidningar att ange att historiska/strukturella orsaker är viktiga. Tabellen ger heller inte något stöd för att de som ofta läser riksmorgontidningar i större utsträckning än de som ofta ser på TV skulle anse historiska/strukturella orsaker viktiga. De flesta sambanden är bågformade, dvs andelen som anser respektive orsak viktig är större för medelkonsumenterna än för lågkonsumenterna av riks-

TABELL 7.20: Genomsnittliga procentandelar av de som i olika utsträckning exponerar sig för television och riksmorgontidningar som anser respektive förklaringsmodell viktig och respektive hjälpformsmodell värdefull.

	Exponering för:					
	Television			Riksmorgontidningar		
	Sällan	Ibland	Ofta	Sällan	Ibland	Ofta
Förklaringsmodeller:						
Historisk/strukturell	63	63	63	64	63	63
Natur/kultur	37	37	43	41	37	39
Ekonomisk/demografisk	78	78	79	78	80	79
Hjälpformsmodeller:						
Politiska insatser	47	50	49	51	47	48
Privata insatser	27	24	29	29	24	26
Direkta insatser	74	74	77	78	74	74
Informationsinsatser	35	36	38	37	37	37

TABELL 7.21: Procentandelar som anser respektive orsak viktig av respektive statusgrupp som exponerar sig för riksmorgontidningar (Rmt) och television (TV) sällan, ibland och ofta.

Status	Exponeringsgrad	Förklaringsmodeller																							
		Historisk/strukturell								Natur/kultur								Ekonomisk/demografisk							
		Världshandeln		Storbolag		Kolonier		Rika människor		Företagsamhet		Klimat		Undernäring		Religion		Litet kapital		Överbefolkning		Utbildning		n	
		TV	Rmt	TV	Rmt	TV	Rmt	TV	Rmt	TV	Rmt	TV	Rmt	TV	Rmt	TV	Rmt	TV	Rmt	TV	Rmt	TV	Rmt	TV	Rmt
Låg	Sällan	39	33	42	55	34	35	65	71	17	16	30	33	68	66	33	34	52	56	76	74	80	81	66	153
	Ibland	39	58	49	68	36	45	73	76	20	22	27	39	59	74	28	42	67	76	80	84	79	92	63	39
	Ofta	40	44	60	50	35	33	73	69	18	24	40	35	69	66	37	35	57	54	72	73	80	76	201	108
Mellan	Sällan	46	43	68	67	46	41	77	79	16	19	26	29	57	59	42	43	67	67	71	75	83	82	290	352
	Ibland	46	46	71	72	38	39	77	75	16	15	32	26	56	51	39	40	66	70	77	73	88	87	225	176
	Ofta	45	48	68	67	39	43	76	76	22	19	29	28	24	59	46	44	70	70	77	76	84	88	421	352
Hög	Sällan	58	53	71	70	33	40	69	82	25	32	13	18	41	40	44	46	70	65	74	72	92	86	110	58
	Ibland	59	50	65	72	41	38	75	73	24	30	18	15	47	45	38	49	61	55	72	88	92	95	88	73
	Ofta	45	57	66	63	39	35	74	69	26	21	21	17	47	47	51	44	59	66	79	71	88	90	116	174

morgontidningar, men minskar sedan igen för högkonsumenterna.

Om man betraktar var och en av hjälpformerna (se tabell 7.22) kan man fråga sig om det generellt föreligger något positivt samband mellan exponeringsgrad och uppfattningen att hjälpformen är värdefull. Något sådant generellt samband finns inte för vare sig TV eller riksmorgontidningar. Det finns två fall där både högstatusgruppen och mellanstatusgruppen uppvisar ett positivt samband mellan exponering och andelen som anser respektive hjälpform värdefull. Det första fallet gäller hjälpformen "att stödja rörelser som genom väpnat uppror vill genomföra sociala förändringar i u-länderna" och exponering för riksmorgontidningar. I lågstatusgruppen finns här ett u-format samband, dvs det är en större andel av såväl de som läser "ofta" som de som läser "sällan" som anser att stöd till befrielserörelser är av värde för u-länderna. Det andra fallet gäller alternativet "att utveckla familjeplanering och barnbegränsning" och exponering för televisionsprogram. I övrigt förekommer enstaka positiva samband. Likaledes förekommer ett begränsat antal negativa samband. De flesta av sambanden är icke-monotona.

Genomgången visar att det föreligger skillnader i u-landsorientering beroende på hur ofta och för vilken typ av massmedium man exponerar sig, men att dessa skillnader är relativt små. Människans massmediavanor är till stor del ett resultat av hennes sociala position, varför massmediakonsumtionen har betraktats som en mellanliggande variabel.

Det framgår, att ju högre social position man har, desto mer tid ägnar man åt att läsa morgontidningar och desto mindre tid ägnar man åt att se på TV.

Ett allmänt TV-tittande leder inte till någon ökad u-landsorientering annat än i undantagsfall. Intresset för u-landsfrågor, liksom delvis också u-landsaktiviteten, tycks bland lågstatuspersoner öka något med högre exponeringsgrad. De måttliga konsumenterna visar sig vara de mest u-landsorienterade. Detta gäller även när man konstanthåller variabeln social position.

Här bör dock framhållas att exponeringshypotesen får stöd om man enbart ser till exponeringen för nyhetsprogram i etermedia (Nowak, 1977:66). Detta stämmer med tidigare forskningsresultat (Robinson, 1972:90). Exponeringshypotesen får också stöd när det gäller program av typen "Dokument utifrån", "Fokus" och "Tidsspegeln" (Nowak, 1977:69). Hedman (1976b:18f) visar att intresset för u-länder över tid ökade mer för de som hade sett ett stort antal program i den tidigare omtalade TV-serien inom Karibu-projektet än för de som hade sett ett litet antal program. Ett svagt positivt samband mellan exponering och u-landskunskap kunde också urskiljas.

Även om sambandet varierar för olika statusgrupper är det dock klart att det finns ett positivt samband mellan graden av exponering för riksmorgontidningar och graden av u-landsorientering. Att hög exponering för riksmorgontidningar inte har någon generellt positiv effekt på de med låg social position,

TABELL 7.22: Procentandelar som anser respektive hjälpform värdefull av respektive statusgrupp som exponerar sig för riksmorgontidningar (Rmt) och television (TV) sällan, ibland och ofta.

Status	Exponeringsgrad	Hjälpformsmodeller															
		Politiska insatser						Privata insatser		Direkta insatser						Informationsinsatser			
		Social utjämning		Handelspolitik		Befrielserörelser		Mission		Privata näringslivet		Utbildning		Familjeplanering		Mat/sjukvårdsmaterial			
		TV	Rmt	TV	Rmt	TV	Rmt	TV	Rmt	TV	Rmt	TV	Rmt	TV	Rmt	TV	Rmt	n	
																		TV	Rmt
Låg	Sällan	45	55	52	59	12	13	41	32	28	25	76	82	79	77	77	75	35	29	66	153
	Ibland	44	50	64	55	12	5	23	34	32	18	82	79	84	82	78	66	21	41	63	39
	Ofta	56	50	54	54	11	13	35	32	28	35	78	74	79	85	72	74	35	35	201	108
Mellan	Sällan	51	58	58	59	13	12	24	22	19	23	84	82	80	76	64	65	32	38	290	352
	Ibland	57	51	67	63	13	13	20	18	19	20	85	81	77	78	56	61	42	36	225	176
	Ofta	60	57	59	61	14	14	21	23	22	18	80	83	80	75	66	61	38	38	421	352
Hög	Sällan	58	76	75	68	5	5	23	23	26	23	91	93	71	83	48	53	33	28	110	58
	Ibland	66	62	68	75	10	5	25	23	18	26	86	92	81	84	46	40	27	31	88	73
	Ofta	56	53	66	66	8	10	20	22	26	22	90	87	83	75	48	49	30	32	116	174

kan förklaras med att dessa saknar resurser för att bearbeta och integrera dagspressens utrikesmaterial, främst därför att de inte från början har kunskaper, intresse eller vana att handskas med informationsmaterial av det slaget.

Uppfattningen om vilka faktorer som är mest viktiga när det gäller att förklara u-ländernas fattigdom och vilka hjälpformer som är mest värdefulla för u-länderna tycks helt opåverkad av massmediakonsumtionen. Antagandet att de som ofta läser morgontidningar skulle betona historiska/strukturella orsaker i större utsträckning än andra orsaker bekräftades alltså inte. En förklaring till detta kan vara, att riksmorgontidningarna trots allt inte förmedlar en mer strukturell bild av verkligheten än andra massmedia.

NOTER

1 Fördelningen på statusvariabeln framgår nedan:

Poäng	%	%	Beteckning
0	3	21	Låg status
1	18		
2	31	59	Mellanstatus
3	28		
4	13	20	Hög status
5	7		
Summa	100	100	
n	(1621)	(1621)	

2 Respondenterna har kategoriserats i 9 yrkes- eller tjänsteställningskategorier med hjälp av SCB:s kodlista för yrkeskod. Dessa kategorier kan sedan slås samman för att bilda socialgruppskategorier. De nio kategorierna är:
1. Större företagare, företagsledare, högre chefer i offentlig förvaltning, chefspersonal i socialgrupp I, t ex borgmästare, polismästare.
2. Högre tjänstemän/förvaltningspersonal i socialgrupp I, t ex intendent, kommunalkamrer.
3. Fria yrken i socialgrupp I, t ex läkare, lärare, bibliotekarie, präst, officer.
4. Mindre företagare, föreståndare i handel, "mästare" i hantverk.
5. Tjänstemän/förvaltningspersonal i socialgrupp II, t ex amanuens, banktjänsteman.
6. Fria yrken i Socialgrupp II, t ex försäkringsagent, folkskollärare.
7. Hantverkare, facklärda arbetare.
8. Ej facklärda arbetare.
9. Lägre tjänstemän i socialgrupp III, biträden som ej tillföres 8.

3 Med tätortsgrad avses tätortsbefolkningens relativa andel av hela befolkningen inom området.

Andelen tätortsbefolkning inom respektive område utgör följande:
1 = Ingen
2 = 0,1–9,9 %
3 = 10,0–29,9 %
4 = 30,0–49,9 %
5 = 50,0–69,9 %
6 = 70,0–89,9 %
7 = 90,0–99,9 %
8 = 100,0 %
9 = StorStockholm, StorGöteborg och StorMalmö

4 Se även Nowak (1977:33), som behandlar sambanden mellan social position och variablerna kunskap, intresse och aktivitet.

5 I undersökningen ställdes 12 *kunskaps*frågor (se tabell 8.1). När jag i fortsättningen talar om andelen med hög kunskap avser jag de som har det största antalet rätta svar på dessa frågor. Jag har även här använt mig av en trikotomisering enligt 33 %-regeln och för hela urvalet har 37 % klassificerats i denna kategori. Fördelningen ser ut på följande sätt:

Antal rätt	%	%	Beteckning
0	6		
1	4		
2	7	32	Låg u-landskunskap
3	7		
4	8		
5	9		
6	10	31	Medelhög u-landskunskap
7	12		
8	10		
9	12		
10	9	37	Hög u-landskunskap
11	5		
12	1		
Summa	100	100	
n	(1621)	(1621)	

Variabeln "*u-landsintresse*" är konstruerad utifrån respondenternas svar på frågan: "Tidningar, radio och tv innehåller artiklar och nyheter om en mängd olika saker. *Vad skulle Ni vilja säga att Ni ägnar särskilt intresse åt och vad ägnar Ni mindre intresse åt av de nedan uppräknade exemplen?*"

Urvalet fick på en sjugradig skala ta ställning till 13 alternativ. Dessa har faktoranalyserats och utfallet av denna analys blev bl a att man kan urskilja en faktor, där tre alternativ som rör andra länder laddar högst. Alternativen är:

– Konflikten i Mellanöstern
– Den politiska utvecklingen i Afrika
– U-länderna och deras problem.

Svarsfördelningarna för varje alternativ har trikotomiserats så att de som svarat med något av alternativen 5, 6 eller 7 (7 = mycket stort intresse, 4 = varken stort eller litet intresse) klassifice-

rats i den översta kategorin. Den nya fördelningen, som därvid erhållits, har trikotomiserats efter 33 %-regeln och följande fördelning har erhållits:

Poäng	%	Beteckning
1	37	Lågt u-landsintresse
2	31	Mellangrupp
3	32	Stort u-landsintresse
Summa	100	

Det jag har kallat *u-landsaktivitet* har mätts med hjälp av följande frågor:

Fråga	Svarsalternativ	%	Poäng
Händer det att Ni *tänker* över hur utvecklingen i den fattiga delen av världen kan tänkas bli under de närmaste årtiondena?	Aldrig	4	1
	Sällan	18	1
	Ibland	64	2
	Ofta	15	3
Summa		101 (n=1626)	
Händer det att Ni *diskuterar* politiken i världen och förhållandena i de fattiga länderna med andra människor som familjemedlemmar, arbetskamrater, vänner osv?	Aldrig	8	1
	Sällan	24	1
	Ibland	54	2
	Ofta	14	3
Summa		100 (n=1656)	
Har Ni någon gång *varit med på* ett föredrag, en utställning, ett opinionsmöte, en demonstration eller liknande som rört ett u-land eller u-landsfrågor i allmänhet?	Aldrig	72	1
	Någon gång	25	2
	Många gånger	4	3
Summa		101 (n=1547)	

Svarsalternativen har poängsatts så att de med låg aktivitet erhållit låg poäng. Hänsyn har tagits till hur många av de tre frågorna respondenterna besvarat. Den slutliga fördelningen ser ut på följande sätt:

Poäng	%	Beteckning
1	34	Låg u-landsaktivitet
2	32	Mellangrupp
3	34	Hög u-landsaktivitet
Summa	100	

Sambanden, mätt med Pearsons produktmomentkorrelationskoefficient, är starkast mellan "tänker" och "diskuterar" (0,42) och lika stora mellan "tänker" och "varit med på föredrag" som mellan det senare alternativet och "diskuterar" (0,28). Alpha-värdet är lika med 0,59.

6 Jag har summerat de andelar som svarat med något av alternativen 4 eller 5 på en femgradig skala, där 5 = mycket viktig/mycket värdefull.

7 I figuren jämförs de 38 %, som har högt värde på perspektivvariabeln (de som identifierar sig med u-länderna) med de 30 % som har lågt värde (de som i text och figur kallas "de som inte identifierar sig").

8 Procentsiffrorna i figuren bygger på svar från i genomsnitt följande antal personer:

Identifikation	Status		
	Låg	Mellan	Hög
Ja	123	358	123
Nej	88	299	89

9 Vid procentberäkningen har hänsyn endast tagits till de som tagit ställning till respektive alternativ. De som saknar uppfattning eller undlåtit att svara har ej medräknats.

10 Respondenterna utgörs av de som besvarat både enkät och telefonintervju vid den första mätningen (september, 1974) samt besvarat en enkät vid en senare mätning i april 1975.

11 I ännu opublicerat material från projektet "Samhällsförändringar i Sverige", framgår att 22 % anser att man inte kan tala om klasser i Sverige. Frågan var lite annorlunda formulerad än i SR/PUB-undersökningen och löd: "Man brukar ibland tala om olika samhällsklasser i Sverige. Vilken av följande samhällsklasser sympatiserar Du mest med?"

Lane/Sears (1969:154) visar att omkring en tredjedel av USAs befolkning inte upplever sig tillhöra någon social klass.

12 Består av de som svarat med alternativet "Visst finns det klasser, men jag hör inte hemma i någon speciell." Denna grupp anser alltså att det i Sverige existerar olika samhällsklasser, men har problem att bestämma sin egen klasstillhörighet.

13 Består av de som svarat att man inte kan tala om klasser i dagens Sverige. Det innebär att de inte heller kan identifiera sig med någon klass.

14 De problemorienterade utgörs av de med lågt värde på variabeln "problemundvikande", och utgör 33 % av hela urvalet. Data i figuren bygger i genomsnitt på följande antal personer:

Problemundvikande	Status		
	Låg	Mellan	Hög
Nej	71	344	123
Ja	163	358	84

15 Sambandet bekräftas i tidigare såväl svenska (se exempelvis Nowak, 1977:60) som utländska studier (Robinson, 1972:90). Nowak framhåller variablerna "utbildning" och "ålder" som särskilt viktiga när det gäller att förklara människors massmediavanor.

16 De i tabellen angivna variabelvärdena "ofta", "ibland" och "sällan" motsvaras av följande kategorier i frågeformuläret:

För riksmorgontidningar: Ofta="6–7 dagar/vecka" och "mer än 1 timme per dag", Ibland="1–3 dagar/vecka" och "4–5 dagar/vecka" och Sällan="Ingen dag/vecka".
För television: Ofta="6–7 dagar/vecka" och "mer än 1 timme per dag", Ibland="4–5 dagar/vecka" och Sällan="Ingen dag/vecka" och "1–3 dagar/vecka".
Denna indelning används även i följande tabeller i texten.

17 I denna undersökning finns positiva samband mellan variablerna kunskap, attityd, intresse och aktivitet. Detta är också något man vanligtvis förväntar sig. Stamm (1972:284) visar emellertid att det inte alltid finns positiva samband mellan dessa variabler.

18 Procentandelarna i figuren bygger på i genomsnitt följande antal respondenter:

Status	Exponeringsgrad		
	Sällan	Ibland	Ofta
Hög	57	73	175
Mellan	352	178	353
Låg	153	38	109

19 Procentandelarna i figuren bygger på i genomsnitt följande antal respondenter:

Status	Exponeringsgrad		
	Sällan	Ibland	Ofta
Hög	110	88	116
Mellan	293	222	421
Låg	67	62	201

8. MASSMEDIA, OPINIONS-BILDARE OCH DEN ALLMÄNNA OPINIONEN

Förhållandet mellan den politiska eliten och allmänheten

Relationen mellan ett lands politik och den i landet rådande allmänna opinionen[1] har länge varit föremål för forskarnas intresse. Diskussionen har framför allt rört frågan om det är de politiska beslutsfattarna som genom sina beslut påverkar den allmänna opinionen och styr samhället eller om det är opinionen som styr våra beslutsfattare. Forskarnas uppfattningar står här ofta emot varandra. Lippman (1955) är en av de forskare, som anser att den allmänna opinionen styr våra politiker bl a genom att begränsa deras handlingsmöjligheter.

"The unhappy truth is that the prevailing public opinion has been destructively wrong at the critical junctures. The people have imposed a veto upon the judgments of informed and responsible officials. They have compelled the governments, which usually knew what would have been wiser, or was necessary, or was more expedient, to be too late with too little, or too long with too much, too pacifist in peace and too bellicose in war, too neutralist or appeasing in negotiation or too intransigent. Mass opinion has acquired mounting power in this century. It has shown itself to be a dangerous master of decisions when the stakes are life and death." (Lippman, 1955:25)

Andra forskare (Key, 1961; Galtung, 1976) hävdar att det är politikerna som påverkar och styr allmänheten och att möjligheterna att påverka opinionen oftast underskattas.

"That at times mass opinion may handicap desirable action cannot be denied. Yet as one puzzles over the nature of interactions between government and mass opinion and ponders such empirical data as can be assembled on the matter, he can arrive only at the conclusion that a wide range of discretion exists for whatever wisdom leadership echelons can muster in the public service. The generality of public preferences, the low intensity of the opinions of many people, the low level of political animosities of substantial sectors of the public, the tortuousness of the process of translation of disapproval of specific policies into electoral reprisal, and many other factors point to the existence of a wide latitude for the exercise of creative leadership. While the winning of consent for innovation may require skill in popular exposition and in political technique, those political leaders who shirk the task of popular education are misfits who do not understand the responsibilities of their jobs. And those leaders who act as if they thought the people to be fools responsive only to the meanest appeals deserve only scorn." (Key, 1961:555)

Sanningen ligger sannolikt någonstans mitt emellan dessa båda extrema uppfattningar. Peterson (1972), som i en studie undersökt huruvida det föreligger kongruens mellan den allmänna opinionen och officiella utrikespolitiska attityder under en tioårsperiod i USA, menar att den amerikanska utrikespolitiska eliten ofta ser den allmänna opinionen som en begränsning (hon säger inte att den *utgör* en begränsning, som Lippman) av handlingsfriheten, men att eliten i detta fall överskattar den allmänna opinionen och undervärderar sina egna möjligheter att påverka allmänheten.

Rent allmänt tycks elitens uppfattningar sällan överensstämma med allmänhetens. Lane/Sears (1969:12) refererar forskningsresultat som visar att det finns ett mycket svagt samband mellan kongressmedlemmars voteringar och åsikterna hos väljarna i valkretsen när det gäller olika samhällsfrågor. När det gäller frågor av utrikespolitisk karaktär förekommer knappast någon likhet i uppfattning.

När det gäller relationen mellan den allmänna opinionen och biståndspolitiken visar flera undersökningar (Ohlin, 1966; Free, 1969; Hveem, 1972) att den politiska eliten i flera europeiska länder är mer positiv till bistånd än den väljarkår den representerar. Detta skulle följaktligen stödja hypotesen att allmänhetens tröghet när det gäller att förändra attityden till u-länder och u-hjälp hindrar utvecklingen på det här området. Hade de politiska beslutsfattarna fått fatta sina beslut utan att ta hänsyn till den allmänna opinionen, skulle den totala biståndsvolymen vara större än den är idag. Galtung (1976) tycks dock anse att beslutsfattarna i allmänhet inte behöver ta hänsyn till folkopinionen när det gäller utrikespolitik.

"... foreign policy is in most cases conducted at a level and in a way which makes it possible to ignore public opinion completely; or, more significantly, it is conducted in such a way that public opinion is underdeveloped because of the elitist nature of foreign policy." (Galtung, 1976:20)

År 1968 gjordes i Sverige en undersökning av ett urval av riksdagsmän om deras uppfattning om och attityder till u-hjälp och andra u-landsfrågor. 88% av de politiker som besvarade enkäten ansåg att u-hjälpen bör ökas och 10% att den är lagom som den är (Johnsson/Lindholm/Löbel, 1970, bilaga 3, sid 7).[2] De är alltså betydligt mer positiva än allmänheten, som vid ungefär samma tidpunkt besvarade samma fråga (jfr Holmberg, 1974:58). Av allmänheten ansåg 33% att u-hjälpen bör ökas och 49% att den är lagom som den är (Lindholm, 1970:270). Som kommer att framgå av följande kapitel varierar uppfattningen en hel del mellan anhängare av olika politiska partier.

Koritzinsky anser dock att allmänheten ligger före politikerna, exempelvis när det gäller frågan om u-hjälpens storlek. Detta gällde åtminstone förhållanden i Norge 1967. Den norska u-hjälpen uppgick då till 110 miljoner norska kronor.

Över hälften av de som deltog i en opinionsundersökning det året ansåg att 1 % av nationalinkomsten kunde få gå till u-hjälp. Omvandlat till kronor innebar detta 500 miljoner norska kronor, dvs avsevärt mer än det beviljade beloppet (Koritzinsky, 1970:90). Koritzinsky drar därvid slutsatsen att allmänheten är mer positivt inställd till u-hjälp än de politiska beslutsfattarna. Det är emellertid tveksamt om man, utifrån denna frågeställning, kan dra slutsatser om relationen mellan allmänhet och politiker när det gäller u-landsopinionen. Detta framhålls också av en annan norsk forskare (Ringdal, 1975:58), som menar att respondenterna sannolikt blev lurade av frågeformuleringen.

En intressant fråga i det här sammanhanget är om politikerna vet vilka åsikter de människor har, som de representerar. Johnsson/Lindholm/Löbel (1970:15) bad riksdagsledamöterna uppskatta andelen av svenska folket som anser att u-hjälpen bör ökas. Knappt en fjärdedel av de som svarade gav ett svar, som undersökarna ansåg vara rätt. Tyvärr visar inte undersökningen om de, som gav ett felaktigt svar, över- eller underskattade andelen positiva.

Intressant att notera är också, att tre fjärdedelar av riksdagsledamöterna anser att de själva, som grupp betraktat, bör ligga "lite före" vad som uppfattas som väljarnas åsikter. En norsk politiker uttrycker det på följande sätt:

"Politikere som vil vaere 'i takt med folkemeininga' i denne sak, gjør feil. Politikerne må gå ut for å snu folkemeininga, skape den positive forhandlingsvilje og den positive opinion som er nødvendig. Under en stor utenrikspolitisk sak som vi er ferdige med nå her i Norge, ble enkelte av oss bebreidet at vi ikke var i takt med folkemeningen, vi upptrådte i utakt med det som er blitt kalt grasrota. Jeg har for min del aldri oppfattet politikeren som en vaerhane, men som en opiniondanner." (Ringdal, 1977:47)

Såväl i Norge som Sverige tycks politikerna, oavsett partitillhörighet, uppleva det som nödvändigt att aktivt bidra till en ändrad, mer positiv opinion när det gäller bistånd och frågor med anknytning till u-landsproblematiken (jfr bl a Ringdal, 1975:17).

I biståndspolitiska utredningens betänkande om u-landsinformation heter det bl a:

"Informationsverksamheten gavs en kraftigt ökad betoning när riksdagen år 1968 antog 1-procentsplanen. Statsmakterna önskade vidmakthålla och stärka allmänhetens intresse och stöd för Sveriges utvecklingssamarbete. Sammankopplingen av bistånd och u-landsinformationen betydde dock inte att informationsverksamheten borde koncentreras till biståndsverksamheten. Riksdagen förklarade att statens ansvar inte minst bestod i att ställa informationsunderlag till förfogande för den fria debatten och opinionsbildningen." (SOU 1977:73:131)

Peterson har antagligen rätt när hon säger, att relationen mellan den allmänna opinionen och utrikespolitiken – av vilken biståndspolitiken utgör en del – är trefaldig, nämligen . . .

"Public opinion operates 'as a resource in policy execution and as a source of policy innovation (and) . . . as a constraint upon policy innovation'." (Peterson, 1972:253)

Peterson kommer själv till slutsatsen att diffusionen av attityder är sådan att det är först efter en tid som en bredare allmänhet accepterar elitens attityder och värderingar. Förmedlingen sköts av lokala opinionsledare. Hon ställer Katz/Lazarsfelds tvåstegshypotes i relation till Rosenaus fyrstegshypotes och anser att den senare hypotesen bättre stämmer in på verkliga förhållanden, trots att även den utgör en förenkling av verkligheten (jfr Galtung, 1966:183–184). Rosenau, som anser att tvåstegsmodellen är förenklad, har alltså utvecklat en något mer sofistikerad "fyrstegsmodell", som måste appliceras för att beskriva diffusionen . . .

". . . in which news and interpretation of an event are first carried by, say, a newspaper; this is then read and adapted by opinionsmakers, who assert (step 2) their opinions in speeches on the subjects that are reported (step 3) by the press and thereupon picked up by 'opinion leaders' in the general public who in turn pass (step 4) on the opinions through word-of-mouth." (Rosenau, 1961:8)

Opinionsbildarnas roll

När man studerar relationen mellan den allmänna opinionen och de politiska beslutsfattarna brukar man tala om ett antal grupper i samhället, som i litteraturen fått lite olika beteckningar – exempelvis "opinionsbildare", "opinionsförmedlare", "opinionsskapare" – men som alla på något sätt fungerar som mellanled i kommunikationsprocessen mellan politiker och allmänhet. Av dessa grupper utgör massmedias representanter en i sammanhanget viktig grupp.

I det industrialiserade samhället ägnar människor en stor del av sin tid åt någon form av massmediakonsumtion, framför allt tidningsläsning och TV-tittande. Som framgick av föregående kapitel spelar dagspressen generellt en viktig roll, när det gäller att ge kunskap om och skapa intresse för utrikesinformation. Även om svenskarna i allmänhet får en hel del information om vad som händer i världen genom nyhets- och dokumentärprogram i etermedierna, är det ändå i dagspressen, som utförligare beskrivningar i form av bakgrund och förklaringar ges. Visserligen kan man rikta kritik mot dagspressens hanterande av detta material, men den har sannolikt ändå en viktigare roll i detta sammanhang än etermedierna. De dagspressjournalister som samlar in, bearbetar och förmedlar utrikesinformation är därför av största intresse i den här typen av undersökning (se Hveem, 1972:17). Genom att de väljer vilka nyheter som skall presenteras och hur de skall presenteras, kan de påverka den bild allmänheten får av verkligheten. De visar vilka händelser och typer av händelser som är viktiga, vilka länder/personer som står i händelsernas centrum och kan påverka utvecklingen och de ger förklaringar till händelser och utvecklingstendenser.

Deutsch/Edinger säger om representanter för tyska massmedia:

"The leaders of the press are thus in the position of 'gatekeepers' who determine what the public will read and who at least influence what it may remember. They have the power to emphasize certain news items or to play them down; they can conceal or expose, support or attack particular courses of action in German foreign policy; they can supply their readers with 'interpretive cues' by suggesting that particular events or policies should be viewed as friendly or hostile, serious or trifling, deserving respect or contempt." (Deutsch/Edinger, 1959:111)

Att massmedia har möjlighet att självständigt välja vilka ämnen eller händelser som skall behandlas, har stor betydelse för den allmänna debattens inriktning. Welch (1972:222) anser att det finns många exempel på att massmedia har fått beslutsfattare av olika slag att uppmärksamma eller åtminstone ge sken av att uppmärksamma vissa, länge ignorerade, förhållanden.

Förutom att massmedia och journalisterna har möjlighet att påverka allmänheten direkt kan de indirekt nå människor med sina budskap, genom olika opinionsbildare eller -förmedlare. Ofta utgörs dessa av personer i samhället, som innehar speciella funktioner eller roller och där innehavet av denna roll ger personen i fråga större möjlighet och bättre förutsättningar att påverka andra människor, bl a genom att personen oftast åtnjuter andras förtroende. Denna indirekta påverkan och det kanske ömsesidiga informationsutbytet mellan företrädare för massmedia och våra lokala, regionala och nationella eliter är sannolikt långt viktigare än den direkta påverkan.

"The press is an important source of foreign policy news for opinion leaders and decision-makers within a political system, as well as for the public at large. Since most people, including many in decisionmaking positions, never come into direct contact with the foreign events that are the basis for policy-making, they must rely upon communications media for information about the particular issues and even the more generalized frame of reference within which it is being discussed." (Welch, 1972:207)

Vem eller vilka tillhandahåller då den information som massmedia sprider? Ofta är det inte fråga om händelser som inträffar och kan observeras och rapporteras av andra sagesmän, utan om frågor/förhållanden/företeelser som kräver mer av omvärlden för att bli observerade och som kanske inte skulle komma till journalisternas kännedom om inte personer med speciellt intresse eller engagemang bemödat sig om att leda dem på rätt spår. Det finns flera exempel på hur massmedia i fråga om informationskällor varit helt beroende av de politiska eliterna (se bl a Welch, 1972). I Sverige är det mest kända exemplet på detta informationen i samband med Vietnam-kriget, som under en lång period i inledningsskedet styrdes av politiska intressen.

Generellt kan man säga att massmediarepresentanterna avgör vad som skall presenteras i massmedia och därmed också i stor utsträckning vad vi, som konsumenter av massmedia, kommer att uppfatta som väsentligheter. Urvalet av information kan dock påverkas av politiska beslutsfattare och av beslutsfattare

inom näringsliv och förvaltning, genom att dessa människor kan påverka ramarna inom vilka urvalet görs. Detta kan tänkas ske på olika plan och genom såväl massmediakontakter som personliga kontakter.

En intressant frågeställning i det här sammanhanget är naturligtvis vilka relationer som råder mellan de här ovan nämnda grupperna – allmänheten, den politiska eliten, massmediarepresentanterna och eventuella opinionsbildare eller opinionsförmedlare. Om man tar u-landsområdet, vilka attityder finns inom respektive grupp? Om det föreligger skillnader i attityd mellan grupperna, hur kan dessa förklaras? Hur påverkar grupperna varandra? Finns det skillnader mellan den "allmänna opinionen" och "massmediaopinionen"? I vilken utsträckning påverkas de olika grupperna av varandras uppfattningar? Jag kommer nedan att jämföra uppfattningen om u-länder och u-hjälp hos våra olika urval.

En jämförelse mellan opinionsbildare, journalister, studiecirkeldeltagare och allmänheten

Som nämndes i kapitel 3 genomfördes under hösten 1974 fyra olika undersökningar. Förutom "allmänheten", som jag hittills ägnat mest uppmärksamhet, undersöktes "lokala opinionsbildare", "journalister" och "studiecirkeldeltagare". De två senare urvalen hade en direkt anknytning till u-landsproblematiken. Journalisterna valdes bland sådana, som vanligtvis arbetade med utrikesmaterial i dagstidningar. Cirkeldeltagarna valdes bland sådana, som deltog i studiecirklar i internationella frågor.[3] Båda grupperna kan förväntas fungera som opinionsbildare på området "u-hjälp/u-länder". Främst gäller detta naturligtvis journalisterna, som både har tekniska resurser för informationsspridning och påverkan och samtidigt till arbetsuppgift att förmedla den typen av information.

Studiecirkeldeltagare som deltagit i cirklar i internationella frågor kan antas fungera som opinionsbildare eller opinionsförmedlare på u-landsområdet, främst med tanke på att de kan förväntas ha bättre kunskaper och större intresse för den här typen av frågor än en bredare allmänhet (se tabell 8.1). Av våra data kan man dock inte dra några slutsatser om vilken roll studiecirkeldeltagarna spelar i det här sammanhanget.

De lokala opinionsbildarna har medtagits i undersökningen för att de rent allmänt befinner sig i sådana sociala positioner, att deras möjligheter att påverka andra människors uppfattningar, attityder och värderingar kan antas vara större än andra individers (se Rosenau, 1961:45f). Sannolikheten att de bedöms ha en legitim rätt att påverka andra människor kan antas vara stor.[4]

Jag förväntar mig, att det skall föreligga skillnader mellan de olika urvalens uppfattningar om huruvida vi skall hjälpa andra länder, vilka de viktigaste orsakerna till fattigdomen är, vilka hjälpformer som är värdefullast för u-länderna, hur biståndet skall finansieras och hur stort det skall vara.

En hypotes är, att det generellt föreligger större överensstämmelse i uppfattning om dessa frågor mellan de båda elitgrupperna (begreppet används fortsättningsvis för att beteckna både de lokala opinionsbildarna och journalisterna) än mellan elitgrupperna och studiecirkeldeltagarna, men att överensstämmelsen mellan alla dessa grupper är större än mellan någon av dessa grupper och allmänheten. En av anledningarna till att elitgrupperna sinsemellan skulle visa stor överensstämmelse i u-landsorientering, är att de liknar varandra i fråga om social bakgrund. Båda grupperna består i större utsträckning än allmänheten av män (94% i båda grupperna mot 50% av allmänheten) och av högutbildade (68% av journalisterna, 50% av de lokala opinionsbildarna mot 13% av allmänheten). Med undantag av några skolelever bland de lokala opinionsbildarna är alla yrkesverksamma och huvuddelen befinner sig således i de produktiva åldersgrupperna. En klassificering av elitgrupperna på statusvariabeln skulle sannolikt innebära att huvuddelen klassificerades som högstatuspersoner och hypotesen skulle ligga helt i linje med positionshypotesen.

Om förklaringen till att de båda elitgruppernas svarsmönster liknar varandra, är att deras bakgrundskaraktäristika liknar varandra, borde överensstämmelsen i svarsmönster mellan elitgrupperna och högstatusgruppen vara större än mellan de förra och lågstatusgruppen eller mellan de båda statusgrupperna. Tyvärr har inte alla frågor ställts till samtliga urval, varför det inte i alla avseenden är möjligt att göra jämförelser. Detta gäller exempelvis kunskapsfrågorna, som inte ställdes till journalisterna, eftersom jag tog för givet att de skulle ge rätt svar på alla dessa.

Allmänheten har sämre kunskaper och är mindre positiva

Som framgår av tabell 8.1 har en betydligt större andel av den lokala eliten än av allmänheten svarat rätt på de 12 kunskapsfrågorna. Skillnaden i andelen rätta svar är i genomsnitt närmare 25 procentenheter. Skillnaden är minst på de frågor som fått stor uppmärksamhet i massmedia – militärkuppen i Chile och FRELIMOs verksamhet i Moçambique – och på den fråga som i båda urvalen fått den lägsta andelen rätta svar, nämligen frågan om vad Tanzanias nationalpark (Zerengeti) heter. Skillnaden är störst på de frågor som gäller specifika länder, vilka vid tillfället för undersökningen inte var aktuella i nyhetssammanhang, men också frågan om enprocentmålet uppvisar stora skillnader i svarsfördelningen. 91% av de lokala opinionsbildarna, jämfört med 59% av all-

mänheten, kände till målet. För de få frågor, där man kan jämföra med studiecirkeldeltagarna, har cirkeldeltagarna en svarsfördelning som mer liknar de lokala opinionsbildarnas än allmänhetens.[5]

TABELL 8.1: Procentandelar med rätt svar på kunskapsfrågor av allmänhet, lokala opinionsbildare och studiecirkeldeltagare.[6]

	Allmänhet	Lokala opinionsbildare	Studiecirkeldeltagare[7]
Vad heter FN:s nuvarande generalsekreterare?	76	96	
Hösten 1973 genomfördes en militärkupp i ett latinamerikanskt land varvid den socialistiske presidenten Allende dödades. I vilket land?	91	98	
Hur lyder i förkortning namnet på det ämbetsverk som sköter huvudparten av den svenska u-hjälpen?	67	93	
I vilket land är Dar-es-Salaam huvudstad?	43	74	
Hur många år ungefär räknar man med att det tar innan jordens befolkning fördubblats?	42	64	65
Vad heter presidenten i Tanzania?	27	62	76
Sverige har som mål att i en nära framtid kunna ge en viss procent av den s k bruttonationalprodukten till u-hjälp. Hur stor procent har man som mål?	59	91	
Vad heter det land som till för några år sedan kallades Öst-Pakistan?	71	93	
I Tanzania finns en stor nationalpark, berömd bl a för sitt djurliv. Vad heter den?	6	14	
I vilket land verkar den afrikanska befrielserörelsen FRELIMO?	54	70	67
Ungefär hur många procent av jordens befolkning bor i vad man brukar kalla u-länder?	45	74	49
Man brukar skilja mellan länder med kapitalistisk politik och länder med socialistisk politik. Vad gäller för Tanzania – har det huvudsakligen en kapitalistisk eller en socialistisk inriktning?	49	83	
n	(1674)	(421)	(2347)

Allmänhetens intresse för u-länder och deras problem skiljer sig från de lokala opinionsbildarnas. I tabell 8.2 redovisas andelen av dessa två urval, som säger sig ägna intresse åt de i tabellen uppräknade ämnena i massmedia. Som framgår är det en dubbelt så stor andel av de lokala opinionsbildarna som av allmänheten, som säger sig vara intresserade av "den politiska utvecklingen i Afrika". Inte heller denna fråga ställdes till journalisterna. Bland studiecirkeldeltagarna var det 59% som sade sig vara intresserade[8] av att ta del av information om "u-länderna och deras problem" (Hedman, 1975a:58).

TABELL 8.2: Procentandelar av allmänheten och lokala opinionsbildare som är intresserade av u-landsfrågor i massmedia.[9]

	Allmänhet	Lokala opinionsbildare	Differens
Konflikten i Mellanöstern	46	80	34
Den politiska utvecklingen i Afrika	27	54	27
U-länderna och deras problem	44	73	29
n	(1674)	(421)	

Två av de tre frågor som ingick i mitt attitydindex för allmänheten ställdes till samtliga urval. Här kommer jag endast att behandla hur respondenterna har svarat på dessa två frågor. Den första frågan gäller om vi skall ge u-hjälp och den andra hur mycket vi skall ge.

När det gäller studiecirkelundersökningen var frågan om vi skall hjälpa andra länder något annorlunda utformad än i övriga undersökningar, vilket kan förklara de skillnader som finns i tabell 8.3. I studiecirkelundersökningen löd frågan: "Är Du för eller emot att vi (Sverige) lämnar finansiell hjälp till länder i Afrika, Asien och Latinamerika?".[10] Som den formulerades i tabellen ställdes frågan till allmänheten, till de lokala opinionsbildarna och till en mindre del av journalisterna i en telefonintervju, medan däremot huvuddelen av journalisterna och samtliga studiecirkeldeltagare besvarade frågan i en enkät.

Det är framför allt två saker som slår en, när man studerar ovanstående tabell: för det första att uppfattningen, att vi skall hjälpa fattiga länder, har ett mycket starkt stöd hos de två elitgrupperna. Visserligen är skillnaden i proportionen positiva mellan de olika urvalen inte stor när man slår ihop de två grupperna som instämt i frågan, men andelen som svarat "ja" utan att komma med några reservationer är betydligt större för de två elitgrupperna än för allmänheten, vilket kan tolkas som att elitgrupperna har en mer positiv inställning till principen att ge u-hjälp. För det andra slås man av, att en stor andel av stu-

TABELL 8.3: Urvalens uppfattning om principen att ge u-hjälp (i procent).

Fråga: Det finns ju olika uppfattningar om vi i den rika delen av världen skall ge hjälp till fattiga länder. Tycker Ni att *vi i Sverige* överhuvudtaget skall hjälpa de här länderna?

	Allmänhet					
Skall vi hjälpa?	Totalt	Låg status	Hög status	Lokala opinions-bildare	Journa-lister	Studie-cirkel-deltagare
Ja – utan förbehåll	62	56	69	88	82	75
Ja – med förbehåll	33	38	27	11	17	—
Nej	3	3	3	1	1	6
Vet ej/ej svar	2	3	1	0	1	19
Summa	100	100	100	100	101	100
n	(1621)	(341)	(317)	(488)	(152)	(2347)

diecirkeldeltagarna saknar uppfattning i frågan.[11] Man kan eventuellt förklara detta med hänvisning till att frågan i studiecirkelundersökningen hade en annan formulering och andra svarsalternativ och att man använde andra datainsamlingsmetoder. Förmodligen skulle en stor del av de som saknade åsikt i cirkelundersökningen ha kodats i kategorin "för – med reservationer", om detta svarsalternativ hade funnits med i undersökningen. När man besvarar en enkät har man större möjligheter att överväga de olika alternativen och man känner sig antagligen också mer anonym än när man besvarar en fråga per telefon. Man kan därför anta att andelen tveksamma bland allmänheten är underskattad i tabellen. En annan förklaring är, att en stor del av de studiecirklar, som går under beteckningen "studiecirklar i internationella frågor", helt enkelt är "turistkurser", dvs kurser vars uppgift det är att förbereda deltagarna inför framtida turistresor eller liknande. De behöver alltså inte ha något med u-länderna att göra, vilket innebär att deltagarna inte heller behöver vara speciellt intresserade av u-länder eller u-hjälp eller vara positivt inställda till dessa företeelser.

Även när det gäller frågan hur stort biståndet bör vara, föreligger skillnader mellan grupperna (se tabell 8.4). Mest positiva är journalisterna och de lokala opinionsbildarna. Lika stor andel av båda dessa grupper (94 %) vill antingen bibehålla den nuvarande storleken eller öka u-hjälpen. Motsvarande andelar av studiecirkeldeltagarna och allmänheten är 83 % respektive 82 %. Cirkeldeltagarna har dock närmare dubbelt så stor andel i kategorin "öka" och ungefär hälften så stor andel i kategorin "lagom", som allmänheten. Om vi går efter samma princip, som användes vid konstruktionen av attitydindexet, skall endast de som förespråkar en ökning klassificeras som positiva. Då framträder också

TABELL 8.4: Urvalens uppfattning om u-hjälpens storlek (i procent).

Fråga: Som Ni kanske vet lämnar svenska staten u-hjälp. Och den uppgår idag till omkring 3 procent av statens utgifter. Tycker Ni att storleken på den svenska u-hjälpen är bra som den är. Eller bör den ökas eller minskas eller kanske slopas helt?[12]

	Allmänhet					
U-hjälpen	Totalt	Låg status	Hög status	Lokala opinions-bildare	Journa-lister	Studie-cirkel-deltagare
Bör ökas	30	20	38	69	71	55
Är ungefär lagom	52	53	46	25	23	28
Bör minskas	5	7	4	2	2	3
Bör slopas helt	2	2	3	1	3	1
Vet ej/ej svar	11	19	10	4	1	13
Summa	100	101	101	101	100	100
n	(1621)	(341)	(315)	(421)	(152)	(2347)

de verkliga skillnaderna. Elitgrupperna och studiecirkeldeltagarna är i avsevärt större utsträckning än allmänheten för en ökning av u-hjälpen. Till liknande resultat kommer Pietilä (odaterad sid 2).

Skillnaderna mellan elitgrupperna är små för kategorierna "lagom", "minska" och "slopa". Andelen utan åsikt är störst bland studiecirkeldeltagarna,[13] till vilka frågan ställdes vid cirklarnas inledande och avslutande sammankomster. De här redovisade uppgifterna kommer från den första mätningen. En något mindre andel saknar uppfattning i frågan vid cirkelns sista sammankomst (Hedman, 1975a:98).

Det vanligast förekommande svaret bland allmänheten på frågan hur u-hjälpen skall finansieras, är att den bör finansieras på frivillig väg. Bland de lokala opinionsbildarna och bland journalisterna är det vanligast att föreslå skattefinansiering. Ungefär hälften av dessa grupper förespråkar detta finansieringssätt (se tabell 8.5). I andra hand väljer de en kombinerad finansiering och endast en, relativt sett, liten grupp anser att man bör finansiera biståndet genom frivilliga insamlingar och liknande. Bland studiecirkeldeltagarna är "kombinerad finansiering" det vanligaste svaret, vilket till en del kan förklaras av att många cirkeldeltagare är medlemmar i religiösa samfund och föreningar eller organisationer, som på ett eller annat sätt hjälper fattigare länder. Dessa personer kan antas ha en positiv attityd till de frivilliga insatser, som görs av dessa föreningar och organisationer (se CCIC, 1971:60).

När det gäller de tre senast behandlade frågeställningarna – principen om vi

TABELL 8.5: Urvalens uppfattning om finansieringsformer (i procent).

Fråga: Hur tycker Ni att den här hjälpen ska betalas? Ska den huvudsakligen betalas via skatten. Eller ska det huvudsakligen ske genom frivilliga insamlingar och liknande?[14]

	Allmänhet			Lokala		Studie-
Finansieringsform	Totalt	Låg status	Hög status	opinions-bildare	Journa-lister	cirkel-deltagare
Skatt	30	16	47	49	52	17
Skatt/insamlingar	28	24	30	43	38	60
Insamlingar	39	56	21	7	6	19
Vet ej/ej svar	4	5	2	1	4	4
Summa	101	101	100	100	100	100
n	(1 621)	(341)	(316)	(421)	(152)	(2 347)

skall ge u-hjälp, hur mycket vi skall ge och hur hjälpen skall finansieras – är det uppenbart, att det finns en större överensstämmelse mellan svarsfördelningarna för elitgrupperna än mellan någon av dessa och allmänheten. Man kan också konstatera, att svarsfördelningarna för elitgrupperna bättre överensstämmer med fördelningen för högstatusgruppen än för lågstatusgruppen.

Journalisterna betonar strukturella orsaker och politiska insatser

Hur ser då de fyra urvalen på orsakerna till u-ländernas fattigdom? I tabell 8.6 redovisas för vart och ett av orsaksalternativen andelen, som anser respektive alternativ vara viktigt, när det gäller att förklara varför somliga länder är fattiga.

Av tabellen framgår, att samtliga urval tillmäter bristande utbildning en viktig roll när det gäller att förklara fattigdomen. Av de lokala opinionsbildarna och journalisterna är det 90%, som anser att bristande utbildning är en viktig orsak till att u-länderna är fattiga. Motsvarande siffra för allmänheten är 85%. Ett annat gemensamt svarsmönster är, att de fyra sist upptagna förklaringarna har ansetts som de minst viktiga av samtliga urval, dvs om man utgår från andelen i varje urval som anser att orsaken i fråga är viktig, rangordnas alternativen i samma ordning för de olika grupperna.

Studiecirkeldeltagarna avviker minst från det riksrepresentativa urvalet, när det gäller rangordning av orsaksalternativen. De största avvikelserna från allmänhetens svarsfördelning finns hos journalisterna. Dessa betonar, i större utsträckning än någon annan grupp, alternativet "att världshandeln är så ut-

TABELL 8.6: Procentandelar av respektive urval som anser olika orsaker vara viktiga förklaringar till u-ländernas fattigdom.[15]

Fråga: Det finns ju många uppfattningar om ORSAKERNA till att vissa länder är fattiga. Nedan räknas några tänkbara orsaker upp. *Ange för var och en av dem hur pass viktig Ni tror den är.*

Orsak	Allmänhet			Lokala opinions-bildare	Journa-lister	Studie-cirkel-deltagare
	Totalt	Låg status	Hög status			
Utbildning[16]	85	80	91	91	90	74
Överbefolkning	75	74	75	72	68	–
Rika människor	75	71	72	70	66	68
Utländska storbolag	65	54	67	65	68	63
Litet kapital	64	58	64	76	74	–
Undernäring	57	66	45	52	53	59
Världshandeln	46	40	54	65	74	56
Religion	42	34	45	41	35	33
Kolonier[17]	39	36	37	41	51	51
Klimat	28	35	17	12	18	29
Företagsamhet	20	18	25	10	6	12
n	(1 674)	(341)	(315)	(430)	(119)	(2 347)

formad att u-länderna missgynnas" och har detta alternativ på andra plats efter "bristen på utbildning". Det är också vanligare för de lokala opinionsbildarna än för allmänheten att anse "världshandeln" viktig och alternativet rangordnas för dem på femte plats. Att u-länderna har för litet kapital och för få industrier, rangordnas för journalisterna på tredje plats. För de lokala opinionsbildarna kommer detta alternativ på andra plats och för allmänheten på femte. Journalisterna tycks, generellt sett, lägga större vikt vid ekonomiska orsaker till fattigdomen än de övriga tre grupperna.

Tabell 8.6 visar också att journalisterna är den grupp, som mer än någon annan betonar de historiska/strukturella orsakerna, när det gäller att förklara u-ländernas fattigdom. Detta kan bero på att journalisterna har bättre kunskaper och större möjligheter att skaffa sig överblick över problemområdet. Det är egentligen bara för en av de orsaker, som jag har kallat historiska/strukturella, som journalisterna har en lägre andel än någon annan grupp, och det är för alternativet att "rika människor i u-länderna försöker behålla sin makt och sina privilegier". Även de lokala opinionsbildarna och studiecirkeldeltagarna har lägre andelar än allmänheten för detta alternativ. Det är svårt att finna någon förklaring till detta. Alternativet är dock lite udda i förhållande till övriga orsaks-

alternativ inom den historiska/strukturella faktorn, eftersom det refererar till interna strukturella förhållanden, medan övriga alternativ i den här gruppen refererar till relationerna mellan u-länder och andra länder.

I övrigt har journalisterna större andelar för alla de historiska/strukturella orsaksvariablerna. Efter journalisterna kommer de lokala opinionsbildarna, cirkeldeltagarna och allmänheten. De s k natur/kulturorsakerna – "undernäring", "religion", "klimat" och "företagsamhet" – betonas i högre grad av allmänheten än av de lokala opinionsbildarna och journalisterna.

Något generellt stöd får inte antagandet, att de med hög social position i samhället skulle likna journalisterna i sina uppfattningar om vilka orsaker som är viktiga förklaringar till u-ländernas fattigdom. Med tanke på de diskussioner som låg bakom exponeringshypotesen, kunde man förvänta sig att det skulle föreligga ett sådant samband. Journalisternas svarsfördelning liknar oftare lågstatusgruppens än högstatusgruppens om man ser till svarsfördelningarna på de enskilda orsaksalternativen. Om man däremot jämför i vilken utsträckning de olika urvalen betonar de tre förklaringsmodellerna som sådana, kan man se att högstatusgruppen, i likhet med journalisterna och de lokala opinionsbildarna, i större utsträckning än samtliga och lågstatusgruppen betonar historiska/strukturella och ekonomiska/demografiska orsaker och i mindre utsträckning natur/kulturorsaker. I genomsnitt anser 65 % av journalisterna att de i den historiska/strukturella förklaringsmodellen ingående alternativen är viktiga, mot 50 % av lågstatusgruppen och 58 % av högstatusgruppen (se även tabell 7.3).

Vad som inte framgår av tabellen, är att relativt många svarade att de inte har någon åsikt om de presenterade orsakerna till u-ländernas fattigdom. Detta gäller främst de strukturella orsakerna, men också alternativen att religionen gör människorna passiva och att folken till sin natur inte är tillräckligt företagsamma och flitiga. Som jag tidigare har framhållit har allmänheten den största andelen som saknar uppfattning, men även de lokala opinionsbildarna och journalisterna och, till en viss del, studiecirkeldeltagarna har stora andelar.

Eftersom våra urval, åtminstone delvis, hade olika uppfattningar om vilka orsakerna till fattigdomen är, borde de även ha olika uppfattningar om vilka hjälpformer som är värdefulla för u-länderna. Om man, på samma sätt som för frågan om orsakerna till u-ländernas fattigdom, jämför urvalens svar, finner man att alla grupper i första hand har betonat främjandet av utbildningsverksamheten. I tabell 8.7 återges andelen av respektive urval som angett att hjälpformen i fråga är viktig. För samtliga grupper gäller också att huvuddelen av de som angett att stöd till utbildningsverksamheten är en värdefull hjälpform, också har angett att den är "mycket värdefull".

För alla grupper utom för allmänheten kommer alternativet "att driva en för u-länderna gynnsam handelspolitik" på andra plats. Studiecirkeldeltagarna ger "familjeplanering och barnbegränsning" en mindre framträdande plats än all-

TABELL 8.7: Procentandelar av respektive urval som anser respektive hjälpform värdefull.[18]

Fråga: Hjälp till u-länderna kan ges i många olika former. Här nedan räknar vi upp några. Ange för var och en *hur pass värdefull Ni tror HJÄLPFORMEN i fråga är för u-länderna själva.*

Hjälpform	Allmänhet			Lokala opinions-bildare	Journa-lister	Studie-cirkel-deltagare
	Totalt	Låg status	Hög status			
Utbildning[19]	83	78	89	94	89	85
Familjeplanering	77	79	78	72	74	64
Mat/sjukvårds-material	62	73	47	59	64	68
Handelspolitik	62	56	69	83	80	72
Social utjämning	56	51	60	60	67	
Information	35	33	30	51	67	59
Mission[20]	25	34	23	52	18	54
Privata närings-livet	23	28	24	25	12	22
Befrielserörelser	12	12	8	15	27	11
n	(1 674)	(341)	(315)	(430)	(119)	(2 347)

mänheten och för dem kommer detta alternativ efter alternativet "att lindra omedelbar nöd genom att leverera mat och sjukvårdsmaterial".

Allmänheten, studiecirkeldeltagarna och de lokala opinionsbildarna är ense om, vilka alternativ som är minst värdefulla för u-länderna. Journalisterna uppvisar, totalt sett, den största andelen avvikelser från övriga grupper, främst från allmänheten. De handelspolitiska åtgärderna kommer i rangordningen för journalisterna på andra plats. Journalisterna betonar också i större utsträckning än de andra grupperna stöd till u-länder vars regeringar strävar efter större social utjämning, information i Sverige om u-ländernas problem och stöd till befrielserörelser. Samtliga dessa alternativ ingår i den hjälpformsmodell som jag har kallat politiska insatser. Det är uppenbart, att journalisterna i större utsträckning än någon annan grupp ansluter sig till denna hjälpformsmodell. I genomsnitt 58 % av journalisterna anser de alternativ, som ingår i denna hjälpformsmodell, värdefulla. Motsvarande andel för allmänheten är 43 % (40 % för lågstatusgruppen och 46 % för högstatusgruppen, se tabell 7.2). Detta är naturligtvis helt i linje med att de är mer benägna än våra övriga urval, att betona historiska/strukturella orsaker när det gäller att förklara u-ländernas fattigdom.

Journalisterna lägger, å andra sidan, mindre vikt vid leveranser av mat och

sjukvårdsmaterial – som i rangordningen för dem kommer först på sjätte plats – och stöd till missionen och till det privata näringslivets verksamhet i u-länderna. De två senare alternativen, som bildar indexet privata insatser, betonas i betydligt större utsträckning av de lokala opinionsbildarna och studiecirkeldeltagarna. Att missionen får så starkt stöd kan, åtminstone när det gäller de lokala opinionsbildarna, förklaras med att kyrkorna är överrepresenterade i detta urval.

De största skillnaderna mellan urvalen finns för alternativet "att sprida information", där skillnaden är 32 procentenheter mellan journalisterna och allmänheten. Det förefaller självklart, att de förra är mer benägna än andra grupper att framhålla informationens roll i sammanhanget. Stora skillnader föreligger också i hur man ser på missionen, men i detta fall är skillnaderna störst mellan studiecirkeldeltagare och lokala opinionsbildare, å ena sidan, och journalister, å den andra.

Generellt skiljer sig allmänhetens svarsfördelningar från de övriga tre urvalens. De svarsfördelningar som ligger närmast allmänhetens är studiecirkeldeltagarnas.

De här uppmätta differenserna mellan journalisterna och allmänheten, där journalisterna generellt visar sig ha ett mer strukturellt och globalt perspektiv på u-landsproblematiken talar emot Cohens (1967:199) teori. Cohen hävdar nämligen att anledningen till att massmedia lägger så liten vikt vid det utrikespolitiska materialet är att massmediarepresentanterna framförallt är lokalt orienterade och följaktligen lika litet intresserade av utrikesmaterialet som sina läsare.

När det gäller hypotesen att journalisterna bör ge svar som liknar högstatusgruppens mer än lågstatusgruppens, får denna stöd i sex av fallen i tabell 8.7. I övriga tre fall – "mat/sjukvårdsmaterial", "information" och "befrielserörelser" – liknar journalisternas svarsfördelning mer lågstatusgruppens än högstatusgruppens, men för alternativet "mat/sjukvårdsmaterial" skiljer sig grupperna väsentligt; 73 % av lågstatusgruppen anser detta alternativ vara värdefullt, medan endast 47 % av högstatusgruppen och 64 % av journalisterna har samma uppfattning.

Även om man jämför svarsfördelningen för de lokala opinionsbildarna och de olika statusgrupperna i tabellen, visar det sig att opinionsbildarna i de flesta fall har en fördelning, som mer liknar högstatusgruppens än lågstatusgruppens. För tre alternativ är överensstämmelsen bättre mellan lågstatusgruppen och opinionsbildarna, nämligen för alternativen "information", "mission" och "befrielserörelser". På samma sätt som de lokala opinionsbildarna anser lågstatuspersonerna i större utsträckning än högstatuspersonerna att dessa hjälpformer är värdefulla.

Om man antar att uppfattningar om u-landsfrågor sprids från journalister över högstatusgruppen till lågstatusgruppen eller mellan journalister och högsta-

tusgruppen i första hand och därefter till lågstatusgruppen, måste detta avspegla sig i svarsmönstret om man jämför journalisternas svar med de olika statusgruppernas. Det är emellertid enbart när det gäller hjälpformsalternativen man kan spåra tendenser till detta. I tre fall ("utbildning", "handelspolitik" och "social utjämning") är svarsfördelningarna sådana att antagandet får stöd. I ytterligare tre fall ("missionen", "det privata näringslivet" och "familjeplanering") kan man tala om ett approximativt samband.

Sammanfattningsvis kan man säga, att data talar för att det finns en större likhet i u-landsorientering mellan journalister, lokala opinionsbildare och studiecirkeldeltagare än mellan någon av dessa grupper och allmänheten. Hypotesen, att journalisterna och de lokala opinionsbildarna i sina uppfattningar mer liknar högstatusgruppen än lågstatusgruppen, får också i stort sett stöd i undersökningen.[21] Däremot kan man inte ur datamaterialet dra några slutsatser om hur opinionen sprids på det här området.

NOTER

1 Jag kommer inte att närmare definiera begreppet "allmänna opinionen" ("public opinion") här. De som är speciellt intresserade av frågor relaterade till detta begrepp, som exempelvis skillnaden mellan opinion och attityd, hänvisas till de första kapitlen i Carlson (1975). Se även Noelle-Neumann (1973) och Hveem (1972).

2 Svaren finns ej specificerade för olika politiska partier. Undersökningen hade ett förhållandevis stort bortfall.

3 De cirklar, som av studieförbunden definieras som "studiecirklar i internationella frågor", kan variera mycket när det gäller innehåll, inriktning och målsättning, Bara en begränsad del av dessa cirklar är direkt inriktade på u-länder. Det är naturligtvis i första hand de som deltar i sådana cirklar, som kan fungera som opinionsbildare när det gäller u-hjälp och u-länder.

4 Med legitim rätt avser McQuail (jfr Spinrad, 1966:227)

"... influence based on the mutual understanding that someone has a ***right*** to expect compliance from another. Such an understanding may be embodied in a role relationship, as between teacher and pupil, parent and child, etc., but may also exist on the basis of mutual obligation. 'In all cases, the notion of legitimacy involves some sort of code or standard, accepted by the individual, by virtue of which the external agent can assert his power.' Again we can think of many examples where communications are influential because of this underlying aspect of the relationship: the political message addressed to supporters; the moral exhortation within a church membership; the guidance process within a family; the advice of a teacher to a pupil, and so on." (McQuail, 1975:146)

5 På två av frågorna är uppgifterna för studiecirkeldeltagarna inte direkt jämförbara med uppgifterna för de övriga två urvalen på grund av att "rätt svar" definierats olika. På frågan hur många år det tar innan jordens befolkning fördubblas sattes gränsen för rätt svar mellan 20

och 40 år i undersökningen av allmänheten och lokala opinionsbildare, medan gränsen i studiecirkelundersökningen sattes mellan 20 och 30 år. I tabellen har dock för studiecirkeldeltagarna medtagits även de 11% som ansett att det tar mer än 30 år.

På frågan hur många procent av jordens befolkning som bor i u-länder, accepterades svar mellan 60 och 80% i den riksrepresentativa studien och i studien av lokala opinionsbildare, medan gränsen i studiecirkelundersökningen sattes snävare (60–75%).

6 Inledningen till frågorna löd:

"Här följer nu några kunskapsfrågor som rör u-länder. Somliga av frågorna är ganska lätta, andra ganska svåra. De flesta människor kan inte svara på alla utan bara på några stycken. Ni får gärna gissa och stavfel spelar heller ingen roll. Däremot är det för värdet av undersökningen ytterligt viktigt att Ni försöker svara *direkt och utan hjälp* i någon form."

7 Endast de frågor, för vilka svarsfördelningen anges, ställdes i studiecirkelundersökningen.

8 Utgör en sammanslagning av variabelvärdena 5–7 på en sjugradig skala, där 7=mycket intresserad. Andelen som är intresserade kan i storlek jämföras med andelen som är intresserade av miljöfrågor. Det är endast frågan om världens naturtillgångar som samlar en större andel intresserade. "Utvecklingen på arbetsmarknaden" får 46% intresserade och "lokala problem som stadsplanering" ca 28%.

9 Andelarna i tabellen består av de som svarat med något av värdena 5, 6 eller 7 på en sjugradig skala, där 7=mycket stort intresse och 4=varken stort eller litet intresse.

10 De svarsalternativ som användes i studiecirkelundersökningen var "för", "emot", "ingen uppfattning" och "ej svar".

11 De 19 procenten bestod av 14% som uppgav sig inte ha någon uppfattning och 5% som ej svarade på frågan (Hedman, 1975a:88).

12 Journalisterna fick frågan:

"Tycker Ni att de nuvarande u-hjälpsanslagen bör ökas, är ungefär lagom som de är, bör minskas eller bör slopas helt?"

I studiecirkelundersökningen löd frågan:

"Tycker Du att de nuvarande u-hjälpsanslagen bör ökas, är ungefär lagom stora som de är, bör minskas eller bör slopas helt?"

13 Kategorin är sammansatt av 11% "vet ej" och 2% "ej svar".

14 Frågan till journalisterna och studiecirkeldeltagarna löd:

"Hur tycker Ni att hjälp till de fattiga länderna skall betalas? Somliga tycker att den i huvudsak bör betalas genom skattepengar. Andra tycker att den i huvudsak bör betalas på frivillig väg genom insamlingar och liknande. Vad är Er uppfattning?"

15 De i tabellen presenterade procentsiffrorna utgör en sammanslagning av de individer, som angett skalvärdena 4 och 5, där 5=mycket viktig orsak. För allmänheten gäller, att andelarna inte alltid överensstämmer exakt med de, som erhålls om man adderar värdena i tidigare presenterad tabell. Detta beror på att avrundning till heltal skett först efter en sammanslagning av skalvärdena. Den exakta formuleringen av alternativen framgår av tabell 4.1.

16 I cirkelundersökningen var utbildningsalternativet något annorlunda utformat än i övriga studier. Det löd där "Människor i u-länder är ofta dåligt utbildade".

17 Formuleringen i studiecirkelundersökningen var "Många u-länder har tidigare varit kolonier till stormakter i framför allt Europa".

18 Tabellen visar andelen för varje urval, som angett något av alternativen 4 och 5, på en femgradig skala, där 5 anger att hjälpformen har mycket stort värde.

19 De exakta formuleringarna av hjälpformsalternativen framgår av tabell 4.3. För studiecirkel-

deltagarna löd alternativet här: "Att bygga upp utbildningsverksamheten t ex genom att bygga skolor och utbilda lärare i u-länderna".

20 För studiecirkeldeltagarna löd alternativet "Att stödja missionens verksamhet".

21 Till liknande resultat kommer Koritzinsky (1970:102):

"Partienes sentrum er mer positivt til norsk u-hjelp, overfor multilateral u-hjelp og overfor handelspolitiske u-hjelpstiltak. Eliten er mer positiv enn velgerna. Gjennomgående er forskjellen i syn større mellom velgere og elite enn mellom periferi og sentrum. Eliten markerer seg som et *ultrasentrum*, og det i ekstrem grad i synet på økning av u-hjelpen og på ny handelspolitikk overfor u-landa. Disse to sakene stiller krav om et sterkt globalt engasjement og en åpenhet for nya idéer. Også med hensyn til å styrke FN og gi FN nye oppgaver så vi at eliten spesielt inntok en ultrasentrum-posisjon. Det ser altså ut til at forskjellen mellom velgere og elite blir større desto mer de saker det spørres om innebaerer en global tankegang og åpenhet for nye idéer."

9. POLITISK ÅSKÅDNING OCH U-LANDSORIENTERING

De politiska partiernas sammansättning och rekrytering

Som framgick av de två föregående kapitlen, föreligger ett klart positivt samband mellan en människas sociala position och hennes u-landsorientering. Om de politiska partierna avviker systematiskt från varandra när det gäller partianhängarnas fördelning på statusvariabeln kommer detta att påverka resultaten av en analys. Risken finns då att man drar felaktiga slutsatser om sambandet mellan politisk åskådning och u-landsorientering.

Galtung (1967) tar upp detta problem i samband med att han analyserar partiernas ställning i utrikespolitiska frågor. Han utgår därvid från partiernas rekryteringsprofil.[1] Utgångspunkt för Galtung är en teori om ett rådande centrum-periferiförhållande i samhället. Genom att jämföra andelarna för de tre tänkbara sociala grupperna – centrum, en mellangrupp och periferin (det jag kallar hög-, mellan- och lågstatusgruppen) – och därvid se vilken grupp som är överrepresenterad kan man, enligt Galtung, bedöma om ett parti kan rubriceras som ett centrum-, mellan- eller periferiparti.[2] Om man är intresserad av att kartlägga sambanden mellan politiska attityder och inställningen till u-hjälp hos den svenska allmänheten bör man alltså (fortfarande enligt Galtung) börja med att studera, hur partiernas rekryteringsprofil ser ut. I nästa steg bör man undersöka om det existerar något samband mellan respondenternas värde på vad Galtung kallar centrum-periferi-variabeln – här kallad statusvariabeln – och deras u-landsorientering. Detta samband har redovisats i kapitel 7.

Grundtanken i Galtungs resonemang är, att om någon statusgrupp är överrepresenterad i något parti, hänger detta samman med att gruppen i fråga har en speciell förkärlek för detta parti. Gruppen kommer sannolikt, mer än någon annan grupp, att färga partiets politik. Omvänt gäller naturligtvis, att om ett politiskt parti företräder en viss statusgrupps intressen, kommer partiet att dra till sig medlemmar från den gruppen. Man får alltså en ömsesidig påverkan.

Hur kan man då tänka sig att de olika politiska partiernas uppfattningar skiljer sig åt i olika u-hjälpsfrågor? Rent allmänt menar Galtung (1967:186), att ett centrumparti

"... will be gradualist in its approach in an achievement-oriented society and *status quo* oriented in an ascription-oriented (traditionalist) society. It may accept new ideas, but

only provided they have a sufficiently gradualist formulation. In other words, it will tend to be a *conservative* party."

Ett parti, som är överrepresenterat i mellanstatusgruppen, beskrivs som om det

"... avoids both the extreme moralism/absolutism of the periphery and the extreme gradualism/pragmatism of the center. Its ideas are neither particularly old nor particularly new. In other words, it is the ideal middle party, a sort of middle-of-the-road *'people's party'*."

Ett periferiparti beskrivs slutligen som

"... absolutist in its approach in both achievement and ascription-oriented societies, revolutionary in the former and transcendental in the latter. It may accept new ideas, but only provided they have a sufficiently absolutist formulation. It may be change oriented (revolutionary) or *status quo* oriented like the periphery in general (but not evolution oriented), and it may be difficult or impossible to predict from the recruitment pattern which is which."

Oavsett om man utgår från rekryteringsprofil (tabell 9.1) eller partiernas sammansättning när det gäller statusvariabeln (tabell 9.2) framstår det moderata samlingspartiet som det enda klara centrumpartiet i Sverige. 27% av de med värde 5 på statusvariabeln är moderatanhängare. Lika stor andel av de med värde 5 är anhängare av centerpartiet och bara några få procentenheter färre är anhängare av det socialdemokratiska partiet. Skillnaden är dock, att för moderaterna utgör detta den största andelen av någon statusgrupp. Andelen moderatanhängare är sedan mindre inom mellanstatusgruppen och minst inom lågstatusgruppen. Det är detta, som Galtung menar är karaktäristiskt för ett centrumparti. Detta stämmer väl med den allmänna hypotesen, att graden av konservatism ökar med högre socioekonomisk status (Berelson/Steiner, 1964:426). Om man ser på anhängarna till det socialdemokratiska partiet, är å andra sidan högstatusgruppen den minsta statusgruppen. Moderaterna består till ungefär

TABELL 9.1: Riksdagspartiernas rekryteringsprofil (i procent).

Politisk åskådning	Statusposition					
	0	1	2	3	4	5
VPK	8	9	14	16	9	8
S	35	39	39	36	33	23
C	29	28	25	25	28	27
FP	16	11	12	9	12	16
M	11	13	11	14	19	27
Summa	99	100	101	100	101	101
n	(62)	(380)	(673)	(609)	(294)	(173)

TABELL 9.2: Riksdagspartiernas statussammansättning (i procent).

Status-position	Totalt	Politisk åskådning VPK	S	C	FP	M
0	3	2	3	3	4	2
1	18	13	19	18	17	16
2	31	35	33	30	31	23
3	28	36	28	27	23	27
4	13	10	12	14	14	18
5	7	5	5	8	11	15
Summa	100	101	100	100	100	101
n	(1 621)	(269)	(785)	(572)	(249)	(318)

33 % av högstatuspersoner (personer med något av värdena 4 eller 5 på statusvariabeln). Av hela urvalet är 20 % högstatuspersoner och av vänsterpartiet kommunisterna och av socialdemokraterna är 15 % respektive 17 % högstatuspersoner.

Centerpartiet och folkpartiet är tvåtoppiga, dvs en större andel lågstatuspersoner och högstatuspersoner än mellanstatuspersoner stödjer dessa partier. Eftersom differenserna i fördelningarna är små, är det inte möjligt att, som Galtung föreslår, klassificera dessa partier som centrum- eller som periferipartier. Om man ser till partiernas statussammansättning, är det dock klart att de utgör centrumpartier med ungefär en fjärdedel av anhängarna i högstatusgruppen.

Eftersom de socialistiska partierna har en överrepresentation i mellansektorn kan man kalla dessa partier för mittenpartier. Något riktigt periferiparti tycks vi inte ha i Sverige, om man utgår från Galtungs definition.

Min klassificering av de svenska partierna stämmer relativt väl med Galtungs klassificering av deras norska motsvarigheter. Två undantag finns dock. Det svenska centerpartiets norska motsvarighet, senterpartiet, och det norska kommunistpartiet klassificeras av Galtung som periferipartier.[3] Vid den tidpunkt, då Galtung gjorde sin analys, är det möjligt att även vänsterpartiet kommunisterna skulle ha utgjort ett periferiparti, men under den senaste tioårsperioden har partiets sociala struktur förändrats i flera avseenden. Partiet har fått en större andel personer i mellanskiktet, exempelvis tjänstemän (Johansson/Olsson, 1977:50). Den sociala strukturen inom VPK har därigenom kommit att i stor utsträckning likna den struktur som finns inom det socialdemokratiska partiet. Man kan i sammanhanget notera att de socialistiska partierna har en mer homogen sammansättning än de borgerliga partierna. Drygt 70 % av VPK-anhängarna har värde 2 eller 3 på statusvariabeln, medan knappt 50 % av moderaterna hamnar i någon av dessa kategorier. För hela materialet är andelen 59 %.

Även i England har kommunistpartiet ändrat sammansättning. Mellanskiktet har ökat sin andel och tjänstemännen utgör idag omkring en fjärdedel av medlemmarna. Forskarna menar att

"... this middle class membership tends to favour an idealistic style of communism involving considerable interest in international affairs, whereas working class members are more concerned with 'mundane' matters such as housing and jobs." (Roberts, m fl, 1977:157–158)[4]

Den här utvecklingen inom de socialistiska partierna innebär inte att partierna blir konservativa, utan att de riktar sitt intresse mot delvis andra sakområden (Hindess, 1971).

Ideologihypotesen

Den generella hypotes, som jag kommer att pröva i det här kapitlet – *ideologihypotesen* – säger att ju radikalare politiskt parti man är anhängare av desto mer u-landsorienterad är man.

Den vanligast förekommande partipolitiska konfliktdimensionen i politiska sakfrågor är en vänster-höger-dimension (Holmberg, 1974:34). Radikaliteten ökar ju längre till vänster man kommer på skalan. Det förefaller rimligt att denna konfliktdimension även gäller för u-hjälpsproblematiken.

För att pröva ideologihypotesen används följande modell:

vänster-partiet kommunisterna (VPK)	socialdemokratiska arbetarpartiet (S)	centerpartiet (C)	folkpartiet (FP)	moderata samlingspartiet (M)

Jag kommer att acceptera ett byte av plats mellan centerpartiet och folkpartiet inom ramen för vänster-höger-dimensionen, medan däremot övriga 58 möjliga partipolitiska dimensioner ej kommer att accepteras (se Holmberg, 1974:41). Respondenterna klassificeras som anhängare till respektive parti utifrån sitt svar på frågan "Vad anser Ni om våra politiska partier? Försök ange en *allmän* uppfattning om den *politik* som vart och ett av de nedan uppräknade partierna för." De som svarat, att partiets politik är bra har klassificerats som anhängare av respektive parti.[5] Eftersom man kan tycka bra om flera partiers politik, har en viss dubbelföring skett. Detta innebär att fördelningen mellan partierna inte lik-

nar den man skulle ha fått i en valsituation, vilket naturligtvis inte heller var avsikten med frågan.

Koritzinsky (1970:61) refererar till McClosky och Northedge, som båda anser att skillnader i uppfattning om politiska fenomen mellan olika partiers anhängare till stor del går att hänföra till skillnader i tänkesätt hos dessa anhängare.[6] De viktigaste skillnaderna är, menar de, att de höger-orienterade väljarna föredrar att vid förklaringar till olika samhälleliga fenomen framför allt referera till enskilda individer och deras egenskaper.

"A man's afflictions, therefore, must in the conservative view be traced to his own character faults, to his indulgence of personal weaknesses, and to his failure to make sufficiently severe demands upon himself. Liberals are likely to trace human misfortune to social institutions and the vicissitudes of human existence, but conservatives are more given to blame the individual himself. It follows from this that liberals are ordinarily more willing to use the collective resources for repairing wrongs and relieving unhappiness. To the conservative, poverty, ignorance, and adversity are signs of the failure of character and furnish a correct estimate of the actual worth of the individual who is their victim. By the same token, achievement, wealth, and success are the marks of character, signifying a willingness to transcend one's limitations and to escape, insofar as it is possible, from the imperfection that brands all men. The liberal believes that human destiny can be vastly improved through rational or even planned approaches to the distribution of life's utilities, but the conservative regards such efforts as vain, and as an interference with the natural order, which differentiates men according to their worth." (McClosky, 1967:83)

McClosky menar att konservatismen, trots att den främst är en ideologi för inhemsk politik, lätt kan appliceras på utrikespolitiska fenomen. Han visar exempelvis att många idéer, som ingår i den konservativa ideologin, också återfinns hos respondenter med en klart isolationistisk attityd (McClosky, 1967:62).

Koritzinsky (1970:89) anser att det, förutom en skillnad i attityden till u-hjälp mellan anhängare av radikala och konservativa partier, också föreligger skillnader när det gäller åsikter om hur hjälpen skall finansieras och i vilken form hjälpen skall ges. Det är ganska naturligt att dessa frågor hänger samman och att en klar vänster–höger-dimension i svarsmönstret för en av dessa frågor bör återkomma i svarsfördelningarna för de övriga frågorna.

Koritzinsky menar, att de radikala partierna i större utsträckning än andra partier

- vill ge u-hjälp
- anser att u-hjälpen skall finansieras med hjälp av skattemedel
- vill att u-hjälpen skall förmedlas genom internationella organisationer – så kallat multilateralt bistånd – samt
- betonar u-hjälpens säkerhetspolitiska relevans.[7]

Man kan även anta, att de radikala partierna när det gäller att förklara u-ländernas fattigdom i större utsträckning än andra partier betonar strukturella

förhållanden inom u-länderna och mellan i- och u-länder. De borde då också ange andra hjälpformer än de mer konservativa partierna anger. Jag förväntar mig att de radikala partierna i större utsträckning än andra anser att hjälpformer som kan påverka de historiska/strukturella orsakerna till fattigdomen – hjälpformer med politiska implikationer – är värdefulla.

Emellertid har jag tidigare visat att högstatuspersoner är mer u-landsorienterade än andra statusgrupper, och moderata samlingspartiet borde därför som högstatusparti betraktat, vara mer u-landsorienterat än andra partier. Betraktat som ett konservativt parti bör emellertid moderata samlingspartiet vara mindre u-landsorienterat än övriga partier. Frågan är, om den ideologiska grundsynen, som bygger på idéer om frihet från ingripanden, påverkar u-landsorienteringen mer än hög utbildning, hög inkomst och goda arbetsförhållanden, dvs en hög social position.

Ringdal (1975:18 och 95) drar av sitt norska material från 1952–53 slutsatsen, att det inte föreligger någon vänster–höger-dimension när det gäller inställning till u-hjälp. 48 % av arbetarpartiets anhängare och 55 % av det konservativa partiets anhängare anser att Norge bör ge u-hjälp. Motståndarna till u-hjälp uppgår i dessa partier till 26 % respektive 35 %. Den största positiva differensen mellan anhängare och motståndare till u-hjälp har det kristliga partiet (63 % för och 7 % mot), som dock inte, som övriga partier, kan inplaceras på en vänster–höger-skala (Koritzinsky, 1970:62; Ringdal, 1975:17).[8]

Ringdal sammanfattar:

"Vi ser at opinionsbildet er langt mer uklart enn elitebildet som kommer til syne i programmene. For det første slår det en at de socialistiska partier ikke er mer positive enn andre partis velgere . . . Arbeiderpartiets vekt på *solidaritet* mellom lønnstakere i Norge synes altså ikke av velgerne å bli overført til forholdet mellom fattige og rike land på detta tidspunkt." (Ringdal, 1975:18–19)

För att förklara varför det konservativa partiet i Norge är så, relativt sett, positivt inställt till u-hjälp, använder sig Ringdal av Galtungs resonemang, dvs att det beror på att partiet är ett centrumparti.

Hveems elitundersökning visar emellertid att det i Norge finns en vänster–höger-dimension när det gäller frågan om bilateral eller multilateral hjälp. De konservativa föredrar i större utsträckning bilaterala insatser. Mest positiva till multilateral u-hjälp är i Norge kommunisterna och de venstre.[9]

Galtung (1967:188) visar att den sociala positionen är av större betydelse än den politiska uppfattningen när det gäller att förklara inställningen till utrikespolitiska frågeställningar. I den fortsatta analysen av sambandet mellan politisk åskådning och u-landsorientering kommer jag följaktligen att konstanthålla statusvariabeln. En rimlig komplettering av ideologihypotesen är, att de som har hög social position generellt sett är mer u-landsorienterade än de med låg social position, men att u-landsorienteringen inom varje statusgrupp ökar med ökad radikalitet (jfr Koritzinsky, 1970:34).

Den politiska ideologin har mest betydelse för högstatusgruppen

Man kan konstatera, att det föreligger stora skillnader i kunskap mellan hög- och lågstatusgruppen (se tabell 9.3). Om inte VPK-anhängarna hade en så relativt hög andel med hög kunskap, skulle det föreligga en vänster–höger-dimension i datamaterialet för samtliga respondenter, där andelen med hög kunskap skulle öka med partiets konservatism. Resultatet står i strid med vad jag hade förväntat mig.

Om man tittar på högstatusgruppen är skillnaden i kunskap mellan anhängare av olika partier relativt liten. Kommunisterna och moderaterna har en större andel med hög kunskap än de mellanliggande partierna. Detta skulle eventuellt kunna förklaras av att dessa båda partiers anhängare vanligtvis är mer allmänt

TABELL 9.3: Procentandelar med hög u-landskunskap, positiv u-hjälpsattityd, stort u-landsintresse och hög u-landsaktivitet av respektive statusgrupp av respektive partis anhängare.

Politisk åskådning	Status	Hög kunskap	Positiv attityd	Stort intresse	Hög aktivitet	n
	Låg	49	19	23	34	41
VPK	Mellan	38	24	43	46	189
	Hög	64	64	64	77	39
	Samtliga	43	30	43	49	269
	Låg	28	12	25	26	169
S	Mellan	34	17	35	36	480
	Hög	59	41	50	51	135
	Samtliga	37	20	36	36	784
	Låg	24	11	24	29	123
C	Mellan	38	17	30	32	321
	Hög	61	30	44	48	128
	Samtliga	40	19	32	34	572
	Låg	37	14	22	39	51
FP	Mellan	38	12	30	36	135
	Hög	60	44	52	52	63
	Samtliga	43	21	34	41	249
	Låg	26	12	21	29	58
M	Mellan	46	14	23	36	156
	Hög	66	22	39	40	102
	Samtliga	49	16	28	36	316

engagerade i politiska frågor, vilket bl a Särlvik (1970:170) framhållit. Holmberg (1974:54) visar att åsiktsbildningen, dvs i vilken utsträckning man svarar på sakfrågor, på samma sätt som graden av politiskt engagemang har ett u-format samband med partitillhörighet. Det verkar rimligt att åsiktsbildning och engagemang hänger samman med kunskap och att man därför får ett liknande samband mellan kunskap och partitillhörighet. I SR/PUB-undersökningen gäller detta dock bara för högstatusgruppen. För lågstatusgruppen avbryts en tendens till ett u-format samband genom att moderaterna har en mindre andel med höga kunskaper än förväntat. En skillnad som framstår klart, om man jämför mönstret för de fyra u-landsvariablerna i tabell 9.3, är att differensen mellan låg- och högstatusgruppen bland VPK-anhängare är mindre för kunskapsvariabeln än för övriga variabler. Oberoende av status förekommer en större andel med hög kunskap bland vänsterpartiet kommunisterna än bland andra partier.

Som framgått av tidigare kapitel har 18 % av allmänheten klassificerats som klart positivt inställda till u-hjälp i den här undersökningen. Andelen varierar för olika statusgrupper, från 2 % för de med lägsta värde på statusvariabeln till 30 % för de med högsta värde. Som framgår av tabell 9.3 varierar attityden även med partitillhörighet. VPK-anhängarna är mest positiva och moderatanhängarna minst. Det föreligger stora skillnader mellan hög- och låg-statusgrupperna oavsett partisympatier. Skillnaderna mellan partierna finns dock både i hög- och lågstatusgrupperna, men är mer accentuerad i högstatusgrupperna.[10]

Utifrån detta kan man dra slutsatsen, att såväl den politiska ideologi man bekänner sig till, som den personliga status man har, påverkar ens inställning till u-hjälp. Största andelen positiva till u-hjälp (64 %) finns bland kommunister med hög status och den minsta andelen bland deras ideologiska och statusmässiga motsatser, nämligen centerpartister och moderater med låg status (11 % respektive 12 %). Nästan lika stor andel av kommunisterna med låg status som av moderaterna med hög status har klassificerats som mycket positiva, vilket antyder att den politiska ideologin har stor betydelse. Störst betydelse tycks den ha för högstatusgruppen.

Någon vänster–höger-dimension föreligger inte när det gäller inställningen till u-hjälp. Anhängarna till folkpartiet är i för stor utsträckning positiva för att en sådan dimension skall uppstå. Den tillämpade vänster–höger-indelningen gäller troligen inte för folkpartiet i u-hjälpsfrågor på grund av den roll partiet har spelat vid genomförandet av 1 %-målet.

Det är ytterligare ett partis svarsfördelning som närmare behöver kommenteras, nämligen moderaternas. Om man betraktar moderata samlingspartiet som ett konservativt parti, är dess anhängares relativt negativa inställning naturlig. Betraktar man, å andra sidan, partiet som ett centrumparti, förväntar man sig att andelen positiva skall vara högre än vad den i själva verket är. Den sociala positionen tycks ha mindre betydelse för inställningen till u-hjälp än för u-lands-

kunskaperna. De konservativa elementen tycks ha större genomslagskraft i Sverige än i Norge, där skillnaden mellan de socialistiska och borgerliga partierna inte kommer till uttryck på samma sätt när det gäller inställningen till u-hjälp. Det konservativa partiet, høyre, intar, som vi redan sett, en mer positiv inställning till u-hjälp än flera andra partier i Norge.

Att de två politiska blockens uppfattningar om u-hjälp skiljer sig åt framgår klart av journalisternas svar på frågan om Sverige skall ge hjälp till fattiga länder och hur stor u-hjälpen bör vara. De som har en socialistisk grundsyn är mer positivt inställda när det gäller båda dessa frågor än de som har en borgerlig grundsyn (se tabell 9.4).[11]

Av tabell 9.3 framgår att VPK-anhängarna är mest intresserade och moderaterna minst intresserade av u-länderna och deras problem. Högstatusgrupperna är genomgående mer intresserade än lågstatusgrupperna. Mest märkbart är detta när det gäller VPK-anhängare och folkpartianhängare. För människor i låga sociala positioner tycks inte den politiska åskådningen ha någon betydelse för u-landsintresset.

Mönstret för aktivitetsvariabeln är nästan exakt lika som mönstret för intressevariabeln, men effekten av en kombination av hög social position och radi-

TABELL 9.4: Journalisternas syn på frågorna om Sverige skall ge u-hjälp och hur stor u-hjälpen bör vara, uppdelat efter politisk åskådning.

		Politisk åskådning	
	Totalt	Socialistisk grundsyn	Borgerlig grundsyn
Skall Sverige hjälpa?			
Ja, utan förbehåll	82	82	73
Ja, med förbehåll	17	18	25
Nej	1	0	0
Vet ej/Ej svar	1	0	2
Summa	101	100	100
U-hjälpen			
Bör ökas	71	86	63
Är ungefär lagom	23	12	28
Bör minskas	2	0	6
Bör slopas helt	3	0	4
Vet ej/Ej svar	1	2	0
Summa	100	100	101
n	(152)	(51)	(52)

kal politisk ideologi märks ännu mer. Mer än tre fjärdedelar av kommunisterna i högstatuspositioner är mycket aktiva jämfört med 30% av moderaterna, centerpartisterna och socialdemokraterna i låga sociala positioner.

Om man tittar lite närmare på sambandet mellan politisk åskådning och var och en av de frågor som ingår i aktivitetsindexet (tabell 9.5), är skillnaderna mellan anhängare av de olika partierna små – när det gäller "föredragsfrågan" helt negligerbara. Genomgående är kommunisterna mest aktiva. Detta är speciellt märkbart, när det gäller frågan hur ofta man diskuterar poltiken i världen och förhållandena i de fattiga länderna, där skillnaden mellan kommunisterna och de övriga partierna är ungefär 10 procentenheter.

Jag förväntar mig, enligt ovan förda resonemang, att en större andel av kommunisterna och socialdemokraterna än av anhängarna till de borgerliga partierna skall företräda uppfattningen att u-hjälpen skall skattefinansieras. Andelen som föredrar frivilliga insatser bör rimligtvis vara störst bland moderaterna, som ju förespråkar ett, på så många områden som möjligt, oreglerat samhälle. Som framgår av tabell 9.6, får hypotesen stöd. 41% av VPK-anhängarna är för skattefinansiering, medan endast 28% av moderaterna har samma uppfattning. Det föreligger stora skillnader mellan det socialistiska och det borgerliga blocket, medan differenserna inom blocken är små.

De verkligt stora skillnaderna mellan anhängare av olika politiska partier framträder dock först när man studerar journalisterna och delar upp dessa på socialister och borgerliga. Här infrias mina förväntningar om samband helt. Ingen av journalisterna med socialistisk samhällssyn anser att u-hjälpen skall finansieras på frivillig väg och hela 69% anser, att u-hjälpen huvudsakligen skall skattefinansieras. Motsvarande andelar för de borgerliga journalisterna är 10% respektive 31%.

TABELL 9.5: Politisk åskådning och u-landsaktivitet.

	U-landsaktivitet			
Politisk åskådning	Tänker ofta	Diskuterar ofta	Varit med på föredrag många gånger	n
VPK	20	25	5	269
S	15	15	3	785
C	14	14	3	572
FP	17	14	5	249
M	15	15	3	318

TABELL 9.6: Allmänhetens och journalisternas uppfattning om finansieringsform, uppdelat efter politisk åskådning (i procent).

Finansieringsform	Allmänhet						Journalister		
	Totalt	VPK	S	C	FP	M	Totalt	Socialister	Borgerliga
Skatt	30	41	35	30	28	28	52	69	31
Skatt/ insamlingar	28	25	26	30	34	31	38	29	54
Insamlingar	39	31	36	37	36	39	6	0	10
Vet ej/Ej svar	4	3	3	3	2	2	4	2	6
Summa	101	100	100	100	100	100	100	100	101
n	(1 621)	(269)	(785)	(572)	(249)	(318)	(152)	(51)	(52)

Ett strukturellt synsätt hänger samman med radikalitet

Hur ser man då inom de olika partierna på orsakerna till u-ländernas fattigdom? De radikala bör alltså betona de historiska/strukturella orsakerna. Omvänt kan man förvänta sig att förklaringar, som refererar till natur/kulturorsaker är mindre vanligt förekommande bland de radikala. Natur/kulturorsaker bör tilltala de konservativa, eftersom de betonar individuella förhållanden (Koritzinsky, 1970:89; Kolberg, 1968:96).

När det gäller den tredje förklaringsmodellen, den ekonomiska/demografiska, kan det vara svårt att uttala sig om några samband, eftersom man där kan tolka in olika innebörder i begreppen på ett annat sätt, än vad som är möjligt när det gäller de två övriga förklaringsmodellerna. Modellen i sin helhet är mer neutral. Oberoende av om man har en radikal eller konservativ samhällssyn, kan man anse att det, när det gäller den produktionstekniska sidan, finns brister som måste klaras av innan u-länderna kan börja utvecklas på alla områden.

Som framgår av tabell 9.7 bekräftas min hypotes när det gäller den historiska/strukturella förklaringsmodellen. Den genomsnittliga andelen som anser att orsakerna som ingår i denna modell är viktiga ökar med partiets radikalitet. Genomsnittligt 81 % av VPK-anhängarna anser historiska/strukturella orsaker viktiga, mot knappt hälften av anhängarna till moderata samlingspartiet. För vänsterpartiet kommunisterna är detta den högsta andelen, vilket innebär att rangordningen av förklaringsmodellerna för dem avviker från rangordningen för de

TABELL 9.7: Genomsnittliga procentandelar av respektive partis anhängare som anser respektive förklaringsmodell viktig.

	Politisk åskådning				
Förklaringsmodell	VPK	S	C	FP	M
Historisk/strukturell	81	69	60	62	49
Natur/kultur	36	41	39	39	42
Ekonomisk/demografisk	78	79	80	76	79

övriga partianhängarna. Alla alternativ i modellen betonas i större usträckning av kommunisterna än av andra partianhängare, men det är främst alternativen att utländska storbolag ofta kontrollerar u-ländernas viktigaste råvarutillgångar och att de rika i u-länderna försöker behålla sin makt och sina privilegier som anses vara viktiga orsaker till fattigdomen. VPK-anhängarna har den lägsta andelen som betonar natur/kulturorsaker, men i övrigt bekräftas inte hypotesen om att andelen bör minska med ökad radikalitet. Skillnaderna mellan partierna är dock små. Detta gäller även synen på de ekonomiska/demografiska orsakerna.

I tabell 9.8 redovisas också två undergrupper av VPK-anhängare, nämligen de med låg social position och de med hög social position. En större andel av

TABELL 9.8: Genomsnittliga procentandelar av lågstatusgruppen och högstatusgruppen av respektive partis anhängare som anser respektive förklaringsmodell viktig.

		Förklaringsmodeller		
Politisk åskådning	Status	Historisk/ strukturell	Natur/ kultur	Ekonomisk/ demografisk
VPK	Låg status	86	47	82
	Hög status	85	29	73
S	Låg status	69	46	78
	Hög status	68	34	80
C	Låg status	63	42	79
	Hög status	57	36	79
FP	Låg status	60	39	73
	Hög status	62	29	76
M	Låg status	52	41	74
	Hög status	47	36	76

båda dessa undergrupper än av övriga lågstatus- och högstatusgrupper anser att historiska/strukturella orsaker är viktiga. Av tabellen framgår att fördelningarna för låg- och högstatusgruppen, med några få undantag, ligger mycket nära varandra inom varje parti, men att fördelningarna varierar mellan partierna. Detta antyder att det är den politiska åskådningen som är avgörande för synen på orsakerna till fattigdomen och inte så mycket den sociala position man befinner sig i.

Det är i stort sett bara fördelningarna för VPK-anhängarna, som avviker från de övriga i tabellen. Lågstatusgruppen av dessa anser i större utsträckning än någon annan lågstatusgrupp (och högstatusgrupp) natur/kulturorsakerna viktiga medan högstatusgruppen av VPK-anhängarna har den minsta andelen av alla grupper, som anser förklaringsmodellen viktig. På samma sätt har lågstatusgruppen den största och högstatusgruppen den minsta andelen för de ekonomiska/demografiska orsakerna. Det är uppenbart att det inom VPK finns åtminstone två, från varandra skilda, synsätt på orsakerna till fattigdomen i u-länderna. Ett gemensamt drag i synsätten är att man för fram orsaker av utsugningskaraktär i större utsträckning än någon annan politisk grupp. De skilda synsätten är, som framgår, till stor del betingade av sociala förhållanden och hänger sannolikt också samman med att dessa grupper har olika skäl för att föredra partiets politik. Newton (1969), som studerat det brittiska kommunistpartiet, menar att

"... the original distinction between the working-class pragmatist and the middle-class idealist has become clearer. It is evident that the two types have a somewhat different approach to Communist politics and join the Party for rather different reasons." (Newton, 1969:75)

Om man tittar lite närmare på svarsmönstret för var och en av de alternativ, som ingår i respektive förklaringsmodell får man ytterligare information om de olika partianhängarnas syn på orsakerna till u-ländernas fattigdom. Som framgår av tabell 9.9, finns det vissa orsaker som anges i ungefär lika stor utsträckning av samtliga grupper, oavsett politiska sympatier. Några sådana är bristen på utbildning, överbefolkningen, att u-länderna har en religion som bidrar till passivitet och att klimatet är ogynnsamt. Dessa alternativ verkar utgöra "partineutrala" orsaker. De stora skillnaderna mellan partierna återfinns bland de historiska/strukturella orsakerna. Tre fjärdedelar av VPK-anhängarna, jämfört med en knapp fjärdedel av moderatanhängarna, menar exempelvis, att "utländska storbolag" är en mycket viktig orsak till u-ländernas fattigdom. Över hälften av kommunisterna anser att "världshandeln" är en mycket viktig orsak till fattigdomen. Denna betoning av de strukturella orsakerna bland kommunisterna, och i viss mån även bland socialdemokraterna, visar den politiska åskådningens betydelse för hur man ser på problemen. Om man rangordnar de olika

TABELL 9.9: Procentandelar av respektive partis anhängare som anser respektive orsak viktig.

Orsak	Totalt	Politisk åskådning				
		VPK	S	C	FP	M
Utbildning	68	72	71	69	70	70
Överbefolkning	58	54	59	61	55	62
Rika människor	55	74	63	52	54	41
Utländska storbolag	46	75	56	44	47	30
Litet kapital	45	50	50	45	43	40
Undernäring	39	40	43	36	39	33
Världshandeln	31	52	37	28	33	23
Religion	27	29	30	26	26	31
Kolonier	22	40	27	18	21	16
Klimat	16	16	17	16	17	15
Företagsamhet	13	12	13	17	16	19
n	(1 674)	(274)	(806)	(587)	(258)	(327)

orsaksalternativen utifrån andelen som anser att respektive alternativ utgör en mycket viktig orsak till fattigdomen, har kommunisterna två strukturella orsaker överst på rangordningslistan, socialdemokraterna har en och övriga partier har ingen.

När det gäller natur/kulturorsakerna är det bara i ett alternativ, som ideologihypotesen får stöd. Ett alternativ har ett u-format samband med partivariabeln och ett annat ett bågformat. När det gäller alternativet "undernäring" går datamaterialet helt emot hypotesen. Det är en större andel av såväl kommunisterna som av socialdemokraterna, som anser att "undernäring" är en mycket viktig orsak. Eftersom undernäring kan vara ett resultat av utsugning förefaller resultatet i detta ljus fullt rimligt.

Individens politiska åskådning har alltså stor betydelse för uppfattningen om vilka faktorer eller förhållanden, som är orsaker till u-ländernas fattigdom. Kolberg (1968) kommer till liknande slutsatser, men betonar skillnaderna mellan de politiska blocken – socialister och borgerliga – i ännu större utsträckning.

"Sammenfattningsvis kan det sies at *partipreferanse* ser ut til å vaere den langt viktigste variabeln når det gjelder å forklare variasjoner i modelltilknytning. ... Jeg hadde ikke ventet at dimensjonen sosialist–borgerlig hadde slått *så* sterkt ut i *dette* materialet. Men det ser ut til at sosialisters tradisjonelle vekt på fordelningsproblemer og borgerliges betoning av intra- og inter-menneskelige forhold lever og blomstrer i deres tenkning om fattigdomsproblemene i verdenssamfunnet og i høy grad preger deres strategier for utvikling." (Kolberg, 1968:103–104)

TABELL 9.10: Procentandelar av journalister med olika politisk åskådning som anser vissa orsaker viktiga.

Orsak	Politisk åskådning		
	Socialistisk grundsyn	Borgerlig grundsyn	Differens
Historiska/strukturella			
Världshandeln	84	64	+20
Utländska storbolag	84	47	+37
Kolonier	67	40	+27
Rika människor	80	29	+51
Natur/kultur			
Företagsamhet	6	8	− 2
Klimat	10	26	−16
Undernäring	53	57	− 4
Religion	22	40	−18
n	(51)	(52)	

Vilken betydelse politisk åskådning – socialistisk eller borgerlig – har för hur man ser på orsakerna till u-ländernas fattigdom, framgår återigen tydligast om man studerar journalisternas svarsfördelningar. Trots att journalisterna generellt betonar de historiska/strukturella orsakerna i större utsträckning än allmänheten och de övriga två urvalen gör, betonar de socialistiska journalisterna dessa orsaker i ännu högre grad. Tabell 9.10 visar också att de, som har en socialistisk grundsyn är mindre benägna än sina borgerliga kolleger att framhålla natur/kulturorsaker.

Man kan även anta, att människors uppfattningar om värdet av olika hjälpformer för u-länderna, är beroende av deras politiska ideologi. Det föreligger klara samband mellan hur man ser på orsakerna till fattigdomen och hur man ser på olika hjälpformer, även om hjälpformerna i vår undersökning inte var utformade på ett sådant sätt att de direkt skulle passa de presenterade orsakerna. Om den politiska åskådningen är viktig i det ena fallet, bör den rimligtvis också vara det i det andra.

Vad jag framförallt förväntar mig, är att de radikala partierna i större utsträckning skall betona värdet av sådana hjälpformer, som kan lösa de övergripande problemen av strukturell och politisk karaktär. De frivilliga eller icke-statliga insatserna kommer knappast att få något starkare stöd bland de socialistiska partierna. Hur svarsfördelningen ser ut för dessa två hjälpformsmodeller, som jag har kallat politiska insatser respektive privata insatser, borde alltså vara ganska klart.

Det är emellertid inte lika klart hur man i de olika lägren ser på de övriga två hjälpformsmodellerna. För det första kan man ha helt olika skäl för att tycka att de i dessa index ingående hjälpformerna är värdefulla för u-länderna. Man kan vid besvarandet av frågan exempelvis lägga in olika tidsdimensioner, utan att detta kommer till uttryck i svaren. Någon, som egentligen föredrar hjälpformer av mer strukturell karaktär, kan tycka att humanitära insatser av typen att leverera livsmedel, sjukvårdsmaterial och liknande, är mycket viktiga under en övergångsperiod, innan de mer övergripande insatserna har gett tillräcklig utdelning.

Som framgår av tabell 9.11 får mina hypoteser stöd i datamaterialet. De socialistiska partierna betonar i större utsträckning än övriga partier de hjälpformer, som hänger samman med mer övergripande politiska insatser, exempelvis på handelspolitikens område, och de fäster mindre vikt vid privata och frivilliga insatser. Vi har en klar vänster-höger-dimension för både politiska insatser och privata insatser.

När det gäller de direkta insatserna av typen utveckling av familjeplanering, utbildning och liknande, är skillnaderna mellan partierna mindre. Det är framförallt folkpartister och socialdemokrater som anser dessa hjälpformer värdefulla. Detta förefaller rimligt, eftersom vår u-hjälp – uppbyggd och utformad av en socialdemokratisk regering – har varit inriktad på dessa områden. Folkpartiet har legat närmast socialdemokraterna när det gällt den förda biståndspolitiken. Detta avspeglar sig alltså i ovanstående tabell.

Uppfattningen om värdet av att sprida information i Sverige om u-länderna och deras problem, tycks klart hänga samman med den politiska åskådning man har. Här återfinns också vänster-höger-dimensionen; ju radikalare parti desto mer positiv inställning till informationsspridning om u-länder.

Rangordningen av hjälpformerna är lika (direkta insatser, politiska insatser, informationsinsatser och privata insatser) för alla partier utom för moderaterna, som framhåller privata insatser i större utsträckning än politiska insatser och informationsinsatser.

TABELL 9.11: Genomsnittliga procentandelar av respektive partis anhängare som anser respektive hjälpformsmodell värdefull.

	Politisk åskådning				
Hjälpformsmodell	VPK	S	C	FP	M
Politiska insatser	64	54	44	48	35
Privata insatser	16	24	32	31	36
Direkta insatser	73	78	77	79	76
Informationsinsatser	49	42	36	39	26

TABELL 9.12: Genomsnittliga procentandelar av lågstatusgruppen och högstatusgruppen av respektive partis anhängare som anser respektive hjälpformsmodell värdefull.

Politisk åskådning	Status	Hjälpformsmodeller			
		Politiska insatser	Privata insatser	Direkta insatser	Informations-insatser
VPK	Låg status	63	23	76	40
	Hög status	68	9	64	49
S	Låg status	52	31	82	41
	Hög status	52	20	74	36
C	Låg status	45	41	77	35
	Hög status	47	31	75	32
FP	Låg status	49	44	82	35
	Hög status	45	19	76	33
M	Låg status	41	43	82	23
	Hög status	37	40	71	30

Tabell 9.12 visar varje partis lågstatusgrupps och högstatusgrupps genomsnittliga andelar som anser var och en av hjälpformsmodellerna värdefulla.

Här, liksom för förklaringsmodellerna, är det vänsterpartiet kommunisterna och moderaterna som avviker mest från den genomsnittliga svarsfördelningen. Detta gäller främst politiska insatser (vid förklaringsmodellerna främst historiska/strukturella orsaker).

Moderaternas lågstatusgrupp är den grupp, som i större utsträckning än någon annan grupp, anser direkta insatser värdefulla. Den minsta andelen för denna form av hjälp har VPK-anhängarnas högstatusgrupp. Liknande gäller för de privata insatserna. Det exakt omvända förhållandet gäller informationsinsatser. Dessa två gruppers motsatta sociala positioner och politiska uppfattningar slår klart igenom i deras syn på vilka hjälpformer som är värdefulla för u-länderna.

När det gäller själva rangordningen avviker flera grupper från den generella rangordningen efter uppdelning på låg- och högstatusgrupper. För såväl högsom lågstatusgruppen av moderatanhängarna blir rangordningen av hjälpformerna densamma som för samtliga moderatanhängare.

Den enda grupp i tabell 9.12 som inte har den högsta andelen för direkta insatser är VPK-anhängare med hög status. Dessa har den högsta andelen för politiska insatser.

På samma sätt som vid förklaringsmodellerna visar det sig föreligga stora skillnader mellan VPKs låg- och högstatusgrupp. Båda grupperna betonar i

större utsträckning än någon annan grupp politiska insatser, men lågstatusgruppen betonar betydligt mer än högstatusgruppen privata och direkta insatser.

Även inom centerpartiet och folkpartiet föreligger stora skillnader mellan låg- och högstatusgrupperna just när det gäller synen på privata insatser. Inom bägge partierna har lågstatusgruppen en så hög andel som anser hjälpformen i fråga värdefull att den rangordnas på tredje plats. Som jag nämnt tidigare innebär sannolikt en låg social position att man inte orkar med mer än sina egna problem. Man är då tacksam om problemen, oavsett om de finns här i Sverige eller i andra länder, kan lösas utan att man själv behöver göra något, som ju är fallet vid de privata insatserna.

Hur de olika partiernas anhängare prioriterar direkta hjälpformer framgår av tabell 9.13. Det finns även när det gäller hjälpformer vissa alternativ, som de flesta tycks vara överens om oavsett politisk åskådning; de flesta anser exempelvis att alternativen "att lindra nöd genom att leverera mat och sjukvårdsmaterial", "att främja utbildningen" och "att utveckla familjeplanering och barnbegränsning" är värdefulla hjälpformer (även om vissa skillnader föreligger mellan anhängarna av de olika partierna). Dessa hjälpinsatser är inte lika politiskt kontroversiella, som exempelvis alternativet "att stödja sådana u-länder vars regeringar strävar efter social utjämning", där 61% av VPK-anhängarna och 20% av moderaterna anser att hjälpformen i fråga har mycket stort värde för u-länderna eller alternativet "att stödja det privata näringslivet", där skillnaden mellan anhängarna av de båda partierna är 12 procentenheter i motsatt riktning. Det är även här uppenbart att uppfattningen om olika u-hjälpsfrågor i stor utsträckning samvarierar med den politiska åskådningen.

TABELL 9.13: Procentandelar av respektive partis anhängare som anser respektive hjälpform värdefull.

		Politisk åskådning				
Hjälpform	Totalt	VPK	S	C	FP	M
Utbildning	66	70	71	65	70	62
Familjeplanering	61	56	63	62	61	64
Mat/sjukvårdsmaterial	49	45	53	51	53	49
Handelspolitik	39	52	45	39	42	34
Social utjämning	38	61	51	34	36	20
Informationsinsatser	21	26	26	20	23	15
Mission	16	10	15	20	24	20
Privata näringslivet	13	8	12	16	14	20
Befrielserörelser	7	20	9	4	6	3
n	(1 674)	(274)	(806)	(587)	(258)	(327)

U-landsfrågor har en vänster-höger-dimension

Trots att vänster-höger-dimensionen är den klart dominerande partipolitiska konfliktdimensionen bland väljarna vid de av Holmberg (1974) undersökta sakfrågorna, får han inte någon sådan dimension för den enda frågan med u-hjälpsanknytning som han har med. Frågan gällde, om Sverige skall ge u-hjälp eller inte och om vi bör genomföra en mycket stor ökning av u-hjälpen eller inte. Mest positiva är folkpartistiska väljare, följda av vänsterpartiet kommunisterna, moderaterna, centerpartiet och socialdemokraterna (Holmberg, 1974:55). Att VPK och folkpartiet är mest positiva och att det följaktligen inte föreligger någon vänster-höger-dimension, fastställer också Lindholm (1970:131 och 319) när det gäller hans fråga om u-hjälpen bör ökas. I figur 9.1 redovisas andelarna som vill öka u-hjälpen vid Lindholms mätning 1968 och vid vår mätning 1974, uppdelat på anhängare av olika partier.

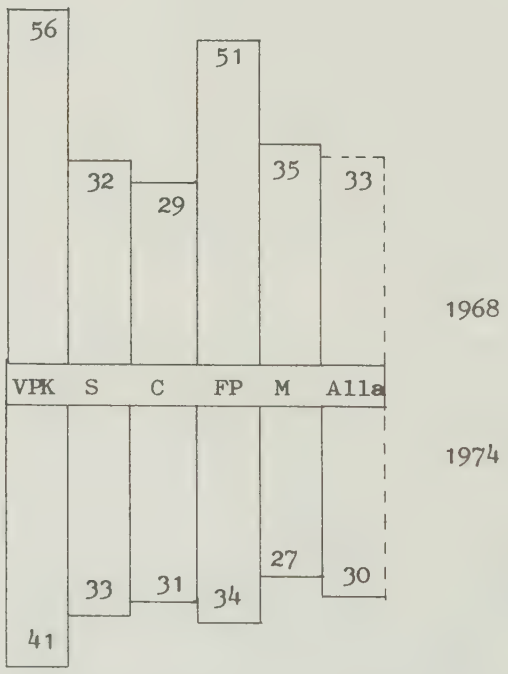

FIGUR 9.1: Procentandelar av respektive partis anhängare som vill öka u-hjälpen 1968 och 1974.

Att man för just den här frågan inte erhåller en vänster-höger-dimension kan hänga samman med, att biståndets storlek inte upplevs som en särskilt kontroversiell fråga. Partierna är ense om att biståndet skall öka. Holmberg (1974) visar exempelvis att frågan om 1%-målet av riksdagsledamöterna[12] upplevs som den minst kontroversiella av de sakfrågor han tar upp i sin undersökning.

Finns det då en vänster-höger-dimension när det gäller u-hjälpsfrågor? I tabell 9.14 redovisas den partipolitiska dimensionen för samtliga orsaker, hjälpformer och finansieringsformer.[13] Totalt finns i tabellen 21 items som respondenterna i vår undersökning tagit ställning till.

I de items som förekommer under punkterna 1 och 2 i tabell 9.14 finns en

TABELL 9.14: U-hjälpsfrågor fördelade på partipolitiska dimensioner utifrån allmänhetens svarsfördelningar.

U-hjälpsfråga	Partipolitisk dimension				
1. Skattefinansiering "Litet kapital"	VPK	S	C	FP	M
2. "Rika människor" "Utländska storbolag" "Världshandeln" "Kolonier" "Företagsamhet" "Handelspolitik" "Social utjämning" "Befrielserörelser" "Information" "Privata näringslivet"	VPK	S	FP	C	M
3. "Bristande utbildning"	VPK	S	FP	M	C
4. "Mission"	VPK	S	C	M	FP
5. "Undernäring" "Främja utbildningen"	S	VPK	FP	C	M
6. "Överbefolkning"	VPK	FP	S	C	M
7. "Familjeplanering"	VPK	FP	C	S	M
8. "Mat/sjukvårdsmaterial"	VPK	M	C	FP	S
9. "Klimat"	S	FP	VPK	C	M
10. "Religion"	C	FP	VPK	S	M

vänster-höger-dimension, dvs andelen stiger eller faller med ökad radikalitet.

Det är främst de kontroversiella frågorna som ger upphov till en vänster-höger-dimension. Samtliga historiska/strukturella orsaker och samtliga politiska hjälpformer uppvisar exempelvis en sådan dimension. Att det är de allmänt kontroversiella frågorna som ger konfliktdimensioner av det här slaget, visar också data från Holmbergs studie av riksdagsledamöter. Av de tre frågor med u-hjälpsanknytning som Holmberg har med, förekommer vänster-höger-dimensionen endast när det gäller frågan om stöd till befrielserörelser. Partierna stödjer denna form av hjälp i följande ordning: VPK, socialdemokraterna, folkpartiet, centerpartiet och moderaterna (Holmberg, 1974:43).[14]

Det är i de tolv items under punkterna 1 och 2 i tabellen, som man logiskt sett kan få stöd för ideologihypotesen, dvs att individen blir mer u-landsorienterad ju radikalare parti han/hon sympatiserar med.

Jag anser att man är mer u-landsorienterad om man förespråkar skattefinansiering i stället för andra finansieringsformer och att andelen som förespråkar skattefinansiering därför skall öka med ökad radikalitet hos partiet. Andelen som anser orsaksalternativen under punkterna 1 och 2 vara viktiga bör också öka med ökad radikalitet, med undantag av alternativet "folken i u-länderna är till sin natur inte tillräckligt företagsamma och flitiga", vilket får betraktas som ett ganska reaktionärt alternativ i sammanhanget och där jag följaktligen förväntar mig att andelen minskar med ökad radikalitet. Jag förväntar mig också, att andelen som anser hjälpformerna under punkt 2 värdefulla ökar med ökad radikalitet hos partiet, med undantag av alternativet "att stödja det privata näringslivet och dess investeringar i u-länderna". I samtliga fall stämmer data med mina förväntningar och ideologihypotesen får således ett starkt stöd.

Tvåblocksmodellen, dvs att det i u-hjälpsfrågan existerar ett socialistiskt och ett borgerligt block, stöds av ytterligare fyra frågor (punkterna 3–5 i tabellen). Andelen som anser bristande utbildning och undernäring viktiga orsaker och främjandet av utbildningen en värdefull hjälpform ökar och andelen som anser stöd till missionen värdefullt minskar med ökad radikalitet. Det är endast i fem av de 21 fallen man inte ens kan tala om att det existerar partiblock. I två av dessa fall intar dock flygelpartierna sina förväntade positioner på ytterkanterna.

Som redan framgått, är den klart dominerande partipolitiska dimensionen en där folkpartiets anhängare ligger i mitten på vänster-höger-skalan, dvs de är något radikalare än vad som förväntas enligt gängse uppfattning om partiet. Det är uppenbart att folkpartiets sympatisörer är mer u-landsorienterade än vad som, rent allmänt, kunde förväntas. Detta märks främst när det gäller u-hjälpsattityden. I figur 9.2 redovisas andelen positiva i vår undersökning och i Lindholms undersökning från 1968 (1970:319).

Rangordningen mellan partierna är olika vid de två undersökningarna och folkpartisterna tycks i förhållande till övriga partier vara något mindre positiva

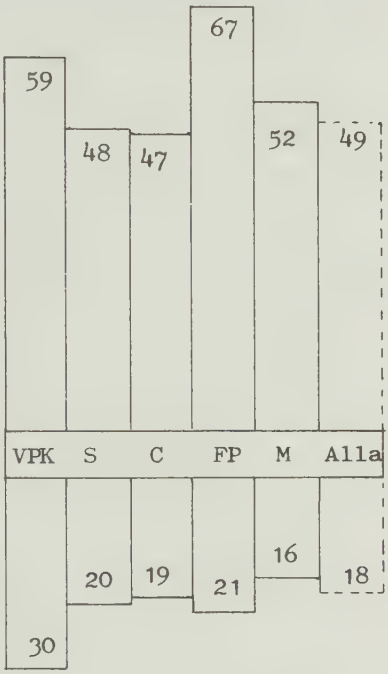

FIGUR 9.2: Procentandelar av respektive partis anhängare med positiv u-hjälpsattityd 1968 och 1974.

1974 än de var 1968. Holmberg, som har jämfört riksdagsledamöterna i andra kammaren 1968 och 1969, konstaterar att socialdemokraterna 1969 har blivit radikalare på alla de tre sakfrågor som rör u-hjälp, folkpartisterna och centerpartisterna har blivit radikalare på två av frågorna och mer konservativa på en och moderaterna har blivit mera konservativa på en fråga och intar på övriga två frågor samma attityd som tidigare (Holmberg, 1974:106).[15]

NOTER

1 Galtung skiljer mellan "composition profile", med vilket han avser den andel av ett partis anhängare som kommer från en viss statusgrupp och "recruitment profile", som utgör den proportion av var och en av statusgrupperna som identifierar sig med ett visst parti.

"Both profiles give interesting information, the former about the atmosphere that is likely to dominate within a given party, the latter about its impact on society. Thus, if a party recruits almost 100 per cent of its members from the center, it is likely to be gradualist and pragmatic in a change-oriented society, and perhaps conservative; but if at the same time it takes only 10 per cent of the voters from the center it is not likely to have very much impact." (Galtung, 1967: 185)

2 Egentligen talar Galtung (1967:186) om fyra olika partier, nämligen "the center party", "the unimodal party", "the periphery party" och "the bimodal party". Det senare kan dock jämställas antingen med ett centrumparti eller med ett periferiparti beroende på om centrum- eller periferikategorierna dominerar.

3 Om man jämför med Norge, finner man även där ett enda centrumparti, høyre. Det norska kommunistpartiet (NKP) klassificeras av Galtung som ett periferiparti, medan arbetarpartiet utgör ett "people's party".

4 Se också Newton (1969:68) till vilka författarna refererar.

5 De som angett något av värdena 5, 6 eller 7 på en sjugradig skala, har klassificerats som partianhängare. Svarsfördelningen för de olika partierna ser ut på följande sätt:

	Alltigenom dålig				Alltigenom bra						
	1	2	3	4	5	6	7	Vet ej	Ej svar	Totalt	n
VPK	13,9	18,3	11,4	17,5	10,1	5,9	0,6	18,2	4,1	100,0	1621
						16,6 = 269					
S	2,1	5,7	8,5	22,9	17,5	27,6	3,3	9,1	3,3	100,0	1621
						48,4 = 785					
C	2,5	5,6	7,7	29,6	21,8	11,7	1,8	14,8	4,5	100,0	1621
						35,3 = 572					
FP	4,0	11,5	14,4	32,9	11,1	3,9	0,4	17,3	4,4	100,0	1621
						15,4 = 249					
M	10,5	14,6	11,7	21,6	10,9	7,2	1,5	18,0	4,0	100,0	1621
						19,6 = 318					

6 Sannolikt är det dessa skillnader i tänkesätt, som egentligen är förutsättningen för ideologihypotesen. Miller (1967:218) visar, att amerikaner i allmänhet vet lite om hur deras politiska partier ser på biståndsfrågor. Det är troligt att detta förhållande inte är unikt för USA, utan gäller även Sverige och svenskar. Det är därför inte troligt att anhängarna av de olika politiska partierna i någon större utsträckning har anpassat sig till den "officiella" uppfattningen i frågan. Eventuella överensstämmelser i uppfattning bygger snarare på likheter i tänkesätt mellan partiets valda ombud och deras väljare.

7 Detta utgör Ringdals (1975:16) systematisering.

8 Venstere är det parti som har den största andelen positiva till norsk u-hjälp (66%). 13% av partiets anhängare är motståndare till u-hjälp.

9 Uppgiften är hämtad från Koritzinsky (1970:96), som också refererar en undersökning från 1964, vilken ger liknande resultat.

10 Indelningen i grupper har skett som tidigare. Högstatusgruppen består av de med värde 4 eller 5 på statusvariabeln och lågstatusgruppen av de med värde 0 eller 1.

11 Uppdelningen är gjord med följande fråga som grund: "Slutligen" (frågan ställdes sist i formuläret) "skulle vi vilja fråga om Er politiska grundsyn är socialistisk eller icke-socialistisk?"

12 Frågan gällde "om målsättningen med 1% u-hjälp år 1974/75 är för ambitiös, rimlig eller om u-hjälpen skall ökas väsentligt snabbare". Holmberg (1974:43) erhöll följande rangordning:

VPK (mest positiva), FP, C, S och M. Partierna rangordnades efter attitydmedeltal. Intervjupersonerna utgjordes av riksdagsledamöter i andra kammaren 1969.

13 Som mått har använts andelen som anser respektive orsak mycket viktig, andelen som anser respektive hjälpform mycket värdefull och andelen som anser att u-hjälpen skall skattefinansieras.

14 Medeltalet, som kan variera mellan 1 (mest radikalt) och 5, utgjorde för partierna:

VPK	S	C	FP	M
1,00	2,39	4,18	3,75	5,00

Holmberg (1974:42) menar, att skillnaderna i partiernas svarsfördelningar är så små att man även vid den andra frågan om u-hjälpens inriktning – "om staten i ökad omfattning genom investeringsgarantier m m skall underlätta privata företags investeringar i u-länder (5), eller inte (1)" – kan tala om en vänster-höger-dimension. Fördelningen ser ut på följande sätt:

VPK	S	C	FP	M
1,00	2,21	4,47	4,93	4,90

Frågan om u-hjälpens omfattning visar däremot för riksdagsledamöterna ett partimönster som skiljer sig från vänster-höger-dimensionen: VPK, FP, C, S och M.

Ytterligare stöd för hypotesen, att vänster-höger-dimensionen är mest framträdande vid kontroversiella frågor, får man om man exempelvis studerar hur människor ser på valet av mottagarländer. Under budgetåret 1975/76 ifrågasattes exempelvis om Sverige skulle ge u-hjälp till Kuba, på grund av Kubas engagemang i Angola. Under våren diskuterades frågan om bistånd till Kuba i riksdagen, vilket fick relativt stor publicitet i massmedia.

SIFO ställde i slutet av maj 1976 en fråga om biståndet till Kuba till 930 väljare mellan 18 och 70 år. Svarsfördelningen ger starkt stöd för en vänster-höger-dimension. Nedan redovisas andelen, som vill slopa biståndet helt till Kuba (SIFO, 1976):

SKP/ VPK	S	C	FP	M	Alla
4	25	53	44	68	41

15 Vänsterpartiet kommunisterna har uteslutits ur analysen på grund av att partiet i det här avseendet inte är jämförbart med övriga partier (Holmberg, 1974:102).

10. VÄRLDSBILDEN

Öppen och sluten världsbild

Jag antog inledningsvis, att "u-hjälp" och "u-länder" som attitydobjekt betraktade inte är särskilt centrala för människor i allmänhet. Vid bedömningen av objekt som inte är centrala, är sannolikheten stor att andra, mer ovidkommande faktorer, än sådana som direkt har att göra med objektet, spelar in. Som jag har visat i ett annat sammanhang (Hedman, 1977c:92), var det närmare 50%, som vid det andra av två mättillfällen med sju månaders mellanrum hade ändrat uppfattning om tretton attitydpåståenden om u-länder och u-hjälp. Detta stödjer uppfattningen, att objektet inte är centralt eller att det inte finns en attitydstruktur i vilken de här frågorna kan inordnas. När individerna avger sina svar på, i flera fall, mycket specifika frågeställningar, har de sannolikt hjälp av den generella bild de har av hur världen ser ut. Denna bild av verkligheten är formad av individens tidigare erfarenhet och kunskap på olika områden, hans/hennes plats i det sociala system som samhället utgör och den politiska ideologi han/hon omfattar, för att bara nämna några viktiga variabler.

Verkligheten och den bild man har av verkligheten stämmer inte alltid överens. Verkligheten är ofta alldeles för komplex, föränderlig och abstrakt för att våra egna erfarenheter och upplevelser skall kunna ge oss en fullständig bild av den. Man väljer därför ut vissa bitar av verkligheten som man uppfattar som mer relevanta än andra bitar, förenklar och anpassar dessa till det man redan vet och till de attityder och värderingar man redan har. På detta sätt formas den världsbild, som hjälper en att reagera på stimuli från verkligheten. Att "the world outside" och "the pictures in our heads" inte sammanfaller påpekades tidigt av Lippman (1922).

Jag har tidigare behandlat den sociala positionens och den politiska åskådningens betydelse och tar här upp världsbildens roll i förhållande till de föregående variablerna.

Med begreppet "världsbild" avser jag den uppfattning man har om hur världen ser ut, hur man upplever relationerna mellan olika länder, i vilken utsträckning man är självcentrerad och i vad mån man är problemmedveten. Jag har operationaliserat begreppet med hjälp av variablerna "perspektiv", "egocentrism" och "problemundvikande". Sambandet, mätt med Pearsons produktmomentkorrelationskoefficient, framgår av tabell 10.1.

TABELL 10.1: Sambanden mellan indexen "perspektiv", "egocentrism" och "problemundvikande".

	Egocentrism	Problemundvikande
Perspektiv	−0,12	−0,34
Egocentrism	x	0,28

Det starkaste sambandet föreligger mellan perspektiv och problemundvikande. Det är mindre starkt än förväntat mellan perspektiv och egocentrism, men går ändå i förväntad riktning, dvs ett högt värde på perspektivvariabeln – ett globalt perspektiv – innebär en låg grad av egocentrism. Jag kommer i den här framställningen bara att intressera mig för de två extremgrupper, som kan bildas med hjälp av ovannämnda variabler, dvs de som är problemmedvetna, har ett globalt perspektiv och ett lågt värde på egocentrismvariabeln och som alltså har en *öppen världsbild,* och de som är problemundvikare, egocentriskt orienterade och som saknar ett globalt perspektiv, och som alltså har en *sluten världsbild.* De förra utgör totalt 213 personer, dvs 13% av urvalet. De med en sluten världsbild utgör en ännu mindre grupp, nämligen 112 personer eller 7%.

Kvinnorna är något överrepresenterade bland de med öppen världsbild och underrepresenterade bland de med sluten världsbild (se tabell 10.2). De med öppen världsbild är yngre (närmare hälften är under 30 år) och har högre utbildning (två variabler som till viss del hänger samman). 69% av de med sluten världsbild har endast folkskola som formell utbildningsbakgrund, vilket endast 35% av de med öppen världsbild har.

De "öppna" är i större utsträckning yrkesverksamma och studerande. De bor i större utsträckning i tättbebyggda områden. De har i större utsträckning hög social position. Den lägsta statusgruppen är underrepresenterad bland de med öppen världsbild och överrepresenterad bland de med sluten världsbild.

Även politiskt och fackligt sett är skillnaden mellan grupperna stor. Det är nästan dubbelt så stor andel av de med öppen världsbild som av de med sluten världsbild, som är politiskt eller fackligt aktiva. Politiskt är de "öppna" mer socialistiskt orienterade än de "slutna". 28% av de förra anser, att vänsterpartiet kommunisternas politik är bra, 56% har samma uppfattning om socialdemokraternas, medan motsvarande andelar av de med sluten världsbild är 11% respektive 32%.

TABELL 10.2: Fördelningen på några socioekonomiska variabler, för samtliga samt för de med öppen respektive sluten världsbild.

Socioekonomiska variabler		Samtliga (n = 1 621)	Världsbild Öppen (n = 213)	Sluten (n = 112)
Kön	Män	50	46	52
	Kvinnor	50	55	48
Ålder	16–19	9	19	14
	20–29	20	30	19
	30–39	19	17	15
	40–49	17	17	19
	50–59	20	13	22
	60–70	15	4	11
Utbildning	Låg	55	35	69
	Medel	32	39	24
	Hög	13	27	7
Tätortsgrad	1–3	8	6	9
	4–6	27	20	29
	7–9	65	74	63
Sysselsättning	Studerande	14	16	11
	Pensionärer	6	2	11
	Hemmafruar	16	12	13
	Yrkesverksamma	64	70	65
Status	Låg	21	14	22
	Medel	60	60	65
	Hög	20	26	13
Facklig/politisk aktivitet	Nej	50	41	66
	Ja	50	59	34
Politisk uppfattning	VPK	17	28	11
	S	48	56	32
	C	35	33	32
	FP	15	15	13
	M	20	14	27

Social status och världsbild

Min hypotes i det här sammanhanget – världsbildshypotesen – säger att ju öppnare världsbild man har desto mer u-landsorienterad är man. Jag förväntar mig också, att det skall finnas fler u-landsorienterade och därmed också fler före-

språkare för bistånd bland de med öppen världsbild än bland de med sluten världsbild, samt att denna positiva attityd i större utsträckning är grundad på höga kunskaper och stort intresse, dvs jag antar att de "öppna" även har bättre kunskaper och större intresse och är mer u-landsaktiva än de "slutna".

Av framställningen ovan har framgått att jag funnit flera belägg för att olika bakgrundsvariabler var för sig och den sociala positionen i sin helhet har betydelse när det gäller att förklara fördelningarna för de frågor jag har tagit upp. Min hypotes är, att världsbilden (som i sig till stor del hänger samman med olika bakgrundsvariabler) är en viktigare förklaringsvariabel än den sociala positionen eller den politiska åskådningen. Oavsett värde på bakgrundsvariablerna bör de med en öppen världsbild vara mer positiva, ha högre kunskaper och större intresse och vara mer u-landsaktiva än de med en sluten världsbild. Den andra hypotesen är alltså, att en öppen världsbild alltid innebär en hög grad av u-landsorientering. Följaktligen förväntar jag mig att en öppen världsbild kan kompensera en relativt sett låg social position beträffande u-landsorientering.

Den tredje hypotesen bygger också på antagandet, att världsbilden är så viktig, att en extremt öppen *eller* sluten världsbild sannolikt innebär att olika värden på bakgrundsvariablerna saknar betydelse för svarsmönstrets utseende.

Som framgår av tabell 10.3, bekräftas den första hypotesen i samtliga fall. Det föreligger stora skillnader mellan de olika gruppernas värden på de beroende variablerna. Framför allt tycks världsbilden ha betydelse för inställningen till u-hjälp. Över hälften av de med en öppen världsbild är positiva, medan en person av de med sluten världsbild har samma inställning. Genomsnittligt är, som framgått tidigare, 18 % positiva. Minst betydelse tycks världsbilden ha för variabeln u-landskunskap.

När det gäller den andra hypotesen (och även övriga hypoteser där bakgrundsvariabler ingår) prövar jag den med hjälp av statusvariabeln. Som framgår av tabell 10.4, får hypotesen stöd av våra data. Oavsett värde på statusvariabeln är de med öppen världsbild mer u-landsorienterade än de med sluten världsbild. Ett undantag finns: de med öppen världsbild av lågstatusgruppen har

TABELL 10.3: Procentandelar med hög u-landskunskap, positiv u-hjälpsattityd, stort u-landsintresse och hög u-landsaktivitet av samtliga och av de med öppen respektive sluten världsbild.

Världsbild	Hög kunskap	Positiv attityd	Stort intresse	Hög aktivitet	n
Öppen	59	52	64	62	213
Sluten	21	1	6	16	112
Samtliga	37	18	32	34	1 621

TABELL 10.4: Procentandelar med hög u-landskunskap, positiv u-hjälpsattityd, stort u-landsintresse och hög u-landsaktivitet av respektive statusgrupp med öppen respektive sluten världsbild.

Världsbild	Status	Hög kunskap	Positiv attityd	Stort intresse	Hög aktivitet	n
	Låg	43	23	53	37	30
Öppen	Mellan	53	52	59	62	127
	Hög	82	68	80	75	56
	Låg	17	0	13	17	24
Sluten	Mellan	18	0	4	15	73
	Hög	47	7	7	20	15

en lägre andel med hög kunskap än de med sluten världsbild av högstatusgruppen. Skillnaden är dock inte stor (fyra procentenheter) och verkar rimlig, med hänsyn till det starka samband som visat sig existera mellan utbildningsvariabeln (som ju är en av de variabler som ingår i statusvariabeln) och kunskapsvariabeln.

Däremot stöds inte tanken att de olika gruppernas svarsmönster avviker från det genomsnittliga svarsmönstret. Andelen u-landsorienterade ökar med högre social position, oavsett världsbild. Ökningen är mer markerad för de med öppen världsbild.

Den rimligaste tolkningen man kan göra av data från tabell 10.4 är att världsbildsuppfattningen och den sociala positionen *tillsammans* är intressanta när det gäller u-landsorientering (se Christiansen, 1959:88). Detta innebär att den tredje hypotesen inte får något stöd. Möjligen kan man säga, att hypotesen får stöd när det gäller de med sluten världsbild, om man undantar kunskapsvariabeln. Beträffande de med öppen världsbild är det snarare så att effekten av högre social status förstärks. Skillnaden mellan högstatusgrupperna och lågstatusgrupperna är större för de med öppen världsbild än för samtliga. När det gäller intressevariabeln utgör skillnaden i andelar mellan lågstatusgruppen och högstatusgruppen av samtliga 21 procentenheter (se tabell 7.2). För de med öppen världsbild utgör skillnaden 27 procentenheter.

Om man jämför de som har en öppen världsbild med riksgenomsnittet finner man, att andelen av de med öppen världsbild genomsnittligt är 22 procentenheter högre för kunskapsvariabeln, 34 procentenheter högre för attityd-variabeln, 32 procentenheter högre för intressevariabeln och 28 procentenheter högre för aktivitetsvariabeln. Om man för varje statusgrupp jämför fördelningarna för hela urvalet med fördelningarna för de med öppen världsbild, finner man att skillnaderna, med ett enda undantag, är mindre för de båda lägre status-

grupperna än för den högre. För de med hög social position ökar alltså u-landsorienteringen när det gäller de fyra ovannämnda u-landsvariablerna med en öppen världsbild i större utsträckning än för övriga statusgrupper.

För de med sluten världsbild finner man när det gäller u-landsorienteringen bara ett positivt och monotont samband, nämligen mellan kunskap och social position. I övriga fall är skillnaderna mellan de olika statusgrupperna små. Antalet personer i undergrupperna är få, vilket eventuellt kan förklara frånvaron av mer markerade samband.

När det gäller hur man anser att u-hjälpen bör finansieras, är det också stora skillnader mellan de olika världsbildsgrupperna (se tabell 10.5). Här har dock statusvariabeln ungefär lika stor betydelse för de med öppen som för de med sluten världsbild. En större andel av högstatuspersoner med sluten världsbild än av lågstatuspersoner med öppen världsbild förespråkar skattefinansiering, varför det även här är kombinationen av värdena på de två variablerna som ger intressanta resultat. Medan tre fjärdedelar av de med sluten världsbild i lågstatusgruppen förespråkar insamlingar är motsvarande andel för de med öppen världsbild en fjärdedel. Som framgår har de med öppen världsbild och hög status den största andelen som förespråkar skattefinansiering.

Hur man ser på orsakerna till fattigdomen och vilka hjälpformer man anser vara värdefulla, tycks i större utsträckning bero på vilken världsbild man har än på vilken status man har (se tabell 10.6). Den rangordning av förklaringsmodellerna som man får, om man fördelar dem efter den genomsnittliga andelen som anser de i respektive modell ingående alternativen viktiga, blir för de med öppen världsbild, oavsett status: ekonomisk/demokrafisk, historisk/strukturell och natur/kultur. För de med sluten världsbild blir rangordningen: ekonomisk/

TABELL 10.5: Procentandelar som föredrar respektive finansieringsform av respektive statusgrupp som har öppen respektive sluten världsbild.

		Finansieringsform					
Världsbild	Status	Skatt	Skatt/ insam- lingar	Insam- lingar	Vet ej/ ej svar	Summa	n
Öppen	Låg	23	47	23	7	100	30
	Mellan	45	39	10	6	100	127
	Hög	61	36	4	0	101	56
	Samtliga	46	39	10	4	99	213
Sluten	Låg	8	13	75	4	100	24
	Mellan	12	15	69	4	100	73
	Hög	33	13	53	0	99	15
	Samtliga	14	14	68	4	100	112

TABELL 10.6: Genomsnittliga procentandelar för de med öppen respektive sluten världsbild av låg-, mellan- och högstatusgruppen som anser respektive förklaringsmodell viktig och respektive hjälpformsmodell värdefull.

	Låg status		Mellanstatus		Hög status	
	Världsbild		Världsbild		Världsbild	
	Öppen	Sluten	Öppen	Sluten	Öppen	Sluten
Förklaringsmodeller:						
Historisk/strukturell	80	39	75	43	73	46
Natur/kultur	36	49	28	46	26	48
Ekonomisk/demografisk	84	72	77	69	76	67
Hjälpformsmodeller:						
Politiska insatser	72	26	63	28	61	22
Privata insatser	48	34	18	22	16	40
Direkta insatser	88	65	76	67	69	56
Informationsinsatser	61	10	56	18	53	7

demografisk, natur/kultur och historisk strukturell, oavsett social position.

Skillnaden i andelar mellan de som anser ekonomiska/demografiska orsaker viktiga och de som anser historiska/strukturella orsaker viktiga är små för de med öppen världsbild. De med öppen världsbild betonar alltså historiska/strukturella orsaker, medan de med sluten världsbild förringar betydelsen av dessa orsaker och i stället betonar natur/kulturorsaker.

Lågstatusgruppen med sluten världsbild har den största andelen som anser natur/kulturorsaker viktiga medan högstatusgruppen med öppen världsbild har den lägsta andelen. Den sociala positionen saknar således inte betydelse, men världsbildsvariabeln tycks vara viktigare.

Om man undantar mellanstatusgruppen med sluten världsbild, blir rangordningen av hjälpformerna densamma för alla statusgrupper med samma världsbild, men olika för de två världsbildsgrupperna. De med sluten världsbild betonar, oavsett status, i större utsträckning än de med öppen världsbild privata insatser och i mindre utsträckning politiska insatser och informationsinsatser. Skillnaden är mest påtaglig när det gäller informationsinsatser.

Man kan alltså konstatera att världsbildshypotesen generellt bekräftas av våra data. Den andra hypotesen, att man kan kompensera en låg social position med en öppen världsbild, bekräftas också i stora drag. Den tredje hypotesen, att skillnaderna i u-landsorientering mellan olika statusgrupper skulle försvinna när man begränsar analysen till grupperna med extrema värden på världsbildsvariabeln, får inte stöd. I stället tycks det finnas en multiplikatoreffekt, framför allt när det gäller högstatusgruppen. En kombination av hög status och öppen världsbild ger den högsta graden av u-landsorientering.

Politisk uppfattning och världsbild

I föregående visade jag hur individens politiska åskådning påverkar hans/hennes u-landsorientering. En radikal inställning innebär generellt en högre grad av u-landsorientering. Den radikalism eller konservatism som finns hos våra respondenter är sannolikt nära relaterad till vissa psykologiska egenskaper hos dem. En konservativ samhällssyn präglas exempelvis i större utsträckning än en radikal samhällssyn av en stark betoning på den egna personen, den egna gruppen och det egna landet.

Hypotesen att andelen problemundvikare och egocentriker minskar och att andelen med ett globalt perspektiv ökar med ökad radikalitet, får, som framgår av tabell 10.7, stöd av våra data. Om man ser till världsbilden som sådan, har 22 % av VPK-anhängarna en öppen världsbild mot 9 % av moderaterna. De senare har en lika stor andel (9 %) med sluten världsbild mot endast 5 % av VPK-anhängarna. Avsikten med det här avsnittet, är att studera vilken roll världsbildsuppfattningen har i förhållande till den politiska uppfattningen.

Jag utgår även här från att den politiska uppfattningen är underordnad världsbildsuppfattningen, åtminstone när det gäller de två extremgrupper som redovisas här. Man kan förvänta sig att de med öppen världsbild, oavsett partitillhörighet, har högre u-landskunskap, positivare u-hjälpsattityd, större u-landsintresse och högre u-landsaktivitet än de med sluten världsbild. Om den politiska uppfattningen är underordnad världsbilden kommer skillnaderna mellan de borgerliga och de socialistiska partierna att försvinna i samband med att materialet delas upp efter öppen eller sluten världsbild.

Som framgår av tabell 10.8 stödjer våra data hypotesen, att de med öppen världsbild i större utsträckning än de med sluten världsbild har hög kunskap, positiv attityd, stort intresse och hög aktivitet oberoende av politisk uppfattning.

Jag har tyvärr inte möjlighet att kontrollera den tänkta gradvisa övergången till öppenhet, dvs att skillnaden i u-landsorientering mellan de som har en socia-

TABELL 10.7: Procentandelen problemundvikare, egocentriker och personer med globalt perspektiv av de med olika politisk åskådning.

Världsbilds-variabler	Totalt	Politisk åskådning				
		VPK	S	C	FP	M
Problemundvikare	38	28	33	34	32	41
Egocentriker	25	21	23	26	28	31
Globalt perspektiv	38	50	44	37	40	31
n	(1 621)	(269)	(785)	(572)	(249)	(316)

TABELL 10.8: Procentandelar med hög u-landskunskap, positiv u-hjälpsattityd, stor u-landsintresse och hög u-landsaktivitet av respektive partis anhängare med öppen respektive sluten världsbild.

Världsbild	Politisk åskådning	Hög kunskap	Positiv attityd	Stort intresse	Hög aktivitet	n
Öppen	VPK	68	59	80	76	59
	S	52	50	65	57	119
	C	55	52	62	63	71
	FP	53	56	56	56	32
	M	59	45	59	72	29
Sluten	VPK	8	0	0	25	12
	S	19	0	6	11	36
	C	33	0	6	17	36
	FP	14	0	7	21	14
	M	33	0	3	27	30

listisk och de som har en borgerlig grundsyn är mindre ju öppnare deras världsbild är. Jag kan endast visa att det föreligger skillnader i den riktning som jag hade förväntat mig mellan de båda undergrupperna. Om man utgår från den största skillnaden som förekommer mellan något socialistiskt och något borgerligt parti, finner man att hypotesen endast får stöd när det gäller kunskapsvariabeln. För totalmaterialet är skillnaden 12 procentenheter mellan andelen moderater och andelen socialdemokrater med hög kunskap. Denna skillnad minskar till 7 procentenheter för de med öppen världsbild. Skillnaden för de med öppen världsbild är störst mellan vänsterpartiet kommunisterna och moderaterna, och uppgår där till 9 procentenheter till VPKs förmån. Om man tittar på samtliga har ett borgerligt parti den största andelen med hög kunskap, men av de som har en öppen eller sluten världsbild har ett socialistiskt parti den största andelen med hög kunskap. Världsbildens betydelse för u-landskunskaperna är tydligen större för de socialistiska partiernas anhängare än för de borgerliga partiernas. Bland VPK-anhängare är andelen med hög kunskap mer än 50% högre för de med öppen världsbild än för samtliga (68% jämfört med 43%). För VPK-anhängare med en sluten världsbild är andelen med hög kunskap endast 8%. Moderaterna och centerpartisterna tycks vara betydligt mer okänsliga för världsbildsvariabeln. I bägge grupperna har 33% av de med sluten världsbild hög kunskap. Folkpartister med sluten världsbild avviker mer från det genomsnittliga svarsmönstret än anhängare av övriga partier. Detta kan ligga i linje med att folkpartisternas u-landsorientering även i övrigt tycks variera mer än övriga partiers.

För attitydvariabeln är skillnaden störst mellan moderaterna och kommunis-

terna både när man ser på hela urvalet och när man ser på de med öppen världsbild. Skillnaden är 14 procentenheter i båda fallen.

När det gäller intressevariabeln är skillnaden för riksgenomsnittet störst mellan moderaterna och vänsterpartiet kommunisterna (15 procentenheter). För de med öppen världsbild är skillnaden störst mellan folkpartisterna och kommunisterna. När det gäller de med öppen världsbild störs den vänster-höger-dimension som finns i riksurvalet av folkpartisterna, som har en alltför låg andel med stort intresse för att passa in i mönstret.

Kommunister med öppen världsbild har, liksom samtliga kommunister, en högre andel än övriga med hög aktivitet. Den minsta andelen har i riksurvalet centerpartiets anhängare. Av de med öppen världsbild har folkpartiets anhängare den minsta andelen med hög aktivitet. Även här kan man notera att kommunisterna och moderaterna, oavsett världsbild, har de största andelarna med hög aktivitet.

Som framgick tidigare, stämmer svarsfördelningen för frågan om finansieringsform helt med ideologihypotesen, dvs andelen som förespråkar skattefinansiering är större för anhängare av radikalare partier. Detta gäller också om man begränsar studien till de med öppen världsbild, medan nästan exakt det omvända förhållandet gäller för de med sluten världsbild. Andelarna här är dock relativt små och bygger på förhållandevis få personer (se tabell 10.9), varför det är svårt att med säkerhet uttala sig om detta förhållande.

TABELL 10.9: Procentandelar som föredrar respektive finansieringsform av de med olika politisk åskådning och världsbild.

		Finansieringsform					
Världsbild	Politisk åskådning	Skatt	Skatt/ Insam-lingar	Insam-lingar	Vet ej/ Ej svar	Summa	n
Öppen	VPK	58	25	12	5	100	59
	S	50	34	12	5	101	119
	C	44	44	11	1	100	71
	FP	38	53	9	0	100	32
	M	31	48	21	0	100	29
Sluten	VPK	8	0	92	0	100	12
	S	11	11	75	3	100	36
	C	14	11	72	3	100	36
	FP	14	21	64	0	99	14
	M	10	17	70	3	100	30

I övrigt kan man konstatera att den slutna världsbilden tycks ha stor betydelse för synen på finansieringsform. För alla partiers anhängare är det en betydligt större andel av de med sluten världsbild än av de med öppen världsbild som anser att u-hjälpen skall finansieras genom frivilliga insatser i stället för med skattemedel.

För alla med öppen världsbild, med undantag av anhängare av VPK, är det vanligast att anse att ekonomiska/demografiska orsaker är viktiga förklaringar till u-ländernas fattigdom. För VPK-anhängare är det vanligast att anse historiska/strukturella orsaker viktiga. De socialdemokratiska anhängarna har nästan lika stora andelar som anser de historiska/strukturella som ekonomiska/demografiska orsakerna viktiga. Detta gäller främst de med öppen världsbild av socialdemokraterna (se tabell 10.10). De bägge socialistiska partierna är alltså mer benägna än de borgerliga att betona strukturella förhållanden.

Genomgående har de med sluten världsbild en betydligt lägre andel som anser historiska/strukturella orsaker viktiga och en högre andel som anser natur/kulturorsaker viktiga. Skillnaden mellan grupperna är inte så stor när det gäller de ekonomiska/demografiska orsakerna. Som jag nämnde tidigare upplevs tydligen de alternativ, som ingår i denna förklaringsmodell (att u-länderna har för lite kapital, bristande utbildning och överbefolkning) som mer neutrala än andra orsaksalternativ och kan anses viktiga oavsett världsbild och politisk åskådning.

TABELL 10.10: Genomsnittliga procentandelar av de med olika politisk åskådning och världsbild som anser respektive förklaringsmodell viktig.

		Förklaringsmodeller		
Politisk åskådning	Världsbild	Historisk/ strukturell	Natur/ kultur	Ekonomisk/ demografisk
VPK	Öppen	86	21	68
	Sluten	46	47	66
S	Öppen	77	28	78
	Sluten	50	46	67
C	Öppen	68	29	81
	Sluten	38	44	71
FP	Öppen	68	25	76
	Sluten	42	40	68
M	Öppen	63	29	81
	Sluten	39	49	73

I tre fall – för VPK, centerpartiet och moderaterna – är andelen av de med sluten världsbild som anser natur/kulturorsakerna viktiga så stor att denna förklaringsmodell rangordnas på andra plats. Att det är kombinationen av politisk uppfattning och världsbild som påverkar synen på orsakerna, är som mest tydligt om man exempelvis ser på andelen som anser historiska/strukturella orsaker viktiga. Andelen ökar med ökad radikalitet och är genomgående större för de med öppen världsbild än för de med sluten. Även när det gäller natur/kulturorsaker och ekonomiska/demografiska orsaker framträder skillnaden klart. Den minsta andelen som anser natur/kulturorsaker viktiga har VPK-anhängare med öppen världsbild och den största andelen har moderater med sluten världsbild. Moderater med öppen världsbild förespråkar ekonomiska/demografiska orsaker i större utsträckning än andra, medan VPK-anhängare har den lägsta andelen som anser dessa orsaker viktiga.

Rangordningen för hjälpformsmodellerna (tabell 10.11) varierar med såväl världsbild som politisk uppfattning. Den enda grupp, som har en högre andel som anser politiska insatser värdefulla än som anser någon annan förklaringsmodell värdefull är VPK-anhängare med öppen världsbild. Dessa var också den enda grupp som betonade historiska/strukturella orsaker i större utsträckning än övriga förklaringsmodeller (se tabell 10.10).

I övrigt anser de med öppen världsbild i större utsträckning än andra att information i Sverige är värdefullt för u-länderna. Detta gäller generellt, men fram-

TABELL 10.11: Genomsnittliga procentandelar av de med olika politisk åskådning och världsbild som anser respektive hjälpformsmodell värdefull.

		Hjälpformsmodeller			
Politisk åskådning	Världsbild	Politiska insatser	Privata insatser	Direkta insatser	Informations-insatser
VPK	Öppen	74	4	71	59
	Sluten	26	11	64	20
S	Öppen	64	16	78	59
	Sluten	31	20	70	22
C	Öppen	56	32	81	64
	Sluten	27	30	65	10
FP	Öppen	61	30	81	59
	Sluten	26	22	74	23
M	Öppen	49	34	80	62
	Sluten	22	35	61	4

för allt för centerpartiet och moderaterna, som har så stora andelar att modellen för dem kommer på andra plats. Här verkar effekten av världsbilden ha betydelse, eftersom moderater i allmänhet har den minsta andelen som anser denna hjälpform värdefull. Centerpartister och moderater med sluten världsbild har den minsta andelen för informationsinsatser. De har, å andra sidan, de största andelarna som anser privata insatser värdefulla och modellen i fråga rangordnas på andra plats i stället för sist som för övriga grupper.

Hypotesen, att skillnaderna i u-landsorientering mellan anhängare av olika partier minskar med öppnare världsbild, får inte stöd i vårt datamaterial. Skillnaderna är desamma och accentueras till och med i några fall. Framför allt tycks en öppen världsbild ha betydelse för kommunisterna, vilket gör att skillnaderna mellan dessa och anhängare av de borgerliga partierna blir ännu större. VPK-anhängare med öppen världsbild – en liten grupp på totalt 59 personer – visar sig vara en av de otvivelaktigt mest u-landsorienterade grupperna.

Sammanfattningsvis kan man konstatera att människor som har en öppen världsbild har en väsentligt högre grad av u-landsorientering än de som har en sluten världsbild. En öppen världsbild visar sig kunna kompensera en låg social position och en konservativ politisk uppfattning, utom när det gäller kunskap. Detta hänger samman med att kunskap är starkt relaterat till utbildningsbakgrund, som i sin tur är relaterat till social position.

I stället för att skillnaderna beroende på social status eller politisk åskådning utjämnas inom respektive världsbildsgrupp i förhållande till totalurvalet, visar de sig snarare öka. En viss världsbild visar sig nämligen ha större betydelse för högstatusgruppens och för vänsterpartiet kommunisternas u-landsorientering än för övriga gruppers.

11. U-LANDSORIENTE-RINGEN I FRAMTIDEN

Det faller sig naturligt att i den avslutande delen av avhandlingen ta upp något om hur människors u-landsorientering kommer att se ut i framtiden. Av kapitel 6 framgick, att u-landsopinionen från den första mätningen, 1961, fram t o m 1968 blev alltmer positiv. Sedan dess har andelen positiva minskat något. Den nuvarande trenden tycks vara att opinionen i stort sett är stabil, men att den mycket långsamt förändrar sig i negativ riktning. Visserligen grundar sig detta uttalande om opinionen på svarsfördelningen för endast en fråga, men en del andra förhållanden i samhället stöder denna uppfattning. När det gäller de övriga u-landsfrågorna som jag har behandlat, har jag inga möjligheter att göra liknande jämförelser över tid.

Innan man kan säga något om den framtida u-landsorienteringen måste man se lite närmare på opinionsbildningen och hur de olika u-landsvariablerna hänger samman.

De inbördes sambanden mellan u-landsvariablerna

Att det på u-landsområdet föreligger starka samband mellan kunskap, aktivitet och intresse, har redan visats av Nowak (1977:27). Jag skall komplettera bilden genom att föra in attitydvariabeln.

Korrelationerna i tabell 11.1 stämmer väl med mina förväntningar om eventu-

TABELL 11.1: Sambanden mellan u-landskunskap, u-hjälpsattityd, u-landsintresse och u-landsaktivitet.

	Attityd	Intresse	Aktivitet
Kunskap	0,27	0,34	0,28
Attityd		0,36	0,32
Intresse			0,44

ella samband.[1] Hög kunskap innebär positiv attityd, stort intresse och hög aktivitet. Positiv attityd innebär stort intresse, hög aktivitet, osv. Av de AID-analyser som gjorts med "kunskap", "aktivitet" och "attityd" som beroende variabler, framgår också hur nära variablerna hänger samman. För både kunskap och aktivitet är intresse den variabel, som svarar för den största andelen av den totalt förklarade variansen. Vid kunskap förklarar den 10% av variansen (totalt förklaras 26%) och vid aktivitet 16% (också här förklaras totalt 26% av variansen). Som kommer att framgå nedan, finns den dock inte med i AID-trädet för attitydvariabeln. För u-hjälpsattityden tycks andra variabler av mer psykologisk karaktär ha betydelse. Vid analysen av u-landsaktiviteten och även vid analysen av attityden (när analysen gjordes uteslutande på enskilda items) fanns kunskapsvariabeln med bland viktiga prediktorer. På olika sätt kan man alltså se, hur u-landsvariablerna hänger samman med varandra.

Ur opinionsbildningssynpunkt är det oftast inte bara existensen av ett samband, dess riktning och styrka, som är intressant, utan även i vilken ordning variablerna, mellan vilka det föreligger ett samband, uppträder. När det gäller bildandet av opinioner är sannolikt en persons ställningstagande viktigare än att han/hon har hög eller låg kunskap, stort eller litet intresse, hög eller låg aktivitet. Det föreligger dock en växelverkan mellan dessa variabler, vilket gör det svårt att avgöra var processen börjar och slutar.[2]

"Det är naturligtvis en process av interaktion, som går fram och tillbaka mellan preferens och förnuft och sedan måhända en ändrad preferens, men betydelsen av nedärvda partiidentifikationer, användandet av referensgrupper vid åsiktsbildningen, vikten av att vissa åsikter ger upphov till speciella psykiska belöningar – allt detta tyder på att en vanlig ordningsföljd är: åsikter först, information och motiveringar därefter. Vi har numera starka experimentellt grundade indicier för att stödja detta påstående." (Lane/Sears, 1969:110)

En åsikt om någonting kommer dock inte bara av sig själv; en förutsättning är att man percepierar objektet i fråga. Varseblivningen kräver vanligtvis att det redan finns ett visst intresse för objektet, varför det är rimligt att anta, att det föreligger en nära relation mellan attitydvariabeln och intressevariabeln.

Om man är intresserad av en viss företeelse, kommer man lättare att uppmärksamma information om den än om man inte är det och skaffar sig därigenom mer kunskap. Möjligtvis söker man också information genom att delta i aktiviteter som är opinionsbildande och genom att diskutera med andra människor. Därigenom blir man sannolikt ännu mer intresserad och engagerad. För människor som är intresserade av u-länder skulle detta alltså över tid leda till en cirkelgång, som skulle göra dessa människor alltmer u-landsorienterade. Förhoppningsvis skulle också fler och fler människor komma att involveras. Det senare förutsätter att människor "matas in" i cirkeln på ett eller annat sätt. Det kan också hända att cirkeln bara fungerar i det första ledet, dvs för det begrän-

sade antal personer som redan befinner sig i cirkeln. I detta fall får man anta, att det även finns en cirkel som fungerar på samma sätt fast i negativ riktning för de som står utanför den första cirkeln. De som är ointresserade och negativt inställda, har låga kunskaper och aldrig tänker på eller diskuterar u-länder eller går på möten eller föredrag av utrikespolitisk karaktär, fortsätter då att vara mindre ulandsorienterade än andra. Sannolikt ökar klyftan mellan de båda grupperna.

Ett ställningstagande kan ha olika grunder. För att förenkla verkligheten något, kan man tala om två olika ställningstaganden – ett *direkt* och ett *indirekt*. Med det direkta ställningstagandet menar jag, att det är företeelsen i sig eller objektet som sådant, som gör att man tar ställning. Detta kräver att det är en företeelse som på olika sätt ges uppmärksamhet, exempelvis i massmedia. Ställningstagandet är alltså här förenat med exponering för information och, i samband med detta, skapandet av ett visst intresse. Informationen leder till att man uppmärksammar frågan, att man blir intresserad och att man tar ställning. Ställningstagandet kan vara olika väl underbyggt för olika grupper av individer, beroende på deras sociala bakgrund och kunskapsnivå och liknande variabler, som påverkar förmågan att integrera och bearbeta informationen.

Med ett indirekt ställningstagande menar jag, att man låter den bild man har av verkligheten, och inte företeelsen i sig, styra ens ställningstagande. I det fallet kommer den politiska åskådningen och världsbilden att avgöra vilken ställning man tar. Exponering och intresse spelar naturligtvis också in, men det är inte dessa faktorer som avgör ställningstagandet.

Två områden, där det finns exempel på dessa två typer av ställningstaganden, är USAs krigföring i Vietnam och den svenska biståndspolitiken. Vietnamkriget blev centralt för en bredare allmänhet genom nyhetsförmedlingen i massmedia i slutet av 1960-talet och början av 1970-talet. Det nyväckta intresset för dessa områden kunde utnyttjas av opinionsbildare med klart definierade syften. Medvetenheten hos allmänheten förstärktes genom olika massaktiviteter (som i vissa fall riktade sig just mot massmedias nyhetsförmedling) och alternativa informationsinsatser, vilket gjorde företeelsen som sådan intressant. Många tog säkert ställning mot kriget och för det vietnamesiska folket, utan att deras ställningstagande var grundat på kunskap. Man kan anta, att ett sådant ställningstagande leder till informationssökning och deltagande i aktiviteter, som kan stödja en i den uppfattning man redan har och som i sin tur kan leda till ett ökat intresse och engagemang, osv, i ett cirkelförlopp som beskrevs ovan. Ställningstagandet mot Vietnamkriget gav säkert en hel del människor en ändrad världsbild. Säkert ändrades också deras syn på u-länderna och biståndet till dessa länder, genom den information och kunskap de senare skaffade sig i debatten om Vietnam.

Som jag har påpekat tidigare har u-hjälp och u-länder sällan givits någon större uppmärksamhet i massmedia. Det är därför troligt, att ett ställningsta-

gande till dessa företeelser i större utsträckning är grundat på individens vanliga referensramar för att bedöma olika företeelser, än på information om objekten. Just i det här fallet förefaller de referensramar, som den politiska åskådningen och världsbilden ger, ha större betydelse än någon annan referensram. Min uppfattning är således, att det i första hand är den politiska åskådning och den världsbild man har, som påverkar ens intresse och attityder.

Ur en rationell synvinkel är det naturligtvis bra om ett ställningstagande – oavsett typ – är baserat på kunskap, men man kan alltid diskutera vilken typ av kunskap som är mest relevant. I undersökningen har vi ställt konventionella kunskapsfrågor om u-länder och u-hjälp, men de intressantaste frågorna i sammanhanget är egentligen, i vilken utsträckning man ser samband mellan de rika och de fattiga länderna. Det är här intressantare att veta, om människorna har insikt och medvetande än om de har faktakunskaper.

En AID-analys med u-hjälpsattityd som beroende variabel

Eftersom attitydvariabeln förefaller mest väsentlig i sammanhanget, kommer jag nedan att redovisa en AID-analys gjord, med u-hjälpsattitydvariabeln som beroende variabel, i syfte att identifiera grupper med skilda uppfattningar om värdet av u-hjälp.[3]

I figur 11.1 redovisas resultatet från analysen.[4] Alla index och enskilda items i undersökningen har utgjort potentiella prediktorer. Totalt har dessa uppgått till 45. Medelvärdet på attitydvariabeln för hela samspelet är 1,7 på en skala från 0 till 3.

I analysen har den första uppdelningen skett i variabeln "problemundvikande". De som har en problemundvikande attityd och de som ligger mitt på skalan (medelhögt problemundvikande) är mer negativa (subgrupp 2) än de som inte har en problemundvikande attityd (subgrupp 3).

Subgrupp 2 uppdelas i nästa steg i variabeln "egocentrism", så att de med markerad egocentrisk attityd samt de i mellangruppen bildar subgrupp 4. I denna grupp sker återigen delning i variabeln "problemundvikande". Slutgrupp 10, som är en av de två grupper som utgör resultatet av denna delning, utgör den i särklass mest negativa gruppen och består av de som har en extremt problemundvikande attityd. Medelvärdet för u-hjälpsattityden är för denna grupp 1,2 mot 2,6 för den mest positiva gruppen.

Subgrupp 3 uppdelas i variabeln "finansieringsform", så att de som förordar en frivillig finansiering bildar en slutgrupp (6) och övriga en subgrupp 7. Den se-

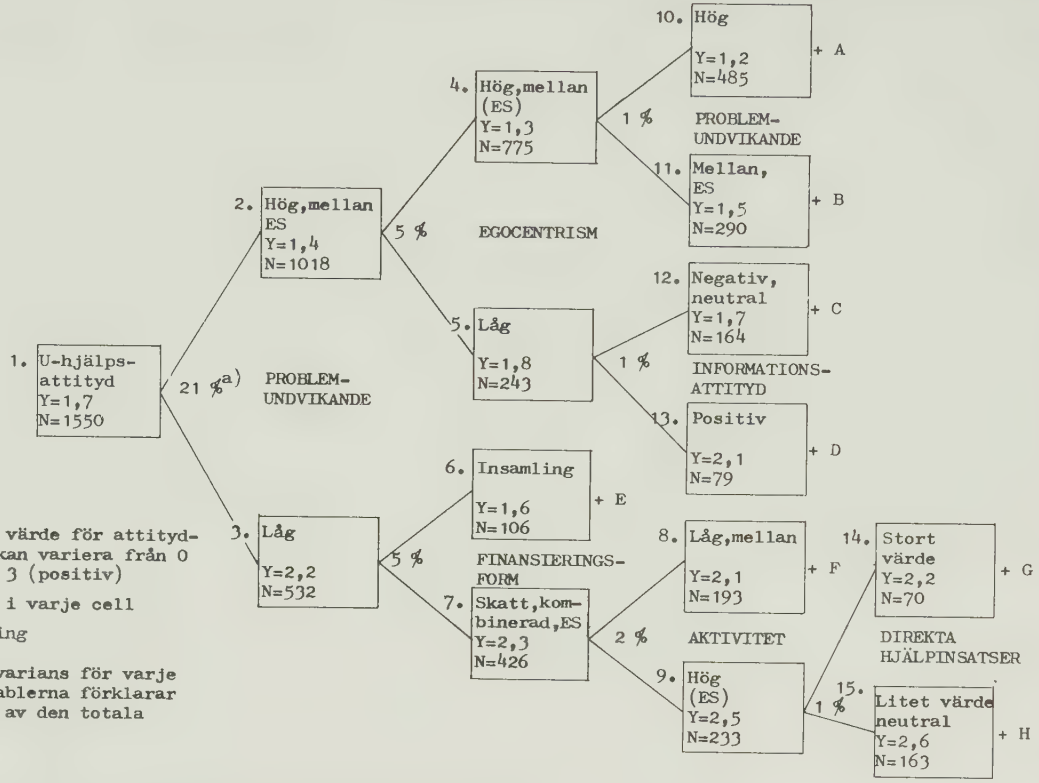

KOD:

Y = genomsnittligt värde för attityd-variabeln som kan variera från 0 (negativ) till 3 (positiv)

N = antal personer i varje cell

\+ = slutlig indelning

a) Andel förklarad varians för varje uppdelning. Variablerna förklarar tillsammans 36 % av den totala variansen.

FIGUR 11.1: AID-träd för "u-hjälpsattityd" som beroende variabel.[5)]

nare gruppen delas därefter i indexet "aktivitet". De högaktiva är, som förväntat, mer positiva än övriga och bildar själva grupp 9. Denna grupp delas slutligen efter inställning till direkta hjälpinsatser ("leverera mat och sjukvårdsmaterial", "främja utbildningen" och "utveckla familjeplanering och barnbegränsning"). De som anser att dessa insatser är av stort värde bildar slutgrupp 14, och är genomsnittligt mindre positiva än de som har andra uppfattningar om dessa hjälpinsatser. De senare bildar slutgrupp 15 och utgör den mest positiva gruppen.

I tabell 11.2 beskrivs de grupper, som blev slutresultatet av AID-analysen. Den extremt negativa gruppen är, som synes, lätt att karaktärisera. Den består av allmänna problemundvikare med egocentrisk personlighetsläggning. Den positiva gruppen består av problemmedvetna, u-landsaktiva personer, som anser att u-hjälpen bör finansieras genom skatter eller både genom skatter och frivilliga bidrag. De är inte särskilt positiva till direkta hjälpinsatser (vilket innebär att en stor del av dem är positiva till politiska insatser). Den positiva gruppen utgör ca 11 % av de som ingår i undersökningen och den negativa gruppen ca 31 %.

Inte någon av de bakgrundsvariabler, som jag tidigare har behandlat och som

TABELL 11.2: Beskrivning av de slutliga grupperna från AID-analysen av attitydindexet.

	Antal	%	Attityd-poäng
A. Högt problemundvikande, hög och medelhög egocentrism	485	31,3	1,2
B. Medelhögt problemundvikande, hög och medelhög egocentrism	290	18,7	1,5
C. Högt och medelhögt problemundvikande, låg egocentrism, negativ och neutral informationsattityd	164	10,6	1,7
D. Högt och medelhögt problemundvikande, låg egocentrism, positiv informationsattityd	79	5,1	2,1
E. Lågt problemundvikande, frivillig finansiering	106	6,8	1,6
F. Lågt problemundvikande, skatte- och kombinerad finansiering, låg och medelhög aktivitet	193	12,5	2,1
G. Lågt problemundvikande, skatte- och kombinerad finansiering, hög aktivitet, direkta hjälpinsatser värdefulla	70	4,5	2,2
H. Lågt problemundvikande, skatte- och kombinerad finansiering, hög aktivitet, direkta hjälpinsatser av lågt eller medellågt värde	163	10,5	2,6
Totalt	1 550	100,0	1,7

visat klara samband med såväl indexet ingående enskilda items som med indexet som sådant, har framkommit som viktiga förklaringsvariabler vid AID-analysen. Det är förhållandevis vanligt i analyser av denna typ, att samband mellan den beroende variabeln och bakgrundsvariabler uteblir (Bell/Turner/Rosen, 1975; Bayer, 1977). Bayer (1977:38) menar att en förklaring till detta är, att bakgrundsvariablerna har starka samband med andra prediktorer. Om en sådan variabel kommer upp i analysen på grund av att den har högre förklaringsvärde än någon nära relaterad bakgrundsvariabel, återstår förhållandevis lite av variansen att förklara av bakgrundsvariabeln.

Den viktigaste prediktorn vid en AID-analys med huvudsakligen bakgrundsvariabler som prediktorer (se Hedman, 1977c:104), "utbildning", har inte vid något tillfälle kommit upp i denna analys.[6] Korrelationskoefficienten mellan variablerna "utbildning" och "problemundvikande" är, som förväntat, negativ, men inte särskilt hög (–0,23), varför den inte borde ha hindrat utbildningsvariabeln från att komma med i analysen.

En annan förklaring till att inte någon bakgrundsvariabel finns med i analysen är att slumpen spelar in.

"When several variables are almost equally good as predictors, in any given split, then the likelihood is greater that sampling variability has had a hand in selecting one rather than another as that variable to be actually used in the split." (Sonquist/Baker/Morgan, 1973:79)

Man kan också konstatera, att de i AID-analysen framkomna variablerna har ett begränsat förklaringsvärde. Detta innebär sannolikt, att ett antal viktiga förklaringsvariabler inte har inkluderats i analysen (att en del av den oförklarade variansen består av mätningsfel och liknande, bortser jag från här).[7] Analysen förklarar ca 36 % av den totala variansen. I undersökningar av det här slaget är detta ändå ett acceptabelt resultat. Bell/Turner/Rosen (1975:380), vars AID-analys förklarar 25 % av variansen, menar att

". . . Although there is a sizeable percentage (75 per cent) of the variance unexplained, it is not much larger than the unexplained variance found in most of sociological research."

Av AID-analysen får man ytterligare belägg för att de psykologiska variablerna har stor betydelse för att förklara inställningen till u-hjälp. Som framgår av tabell 11.3, har de psykologiska variablerna som ingår i världsbildsindexet även stor betydelse för kunskap, intresse och aktivitet.

TABELL 11.3: Procentandelar med hög u-landskunskap, positiv u-hjälpsattityd, stort u-landsintresse och hög u-landsaktivitet av grupper med olika värden på variablerna "problemundvikande", "perspektiv" och "egocentrism" samt sambandet mellan variablerna uttryckt med Pearsons produktmoment-korrelationskoefficient.[8]

	Problemundvikande				Globalt perspektiv				Egocentrism			
	1 Nej	2 Ja	Diff 1–2	Korr.-koeff.	1 Ja	2 Nej	Diff 1–2	Korr.-koeff.	1 Nej	2 Ja	Diff 1–2	Korr.-koeff.
Hög kunskap	48	27	+21	−0,22	44	28	+16	0,15	51	25	+26	−0,13
Positiv attityd	40	3	+37	−0,51	28	9	+19	0,27	37	2	+35	−0,25
Stort intresse	51	16	+35	−0,36	46	18	+28	0,26	49	17	+32	−0,18
Hög aktivitet	51	22	+29	−0,28	45	22	+23	0,23	51	21	+30	−0,15

Den framtida u-landsopinionen

Jag skall nedan ge några synpunkter på de faktorer, som utifrån den tidigare analysen kan antas vara viktiga för u-landsopinionens utveckling. Jag börjar med de faktorer som kan verka i negativ riktning. Dessa är framför allt av ekonomisk karaktär.

Något som skulle kunna göra att allmänheten i framtiden blev mer negativt inställd till u-länder och u-hjälp, skulle vara att vi i Sverige skulle hamna i en ekonomisk kris. I ett samhälle med stor arbetslöshet, nolltillväxt och hög inflation vore det naturligt om viljan att avstå resurser till andra, fattigare människor, skulle minska. Det finns emellertid inga bevis eller ens indicier på att det är på det sättet, vare sig på nationell nivå eller på individnivå. Om man ser till opinionsutvecklingen i våra grannländer Danmark och Norge, tycks det närmast vara så att det omvända förhållandet gäller, men även här är uppgifterna för få och varierande för att några säkra slutsatser skall kunna dras.

En annan ekonomisk faktor, som skulle kunna bidra till en mer negativ u-landsbild är biståndets storlek. Biståndet har under de senaste åren ökat kraftigt. Genom att kunskapen om storleken sprids till större grupper av människor som tidigare inte haft anledning att fundera över biståndets berättigande, kommer sannolikt tendensen till en mer negativ u-landsopinion att förstärkas, särskilt eftersom attityden i så begränsad utsträckning tycks bygga på djupare kunskaper och insikter i u-landsproblematiken.

Åldersstrukturen i det svenska samhället kommer, enligt alla beräkningar, att bli mer snedfördelad än den är idag. Vi kommer att få en population med en större andel äldre människor. De äldre är, som framgått, mindre positiva och engagerade än yngre människor när det gäller u-hjälp och u-länder, varför denna utveckling generellt skulle påverka opinionen negativt. Sambandet mellan ålder och u-landsorientering kan dock till stor del förklaras av att de äldre har sämre formell utbildningsbakgrund än de yngre. I takt med att utbildningen förbättras och en allt större del av svenska folket får tillgång till högre utbildning, kan effekten av åldersvariabeln tänkas bli mindre.

Något som i framtiden skulle kunna göra svenska folket mer positivt inställt till u-hjälp och u-länder är alltså, att utbildningsnivån i det svenska samhället successivt höjs. Eftersom det finns ett så påtagligt positivt samband mellan u-landsorientering och formell utbildningsbakgrund, kan man förvänta sig att en större andel av svenska folket då blir u-landsorienterade. På lång sikt är en förbättrad utbildning den viktigaste variabeln i det här sammanhanget, eftersom utbildningen visar sig ha stor betydelse även för andra variabler och följaktligen även indirekt kan påverka u-landsorienteringen, som i fallet med åldersvariabeln. De högutbildade diskuterar exempelvis u-landsfrågor i större utsträckning än de lågutbildade. En högre utbildning gör det mer troligt att man

inom familjen diskuterar u-landsfrågor, vilket kan göra att även barnen blir intresserade. Eftersom de med hög utbildning har en mer realistisk och global syn på problematiken än övriga, överför de sannolikt denna bild av verkligheten – en öppen världsbild – till sina barn.

Med högre utbildning följer oftast också en bättre yrkesposition, högre inkomst och ökad rörlighet på arbetsmarknaden. Dessa faktorer tillsammans gör att den geografiska rörligheten ökar. Genom att biståndsverksamheten byggs ut blir det lättare att skaffa sig yrkeserfarenhet utomlands inom biståndssektorn. Med ett allmänt ökat välstånd ökar antalet resor utomlands. Detta ger människor möjlighet att lära känna andra kulturer och beteendemönster. Om detta leder till en, allmänt sett, ökad u-landsorientering bland svenska folket är svårt att säga (se Katz, 1960). Direkta kontakter med främmande länder bör stimulera intresset för och även öka kunskapen om länderna i fråga. Detta bör i sin tur påverka diskussionen om andra länder, vilket på lång sikt kan innebära en ökad u-landsorientering.

Under efterkrigstiden har urbaniseringen ökat allt mer. Det finns ett samband mellan boendeortens täthetsgrad och de flesta u-landsvariabler. De som bor i större tätorter och städer är mer positivt inställda till u-hjälp och u-länder än glesbygdsborna. I den mån urbaniseringen fortsätter, kan detta verka i en för u-landsopinionen positiv riktning. Detta är naturligtvis också, åtminstone delvis, ett skensamband på samma sätt som med åldersvariabeln. De som bor i tätorter har helt enkelt genomsnittligt högre utbildning.

I framtiden kan urbaniseringen ändå bli en faktor som verkar i motsatt riktning, genom att den kan förstärka tendensen till privatisering och isolering och därmed också till problemundvikande.

"Several who have investigated authoritarian and xenophobic postures see an increasing incidence of these phenomena as more Americans, uprooted from their original environments, become insecure in growing metropolitan areas and tend to spend their working hours in large bureaucracies and their leisure in absorbing the irrational appeals of mass media. Social and economic mobility may augment the anxieties of the newly rich and well-to-do, increasing their irrationality and hostility to new and different ideas. The drive of the depersonalized, the isolated, and the standardized American may be toward an 'escape from freedom' in order to gain security and stability." (Hero, 1959a:109)

Massmedias roll i sammanhanget är, som antyds i citatet ovan, inte helt oväsentlig. Egentligen vet man fortfarande mycket lite om, hur olika massmedia fungerar för olika grupper av människor på det här området. Något man vet är dock att ett allmänt passivt TV-tittande inte tycks ge några bestående effekter på u-landsorienteringen, medan däremot en högre exponering för vissa typer av program – nyhets-, magasin- och dokumentärprogram – tycks ha en viss effekt även på grupper med dåliga förutsättningar för att kunna förändras. Vad innebär detta egentligen? De som ser allt eller det mesta på TV, ser naturligtvis

också de program som kan ge information om andra länder. Om de kunde uppmuntras till att vara mer selektiva i sitt TV-tittande, skulle detta med all sannolikhet innebära att de valde bort just de magasin- och dokumentärprogram, som bättre än andra program kan ge förklaringar till händelser. Man skulle då komma till den något ovanliga slutsatsen, att det passiva TV-tittandet, åtminstone ur u-landsorienteringssynpunkt, kan ha positiva effekter. Något stöd för detta har data i den här undersökningen dock inte givit.

Med högre utbildning, är det troligt att människor övergår till att ägna mer tid åt att läsa tidningar och tidskrifter. Dessa har visat sig ha större betydelse för u-landsorienteringen. I och med att alla människor får en högre utbildning kan de lägre statusgrupperna i samhället kanske lättare tillgodogöra sig utrikesmaterialet i dagspressen; kunskapsvariabeln uppvisar nu inte något som helst positivt samband med tidningsläsning för lågstatusgruppen, medan den däremot har stor betydelse för högstatusgruppen.

Massmedias innehåll har naturligtvis också betydelse i sammanhanget. Mycket tyder på att det utrikespolitiska materialet i massmedia generellt får större och större utrymme och att detta också gäller biståndsfrågor.[9]

Något som direkt anknyter till opinionsbildningen, och som kan göra att u-landsorienteringen i framtiden ökar, är att de grupper i samhället som har de formella möjligheterna att skapa opinioner – den politiska eliten, massmediarepresentanter, representanter för skolan, näringslivet, fackföreningsrörelsen, statskyrkan och frikyrkorna – är betydligt mer u-landsorienterade än en bredare allmänhet. Detta ökar naturligtvis bara u-landsorienteringen om dessa eliter utnyttjar sina kommunikationsresurser och -möjligheter för att påverka andra och om dessa andra är påverkbara. Koritzinsky (1970:30) menar, att informations- och kunskapsklyftorna mellan valmanskåren och de politiska ledarna sannolikt blivit mindre efter andra världskriget och att det framför allt är väljarna, som har anpassat sig till den politiska elitens uppfattning. Han anser, att allmänheten i framtiden kommer att bli mer allmänt intresserad av och kunnig på u-landsområdet.

"In achieving, modernized or modernizing societies with relatively open channels of mobility and free access to information the decisionmaking elite will probably be ahead of the 'people' rather than lagging behind as is often the case in societies where all these properties are absent. Hence, the idea of public opinion as a stimulus forcing the elite to disarm, particularly since elections – those big, institutionalized public opinion polls – deal with so big issue-bundles and -packages that one only rarely will know what the attitude of the electorate to any specific issue has been." (Galtung, 1976:181)

Det är också troligt, att politikerna kommer att fästa allt större uppmärksamhet vid utrikespolitiska frågeställningar i framtiden och att biståndsfrågorna i det avseendet kommer att vara ett av de prioriterade områdena. Om man ser på norska förhållanden, visar det sig att u-landsproblematiken och nedrustnings-

frågor stadigt har upptagit en allt större andel av det utrymme som i partiprogrammen ägnas utrikespolitik. 1969 ägnades i genomsnitt 28 % av utrikespolitiken i programmen åt u-hjälp, u-länder och liknande, medan motsvarande andel för 1953 var 5 % (Koritzinsky, 1970:66).

Sammanfattningsvis kan man konstatera, att de flesta här behandlade faktorerna verkar i en för u-landsorienteringen positiv riktning. Det är emellertid inte antalet faktorer i sig som är intressant, utan snarare *styrkan* hos var och en av dessa faktorer. Den likgiltighet för biståndsfrågor som återfinns hos en stor del av svenska folket och som beror på att man inte förstår vilka effekter olika biståndspolitiska åtgärder kommer att få och på att åtgärderna oftast inte har någon direkt relevans för den enskilde individen, gör att u-landsorienteringen i stor utsträckning är beroende av mer eller mindre tillfälliga händelser i omvärlden (se Allardt, 1975:124).

De faktorer som här har visat sig ha betydelse för u-landsorienteringen kommer således endast att ha marginell effekt i förhållande till sådana företeelser som exempelvis en ekonomisk depression som direkt drabbar den enskilde, eller negativa skriverier om misslyckade biståndsprojekt och liknande. Mycket talar också för, att de skillnader i u-landsorientering som är resultatet av social position, politisk åskådning och världsbild i framtiden snarare kommer att öka än minska.

NOTER

1 Den korrelationsmatris som redovisas av Nowak (1977:27) är inte direkt jämförbar med den i tabell 11.1, eftersom tabellerna inte bygger på exakt samma antal respondenter och indexen är konstruerade på olika sätt.

2 Jag är inte helt säker på att man kan tala om att opinionsbildningsprocesser avslutas, såvida inte den företeelse om vilken opinionen bildas i någon mening upphör att existera. Därför borde man egentligen bara tala om hur opinionsbildningsprocesser initieras.

3 Nowak (1977:78, 81 och 83) har genomfört liknande analyser för variablerna kunskap, intresse och aktivitet.

4 AID står för Automatic Interaction Detection – en analysmetod för deskriptiva studier som introducerades 1964 av J. Morgan och J. Sonquist. Metoden har sedan dess använts inom en rad olika ämnesområden som t ex medicin, juridik och sociologi.

Metoden finns beskriven i flera verk. Här har huvudsakligen Bell/Turner/Rosen (1975), Bayer (1977), Sonquist/Baker/Morgan (1973) samt Tornstam (1973) använts.

Man utgår vid analysen från en *beroende variabel* och ett antal oberoende variabler, s k *prediktorer*. I det första steget i analysen studeras en given populations värde på den beroende variabeln. Den prediktor som förklarar största delen av variansen inom den beroende variabeln väljs ut och populationen dikotomiseras efter prediktorn på sitt mest variansförklarande sätt (dvs vissa värden på prediktorn kommer att tillhöra den ena delpopulationen medan övriga

värden på prediktorn kommer att tillhöra den andra delpopulationen). Denna procedur upprepas sedan för varje delpopulation och avslutas först när vissa stoppkriterier uppfyllts. Målet med denna uppdelning av materialet är att få fram delpopulationer som parvis är så *heterogena* som möjligt.

Processen fortsätter tills antingen

a) antalet personer i varje subgrupp är för litet. I vårt fall fick delpopulationen inte understiga 30 personer.

b) mellankvadratsumman understiger en godtycklig konstant (som i vår undersökning var 0,8); dvs man sätter en nedre gräns för hur mycket en variabel måste förklara av variansen för att ytterligare en uppdelning skall göras. Om de kvarvarande variablerna inte förklarar mer än vad denna konstant anger anses de för svagt relaterade till den beroende variabeln.

c) inget av variansen återstår att förklara. Detta händer ytterligt sällan. I regel förklarar analysen högst 25–30 % av variansen.

d) residualkvadratsumman i en delpopulation understiger en konstant som beräknas av programmet.

e) antalet subgrupper uppgår till det antal som på förhand bestämts.

5 De som ej har svarat på en viss fråga (i figuren betecknade med ES) har medtagits i analysen och fått ett separat värde på variabeln. Internbortfallet är för de flesta variabler relativt litet och bör ej påverka resultatet i någon nämnvärd utsträckning. I några fall markerar en parantes att gruppen är så liten att man inte med säkerhet kan dra några slutsatser om den. Genom att införa interbortfallet i analysen har det varit möjligt att öka antalet personer i analysen avsevärt, utan att detta innebär några egentliga nackdelar. För övrigt kan bortfallets placering i AID-trädet vara lika intressant som något annat variabelvärdes placering.

6 Hedman (1977c:104) visar, att de bakgrundsvariabler, som i många sammanhang visat sig ha betydelse för inställningen till olika u-hjälpsfrågor, endast kan förklara en mycket liten del av variansen när det gäller just attitydvariabeln. I denna AID-analys användes 15 prediktorer. Nio av dessa var direkta bakgrundsvariabler. En – statusvariabeln – utgjorde ett sammanfattande mått på individernas sociala position och var alltså en variant av bakgrundsvariabel. Övriga fem variabler mätte inställningen till våra fem riksdagspartiers politik. Totalt kunde dessa variabler endast förklara 14 % av variansen.

7 Även om man naturligtvis kan göra separata analyser för demografiska variabler och för beteende- och attitydvariabler, finns det inget som hindrar att man blandar dessa typer av variabler om syftet med analysen är att undersöka interaktionen mellan dem (Bell/Turner/Rosen, 1975:380).

8 Korrelationskoefficienterna anger korrelationen mellan variablerna kunskap, attityd, intresse samt aktivitet och problemundvikande, perspektiv och egocentrism.

9 Koritzinsky (1970:36 och 87) har analyserat ledare i fem norska dagstidningar vart fjärde år från 1947 till 1967 och finner att andelen utrikespolitiskt material har ökat under hela denna period.

12. ENGLISH SUMMARY. SWEDISH PUBLIC OPINION ON DEVELOPMENT AID

In the autumn of 1974 a survey of public opinion about aid to developing countries was conducted on a sample of the Swedish population. In addition to this sample of the general public, three samples were drawn of groups whom we assumed to be able to influence public opinion.

In this book I have tried to describe and analyse the "Third World orientation" of the Swedish public and of local opinion-makers, journalists and participants of international study-circles. I use the term "Third World orientation" to mean knowledge about, interest in and activities concerning developing countries, attitude to development aid and opinions about the causes of poverty in these countries, the possible ways of helping them and of financing development aid (see figure 12.1).

I have described the development of public opinion about aid to developing countries, and discussed some factors which I think may be of relevance to public opinion about these issues in the future. In this connection I have also discussed the question how opinions are created and diffused in society, and how they change.

I have tested the following hypotheses:

The Status hypothesis: A person's degree of Third World orientation increases with his social status.

The General Identification hypothesis: If a person with a low social status identifies himself with the people in the developing countries he is more likely to become Third World oriented than if he does not. His identification compensates for his low status.

The Class Identification hypothesis: If a person views Sweden as a class-society, and identifies with the working class, he is more likely to exhibit a Third World orientation, than others at his status-level.

The Isolationism hypothesis: If a person with a low social status feels that he has enough problems of his own he is less likely to become Third World oriented than if he does not.

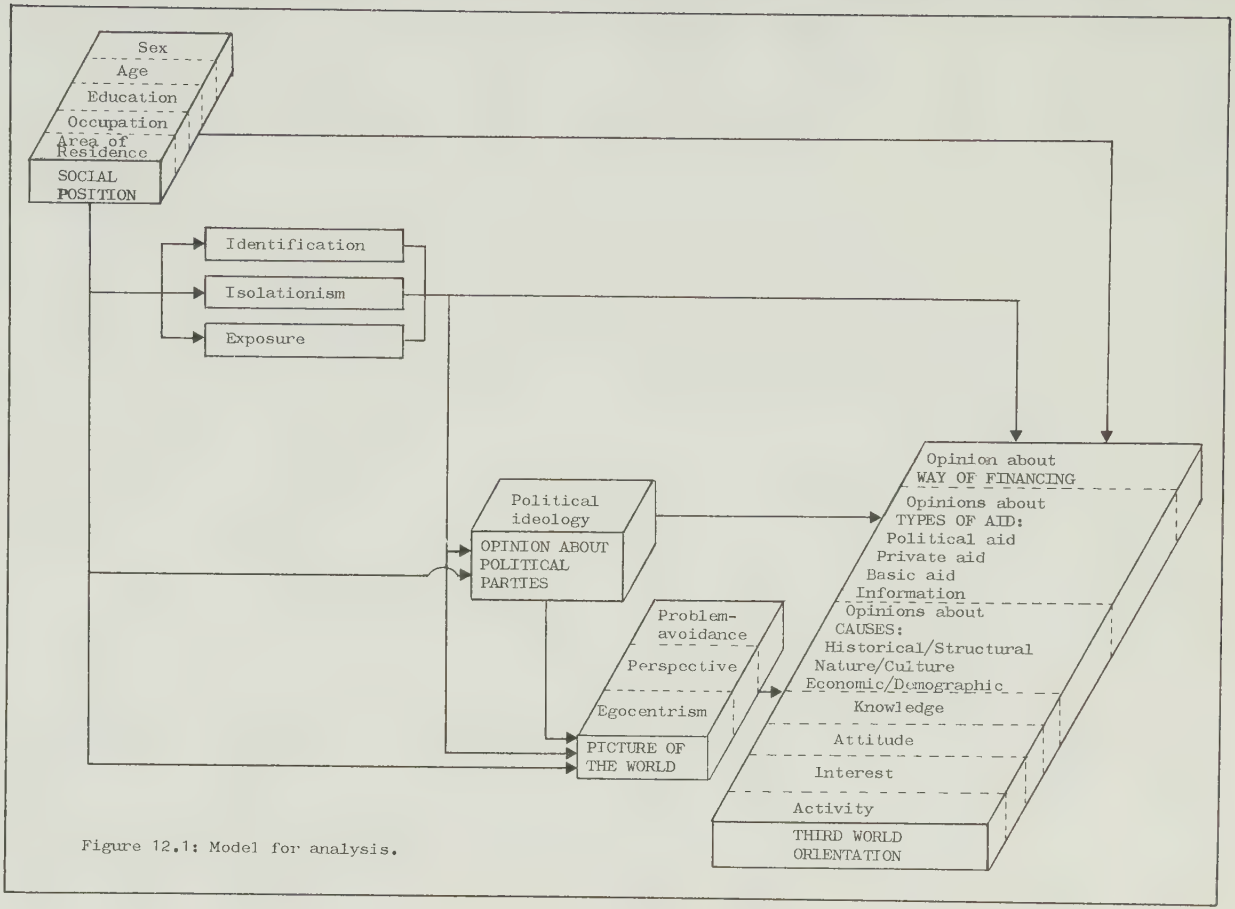

Figure 12.1: Model for analysis.

The Exposure hypothesis: A high degree of exposure to Mass Media leads to a high degree of Third World orientation mainly because the likelihood of coming across information about developing countries increases.

The Ideology hypothesis: The more radical a party a person supports, the more Third World oriented he is likely to be.

The Picture of the World hypothesis: The more open a picture of the world (the term will be explained later on) a person has, the more Third World oriented he is likely to be.

The main part of this book deals with data about the general public which was collected by the Department of Audience and Programme Research of the Swedish Broadcasting Corporation during September and October 1974. The sample which is representative of the Swedish population between the ages of 16 and 70 consisted of 2 508 people. A questionnaire was sent to these people in September and in October they were contacted by telephone for an interview. Unless I have stated otherwise, the figures in this book are based on the 65 % who both replied to the questionnaire and took part in the telephone interview.

The other three samples were

- participants of international study-circles during the autumn of 1974 (see Hedman, 1975a)

- local representatives of the Church of Sweden, of the Free Churches, of the schools, of industry, of the trade unions, of the political parties and of the press. This sample, which I call local opinion-makers, consisted of 540 respondents. My figures are based on the 78 % of these who both replied to a questionnaire and took part in a telephone interview.

- chief editors, heads of editorial offices, heads of foreign news sections and journalists working in foreign news sections – all in all 192 people whom I refer to as journalists. 80 % of these people replied to a questionnaire and took part in a telephone interview.

Reasons why some countries are poor, forms of aid and ways of financing aid

The respondents were presented with the following possible reasons why some countries are poor (in a different order) and were asked to mark on a scale from 1 to 5 how important they considered each reason to be.

Historical/ structural factor	1. World trade works in a way which does not favour developing countries
	2. Foreign companies often control the most important natural resources in developing countries
	3. Many developing countries have previously been colonies of mainly European countries
	4. Rich people in developing countries try, in different ways, to keep their power and privileges
Nature/ culture factor	5. People in developing countries are by nature not enterprising and hard-working enough
	6. Developing countries often have an unfavourable climate
	7. Malnutrition prevent people in developing countries from working hard
	8. Many developing countries have a religion which encourages passiveness
Economic/ demographic factor	9. Overpopulation
	10. The developing countries do not have enough capital and industries for any development to take place
	11. Lack of education

68% of the general public thought that lack of education was a very important reason why some countries are poor and 84% thought that this reason was important (values 4 och 5). After this it was most common to consider overpopulation important.

By a factor analysis of the 11 reasons the matrix of these was reduced to three factors with a total explained variance of 56%. The historical/structural factor explains 33% of the variance, the nature/culture factor explains 13% of the variance and the economic/demographic factor explains 9% of the variance.

In the same way the respondents were asked to mark on a scale from 1 to 5 how valuable they considered a number of forms of aid to be to the developing countries themselves.

Political aid	1. Supporting those developing countries whose governments have a socialist policy
	2. Pursuing a trade policy which is favourable to the developing countries
	3. Supporting armed liberation movements which want to accomplish social changes in the developing countries
Private aid	4. Supporting missionaries
	5. Supporting private industry and its investments in developing countries

Basic aid	6. Improving education by building schools and training teachers/technicians in the developing countries
	7. Developing family planning and birth control
	8. Relief of immediate needs by delivering food and medical supplies
Information	9. Spreading information in Sweden about developing countries and their problems

As lack of education was considered to be an important reason why the developing countries are poor it was also most common to consider "improving education by building schools and training teachers/technicians in the developing countries" a valuable form of aid. 66% of the general public thought that this is a very valuable form of aid and 82% thought that it is valuable (values 4 and 5). After this it was most common to think that developing family planning and birth control and delivering food and medical supplies are valuable forms of aid. These three forms of aid (numbers 6, 7 and 8) are considered valuable by over 60% of the general public.

A factor analysis of the 9 alternatives resulted in three factors with an eigenvalue exceeding or equal to 1. These three factors together explain 58% of the variance. The political aid factor explains 32% of the variance, the private aid factor explains 14% of the variance and the basic aid factor explains 12% of the variance. Number 9 does not have a high loading in any of these factors but is relatively highly correlated with several of the different variables. This suggests that different people think information valuable for different reasons. Both people who support the idea of private aid and those who support the idea of political aid think that information is valuable.

Level of information, attitude to aid, interest and activity

To find out how much Swedish people know about developing countries we asked our respondents 12 questions. The 37% who answered 8 or more of these correctly I refer to as having a high level of knowledge about developing countries.

To measure people's attitudes to development aid I have used data from three of our questions, namely whether we should give aid to poor countries, whether we should have solved our own problems in Sweden before we started to give development aid, and how much we should give. Those who answered "yes" to the first question, agreed with the statement in the second question and wanted to increase the grants to developing countries, I defined as having a favourable attitude to development aid. 18% had a clearly favourable attitude. 53% I con-

sidered to have an unfavourable attitude as they only fulfilled one or none of these requirements. The remaining 29% fulfilled two of the requirements and were treated as a middle group. This arbitrary division was made only for the purpose of my analyses and is, of course, no exact measure of the Swedish people's attitude to development aid.

95% of the Swedish population thought that we should help poorer countries, although only 62% wanted to help without reservation. 42% agreed to some extent with the statement that we should have solved our own problems in Sweden before we started to give development aid and 37% disagreed. 52% thought that the present grants to developing countries are big enough, 30% thought that they should be increased and 8% that they should be decreased or discontinued.

An AID-analysis which explained 36% of the total variance made it possible to identify those groups who had the most favourable and the least favourable attitudes to development aid. Those who had the least favourable attitudes were self-centred and closed their eyes to other people's problems. Those who had the most favourable attitudes were interested in other people's problems and often participated in activities concerning developing countries. They thought that development aid should be financed by tax revenues or by a combination of tax revenues and private gifts and did not think that basic aid was valuable.

No background variable was found to be a good predictor, but the reason for this could be that the background variables were so closely related to other more psychological variables which explained a large percentage of the variance, that there was a very small percentage of the variance left for them to explain.

When asked how development aid should be financed, 30% thought that it should be paid by private gifts. 28% thought that a combination of tax revenues and private gifts was best. This is a surprisingly large percentage considering the fact that this alternative was not mentioned in the question. 4% could not or would not reply to this question.

To find out how interested Swedish people are in developing countries I used a question where the respondents were asked to mark on a scale from 1 to 7 how much attention they paid to "The conflict in the Middle East", "The political development in Africa" and "The developing countries and their problems" in Mass Media. 46% of the general public said that they paid attention to the Middle East conflict, 44% to the developing countries and 27% to the development in Africa. Of these, 12%, 11% and 6% said that they paid *much* attention to these subjects. The 32% who on average paid the most attention to these three subjects, I considered to be very interested in the developing countries.

15% of our sample of the general public said that they often thought about how the poor countries of the world would develop during the next 10–20 years, 14% that they often discussed world politics and the conditions in the poor countries and 4% that they frequently had attended a meeting or the like con-

cerning developing countries. 4%, 8% and 72%, respectively, said that they never did these things. The 34% who on average did these things most often, I refer to as those who often take part in activities concerning the developing countries.

The Status Hypothesis

Table 12.1 shows the five background variables I used to measure a person's social status. Each respondent was given a score of 0 or 1 for each of the five variables depending on his value on each variable, and from his total score he was classified as having a low status (0–1), a "middle" status (2–3) or a high status (4–5).

Of the people who had a high status 29% had a favourable attitude to development aid, 58% had a high level of information about the developing countries, 44% were very interested in the developing countries and 42% often participated in activities concerning the developing countries. The corresponding figures for the people who had a low status were 10%, 24%, 23% and 26%.

I have used the percentages of each status group who think each reason for poverty important and each form of aid valuable to determine which factor each status group thinks most important and most valuable. The order was the same for all the status groups, namely, for reasons for poverty: the economic/demographic factor, the historical/structural factor and the nature/culture factor; and for the forms of aid: basic aid, political aid, information and private aid.

TABLE 12.1: Scores awarded for different values on five background variables when defining a person's social status.

Variable	Scores 1	0
Sex	Men	Women
Age	30–59	16–29, over 60
Occupation	Directors/managers, high or intermediate ranking officials, free professions	Tradesmen, unskilled labourers, low ranking employees, unemployed
Education	More than 8 years at school	8 years or less at school
Area of residence	Area where more than 90% live in town	Area where less than 90% live in town

I did not expect the order to differ between the different status groups, but I did expect a difference in the way they stressed the different factors. Since low status people often have little education and hence a low level of information they may find it difficult to grasp that developing countries have had much less opportunities to develop than Sweden. They would then assume that the reasons for their poverty are internal factors, such as those in the nature/culture factor. High status people who often have a higher level of information are more likely to see that poverty can be the result of a dependence on other countries. I would therefore expect them to stress reasons which mention international relationships and which relate to conditions of industry and trade.

The data indicate that the percentage stressing historical/structural reasons and economic/demographic reasons increase and the percentage emphasizing nature/culture reasons decrease with higher social status.

The percentage who thought political aid valuable increased with higher social status and the percentage who thought that basic aid was valuable decreased with higher social status.

Low status people also stressed private aid more than any other group of people, and information was considered more valuable by middle status people than by any other group.

On the whole our data lend support to the status hypothesis.

Identification and Isolationism

Regarding my hypotheses about identification and isolationism it was equally common for all the status groups to identify themselves with people in the developing countries, but more common for low status people than for other people to isolate themselves from other people's problems. My results show that both identification and isolationism affect a person's Third World orientation.

A considerably larger percentage of people who identify themselves with the people in the developing countries than of those who do not exhibited a high level of information about these countries, a favourable attitude to aid and were very interested in, and often took part in activities concerning, the developing countries.

A larger percentage of low status people who identified themselves with the people in the developing countries than of middle and high status people who did not had a favourable attitude to aid and were very interested in the developing countries. This also applied to level of information and activity, if the comparison was limited to low and middle status people.

Regardless of status it was much more common for people who identified themselves with developing countries, than for those who did not to consider

historical/structural reasons important. Similarly, it was somewhat more common for them to consider economic/demographic reasons important. The different factors were, however, ordered in the same way in terms of importance for those who identified themselves and those who did not.

For the forms of aid the order was different for those who identified themselves and those who did not. The order for the former was: basic aid, political aid, information and private aid. For the latter it was more common to consider private aid important than information.

One could also assume that people who have a low occupational status would identify themselves with people in the developing countries more than other people. My data show, however, that people who have a high occupational status identify themselves more with people in the developing countries and are more Third World oriented than people who have a lower occupational status.

It was more common for respondents who felt that they belonged to the working class or that they did not belong to any class, even though they thought there were classes in Sweden, to identify themselves with the people in the developing countries than it was for those who thought that there were no classes in Sweden or who felt that they belonged to other classes than the working class.

The workers were the least Third World oriented of the three occupational groups in our study. However, those workers who felt that they belonged to the working class or that they did not belong to any class, even though they thought there were classes in Sweden, were a little more Third World oriented than those who felt that they belonged to other classes or did not think there were classes in Sweden. It was more common for workers who felt that they belonged to the working class than for others to think in historical/structural terms about underdevelopment, and to consider political aid valuable.

Although the tendency to isolate oneself from other people's problems increased with lower status, as much as 27% of the high status people in our study fell into the category of those who did. The effects of this isolationism on the Third World orientation was more noticeable in the low than in the high status group. An explanation for this is, of course, that high status people usually also have a high education which compensates for the effects of their isolationism.

Those of our respondents who did not close their eyes to other people's problems generally had a higher level of knowledge about developing countries, a more favourable attitude to development aid, were more interested in developing countries and more often took part in activities concerning these countries than those who isolated themselves. This Third World orientation also increased with higher status. The status of those who isolated themselves only seemed to be correlated with their level of information and with their attitude. The reason for this is probably that the level of information and the attitude are less dependent on motivation, than variables such as interest and activity. A person's in-

terests and activities are not affected by his status if he does not feel motivated; information and attitudes could still be affected because of the correlations between status, education and Mass Media exposure.

The order of the factors explaining poverty in the developing countries was the same for those who isolated themselves from other people's problems and for those who did not, but, evenso, it was much more common for those who did not isolate themselves than for those who did, to consider historical/structural reasons important. It was most common for both groups to think that basic aid and political aid were valuable forms of aid. After that it was most common for the isolationists, regardless of status, to think private aid and information valuable. It was more common for their opposites to think of information rather than private aid as valuable.

Exposure to Mass Media

As a majority of the Swedish population are mainly exposed to two types of Mass Media – television and national morning papers – I have limited my analysis to these. The respondents were asked to estimate how much time they spend reading morning papers and watching television. It seems that the higher status a person has, the more time he spends reading morning papers and the less time he spends watching television.

A high degree of exposure to television does not improve a person's degree of Third World orientation, regardless of status. Low status people, however, seem to be somewhat more interested in the developing countries and take part in activities concerning these countries somewhat more frequently if they watch television a lot. The moderate viewer has the highest degree of Third World orientation, regardless of status (cf. Nowak, 1977).

There is a positive correlation generally between the degree of exposure to national morning papers and the degree of Third World orientation. However, this does not apply to low status people's attitude to and interest in the developing countries. A possible explanation for this, is that low status people lack the additional information needed to understand and integrate the foreign news items, or that they avoid reading what morning papers write about the Third World.

A surprising finding was that exposure to these two Mass Media seemed to have little effect on a person's opinion about the reasons why some countries are poor, and about what forms of aid are the most valuable. My assumption that people who often read morning papers would stress historical/structural reasons and political aid was not confirmed by our data.

There were important differences in degree of Third World orientation between the general public, on the one hand, and local opinion-makers, journalists and participants of study-circles on the other. The latter three samples were considerably more Third World oriented than the general public. 88% of the local opinion-makers, 82% of the journalists and 75% of the participants of study-circles thought that we should help poorer countries without reservation; 62% of the general public thought the same. 49% of the local opinion-makers and 52% of the journalists, compared with 30% of the general public, thought that development aid should be financed by tax revenues. For participants in study-circles it was most common to think that the aid should be financed by a combination of tax revenues and private gifts. Only 7% of the local opinion-makers and 6% of the journalists, compared with 39% of the general public, thought that development aid should be financed mainly by private gifts.

71% of the journalists, 69% of the local opinion-makers and 55% of the study-circle participants thought that the present grants to developing countries should be increased (to be compared with 30% of the general public).

For all our samples it was most common to think of lack of education as a very important reason why the developing countries are poor. It was more common for the local opinion-makers, the journalists and the participants in study-circles – especially for the journalists – than for the general public to consider historical/structural reasons important explanations why some countries are poor. It was also more common for them to consider economic/demographic reasons important. It was more common for the general public than for the other three samples to think of nature/culture reasons as important.

It was most common for all the four samples to consider education a valuable form of aid. After this it was most common for the general public to think of aid form number 7 – family planning – as valuable, and for the other three samples to consider number 2 – trade policy – valuable. All of 67% of the journalists – compared to 35% of the general public – thought that information in Sweden is a valuable form of aid. This result is perhaps not so surprising if one bears in mind that the journalists were, in fact, evaluating their own work. It was more common for the local opinion-makers than for the other samples to consider "supporting missionaries" valuable; a large percentage of them represented churches. A larger percentage of the journalists than of any of the other samples thought that political aid was valuable. A smaller percentage of the general public than of the other three groups thought of political aid as valuable, e.g. only 12% of the public and 27% of the journalists thought that supporting armed liberation movements is a valuable form of aid.

On the whole the opinions of the journalists, of the local opinion-makers and

of the participants of study-circles were more alike than those of the general public and of any one of these groups.

From the data from these four samples it is difficult to say anything definite about the way information about developing countries and development aid is diffused. However, it appears that the journalists are able to influence at least part of public opinion. Their opinions are often the same as those held by the local opinion-makers and by the people who have a high social status. In this connection it is interesting to note that the journalists are more in favour of development aid and have a more favourable attitude towards the developing countries generally than the average person.

The Ideology Hypothesis

I have limited my analysis to the five political parties in Parliament, which are usually placed on a scale in the following way, where the most radical party is on the left (the Centre Party and the Liberal Party may swop places):

Communist Party	Social Democratic Party	Centre Party	Liberal Party	Conservative Party

The respondents were asked what they thought of the general policy of each of the five parties. Those who gave the marks 5, 6 or 7 on a scale from 1 to 7, where 7 was altoghether good and 1 was altoghether bad, were classified as supporters. Hence, some people were classified as supporters of more than one party.

I studied 21 questions dealing with the reasons why some countries are poor, ways of helping these countries and ways of financing development aid and in 12 of these cases there was a left–right dimension with the people who were most Third World oriented on the left. In another four cases there was a two-block division (socialists versus non-socialists) with the most Third World oriented people being socialists. Questions which are normally considered controversial most commonly also exhibit this left–right dimension. The question which dealt with ways of financing development aid, and all historical/structural reasons and political forms of aid, could also be placed along a left–right dimension.

The ideology hypothesis was confirmed by my data; the more radical a party the people supported, the more Third World oriented they were. However, the attitude to development aid was not found to relate to the left–right dimension. As political parties in Sweden do not differ much in their attitudes to aid, their supporters obviously do not feel that development aid is a controversial question.

If the supporters of the different parties are divided into status groups, one finds that the Communists with a high status were the most Third World oriented, while the Conservatives and the Centre Party supporters with a low status were the least Third World oriented in our study.

The Communists with a high status had quite different opinions about the reasons for poverty and the forms of aid from Communists with a low status. The reason for this is probably that different status groups support the Communist Party for different reasons.

It is a little surprising that the supporters of the Conservative party had such a low degree of Third World orientation, considering that most of them had a high status. Status seemed to have more effect on the Third World orientation of the Communists than on that of the Conservatives.

Picture of the World

I have assumed that development aid and developing countries are not very central attitude objects for most people. A person's attitude towards an object which has little centrality for him will often be based on factors other than those directly related to the object itself. An important factor in this connection is the picture the person has of the world. As reality is so complex and changeable, a person can only select a few elements of it, simplify these and adapt them to those he already knows. In this way he forms a picture of the world.

I have used three indices to establish what sort of picture a person has of the world: one index which measures to what extent a person has a global view, one which measures to what extent a person closes his eyes to other people's problems and one which measures to what extent a person is self-centred. Those who have a global view, do not avoid other people's problems and are not self-centred, I define as having an *open picture of the world* and their opposites I consider to have a *closed picture of the world.*

The Picture of the World hypothesis was confirmed by all our data. 213 persons or 13% of the total sample had an open picture of the world, and 59% of these people had a high level of information about developing countries, 52% had a favourable attitude to development aid, 64% were very interested in developing countries and 62% often took part in activities concerning developing countries. The corresponding figures for those who had a closed picture of the world (112 persons = 7% of the total sample) were 21%, 1% (=one person), 6% and 16%.

I assumed that someone who has an open picture of the world would be more Third World oriented than someone who does not, regardless of status and political ideology. As far as status was concerned our data showed that this was

a correct assumption in all cases but one: persons with a low status and an open picture of the world still had a low level of information about developing countries. The reason why the level of information is not affected by the picture of the world in this case is probably that the level of information is so closely related to education which, in turn, is related to status.

I also assumed that there would be no difference in degree of Third World orientation between different status groups and between people with different political ideologies, if one limited the comparison to those people who had the same picture of the world. However, this was not so in every respect. The differences between different status groups were even more prominent. People with a high status and an open picture of the world were much more Third World oriented than any other status group; 82% of this group had a high level of information about developing countries, 68% had a favourable attitude to development aid, 80% were very interested in developing countries and 75% often took part in activities concerning developing countries. The differences between people with different political ideologies also remained when "picture of the world" was controlled for, but were not quite as prominent as those between different status groups.

People's opinions about the causes of poverty in the developing countries and the possible ways of helping these countries seemed, however, to be more related to their picture of the world than to their status. I used the percentages of each status group who considered each reason for poverty important to determine which factor each status group on the average thought of as most important; the order was the same for all members of the status groups who had the same picture of the world. For those who had an open picture of the world the order was: the economic/demographic factor, the historical/structural factor and the nature/culture factor. For those who had a closed picture of the world the order was: the economic/demographic factor, the nature/culture factor and the historical/structural factor. When I used the same method to determine what forms of aid were considered most valuable, the order was also the same for the members of each status group who exhibited the same picture of the world, except for the middle status group with a closed picture of the world who differed from all the other groups. For those who had an open picture of the world the order was: basic aid, political aid, information and private aid. For the high status group and the low status group who had a closed picture of the world the order was: basic aid, private aid, political aid and information. For the middle status group who had a closed picture of the world the order was: basic aid, political aid, private aid and information.

Neither political ideology nor the picture of the world alone, but a combination of these two variables, seemed to determine how people judged the different reasons for poverty and the different forms of aid. For supporters of the Com-

munist Party who had an open picture of the world it was most common to consider the historical/structural factor important. It was most common for all other groups, regardless of what picture they had of the world, to consider the economic/demographic factor important. On the average a smaller percentage of people with a closed picture of the world than of people with an open picture of the world considered the historical/structural factor important.

It was most common for all groups, except Communists with an open picture of the world, to consider basic aid important. For Communists who had an open picture of the world, it was most common to think of political aid as valuable.

Changes in public opinion about development aid

Public opinion about development aid has not changed much during the last fifteen years in Sweden, although the grants to developing countries have increased from 0.25 % of the GNP in the fiscal year 1965/66 to 0.95 % in 1977/78. The same question—"Do you think that we should increase the present grants to the underdeveloped countries or should we keep the grants unchanged or should we decrease the grants?"—has been asked since 1961. The percentage of the Swedish public who thought that the grants should be increased or should remain unchanged increased from 1961 until 1968 and has since 1968 decreased a little. The reason public opinion was so favourably disposed towards development aid in 1968 was probably that the Mass Media at the time paid much attention to the developing countries and that development aid was something which many parties seemed to think important before the general election that year. The psychological climate was also very favourable and there was a general feeling of radicalism. The somewhat less favourable public opinion in recent years could be the result of changes in the psychological climate and of a worsened economic situation or of the grants increasing, or of a combination of these factors. An AID-analysis with "attitude to development aid" as a dependent variable showed that two of the variables in the "picture of the world index" explain a large percentage of the variance in the data. As people's pictures of the world probably change with changes in the psychological climate, the public's attitude to development aid will also be affected by the general psychological climate in the country.

Something which could make Swedish people in general less Third World oriented might be a worsening of the economic situation. The fact that the percentage of old people is steadily increasing, may not result in a decrease in the percentage of Third World oriented people, since old people in future will have a higher education than the old people of today.

An important factor to increase the Third World orientation of the Swedish

people in the future is a gradually higher level of education. This is especially important since the level of education is related to so many other important variables. People who have a high education have more opportunities to travel than others, both in work and on their holidays. Personal experience of poorer countries could make people Third World oriented. Since a larger percentage of the Swedish population will have a high education in the future, it is probable that a larger percentage than today will read newspapers—something which could raise one's level of Third World orientation.

My data show that people who are in a position to influence other people are more Third World oriented than the general public. This could also make the general public more Third World oriented in the future. An investigation made in 1968 showed that Swedish politicians were all very favourably disposed towards development aid; 88% of them wanted to increase the grants to developing countries. In 1974 71% of the journalists and 69% of the local opinion-makers in our study were in favour of an increase. The corresponding figures for the general public were 33% in 1968 and 30% in 1974.

LITTERATUR

Adler-Karlsson, G., 1976, *Lärobok för 80-talet.* Prisma, Stockholm.

Aldskogius, H., 1969, *Dimensions of Urban Structure in Sweden – An Exploratory Factor Analytic Study.* Forskningsrapport nr 12. Kulturgeografiska institutionen, Uppsala universitet.

Allardt, E., 1975, *Att Ha, Att Älska, Att Vara. Om välfärden i Norden.* Argos, Lund.

Andersson, B., 1968, "Några metodologiska grundfrågor inom sociologin" i Andersson, B., m fl, *Sociologiska metoder.* Svenska Bokförlaget, Stockholm. Sid 17–32.

Andersson, C., 1968, *Svensken och u-landshjälpen.* En undersökning i Malmö våren 1967 om kunskaper och attityder i u-landsfrågor. Rapport nr 38. Beredskapsnämnden för psykologiskt försvar, Stockholm.

Bayer, A. E., 1977, Sexual Permissiveness and Correlates as Determined Through Interaction Analysis. *Journal of Marriage and the Family,* Feb. 1977. Sid 29–40.

Bell, R., Turner, S., Rosen, L., 1975, A Multivariate Analysis of Female Extramarital Coitus. *Journal of Marriage and the Family,* May 1975. Sid 375–384.

Berelson, B. R., Lazarsfeld, P. F., McPhee, W. N., 1954, *Voting.* A Study of Opinion Formation in a Presidential Campaign. The University of Chicago Press, Chicago.

Berelson, B., Steiner, G. A., 1964, *Human Behavior. An Inventory of Scientific Findings.* Harcourt, Brace & World, Inc., New York.

Berlingske Tidende, 1976-03-29, "Danskernes holding til U-landshjælp mere positiv".

Berntson, L., Persson, G., 1969, *U-hjälp och imperialism.* Fjärde uppl. Aldus/Bonniers, Stockholm.

Best, J. J., 1973, *Public Opinion. Micro and Macro.* The Dorsey Press, Homewood, Illinois.

Björkman, T., Vogel, J., 1969, "U-landsfrågor" i *Näringslivet och allmänna opinionen.* Sex artiklar ur Affärsvärlden/Finanstidningen om en attitydundersökning.

Bogart, L., 1967, No opinion, don't know and maybe no answer. *Public Opinion Quarterly.* Vol. 31, No. 3.

Brante, T., 1976, *Opinionen i u-hjälpsfrågor.* En utvärdering av teorier och dataundersökningar om det svenska folkets attityder till u-länder och u-hjälp. Meddelanden från Utredningsbyrån, SIDA. 1976-10-18. Stockholm.

Brantgärde, L., 1971, Political Decision-Making in a Risk-Taking Situation: Swedish Local Councils in the Face of Amalgamation i *Scandinavian Political Studies.* Volume 6/71. Universitetsforlaget, Oslo. Sid 54–86.

Brox, O., 1972, *Strukturfascismen och andra essäer.* Prisma Verdandi debatt, Stockholm.

Campbell, A., Converse, P. E., Miller, W. E., Stokes, D. E., 1960, *The American Voter.* John Wiley & Sons, New York.

Carlson, R. O. (ed.), 1975, *Communications and Public Opinion.* A Public Opinion

Quarterly Reader. Praeger Publishers, New York.
CCIC, 1971, *Youth on development.* Survey of opinions of Canadian youth on international aid and development. Canadian Council for International Co-operation, Ottawa.
Cerha, J., 1967, *Selective mass communication.* Kungl. Boktryckeriet P A Norstedt & Söner, Stockholm.
Chaney, D., 1972, *Processes of Mass Communication.* MacMillan, London.
Christiansen, B., 1959, *Attitudes Towards Foreign Affairs as a Function of Personality.* Oslo University Press, Oslo.
Cohen, B. C., 1967, "Mass Communication and Foreign Policy" i Rosenau, J. N. (ed.), *Domestic Sources of Foreign Policy.* The Free Press, New York. Sid 195–212.
–, 1973, *The Public's Impact on Foreign Policy.* Little, Brown and Company, Boston.
Cronbach, L. J., 1951, Coefficient Alpha and the Internal Structure of Tests. *Psychometrika.* Vol. 16, No. 3. Sid. 297–334.
DeFleur, M. L., 1966, *Theories of Mass Communication.* David McKay Company, New York.
Deutsch, K. W., Edinger, L. J., 1959, *Germany rejoins the Powers. Mass Opinion, Interest Groups, and Elites in Contemporary German Foreign Policy.* Stanford University Press, Stanford.
Deutsch, K. W., Merritt, R. L., 1966, "Effects of Events on National and International Images" i Kelman, H. C. (ed.), *International Behavior. A social-psychological analysis.* Holt, Rinehart and Winston, New York. Sid. 132–187.
Edgren, G., Odén, B., 1972, *Biståndet som hävstång.* Prisma, Stockholm.
Eide Galtung, I., 1964, Technical Assistance and Public Opinion. *Journal of Peace Research.* Nr 1, 1964. Sid. 19–35.
–, 1968, "Attitudes to Technical Assistance. A Study based on Norwegian public opinion data" i *Proceedings of the International Peace Research Association's Second General Conference.* Van Gorcum & Comp. Sid 342–368.
Emmet, B. P., 1974, "The Design of Investigations into the Effects of Radio and Television Programmes and Other Mass Communications" i Tunstall, J. (ed.), *Media Sociology.* Tredje uppl. Constable, London. Sid 372–407.
Eskola, A., 1971, *Socialpsykologi.* Almqvist & Wiksell, Stockholm.
Free, L. A., 1969, *International Attitudes of Western Europeans.* A Study of Parliamentary and Public Opinion in Great Britain, France, Italy and West Germany in the Spring of 1968. Institute for International Social Research, Princeton. New Jersey.
Fuchs, D. A., Lyle, J., "Mass Media Portrayal – Sex and Violence" i Kline, F. G., Tichenor, P. J. (eds.), *Current Perspectives in Mass Communication Research.* SAGE Publications, Beverly Hills. Sid 235–264.
Galtung, J., 1964, Foreign Policy Opinion as a Function of Social Position. *Journal of Peace Research.* Nr 3–4, 1964. Sid 206–231.
–, 1967, "Social Position, Party Identification and Foreign Policy Orientation: A Norwegian Case Study" i Rosenau, J. N. (ed.), *Domestic Sources of Foreign Policy.* The Free Press, New York. Sid 161–193.
–, 1969, "Internationalt samarbeid" i Alstad, B. (red), *Norske Meininger I.* Norge, nordmenn og verden. Pax Forlag A/S, Oslo. Sid 129–193.
–, 1970, *Theory and Methods of Social Research.* Tredje uppl. Universitetsforlaget, Oslo.
–, 1976, *Peace, War and Defense.* Essays in Peace Research. Vol. II. Christian Ejlers, Copenhagen.

Gamson, W. A., Modigliani, A., 1966, Knowledge and Foreign Policy Opinions: Some Models for Consideration. *Public Opinion Quarterly*. Vol. 30, No. 2. Sid 187–199.
Halle, N. H., 1966, Social Position and Foreign Policy Attitudes. *Journal of Peace Research*. Nr 1, 1966. Sid 46–74.
Hedebro, G., 1976, *Information och engagemang*. EFI, Stockholm.
–, Nowak, K., 1976, *Studiecirklar om u-landsfrågor*. Undersökning av studiecirklar med internationell inriktning i Göteborgs kommun våren 1975. Rapport nr 4: Sammanfattande analys och diskussion. Studier i ekonomisk psykologi: 91, EFI, Stockholm.
Hedman, L. O., 1975a, *Studiecirklar i internationella frågor – en studie av cirkeldeltagare och cirkelledare*. Rapport nr 1. Informationsstrategiprojektet. Sociologiska institutionen, Uppsala universitet.
–, 1975b, *KARIBU-projektet – en studie av ett multimediaprojekt*. Rapport nr 2. Informationsstrategiprojektet. Sociologiska institutionen, Uppsala universitet.
–, 1976a, *The Karibu Project*. Rapport nr 3. Informationsstrategiprojektet. Sociologiska institutionen, Uppsala universitet.
–, 1976b, *Multimedia in Adult Educational and Informational Campaigns*. Paper prepared for the International Conference on Adult Education and Development, Dar es Salaam, June 21–26, 1976. Sociologiska institutionen, Uppsala universitet. Stencil.
–, 1977a, *PM om urvalsförfarande och bortfall vid världsbildsundersökningen 1974*. Sociologiska institutionen. Uppsala universitet. Stencil.
–, 1977b, *PM om urvalsförfarande och bortfall vid journalistundersökningen 1974*. Sociologiska institutionen, Uppsala universitet. Stencil.
–, 1977c, *U-landsopinionen*. En undersökning av den svenska allmänhetens inställning till u-hjälp och u-länder. Meddelande från Utredningsbyrån, SIDA. November 1977. Stockholm.
–, 1978, *Svenska pressens behandling av utrikesmaterial*. Preliminär titel på kommande rapport från informationsstrategiprojektet, Sociologiska institutionen, Uppsala universitet.
Heppling, S. (red.), 1971, *U-hjälpen under 70-talet*. Rabén & Sjögren, Stockholm.
Hero, A. O., 1959a, *Americans in World Affairs*. Studies In Citizen Participation In International Relations. Vol. I. World Peace Foundation. Boston.
–, 1959b, *Mass Media and World Affairs*. Studies in Citizen Participation In International Relations. Vol. IV. World Peace Foundation, Boston.
–, 1965, Foreign Aid and The American Public. *Public Policy*. Vol. XIV. Sid 71–116.
Himmelstrand, U., 1961, "Attitydmätning och psykologiska skalor" i Andersson, B., m fl, *Sociologiska metoder*. Svenska Bokförlaget, Stockholm. Sid 303–352.
–, 1969, *Världen, Nigeria och Biafra. Sanningen som kom bort*. Aldus Aktuellt, Stockholm.
–, 1970. Kommunicera strukturer. *Klaraborgaren* 15/1970. Sid 15–17.
–, 1972, Objektivitet i nyhetsförmedlingen. *Utrikespolitiska Institutets skrifter*. Nr 4, 1972.
Hindess, B., 1971, *The Decline of Working Class Politics*. MacGibbon & Kee, London.
Holmberg, S., 1974, *"Riksdagen representerar svenska folket". Empiriska studier i representativ demokrati*. Studentlitteratur, Lund.
Hveem, H., Foreign Policy Thinking in the Elite and the General Population. *Journal of Peace Research*. Nr 4, 1968. Sid 146–170.
–, 1972, *International relations and world images. A study of Norwegian foreign policy*

elites. Universitetsforlaget, Oslo.
Hyman, H. H., Sheatsley, P. S., 1947, Some Reasons Why Information Campaigns Fail. *Public Opinion Quarterly*. Vol. 11. Sid 412–423.
Johansson, S., 1971, *Politiska resurser*. Utkast till kap 10 i betänkande om svenska folkets levnadsförhållanden. Allmänna Förlaget, Stockholm.
Johansson, I., Olsson, S. E., 1977, Utbrytningen ur VPK. *Zenit*. Nr 2/1977. Sid 39–54.
Johnsson, A., Lindholm, S., Löbel, T., 1970, *Halva riksdagen och u-hjälpen*. En enkät kring riksdagsmännens attityder. Rapport nr 7. Sektionen för fredsforskning, Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet.
Kalela, A., Pietilä, A., 1974, *Kehitysyhteistyön Tiedotustutkimus*. OSA II. N:o 47b/1974. Tampereen Yliopiston Tutkimuslaitos.
Katz, D., 1970, The Functional Approach to the Study of Attitudes. *Public Opinion Quarterly*. Vol. 24, No. 2.
Katz E., 1957, The Two-step Flow of Communication: An Up-to-date Report on an Hypothesis. *Public Opinion Quarterly*. Vol. 21, No. 1. Sid 61–78.
–, Lazarsfeld, P. F., 1955, *Personal Influence: The Part Played by People in the Flow of Mass Communications*. The Free Press, Glencoe, Illinois.
Key, V. O., 1961, *Public Opinion and American Democracy*. Alfred A Knopf, New York.
Klapper, J. T., 1960, *The Effects of Mass Communication*. The Free Press, New York.
Kolberg, J. E., 1968, *Teorier om utvikling – En studie av utviklingstenkningens struktur belyst ved en intervjuundersøkelse*. Institutt for Statsvitenskap. Avdelning for offentlig politikk og administrasjon. Universitetet i Oslo. Stencil.
Koritzinsky, T., 1970, *Velgere, Partier og Utenrikspolitikk. Analyse av norske holdinger 1945–1970*. Pax Forlag A/S, Oslo.
Kraus, D., Davis, D., 1976, *The Effects of Mass Communication on Political Behavior*. The Pennsylvania State University Press, University Park.
Lane, R. E., Sears, D. O., 1969, *Allmän Opinion*. Wahlström &Widstrand, Stockholm.
Larsson, J., 1972, *Svek mot u-hjälpen?* Zindermans, Uddevalla.
Laudicina, P. A., 1973, *World Poverty and Development: A Survey of American Opinion*. Overseas Development Council. Monograph No. 8. Washington.
Lazarsfeld, P. F., Berelson, B., Gaudet, H., 1948, *The People's Choice. How the Voter Makes up His Mind in a Presidential Campaign*. Columbia University Press, New York.
Lewin, L., 1977, *Åsiktsjournalistiken och den fackliga demokratin*. Rabén & Sjögren, Stockholm.
Lindholm, S., 1970, *U-landsbilden – en undersökning av allmänna opinionen*. Almqvist & Wiksell, Stockholm.
–, 1973, *Att leva i glesbygd. Rapport från Klövsjö och Rätan*. Rapport nr 3. Forskningsgruppen för samhällskommunikation, u-lands- och miljöfrågor. Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet.
–, Stymne, A., 1974, *Bidrag till u-information. Erfarenhet från några organisationers projekt*. Rapport nr 3. Forskningsgruppen för utvecklings- och miljöfrågor. Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet.
Lippman, W., 1922, *Public Opinion*. Harcourt, Brace, New York.
–, 1955, *The Public Philosophy*. Hamish Hamilton, London.
Lipset, S. M., 1963, *Political Man*. Mercury Books, London.
Lissner, J., 1977, *The Politics of Altruism. A Study of the Political Behavior of Voluntary Development Agencies*. Lutheran World Federation, Department of Studies, Geneva.

Martinussen, W., 1973, *Fjerndemokratiet. Sosial ulikhet, politiske ressurser og politisk medvirkning i Norge.* Gyldendal Norsk Forlag, Oslo.
McClosky, H., 1967, "Personality and Attitude Correlates of Foreign Policy Orientation" i Rosenau, J. N. (ed.), *Domestic Sources of Foreign Policy.* The Free Press, New York. Sid. 51–109.
McKennel, A., 1968, *Use of Coefficient Alpha in Constructing Attitude and Similar Scales.* Government Social Survey. No. 139. Stencil.
–, 1970, *Attitude Measurement: Use of Coefficient Alpha with Cluster or Factor Analysis. A reviewed edition of Government Social Survey Methodology.* Paper No. 139, 1968, to appear in Sociology, September 1970. University of Southampton. Stencil.
McQuail, D., 1975, *Communication.* Longman, London.
Michanek, E., 1970, *Vår insats för u-länderna. Tal, diskussionsinlägg, reflexioner 1964–70.* Prisma, Stockholm.
Miller, W. E., 1967, "Voting and Foreign Policy" i Rosenau, J. N. (ed.), *Domestic Sources of Foreign Policy.* The Free Press, New York. Sid 213–230.
Newcomb, T. M., Turner, R. H., Converse, P. E., 1969, *Social Psychology. A Study of Human Interaction.* Andra uppl. Routledge & Kegan Paul Ltd, London.
Newton, K., 1969, *The Sociology of British Communism.* Allen Lane, The Penguin Press, London.
Nie, N. H., Hull, C. H., Steinbrenner, K., Bent, D. H., 1975, *SPSS* – Statistical Package for the Social Sciences. Second edition. McGraw-Hill Book Company, New York.
Noelle-Neumann, E., 1973, "Return to the Concept of Powerful Mass Media" i *Studies of Broadcasting.* No. 9. Sid 67–112.
NORAD, 1974, Årsmelding og regnskap for Direktoratet for utviklingshjelp for 1974.
Norsk Gallup Institutt A/S, Pressmeddelande 1971-05-21, "Flere mot en for saerskatten på u-hjelp".
–, Pressmeddelande 1974-04-27, "Sterk uenighet om u-hjelpen".
Nowak, K., Carlman, B., Wärneryd, K.-E., 1968, *Masskommunikation och åsiktsförändringar.* Andra uppl. EFI, Stockholm.
Nowak, L., 1975, *Väljer man bort informativa program?* Rapport nr 247/72. Publik- och programforskningsavdelningen, Sveriges Radio.
–, 1977, *Informationsklyftorna på u-landsområdet.* Rapport nr 11/1977. Publik- och programforskningsavdelningen, Sveriges Radio.
OECD, 1976, *Development Co-operation.* Efforts and Policies of the Members of the Development Assistance Committee.
Ohlin, G., 1966, *Foreign Aid Policies reconsidered.* OECD, Paris.
Padrun, R. 1972, *Attitudes and Motivations of Manual Workers in Industry concerning Development Issues.* International Institute of Research and Training in Education and Development, Paris.
Petersen, N., 1977, The Popular Basis of Nordic Cooperation: A Danish Case Study. *Acta Sociologica.* Vol. 20, No. 3. Sid 263–285.
Peterson, S., 1972, "Events, Mass Opinion and Elite Attitudes" i Merritt, R. L. (ed.), *Communication in International Politics.* University of Illinois Press, Urbana. Sid 252–271.
Pietilä, K., odat., *Local Opinion Leaders, Ordinary Voters, and Finnish Underdevelopment Cooperation.* University of Tampere, Research Institute. Stencil.
Provinsbankens temablad, november 1976, "Verdens ressourcer – fordeling og fremtid".
Rauta, I., 1971, *Aid and Overseas Development. A Survey of public attitudes, opinions*

and knowledge. Her Majesty's Stationery Office. London.
Richman, A., 1972, "Public Opinion and Foreign Affairs: The Mediating Influence of Educational Level" i Merritt, R. L. (ed.), *Communication in International Politics.* University of Illionis Press, Urbana. Sid 232–251.
Riksdagens revisorers kansli, *Samhällsinformation.* Granskningspromemoria nr 1/1976.
Ringdal, K., 1975, *Meninger om utviklingshjelp 1953–75. En analyse av Gallup-undersøkelser om u-hjelp.* Prio publikasjon nr. 16–19. Institutt for fredsforskning og Institutt for statsvitenskap. Universitetet i Oslo.
–, 1977, Folkemeininga om utviklingshjelp. *Tidsskr. f. samfunnsforskning.* 1977, bd. 18. Sid 47–75.
Roberts, K., Cook, F. G., Clark, S C., Semeonoff, E., 1977, *The Fragmentary Class Structure.* Heinemann, London.
Robinson, J. P., 1972, "Mass Communication and Information Diffusion" i Kline, F. G., Tichenor, P. J. (eds.), *Current Perspectives in Mass Communication Research.* SAGE Publications, Beverly Hills. Sid 71–93.
Roll, C. W., Cantril, A. H., 1972, *POLLS – Their Use and Misuse in Politics.* Basic Books, Inc., New York.
Rosenau, J. N., 1961, *Public Opinion and Foreign Policy. An Operational Formulation.* Random House, New York.
–, (ed.), 1967, *Domestic Sources of Foreign Policy.* The Free Press, New York.
Sanne, J., 1976, "Biståndet och opinionen" i Wohlgemuth, L. (red.), *Bistånd på mottagarens villkor.* SIDA, Stockholm. Sid 179–184.
Scase, R., 1977, *Social Democracy in Capitalist Society.* Croom Helm Ltd., London.
SIFO, 1976, "U-hjälpen har majoritetens stöd men flera vill nu minska än öka. 4 av 10 vill slopa bidrag till Kuba". Svenska Dagbladet – Sifos frågor kring valet nr 9.
SIDA, Anslagsframställning 1975/76.
–, Anslagsframställning 1978/79.
–, 1971, *U-informationen* – fyraårsplan för SIDAs informationsverksamhet 1971/72 –74/75.
Schmidtchen, G., 1971, *Schweizer und Entwicklungshilfe. Innenansichten der Aussenpolitik.* Band 1. Verlag Paul Haupt Bern und Stuttgart.
Smith, M. B., Bruner, J. S., White, R. W., 1956, *Opinions and Personality.* Wiley & Sons, New York.
Sonquist, J. A., Baker, E. L., Morgan, J. N., 1973, *Searching for Structure: an approach to analysis of substantial bodies of microdata and documentation for a computer program.* Institute of Social Research, University of Michigan, Ann Arbor, Michigan.
SOU 1977: 13, *Sveriges samarbete med u-länderna.* Betänkande av biståndspolitiska utredningen.
SOU 1977:73, *U-landsinformation och internationell solidaritet.* Betänkande av biståndspolitiska utredningen.
Spinrad, W., 1966, "Power in Local Communities" i Bendix, R., Lipset, S. M. (eds.), *Class, Status, and Power.* Social Stratification in Comparative Perspective. Andra uppl. The Free Press, New York.
Stamm, K. R., 1972, "Environment and Communication" i Kline, F. G., Tichenor, P. J. (eds.), *Current Perspectives in Mass Communication Research.* SAGE Publications, Beverly Hills. Sid 265–294.
Statistisk Sentralbyrå 1972, *Attitudes to Norwegian Development Assistance.* Oslo.

–, 1975, *Holdninger til norsk utviklingshjelp.* Oslo.
Stymne, A., 1972, *U-länderna från verkstadsgolvet. 40 intervjuer med industriarbetare.* Rapport nr 2. Forskningsgruppen för samhällskommunikation, u-lands- och miljöfrågor. Pedagogiska institutionen, Stockholms universitet.
"Survey on opinions and attitudes in the Netherlands concerning Development Cooperation". *Nationale Commissie ontwikkelingsstrategie 1970–1980* (Netherlands' National Committee for Development Strategy 1970–1980). Hague. 1971.
Särlvik, B., 1970, *Electoral Behavior in the Swedish Multiparty System.* Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet. Stencil.
Teer, F., Spence, J. D., 1973, *Political Opinion Polls.* Hutchinson University Library, London.
Thorkildsen, F., 1974, *Politikk og metode i opinionsforskningen.* Institutt for sosiologi. Universitetet i Oslo. Stencil.
Tornstam, L., 1973, *Att åldras. Socialgerontologiska perspektiv.* Uppsala.
UNESCO, 1971, *Proposals for an International Programme of Communication Research.* COM/MD/20. Paris.
Weibull, L., 1976, *Samhällsorientering och masskommunikation.* Rapport från forskningsprojektet Pressens funktioner. Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
–, 1977, *Tidningsläsning.* En explorativ studie på grundval av två delundersökningar inom forskningsprojektet Pressens funktioner. Rapportserien 1977:4. Statsvetenskapliga institutionen, Göteborgs universitet.
Welch, S., 1972, "The American Press and Indochina 1950–56" i Merritt, R. L. (ed.), *Communication in International Politics.* University of Illinois Press, Urbana. Sid 207–231.
Verba, S., Nie, N. H., 1972, *Participation in America. Political Democracy and Social Equality.* Harper & Row, New York.

BILAGA 1

Indexkonstruktion

Resultaten från de faktoranalyserade frågorna:

A. MASSMEDIAINTRESSE – frågor om vad man ägnar intresse åt i massmedia
B. ORSAKER – frågor om hur viktiga vissa orsaker är när det gäller att förklara u-ländernas fattigdom
C. HJÄLPFORMER – frågor om vilka former av u-hjälp som är värdefulla för u-länderna
D. HOT – frågor om vad som kan hota vår framtid
E. ATTITYDPÅSTÅENDEN – påståenden om u-hjälp och u-länder

Uppgifterna gäller studien av allmänheten, september 1974. Svarsfördelningarna bygger på de som svarat på respektive fråga av samtliga (1674 personer) som besvarat enkäten.

A. MASSMEDIAINTRESSE

Fråga: Tidningar, radio och tv innehåller artiklar och nyheter om en mängd olika saker. Vad skulle Ni vilja säga att Ni själv ägnar särskilt intresse åt och vad ägnar Ni mindre intresse åt av de nedan uppräknade exemplen?
Till höger om varje exempel finns en skala som går från "ägnar inget intresse alls" (=1) till "ägnar mycket stort intresse" (=7). Markera Ert svar för varje alternativ genom att sätta ett kryss i någon av de 7 punkterna på skalan. Ju längre till höger desto mer intresse.

	1	2	3	4	5	6	7	Summa	n	FAKTORLADDNINGAR Faktor: I	II	III	IV	Kommunalitet
1. Den politiska utvecklingen i Afrika	23	12	14	24	14	7	6	100	1650	0,82	0,28	-0,03	-0,03	0,75
2. Konflikten i Mellanöstern	11	7	10	26	21	13	12	100	1648	0,68	0,25	-0,08	0,09	0,54
3. U-länderna och deras problem	11	8	11	27	19	14	11	100	1651	0,62	0,36	0,07	-0,25	0,58
4. Hushållningen med jordens naturtillgångar	5	3	6	17	18	19	31	99	1659	0,28	0,70	-0,00	-0,03	0,57
5. Diskussioner om den framtida energiförsörjningen	6	4	7	18	20	20	26	101	1652	0,27	0,70	-0,07	0,10	0,57
6. Miljöfrågor	3	3	8	19	20	20	26	99	1653	0,23	0,68	0,05	-0,06	0,52
7. Utvecklingen på arbetsmarknaden	3	3	6	16	25	18	29	100	1655	0,21	0,49	0,16	0,08	0,31
8. Lokala problem som stadsplanering och liknande	11	7	11	24	20	13	14	100	1654	0,16	0,50	0,18	0,09	0,32
9. Matpriserna	5	5	8	17	19	12	35	101	1661	0,00	0,27	0,53	-0,12	0,37
10. Kungafamiljer, artister och andra "kändisar"	25	14	14	21	11	6	10	101	1653	-0,08	-0,07	0,52	-0,02	0,28
11. Brott och olyckor	6	9	12	27	21	12	13	100	1658	-0,00	0,10	0,48	0,32	0,34
12. Sporthändelser	16	10	8	16	11	13	27	101	1662	0,00	0,02	0,00	0,41	0,17
13. Den militära kapprustningen	26	10	13	25	12	8	7	101	1661	0,48	0,30	-0,12	0,24	0,39
Förklaring av den gemensamma variansen										65,1	18,0	9,2	7,7	
Förklaring av den totala variansen										32,2	12,7	8,8	8,0	
Egenvärde										4,2	1,7	1,1	1,0	

Indexens variablers samband	Indexens fördelning

A I. *U-landsintresse*

	2	3
1	0,62	0,63
2		0,49

Alpha = 0,81

	%
1. Litet intresse	37,2
2. Varken litet eller stort intresse	31,3
3. Stort intresse	31,5
	100,0

A II. *Allmän politik*

	5	6	7	8
4	0,60	0,55	0,39	0,35
5		0,52	0,36	0,35
6			0,34	0,41
7				0,37

Alpha = 0,79

1. Litet intresse	32,2
2. Varken litet eller stort intresse	39,2
3. Stort intresse	28,6
	100,0

A III. *"Human interest"*

	10	11
9	0,26	0,21
10		0,28

Alpha = 0,50

1. Litet intresse	38,5
2. Varken litet eller stort intresse	39,2
3. Stort intresse	22,3
	100,0

B. ORSAKER

Fråga: Det finns ju många uppfattningar om ORSAKERNA till att vissa länder är fattiga. Nedan räknas några tänkbara orsaker upp. Ange för var och en av dem hur pass viktig Ni tror den är. Liksom tidigare kryssar Ni för någon av punkterna i skalorna nedan. Ju längre till höger desto viktigare orsak.

1 = Ingen orsak alls 3 = En orsak av viss vikt 5 = Mycket viktig orsak

	1	2	3	4	5	Summa	n	FAKTORLADDNINGAR Faktor: I	II	III	Kommunalitet
1. Världshandeln är så utformad att u-länderna missgynnas	4	7	34	18	37	100	1400	0,58	0,08	0,30	0,36
2. Utländska storbolag kontrollerar ofta u-ländernas viktigaste råvarutillgångar	3	3	20	20	53	99	1454	0,79	0,08	0,19	0,46
3. Många u-länder har tidigare varit kolonier till främst europeiska länder	8	9	37	19	26	99	1408	0,68	0,19	0,06	0,39
4. Rika människor i u-länderna försöker på olika sätt behålla sin makt och sina privilegier	2	3	16	20	59	100	1553	0,48	0,29	0,23	0,33
5. Folken i u-länderna är till sin natur inte tillräckligt företagsamma och flitiga	34	13	30	7	16	100	1442	0,05	0,46	0,05	0,14
6. U-länderna har ofta ett ogynnsamt klimat	18	17	36	12	18	101	1539	0,08	0,45	0,20	0,19
7. Undernäring gör att folk i u-länderna inte kan arbeta så hårt	4	10	27	18	41	100	1594	0,11	0,53	0,29	0,28
8. Många u-länder har en religion som bidrar till passivitet	10	11	32	16	32	101	1436	0,26	0,48	0,04	0,21
9. U-länderna har för litet kapital och för få industrier för att en utveckling ska komma igång	2	3	25	20	49	99	1550	0,24	0,12	0,65	0,30
10. Överbefolkningen	1	3	17	17	61	99	1588	0,11	0,36	0,37	0,21
11. Bristen på utbildning	0	1	11	16	71	99	1602	0,27	0,33	0,53	0,35
Förklaring av den gemensamma variansen								71,7	18,8	9,5	
Förklaring av den totala variansen								33,4	12,8	9,3	
Egenvärde								3,7	1,4	1,0	

Indexens variablers samband				Indexens fördelning	
B I. *Historisk/strukturell*					
					%
	2	3	4	1. Ingen orsak alls	30,4
1	0,51	0,44	0,36	2. Orsak av viss vikt	39,1
2		0,56	0,47	3. Mycket viktig orsak	30,5
3			0,40		100,0
Alpha = 0,77					
B II. *Natur/kultur*					
	6	7	8	1. Ingen orsak alls	39,9
5	0,20	0,21	0,31	2. Orsak av viss vikt	31,1
6		0,38	0,20	3. Mycket viktig orsak	29,0
7			0,27		100,0
Alpha = 0,58					
B III. *Ekonomisk/demografisk*					
	10	11		1. Ingen orsak alls	30,8
9	0,29	0,45		2. Orsak av viss vikt	38,8
10		0,38		3. Mycket viktig orsak	30,4
					100,0
Alpha = 0,64					

C. HJÄLPFORMER

Fråga: Hjälp till u-länderna kan ju ges i många olika former. Här nedan räknar vi upp några. Ange för var och en hur pass värdefull Ni tror HJÄLPFORMEN ifråga är för u-länderna själva.
Svara genom att kryssa för i skalorna. Ju längre till höger Ni sätter Ert kryss desto mer värdefull anser Ni respektive hjälpform vara.

1 = av inget som helst värde 3 = av visst värde 5 = av mycket stort värde

	1	2	3	4	5	Summa	n	FAKTORLADDNINGAR Faktor: I	II	III	Kommunalitet
1. Att stödja rörelser som genom väpnat uppror vill genomföra sociala förändringar i u-länderna	50	16	20	6	9	101	1370	0,45	0,04	0,03	0,20
2. Att driva en för u-länderna gynnsam handelspolitik	2	4	25	24	44	99	1479	0,63	0,19	0,21	0,48
3. Att stödja sådana u-länder vars regeringar strävar efter större social utjämning	5	6	25	20	44	100	1454	0,77	0,07	0,19	0,63
4. Att stödja missionen	23	17	32	10	18	100	1486	0,04	0,80	0,05	0,64
5. Att stödja det privata näringslivet och dess investeringar i u-länderna	20	17	36	12	15	100	1392	0,17	0,29	0,14	0,13
6. Att lindra omedelbar nöd genom att leverera mat och sjukvårdsmaterial	4	5	28	12	51	100	1628	0,02	0,32	0,35	0,22
7. Att främja utbildningsverksamheten t ex genom att bygga skolor och utbilda lärare/tekniker i u-land	1	1	14	17	68	101	1622	0,24	0,18	0,64	0,51
8. Att utveckla familjeplanering och barnbegränsning	2	2	17	16	63	100	1607	0,12	0,06	0,55	0,32
9. Att sprida information hemma i Sverige om u-länderna och deras problem	11	13	39	14	23	100	1546	0,38	0,40	0,30	0,39
Förklaring av den gemensamma variansen								65,7	20,8	13,6	
Förklaring av den totala variansen								32,0	14,2	11,6	
Egenvärde								2,9	1,3	1,0	

Indexens variablers fördelning			Indexens fördelning	
C I. *Politiska insatser*				
				%
	2	3	1. Av inget värde	28,6
1	0,26	0,35	2. Av visst värde	32,4
2		0,56	3. Av stort värde	39,0
				100,0
Alpha = 0,66				
C II. *Privata insatser*				
	5		1. Av inget värde	41,4
4	0,26		2. Av visst värde	29,8
			3. Av stort värde	28,8
				100,0
Alpha = 0,41				
C III. *Direkta insatser*				
	7	8	1. Av inget värde	25,8
6	0,30	0,19	2. Av visst värde	43,7
7		0,40	3. Av stort värde	30,5
				100,0
Alpha = 0,56				
C IV. *Informationsinsatser*				
Enda ingående item är nr 9.			1. Av inget värde	23,9
			2. Av visst värde	39,1
			3. Av stort värde	36,9
				99,9

D. HOT

Fråga: Det talas i vår tid ibland om olika faktorer som kan HOTA "vår framtid". Nedan finns några sådana faktorer uppräknade. Ange för varje faktor hur pass stort hot mot framtiden Ni tror den utgör.
Liksom på fråga 1 kryssar Ni för någon av punkterna i skalorna nedan. Ju längre till höger desto större hot. Om Ni inte har någon uppfattning ange det som svar.

1 = inget hot alls 3 = ett visst hot 5 = mycket stort hot

	1	2	3	4	5	Summa	n	FAKTORLADDNINGAR Faktor: I	II	III	IV	Kommunalitet
1. Kommunismens inflytande i världen	19	16	35	9	21	100	1413	0,65	0,00	0,07	0,13	0,44
2. Det socialistiska inflytandet i världen	31	20	29	10	10	100	1355	0,79	0,14	0,04	0,02	0,65
3. Statens växande inflytande över samhällslivet	15	15	30	17	23	100	1471	0,64	0,03	0,14	0,07	0,43
4. Skillnader i levnadsstandard mellan fattiga och rika	10	10	44	15	22	101	1491	-0,01	0,42	0,27	0,20	0,29
5. De internationella företagens utveckling	12	16	38	16	19	101	1305	0,05	0,62	0,09	0,14	0,42
6. Fördelningen av jordens tillgångar	6	10	37	23	24	100	1391	0,10	0,55	0,30	0,14	0,42
7. Kapitalismens inflytande i världen	10	13	33	16	26	98	1430	-0,01	0,49	-0,01	0,51	0,50
8. Förstöring av vatten, luft och jord	1	2	11	14	73	101	1627	0,03	0,08	0,57	0,29	0,42
9. Befolkningsökningen	3	4	22	19	52	100	1583	0,12	0,31	0,45	0,03	0,31
10. Råvaru- och energibrist	2	4	23	26	46	101	1561	0,15	0,18	0,56	0,17	0,40
11. Utbyggandet av kärnkraften	7	11	34	17	31	100	1550	0,04	0,09	0,21	0,50	0,30
12. Den ökade mekaniseringen	18	18	35	15	14	100	1506	0,17	0,21	0,16	0,51	0,36
13. Arbetslösheten i världen	2	5	27	22	44	100	1564	0,12	0,21	0,27	0,32	0,23
14. Den militära kapprustningen	2	5	26	20	47	100	1474	0,10	0,37	0,24	0,32	0,31
Förklaring av den gemensamma variansen								59,2	23,5	9,6	7,6	
Förklaring av den totala variansen								27,6	12,8	7,9	7,6	
Egenvärde								3,9	1,8	1,1	1,1	

Indexens variablers fördelning				Indexens fördelning	
D I. *Socialistiskt hot*					
	2	3			%
1	0,52	0,43		1. Inget hot alls	36,3
2		0,51		2. Ett visst hot	32,3
				3. Mycket stort hot	31,4
					100,0
Alpha = 0,74					
D II. *Kapitalistiskt hot*					
	5	6	7	1. Inget hot alls	25,0
4	0,29	0,37	0,33	2. Ett visst hot	37,4
5		0,41	0,37	3. Mycket stort hot	37,6
6			0,30		100,0
Alpha = 0,68					
D III. *Resurstäring*					
	9	10		1. Inget hot alls	34,4
8	0,29	0,38		2. Ett visst hot	24,1
9		0,34		3. Mycket stort hot	41,5
					100,0
Alpha = 0,60					
D IV. *Produktionsfaktorernas utveckling*					
	11	12	13	1. Inget hot alls	31,4
7	0,26	0,35	0,30	2. Ett visst hot	33,0
11		0,35	0,20	3. Mycket stort hot	35,6
12			0,28		100,0
Alpha = 0,62					

E. ATTITYDPÅSTÅENDEN

Fråga: Nedan följer också ett antal PÅSTÅENDEN som hämtats från tidningar, radio/tv och olika personer som uttalat sig. Meningen är att Ni ska ange hur de stämmer med Er åsikt. Det gör Ni genom att kryssa för i poängskalan till höger om varje påstående. Ett kryss till höger om mittpunkten innebär att Ni mer eller mindre instämmer, ett kryss till vänster att Ni mer eller mindre tar avstånd från påståendet. Ju längre till höger desto mer instämmer Ni. Ju längre till vänster dest mer tar Ni avstånd.

1 = instämmer absolut inte 4 = tveksam 7 = instämmer absolut

	1	2	3	4	5	6	7	Summa	n	FAKTORLADDNINGAR Faktor: I	II	III	IV	Kommunalitet
1. U-landsproblemen är så stora och svåra att det inte tjänar något till att vanliga människor försöker att sätta sig in i dem.	31	13	12	20	9	5	10	100	1631	0,72	0,03	0,04	0,02	0,52
2. Ett litet land som Sverige gör klokast i att sköta sina egna angelägenheter och inte befatta sig med andra problem	31	11	10	19	9	5	15	100	1645	0,72	0,13	0,09	0,16	0,56
3. Vanligt folk i Sverige kan knappast alls bidra till att folk i fattiga länder får det bättre	21	13	12	21	11	7	15	100	1636	0,67	0,13	-0,01	-0,00	0,47
4. Det tjänar inte mycket till att ett litet land som Sverige ger u-hjälp	40	14	11	15	9	4	7	100	1644	0,66	0,05	0,11	0,01	0,45
5. Det skapar bara oro och bekymmer att hålla på och fundera över hur folk har det i u-länderna	32	13	13	22	8	3	9	100	1637	0,62	0,04	0,04	0,15	0,41
6. Tidningar och radio/tv behandlar alltför sällan hur folk i u-länderna har det	23	12	14	26	14	6	5	100	1624	0,00	0,61	0,05	0,03	0,38
7. Nyheter och information om vad som händer i världen borde uppta en mycket större del av utrymmet i radio och tv	17	8	13	27	15	8	12	100	1634	0,24	0,54	0,20	0,06	0,40
8. U-länderna måste sluta sig samman och kämpa gemensamt för bättre förhållanden	3	3	5	26	15	13	34	99	1627	-0,08	0,03	0,41	-0,01	0,18

9. Samarbete mellan rika och fattiga länder är nödvändigt för utvecklingen i de fattiga länderna	2	1	2	10	14	18	54	101	1634	0,24	0,07	0,43	-0,08	0,25
10. Världen kan aldrig förändras till det bättre om var och en bara upptas av sig och sitt	7	3	3	14	11	12	50	100	1636	0,23	0,05	0,38	0,12	0,21
11. Vårt lands och u-ländernas öden hänger intimt samman	10	7	10	35	14	9	16	101	1626	0,29	0,24	0,33	0,16	0,28
12. Om man ska få det bra eller dåligt här i livet hänger mest på en själv	9	6	8	18	17	14	28	100	1638	0,24	0,07	0,03	0,51	0,32
13. Tv och radio bör först och främst inrikta sig på sådant som ger en stunds avkoppling från alla bekymmer	17	7	10	15	12	10	30	101	1639	0,54	0,18	-0,02	0,43	0,50
14. Det angelägnaste för varje människa är att skaffa sig själv och sina närmaste en hög levnadsstandard	26	10	11	20	11	7	15	100	1641	0,50	0,04	0,04	0,27	0,32
15. Vi borde ha avhjälpt bristerna här hemma innan vi satte igång med u-hjälp	18	9	11	22	13	7	21	101	1634	0,61	0,15	0,13	0,29	0,49
16. De flesta svenskar skulle säkert acceptera en skattehöjning på 500 kronor om året om man visste att pengarna gick till ökad u-hjälp	34	10	8	33	6	3	7	101	1645	0,12	0,34	0,28	-0,12	0,22
17. Utvecklingen i Sverige är för det mesta beroende av händelser utanför landets gränser	4	3	6	27	18	17	25	100	1637	-0,03	0,07	0,28	-0,05	0,09
18. I världens rika länder inser man numera så väl att u-ländernas problem angår oss alla att allt kommer att göras för att hjälpa u-länderna	10	6	8	35	14	9	19	101	1629	-0,03	0,10	0,24	-0,34	0,18
Förklaring av den gemensamma variansen										67,0	17,5	9,3	6,3	
Förklaring av den totala variansen										26,3	10,1	6,8	6,2	
Egenvärde										4,7	1,8	1,2	1,1	

Indexens variablers samband	Indexens fördelning

E I. *Problemundvikande*

	2	3	4	5
1	0,51	0,49	0,52	0,46
2		0,50	0,49	0,49
3			0,47	0,41
4				0,37

Alpha = 0,81

	%
1. Lågt	33,4
2. Varken lågt eller högt	28,7
3. Högt	37,9
	100,0

E II. *Informationsattityd*

	7
6	0,35

Alpha = 0,52

1. Negativ	40,5
2. Neutral	27,0
3. Positiv	32,5
	100,0

E III. *Perspektiv*

	9	10	11
8	0,14	0,15	0,13
9		0,23	0,21
10			0,21

Alpha = 0,46

1. Nationellt perspektiv	29,8
2. Varken nationellt eller globalt	32,3
3. Globalt perspektiv	37,9
	100,0

E IV. *Egocentrism*

	13	14
12	0,34	0,28
13		0,40

Alpha = 0,61

1. Låg	36,8
2. Varken låg eller hög	38,0
3. Hög	25,2
	100,0

BILAGA 2

Korstabeller

I bilagan redovisas sambanden mellan vissa bakgrundsvariabler och andra oberoende variabler och undersökningens beroende variabler. Uppgifterna gäller studien av allmänheten som genomfördes under september 1974 och baserar sig på de i 621 personer som besvarade såväl telefonintervjun som postenkäten.

Siffrorna i tabellerna visar radprocenten. Genom att inte samtliga svarsalternativ eller värden redovisas summerar inga procenttal till 100.

Signifikansnivån vid korstabuleringarna har undersökts med chi-två-test. Efter varje variabel anges det exakta sannolikhetsvärdet (=p). Detta värde hänför sig till det chi-två-värde, som beräknats på den ursprungliga korstabellen, som omfattar samtliga alternativ för såväl rad- som kolumnvariabeln.

Sambandsprövningen innebär att man försöker fastställa hur stor sannolikheten är att ett funnet samband skulle kunna uppträda av en slump. Om sannolikheten är mindre än 5 på 100 ($p \leqslant 0{,}05$) brukar man säga att sambandet är "signifikant". Ibland talar man om "enstjärniga" samband ($0{,}05 \geqslant p > 0{,}01$), "tvåstjärniga" samband ($0{,}01 \geqslant p > 0{,}001$) och "trestjärniga" samband ($p \leqslant 0{,}001$).

Eftersom "vej ej"-kategorin inte tagits med om den varit liten, summerar totalkolumnen ibland inte till 100.

Vid socialgruppsvariabeln summerar totalkolumnen endast till 86% beroende på att de studerande inte tagits med. Klassificeringen i socialgrupper har gjorts efter yrkestillhörighet. Pensionärer har klassificerats efter tidigare yrke och hemmafruar efter mannens yrke.

I bilagan redovisas den andel som, enligt 33%-regeln, klassificerats som anseende respektive förklaringsmodell viktig och respektive hjälpformsmodell värdefull. I texten redovisas genomgående den genomsnittliga procentandelen av de som anser de i respektive modell ingående alternativen viktiga eller värdefulla.

BILAGA 2.1. U-LANDSKUNSKAP, U-HJÄLPSATTITYD, U-LANDSINTRESSE OCH U-LANDSAKTIVITET

	TOTALT n=1621	HÖG KUNSKAP	POSITIV ATTITYD	STORT INTRESSE	HÖG AKTIVITET
		36,7	18,4	31,5	34,4
KÖN					
Män	50,4	43,0	18,7	34,9	36,1
Kvinnor	49,6	30,1	18,0	28,1	32,8
p		0,00	0,27	0,005	0,00
ÅLDER					
16-19	8,9	29,0	22,6	27,9	29,0
20-29	20,1	34,0	28,8	30,7	35,6
30-39	19,4	36,2	19,2	30,5	29,4
40-49	16,5	36,9	12,4	32,0	31,7
50-59	20,1	42,7	16,5	33,5	38,2
60-70	14,9	36,7	9,7	39,1	40,7
p		0,03	0,00	0,06	0,00
SYSSELSÄTTNING					
Studerande	13,8	37,8	27,1	28,8	35,3
Pensionärer	6,2	30,7	11,5	37,0	42,0
Hemmafruar	15,8	27,3	10,3	24,7	26,3
Yrkesverksamma	64,2	39,2	19,2	33,3	35,6
p		0,007	0,00	0,06	0,01
TÄTORTSGRAD					
1-3	7,8	31,2	10,0	25,0	34,7
4-6	27,0	29,0	12,0	24,2	27,9
7-9	65,3	40,5	21,9	35,4	37,1
p		0,11	0,04	0,005	0,04
MEDLEM I FACKLIG ELLER POLITISK ORGANISATION					
Ja	49,6	40,0	22,1	36,9	41,8
Nej	49,5	33,5	14,6	26,1	26,6
p		0,00	0,00	0,00	0,00
RELIGIÖS AKTIVITET					
Sällan/aldrig	44,8	36,4	20,4	33,1	31,9
Enstaka gång/år/ oftare	54,7	36,9	16,6	30,2	36,5
p		0,70	0,21	0,00	0,00
TÄNKER ÖVER UT-VECKLINGEN					
Aldrig	3,5	12,5	3,6	3,6	0,0
Sällan	17,1	29,3	10,1	11,6	1,4
Ibland	62,8	37,5	17,2	31,6	32,4
Ofta	13,9	52,9	39,7	67,7	96,4
p		0,00	0,00	0,00	0,00
DISKUTERAR VÄRLDS-POLITIKEN					
Aldrig	8,2	10,6	5,4	6,0	0,8
Sällan	23,7	27,1	10,2	16,5	1,3
Ibland	54,4	39,0	18,8	33,8	38,3
Ofta	13,7	60,4	38,2	65,8	98,2
p		0,00	0,00	0,00	0,00

	TOTALT n=1621	HÖG KUNSKAP 36,7	POSITIV ATTITYD 18,4	STORT INTRESSE 31,5	HÖG AKTIVITET 34,4
VARIT MED PÅ FÖREDRAG EL LIKN					
Aldrig	66,0	29,0	10,4	22,1	12,5
Någon gång	23,1	55,4	36,2	53,9	80,0
Många gånger	3,3	66,8	51,9	75,9	100,0
p		0,00	0,00	0,00	0,00
INTRESSE FÖR U-LANDSFRÅGOR I FÖRHÅLLANDE TILL ANDRA					
Mer	13,0	69,2	47,9	76,3	81,5
Lika mycket	58,7	37,2	17,6	31,1	35,2
Mindre	20,1	22,2	3,5	9,3	8,9
Vet ej	8,0	15,6	10,4	17,5	15,1
p		0,00	0,00	0,00	0,00
UPPFATTNING OM LEVNADSSTANDARDKLYFTANS UTVECKLING					
Ökar	30,4	43,0	21,9	33,9	39,4
Blir oförändrad	26,5	32,9	15,2	28,2	28,2
Minskar	38,1	35,7	18,5	33,5	36,4
Vet ej	4,8	23,2	12,3	20,0	22,7
p		0,00	0,00	0,00	0,006
FINANSIERINGSFORM					
Skatt	30,0	50,6	30,3	44,2	43,1
Skatt/insamlingar	28,0	43,2	25,9	39,2	41,8
Insamlingar	38,5	21,6	3,6	16,3	23,2
Vet ej	3,5	31,7	17,0	30,4	26,3
p		0,00	0,00	0,00	0,00
MASSMEDIAINTRESSEN					
"Human interest"					
Lågt	38,5	45,4	27,1	36,2	39,6
Medel	39,2	32,5	14,2	27,5	30,9
Högt	22,3	29,1	8,6	30,7	31,7
p		0,00	0,00	0,02	0,00
Allmän politik					
Lågt	32,3	23,5	11,7	9,8	17,7
Medel	39,2	40,2	20,5	32,8	36,8
Högt	28,6	47,1	21,6	54,9	50,1
p		0,00	0,00	0,00	0,00
U-landsintresse					
Lågt	37,2	20,8	6,1	-	14,0
Medel	31,3	38,0	15,5	-	31,8
Högt	31,5	54,6	34,4	-	60,9
p		0,00	0,00		0,00
Sportintresse					
Lågt	33,4	37,5	22,5	33,7	39,0
Medel	27,2	34,6	19,8	31,7	33,6
Högt	39,4	37,8	13,0	29,9	1,2
p		0,04	0,001	0,39	0,08

	TOTALT n=1621	HÖG KUNSKAP 36,7	POSITIV ATTITYD 18,4	STORT INTRESSE 31,5	HÖG AKTIVITET 34,4
Intresse för den militära kapprustningen					
Lågt	36,2	23,5	10,1	12,5	21,0
Medel	37,1	36,5	18,6	29,9	34,6
Högt	26,7	55,7	28,0	59,9	52,4
p		0,00	0,00	0,00	0,00
HOT					
Socialistiskt hot					
Litet	36,3	44,9	25,4	43,1	41,7
Medel	32,3	29,2	15,5	24,9	28,1
Stort	31,4	38,7	13,9	27,8	35,4
p		0,00	0,00	0,00	0,00
Kapitalistiskt hot					
Litet	25,0	38,0	11,3	19,8	27,8
Medel	37,4	34,3	13,4	30,1	28,4
Stort	37,6	40,9	28,1	42,5	46,3
p		0,04	0,00	0,00	0,00
Resurstäring					
Litet	34,4	35,8	14,1	26,9	31,5
Medel	24,1	33,5	16,8	28,1	33,8
Stort	41,5	40,5	22,5	38,3	37,6
p		0,005	0,00	0,00	0,16
Produktionsfaktorernas utveckling					
Litet	31,4	45,2	17,2	26,5	29,5
Medel	33,0	33,6	17,5	34,2	33,5
Stort	35,6	33,4	19,5	34,4	40,3
p		0,00	0,53	0,009	0,003
Den militära kapprustningen					
Litet	29,5	36,6	14,9	25,8	27,7
Medel	18,0	43,4	21,7	33,7	35,7
Stort	42,2	40,7	21,2	39,2	42,1
Ingen åsikt	10,3	10,3	6,1	14,1	20,7
p		0,00	0,00	0,00	0,00
ORSAKER					
Historiska/ strukturella					
Ingen orsak alls	30,4	36,6	11,4	21,7	28,1
Av viss vikt	39,1	35,6	19,3	33,2	33,7
Viktig orsak	30,5	41,6	24,7	42,2	44,5
p		0,02	0,00	0,00	0,00
Natur/kultur					
Ingen orsak alls	39,9	42,8	27,4	35,4	37,5
Av viss vikt	31,1	37,7	13,4	29,8	33,2
Viktig orsak	29,0	29,0	10,7	30,0	33,6
p		0,00	0,00	0,004	0,21

	TOTALT n=1621	HÖG KUNSKAP 36,7	POSITIV ATTITYD 18,4	STORT INTRESSE 31,5	HÖG AKTIVITET 34,4
Ekonomiska/ demografiska					
Ingen orsak alls	30,8	36,7	19,2	28,5	33,8
Av viss vikt	38,8	39,0	19,3	36,4	36,0
Viktig orsak	30,4	35,9	16,3	30,5	34,9
p		0,38	0,12	0,03	0,54
HJÄLPFORMER					
Politiska insatser					
Av inget värde	28,6	30,9	8,0	14,9	21,3
Av visst värde	32,4	39,0	20,6	32,9	33,7
Av stort värde	39,0	43,8	25,0	46,4	48,7
p		0,00	0,00	0,00	0,00
Privata insatser					
Av inget värde	41,4	43,8	24,0	36,3	40,9
Av visst värde	29,8	36,6	14,7	26,8	28,6
Av stort värde	28,8	31,3	16,1	33,7	36,8
p		0,00	0,003	0,006	0,001
Direkta insatser					
Av inget värde	25,8	41,1	17,6	27,6	30,2
Av visst värde	43,7	37,1	20,1	33,2	36,1
Av stort värde	30,5	33,7	15,9	33,7	36,7
p		0,18	0,03	0,06	0,00
Informationsinsatser					
Av inget värde	23,9	37,8	9,7	17,3	26,4
Av visst värde	39,1	36,6	15,8	26,0	30,9
Av stort värde	36,9	39,7	28,5	50,1	47,7
p		0,77	0,00	0,00	0,00
ATTITYDER					
Problemundvikande					
Lågt	33,4	47,9	39,6	50,8	50,7
Medel	28,7	36,2	13,5	30,3	32,5
Högt	37,9	27,4	2,6	15,8	21,6
p		0,00	0,00	0,00	0,00
Informationsattityd					
Negativ	40,5	30,9	10,0	17,7	24,3
Neutral	27,0	37,5	18,4	30,4	32,9
Positiv	32,5	43,7	28,1	50,5	48,6
p		0,00	0,00	0,00	0,00
Perspektiv					
Nationellt	29,8	28,4	8,6	17,7	21,7
Mellangrupp	32,3	36,1	15,4	28,0	34,4
Globalt	37,9	44,2	28,0	46,0	44,7
p		0,00	0,00	0,00	0,00
Egocentrism					
Låg	36,8	50,8	37,2	48,8	51,4
Mellangrupp	38,0	31,1	10,2	24,9	26,6
Hög	25,2	24,9	2,0	16,7	21,4
p		0,00	0,00	0,00	0,00

	TOTALT n=1621	HÖG KUNSKAP 36,7	POSITIV ATTITYD 18,4	STORT INTRESSE 31,5	HÖG AKTIVITET 34,4
U-LANDSKUNSKAP					
Låg	32,3	-	13,4	14,9	21,0
Medel	31,0	-	27,2	30,6	29,9
Hög	36,7	-	59,3	46,8	50,1
p			0,00	0,00	0,00
U-HJÄLPSATTITYD					
Negativ	52,5	27,2	-	19,8	22,8
Neutral	29,1	40,0	-	35,3	38,7
Positiv	18,4	59,3	-	60,3	61,9
p		0,00		0,00	0,00
U-LANDSAKTIVITET					
Låg	33,6	22,2	6,6	10,3	-
Medel	32,1	34,1	14,4	27,9	-
Hög	34,4	53,4	32,2	56,1	-
p		0,00	0,00	0,00	

BILAGA 2.2. ORSAKER TILL U-LÄNDERNAS FATTIGDOM OCH FINANSIERINGSFORM
Andel som anser respektive förklaringsmodell viktig och andel som anser att u-hjälpen skall finansieras genom skatt.

	TOTALT n=1621	HISTORISKA/ STRUKTURELLA	NATUR/ KULTUR	EKONOMISKA/ DEMOGRAFISKA	SKATTE-FIN.
		30,5	29,0	30,4	30,0
KÖN					
Män	50,4	28,4	25,8	25,6	38,3
Kvinnor	49,6	32,6	32,2	35,2	21,5
p		0,05	0,02	0,00	0,00
ÅLDER					
16-19	8,9	25,5	17,7	26,8	20,7
20-29	20,1	26,4	15,5	25,4	31,0
30-39	19,4	27,1	22,6	26,4	36,3
40-49	16,5	29,7	30,0	34,8	30,5
50-59	20,1	34,8	41,1	30,8	31,9
60-70	14,9	38,5	45,9	39,3	22,7
p		0,00	0,00	0,02	0,00
UTBILDNING					
Låg	55,3	34,4	38,6	34,7	25,7
Medel	31,6	26,7	20,2	28,4	30,6
Hög	13,1	23,2	10,4	17,1	46,2
p		0,00	0,00	0,00	0,00
SYSSELSÄTTNING					
Studerande	13,8	36,4	21,9	24,4	25,8
Pensionärer	6,2	43,3	53,2	44,0	21,8
Hemmafruar	15,8	30,9	36,2	36,6	16,8
Yrkesverksamma	64,2	28,0	26,3	28,8	34,9
p		0,001	0,00	0,004	0,00
SOCIALGRUPP					
1	8,3	23,9	14,9	23,7	40,0
2	37,4	24,0	24,4	24,9	32,3
3	40,3	31,9	33,5	35,2	27,1
p		0,01	0,00	0,00	0,00
TÄTORTSGRAD					
1-3	7,8	23,1	34,4	32,5	20,0
4-6	27,0	25,3	31,5	32,5	25,8
7-9	65,3	33,4	27,3	29,2	32,9
p		0,17	0,37	0,11	0,09
MEDLEM I FACKLIG ELLER POLITISK ORGANISATION					
Ja	49,6	33,8	30,8	30,2	35,7
Nej	49,5	26,9	27,2	30,5	24,3
p		0,00	0,28	0,61	0,00
RELIGIÖS AKTIVITET					
Sällan/aldrig	44,8	34,5	25,0	29,2	35,6
Enstaka gång/år/ oftare	54,7	27,1	32,4	31,3	25,2
p		0,007	0,00	0,59	0,00

	TOTALT n=1621	HISTORISKA/ STRUKTURELLA	NATUR/ KULTUR	EKONOMISKA/ DEMOGRAFISKA	SKATTE-FIN.
		30,5	29,0	30,4	30,0
TÄNKER ÖVER UTVECKLINGEN					
Aldrig	3,5	20,0	29,1	27,8	23,2
Sällan	17,1	22,8	25,5	24,7	24,4
Ibland	62,8	30,3	28,9	31,2	30,8
Ofta	13,9	44,3	32,7	33,2	37,8
p		0,00	0,25	0,28	0,00
DISKUTERAR VÄRLDSPOLITIKEN					
Aldrig	8,2	28,6	32,5	26,7	12,8
Sällan	23,7	26,9	29,8	29,4	26,4
Ibland	54,4	29,7	28,7	30,4	31,3
Ofta	13,7	39,8	25,7	32,9	41,9
p		0,004	0,64	0,53	0,00
VARIT MED PÅ FÖREDRAG EL LIKN					
Aldrig	66,0	26,7	31,2	32,2	27,4
Någon gång	23,1	41,7	23,2	27,3	36,9
Många gånger	3,3	41,5	24,1	14,8	40,7
p		0,00	0,01	0,11	0,00
INTRESSE FÖR ULANDSFRÅGOR I FÖRHÅLLANDE TILL ANDRA					
Mer	13,0	41,7	24,8	22,3	44,5
Lika mycket	58,7	30,6	28,6	31,7	31,3
Mindre	20,1	19,9	29,7	30,7	20,1
Vet ej	8,0	35,0	37,4	31,9	21,1
p		0,00	0,16	0,01	0,00
UPPFATTNING OM LEVNADSSTANDARDKLYFTANS UTVECKLING					
Ökar	30,4	32,0	24,9	29,9	32,3
Blir oförändrad	26,5	27,1	25,4	30,4	30,5
Minskar	38,1	30,5	33,8	29,8	29,8
Vet ej	4,8	40,6	38,0	38,8	14,1
p		0,00	0,00	0,03	0,00
FINANSIERINGSFORM					
Skatt	30,0	34,9	21,0	25,8	-
Skatt/insamlingar	28,0	31,8	26,3	31,2	-
Insamlingar	38,5	24,5	38,0	33,9	-
Vet ej	3,5	42,3	23,1	23,1	-
p		0,00	0,00	0,03	
MASSMEDIAINTRESSEN					
"Human interest"					
Lågt	38,5	30,5	20,4	25,3	38,9
Medel	39,2	31,3	28,6	29,3	27,2
Högt	22,3	28,6	45,1	40,7	19,4
p		0,00	0,00	0,00	0,00
Allmän politik					
Lågt	32,3	24,6	27,2	27,3	23,6
Medel	39,2	28,2	24,6	25,9	31,2
Högt	28,6	39,7	37,2	39,8	35,5
p		0,00	0,00	0,00	0,00

	TOTALT n=1621	HISTORISKA/ STRUKTURELLA 30,5	NATUR/ KULTUR 29,0	EKONOMISKA/ DEMOGRAFISKA 30,4	SKATTE-FIN. 30,0
U-landsintresse					
Lågt	37,2	23,4	33,3	32,6	20,1
Medel	31,3	29,1	25,9	29,0	29,7
Högt	31,5	39,6	27,1	28,6	42,0
p		0,19	0,004	0,03	0,00
Sportintresse					
Lågt	33,4	31,1	30,0	29,8	29,2
Medel	27,2	31,3	28,3	30,4	29,0
Högt	39,4	28,9	28,6	30,7	31,5
p		0,69	0,49	0,15	0,76
Intresse för den militära kapp-rustningen					
Lågt	36,2	29,2	33,0	33,9	21,3
Medel	37,1	28,2	25,6	28,9	31,2
Högt	26,7	35,0	28,4	27,1	40,3
p		0,15	0,01	0,06	0,00
HOT					
Socialistiskt hot					
Litet	36,3	41,1	23,9	27,0	41,4
Medel	32,3	26,8	33,2	32,9	27,7
Stort	31,4	21,4	30,5	30,8	22,7
p		0,00	0,00	0,21	0,00
Kapitalistiskt hot					
Litet	25,0	12,9	19,4	25,4	27,6
Medel	37,4	25,8	30,8	31,5	27,8
Stort	37,6	46,5	32,7	32,5	35,6
p		0,00	0,00	0,11	0,003
Resurstäring					
Litet	34,4	24,0	25,8	21,2	32,2
Medel	24,1	30,8	32,2	29,7	31,3
Stort	41,5	35,2	29,5	38,6	28,4
p		0,00	0,27	0,00	0,002
Produktionsfakto-rernas utveckling					
Litet	31,4	16,4	14,8	20,1	33,5
Medel	33,0	28,8	29,7	30,8	31,0
Stort	35,6	44,0	40,9	39,3	27,0
p		0,00	0,00	0,00	0,008
Den militära kapprustningen					
Litet	29,5	20,7	21,4	22,7	31,9
Medel	18,0	20,5	18,0	19,8	37,2
Stort	42,2	41,6	35,6	38,0	30,6
Ingen åsikt	10,3	27,8	43,4	43,1	9,7
p		0,00	0,00	0,00	0,00

	TOTALT n=1621	HISTORISKA/ STRUKTURELLA	NATUR/ KULTUR	EKONOMISKA/ DEMOGRAFISKA	SKATTE- FIN.
		30,5	29,0	30,4	30,0
ORSAKER					
Historiska/ strukturella					
Ingen orsak alls	30,4	-	15,4	20,4	26,1
Av viss vikt	39,1	-	31,7	27,6	30,9
Viktig orsak	30,5	-	38,2	42,7	35,4
p			0,00	0,00	0,00
Natur/kultur					
Ingen orsak alls	39,9	26,5	-	18,5	35,2
Av viss vikt	31,1	25,8	-	29,4	32,0
Viktig orsak	29,0	40,3	-	47,0	22,1
p		0,00		0,00	0,00
Ekonomiska/ demografiska					
Ingen orsak alls	30,8	21,6	18,2	-	30,5
Av viss vikt	38,8	27,4	24,9	-	33,9
Viktig orsak	30,4	43,2	45,1	-	25,9
p		0,00	0,00		0,03
HJÄLPFORMER					
Politiska insatser					
Av inget värde	28,6	11,1	23,1	22,3	22,9
Av visst värde	32,4	23,5	21,8	24,3	31,2
Av stort värde	39,0	50,9	38,5	41,2	37,1
p		0,00	0,00	0,00	0,00
Privata insatser					
Av inget värde	41,4	33,3	17,6	25,8	39,0
Av visst värde	29,8	25,9	29,8	28,8	29,8
Av stort värde	28,8	30,4	43,6	37,2	19,4
p		0,01	0,00	0,00	0,00
Direkta insatser					
Av inget värde	25,8	21,3	15,2	14,8	33,8
Av visst värde	43,7	27,7	37,1	25,6	31,8
Av stort värde	30,5	42,0	47,7	50,2	24,8
p		0,00	0,00	0,00	0,04
Informationsinsatser					
Av inget värde	23,9	18,9	20,1	20,2	27,7
Av visst värde	39,1	26,5	24,7	29,9	30,3
Av stort värde	36,9	41,4	37,9	36,6	33,0
p		0,00	0,00	0,00	0,20
ATTITYDER					
Problemundvikande					
Lågt	33,4	42,3	24,8	33,9	39,6
Medel	28,7	26,1	25,7	27,2	32,6
Högt	37,9	22,6	35,7	29,2	20,0
p		0,10	0,00	0,00	0,00
Informationsattityd					
Negativ	40,5	27,4	28,5	27,7	22,6
Neutral	27,0	25,7	30,9	30,8	31,1
Positiv	32,5	37,9	28,3	32,7	39,0
p		0,00	0,22	0,12	0,00

	TOTALT n=1621	HISTORISKA/ STRUKTURELLA	NATUR/ KULTUR	EKONOMISKA/ DEMOGRAFISKA	SKATTE- FIN.
		30,5	29,0	30,4	30,0
Perspektiv					
Nationellt	29,8	14,8	25,5	21,7	23,9
Mellangrupp	32,3	29,5	27,3	29,0	30,2
Globalt	37,9	43,1	33,4	37,9	35,2
p		0,00	0,03	0,00	0,00
Egocentrism					
Låg	36,8	35,8	18,2	24,4	40,8
Mellangrupp	38,0	28,1	32,0	33,4	26,3
Hög	25,2	25,6	41,4	34,6	20,1
p		0,002	0,00	0,002	0,00
U-LANDSKUNSKAP					
Låg	32,3	25,1	35,5	33,5	17,9
Medel	31,0	31,8	30,0	28,7	29,1
Hög	36,7	33,6	22,6	29,2	41,3
p		0,02	0,00	0,38	0,00
U-HJÄLPSATTITYD					
Negativ	52,5	26,1	33,2	32,2	20,6
Neutral	29,1	31,7	28,9	29,0	34,7
Positiv	18,4	40,6	17,0	26,9	50,0
p		0,00	0,00	0,12	0,00
U-LANDSAKTIVITET					
Låg	33,6	23,7	30,5	28,4	22,2
Medel	32,1	28,5	28,6	32,3	30,1
Hög	34,4	38,4	27,7	30,3	37,4
p		0,00	0,21	0,54	0,00

BILAGA 2.3. FORMER FÖR U-HJÄLP
Andel som anser respektive hjälpformsmodell värdefull.

	TOTALT n=1624	POLITISKA INSATSER	PRIVATA INSATSER	DIREKTA INSATSER	INFORMATIONS-INSATSER
		39,0	28,8	30,5	36,9
KÖN					
Män	50,4	38,5	22,5	23,7	31,9
Kvinnor	49,6	39,2	34,8	37,2	42,2
p		0,91	0,00	0,00	0,00
ÅLDER					
16-19	8,9	21,4	16,9	14,7	24,3
20-29	20,1	33,1	20,5	23,7	34,0
30-39	19,4	32,6	22,4	27,7	31,9
40-49	16,5	43,4	30,1	31,7	41,5
50-59	20,1	45,4	34,1	35,4	43,5
60-70	14,9	51,3	45,3	44,3	42,2
p		0,00	0,00	0,00	0,00
UTBILDNING					
Låg	55,3	45,8	34,4	37,0	40,1
Medel	31,6	29,5	22,1	25,0	33,5
Hög	13,1	32,2	20,5	15,6	32,8
p		0,00	0,00	0,00	0,00
SYSSELSÄTTNING					
Studerande	13,8	35,0	28,8	21,4	30,6
Pensionärer	6,2	55,9	41,1	55,8	48,2
Hemmafruar	15,8	37,2	39,0	41,5	45,6
Yrkesverksamma	64,2	38,3	24,7	27,1	35,1
p		0,03	0,00	0,00	0,00
SOCIALGRUPP					
1	8,3	32,3	29,1	22,2	35,9
2	37,4	35,5	25,1	26,8	33,2
3	40,3	41,7	27,5	33,5	40,0
p		0,14	0,78	0,02	0,04
TÄTORTSGRAD					
1-3	7,8	32,8	43,8	37,9	30,3
4-6	27,0	35,8	29,6	28,3	33,2
7-9	65,3	40,8	26,3	30,3	39,3
p		0,08	0,00	0,54	0,04
MEDLEM I FACKLIG ELLER POLITISK ORGANISATION					
Ja	49,6	43,0	28,3	30,1	38,0
Nej	49,5	34,4	28,6	30,5	35,9
p		0,00	0,70	0,91	0,64
RELIGIÖS AKTIVITET					
Sällan/aldrig	44,8	41,3	15,6	27,2	35,7
Enstaka gång/år/ oftare	54,7	36,7	38,5	33,1	38,0
p		0,10	0,00	0,04	0,09

	TOTALT n=1621	POLITISKA INSATSER	PRIVATA INSATSER	DIREKTA INSATSER	INFORMATIONS-INSATSER
		39,0	28,8	30,5	36,9
TÄNKER ÖVER UTVECKLINGEN					
Aldrig	3,5	21,7	27,1	24,5	12,8
Sällan	17,1	23,4	23,0	22,6	25,7
Ibland	62,8	39,9	28,3	31,1	36,2
Ofta	13,9	57,2	35,9	37,5	60,6
p		0,00	0,11	0,00	0,00
DISKUTERAR VÄRLDSPOLITIKEN					
Aldrig	8,2	23,8	37,3	29,3	24,5
Sällan	23,7	28,9	24,0	28,0	28,1
Ibland	54,4	40,6	29,2	31,1	38,1
Ofta	13,7	54,1	28,6	31,5	52,1
p		0,00	0,00	0,08	0,00
VARIT MED PÅ FÖREDRAG EL LIKN					
Aldrig	66,0	33,8	29,7	31,4	32,1
Någon gång	23,1	49,7	25,7	28,2	49,6
Många gånger	3,3	52,8	28,3	25,9	53,8
p		0,00	0,008	0,03	0,00
INTRESSE FÖR U-LANDSFRÅGOR I FÖRHÅLLANDE TILL ANDRA					
Mer	13,0	53,8	25,2	27,0	55,0
Lika mycket	58,7	40,5	29,7	32,1	36,6
Mindre	20,1	24,1	24,1	27,0	25,3
Vet ej	8,0	34,7	35,9	31,7	35,2
p		0,00	0,00	0,01	0,00
UPPFATTNING OM LEVNADSSTANDARDKLYFTANS UTVECKLING					
Ökar	30,4	38,2	21,2	25,9	36,9
Blir oförändrad	26,5	34,8	28,7	30,4	32,0
Minskar	38,1	41,6	32,4	32,8	39,7
Vet ej	4,8	43,9	44,8	40,5	45,2
p		0,30	0,00	0,009	0,12
FINANSIERINGSFORM					
Skatt	30,0	46,3	18,1	24,9	39,9
Skatt/insamlingar	28,0	40,2	33,0	32,3	39,6
Insamlingar	38,5	30,6	33,2	33,8	32,6
Vet ej	3,5	46,2	34,0	25,5	39,1
p		0,00	0,00	0,04	0,20
MASSMEDIAINTRESSEN					
"Human interest"					
Lågt	38,5	37,1	18,7	21,0	32,6
Medel	39,2	40,2	30,0	33,7	39,4
Högt	22,3	39,3	43,0	40,7	40,4
p		0,64	0,00	0,00	0,007
Allmän politik					
Lågt	32,3	25,9	24,6	26,2	26,1
Medel	39,2	37,5	28,8	25,8	36,7
Högt	28,6	54,2	32,3	41,3	49,1
p		0,00	0,007	0,00	0,00

	TOTALT n=1621	POLITISKA INSATSER 39,0	PRIVATA INSATSER 28,8	DIREKTA INSATSER 30,5	INFORMATIONS-INSATSER 36,9
U-landsintresse					
Lågt	37,2	27,7	27,7	28,4	22,4
Medel	31,3	34,7	28,6	30,6	33,3
Högt	31,5	54,6	29,4	32,0	56,4
p		0,00	0,006	0,06	0,00
Sportintresse					
Lågt	33,4	41,6	32,4	31,0	41,5
Medel	27,2	37,5	29,4	30,3	36,9
Högt	39,4	37,4	24,5	29,6	33,2
p		0,22	0,01	0,97	0,03
Intresse för den militära kapp-rustningen					
Lågt	36,2	33,6	28,3	32,0	31,7
Medel	37,1	37,2	30,4	29,8	35,2
Högt	26,7	47,4	26,3	28,5	46,1
p		0,03	0,08	0,75	0,00
HOT					
Socialistiskt hot					
Litet	36,3	53,3	16,0	26,9	41,4
Medel	32,3	35,7	31,5	31,7	34,7
Stort	31,4	25,5	39,3	32,5	34,5
p		0,00	0,00	0,12	0,02
Kapitalistiskt hot					
Litet	25,0	22,4	27,7	22,4	23,9
Medel	37,4	35,2	28,5	34,7	35,2
Stort	37,6	53,8	28,0	30,8	48,0
p		0,00	0,00	0,001	0,00
Resurstäring					
Litet	34,4	34,9	28,5	23,5	32,7
Medel	24,1	41,0	29,0	31,3	35,6
Stort	41,5	40,8	28,2	35,1	41,9
p		0,001	0,93	0,00	0,002
Produktionsfaktorernas utveckling					
Litet	31,4	25,6	19,7	20,9	24,3
Medel	33,0	39,3	29,9	29,6	33,3
Stort	35,6	50,5	34,6	38,9	52,3
p		0,00	0,00	0,00	0,00
Den militära kapprustningen					
Litet	29,5	29,1	23,6	24,2	28,8
Medel	18,0	26,6	23,7	19,6	28,0
Stort	42,2	50,9	31,1	37,5	46,6
Ingen åsikt	10,3	39,3	42,9	39,1	37,1
p		0,00	0,00	0,00	0,00

	TOTALT n=1621	POLITISKA INSATSER	PRIVATA INSATSER	DIREKTA INSATSER	INFORMATIONS-INSATSER
		39,0	28,8	30,5	36,9
ORSAKER					
Historiska/ strukturella					
Ingen orsak alls	30,4	13,9	26,2	21,5	23,4
Av viss vikt	39,1	38,2	29,9	27,6	37,3
Viktig orsak	30,5	64,6	28,4	41,5	50,9
p		0,00	0,01	0,00	0,00
Natur/kultur					
Ingen orsak alls	39,9	34,4	18,2	18,6	32,6
Av viss vikt	31,1	32,3	28,0	28,9	32,0
Viktig orsak	29,0	52,2	43,4	47,7	49,4
p		0,00	0,00	0,00	0,00
Ekonomiska/ demografiska					
Ingen orsak alls	30,8	26,4	21,1	15,1	30,8
Av viss vikt	38,8	37,5	28,7	26,5	35,7
Viktig orsak	30,4	52,8	35,3	50,0	45,1
p		0,00	0,00	0,00	0,00
HJÄLPFORMER					
Politiska insatser					
Av inget värde	28,6	-	22,7	14,9	16,3
Av visst värde	32,4	-	24,5	27,9	32,9
Av stort värde	39,0	-	35,9	43,3	56,6
p			0,00	0,00	0,00
Privata insatser					
Av inget värde	41,4	38,8	-	18,8	29,9
Av visst värde	29,8	27,6	-	29,9	29,2
Av stort värde	28,8	48,4	-	47,0	56,6
p		0,00		0,00	0,00
Direkta insatser					
Av inget värde	25,8	24,2	16,5	-	20,5
Av visst värde	43,7	35,6	24,6	-	34,7
Av stort värde	30,5	55,7	44,4	-	54,2
p		0,00	0,00		0,00
Informationsinsatser					
Av inget värde	23,9	17,0	13,5	11,7	-
Av visst värde	39,1	33,3	23,7	28,3	-
Av stort värde	36,9	58,8	43,3	44,3	-
p		0,00	0,00	0,00	
ATTITYDER					
Problemundvikande					
Lågt	33,4	52,7	27,9	35,0	52,5
Medel	28,7	34,2	27,6	28,1	34,7
Högt	37,9	29,0	29,6	28,0	24,0
p		0,00	0,02	0,00	0,00
Informationsattityd					
Negativ	40,5	29,9	26,5	26,7	25,0
Neutral	27,0	40,4	29,4	32,5	37,2
Positiv	32,5	48,1	30,0	33,1	51,5
p		0,00	0,41	0,05	0,00

	TOTALT n=1621	POLITISKA INSATSER	PRIVATA INSATSER	DIREKTA INSATSER	INFORMATIONS-INSATSER
		39,0	28,8	30,5	36,9
Perspektiv					
Nationellt	29,8	19,7	26,3	18,8	20,6
Mellangrupp	32,3	35,5	25,9	29,6	34,0
Globalt	37,9	55,5	32,3	40,0	52,3
p		0,00	0,05	0,00	0,00
Egocentrism					
Låg	36,8	47,1	24,5	26,8	46,0
Mellangrupp	38,0	35,7	28,7	31,3	34,5
Hög	25,2	30,6	34,2	34,4	26,6
p		0,00	0,00	0,007	0,00
U-LANDSKUNSKAP					
Låg	32,3	32,1	36,3	30,6	34,7
Medel	31,0	38,6	27,2	33,4	37,2
Hög	36,7	44,1	23,5	27,6	38,6
p		0,00	0,00	0,18	0,77
U-HJÄLPSATTITYD					
Negativ	52,5	31,7	29,6	29,9	28,1
Neutral	29,1	42,9	29,5	33,6	40,6
Positiv	18,4	51,9	24,3	26,6	55,4
p		0,00	0,003	0,03	0,00
U-LANDSAKTIVITET					
Låg	33,6	25,2	26,7	27,4	25,6
Medel	32,1	36,8	29,6	31,5	34,6
Hög	34,4	52,5	29,1	32,0	49,0
p		0,00	0,001	0,00	0,00

ACTA UNIVERSITATIS UPSALIENSIS

Studia Sociologica Upsaliensia

Editor: Ulf Himmelstrand

---

1. Torgny T. Segerstedt: Tekniskt bistånd och social struktur. 1962.
2. Torgny T. Segerstedt: Humanisternas yrkesval. En provundersökning 1963.
3. Torgny T. Segerstedt: Naturvetarnas yrkesval. 1964.
4. Torgny T. Segerstedt: Den akademiska gemenskapen. En sociologisk skiss. 1966.
5. Adam Heymowski: Swedish "Travellers" and Their Ancestry. A Social Isolate or an Ethnic Minority? 1969.
6. Torgny T. Segerstedt: Socialt system för samfärdsel. 1970.
7. Björn Eriksson: Om den sociologiska analysen av kunskap. Några steg i riktning mot ett kunskapssociologiskt paradigm. 1972.
8. Per Säfholm: The River-Lake Nilotes. 1973.
9. Peder Hård av Segerstad: Litteratursociologi – ett bidrag till ämnets teoriutveckling. 1974.
10. Björn Eriksson: Problems of an Empirical Sociology of Knowledge. 1975.
11. Erik Ask-Upmark: Cerebrovascular Lesions and Oral Contraceptives. 1976.
12. Thomas Coniavitis: Irrationalitet – Rationalitet. Max Weber – Georg Lukács: en uppgörelse. 1977.
13. Lars Fredén: Att sakna möjligheter. En teoretisk och empirisk studie av depressioner utifrån Ernest Beckers socialpsykologiska teori. 1978.
14. Lowe Hedman: Svenskarna och u-hjälpen. En studie av den svenska allmänheten, lokala opinionsbildande och journalister. 1978.

Tofters tryckeri ab, Östervåla 1978

ISBN 91-554-0829-X

ISSN 0585-5551